Hakim Bey

Korsan Ütopyaları

PARŞÖMEN

Hakim Bey (Doğumu 1945)

Amerikalı politik yazar, denemeci ve şair. En ünlü kitabı "taz: the temporary autonomous zone, (Geçici Otonom Bölgeler) olan amerikalı anarşist. Sufizmle olan yakından ilişkisi iyi bilinmektedir. Fakat deleuze, guattari, lyotard, foucault, baudrilllard, ve situasyonist debord ile vaneigem gibi düşünürlerden dokuduğu anarşizminin çağdaş anarşizmin entelektüel gelişimine olan katkısı daha az bilinir. Bilim kurgu öyküleri ve şiirler yazar, Farsçadan İngilizceye tasavvuf edebiyatından çevirileri vardır.Nnew York'ta bulunan ünlü autonomedia yayın kolektifinin de editörlerinden biridir.

Parşömen Yayıncılık
parsomenyayincilik@gmail.com
Araştırma

© Hakim Bey
© Parşömen Yayıncılık

Korsan Ütopyaları
Hakim Bey
Çeviri: Alişan Azeri

Genel Yayın Yönetmeni
İsmet Gülseçgin

Kapak Tasarım
© Hayalevi

ISBN 978-605-4452-04-0
Sertifika No: 19845

Baskı ve Cilt: Barış Matbaacılık & Mücellit
Güven San. Sit. C Blok No: 291 Topkapı-İstanbul
Tel:0212 674 85 28

Bu kitabın birinci baskısı 1000 (bin) adet yapılmıştır.

Parşömen Yayıncılık
Zümrütevler Mah. Cüneyt Sok. No: 52/A
Maltepe - İstanbul
İletişim: 0216 589 17 99 GSM: 0541 948 99 60

Korsan Ütopyaları

Hakim Bey

Çeviri: Alişan Azeri

Teşekkür

Yazar, bir aralar her nasıl olduysa devasa bir korsan edebiyatı koleksiyonu edinen New York Halk Kütüphanesi'ne; bu kitabın ilk versiyonlarının okuyucu testinden geçirildiği Özgürlükçü Kitap Kulübünün Anarşist Forumlarına ve New York Open Center'a; Kaptan Mission hakkındaki küçük kitapçığı için merhum Larry Law'a; İrlanda malzemesi için Cork Tarih Vakfı Kütüphanesi'nden Bayan Twomey'e; sanat tasarımı için her zamanki gibi Jim Koehnline ve Jim Fleming'e; sınırsız zahmet çekme kapasiteleri için Megan Raddant ve Ben Meyers'e; ve sayesinde "bağımsızca fakir" ve bu gibi hayalleri kovalamakta özgür kaldığı Wilson Aile Vakfı'na teşekkür eder.

İçindekiler

Korsan ve Denizkızı . 9
Türkleşen Bir Hıristiyan . 13
Suikastle Yürüyen Demokrasi . 31
Düzenbazlar Kumpanyası . 45
Tunus'ta Kaymaktaşından Bir Saray . 59
Mağribi Salé Cumhuriyeti . 83
Murat Reis ve Baltimore Yağması . 107
Corsair'in Takvimi . 163
Korsan Ütopyaları . 215
Bibliyografya . 239

Korsan ve Denizkızı[1]

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, Marabat Burnu'nun en uç köşesinde upuzun bir kule dururmuş; bu kuleyi Hıristiyanlar *Torre Blanquilla* (Beyaz Kule), Müslümanlar da *El-Minar* adıyla bilirlermiş. Kule, bütün gün boyunca denizi gözler ve geceleyin de suyun üzerindeki rüzgârın uğultularından ninniler dinleyerek uykuya dalarmış. Bu, duvarları boğum boğum asmalarla kaplı, taşlarının arasında akreplerin saklandığı ve kötü cinlerin gece çökünce civarında toplaştığı, çok eski zamanlardan kalma bir kuleymiş. Her türlü şey hakkında bilgileri olan Çingeneler, kulenin buraya Müslümanlar'la savaşmaya gelen Portekizliler tarafından dikildiğini söylerlermiş. Andjera Dağları'nda yaşayanlar daha doğru bilir ve kulenin, hazinelerini kulenin duvarları arasında saklamak isteyen korsan Lass el-Behar tarafından yapıldığını söylerler.

1- "El Minar Efsanesi" Chimenti (1965)

Lass el-Behar, Rabat'tan gelmiş. Usta bir seyrüseferci ve daha zor bir sanatın 'adamlarını yönetme sanatının' da ustasıymış. İspanyollar ve İtalyanlar, ismini oldukça iyi bilirlermiş. El-Behar'ın fırkateyni bir kırlangıç kadar zarif ve hafifmiş; yüz kadar Hıristiyan kadırga kölesinin küreği, onu dalgaların üzerinde narince süzdürürmüş. Denizcilerinin cesareti ve korsanın, çeşitli Hıristiyan gemilerinden ele geçirdiği her biri diğerlerinden farklı olan çok sayıdaki topu sebebiyle bu gemiden çok korkulurmuş.

Lass el-Behar genç, yakışıklı ve cesurmuş. Zengin ve güçlü Müslümanların kızlarının yanı sıra, birçok esir Hıristiyan kadını da ona derince âşık olurlarmış. Ama o, gemisi kendisi için kadınların güzelliğinden daha büyük bir anlam ifade ettiğinden hem Hıristiyanların hem de Müslümanların aşkını reddedermiş. Gemisini, yiğit savaşçılarının arkadaşlığını ve daha sonraları şarkı ve şiirlerle ünlenecek olan zafer dolu savaşları çok severmiş. Her şeyden çok sevdiği de denizmiş; denizi öyle derin bir tutkuyla severmiş ki, ondan ayrı yaşayamaz ve onunla, erkeklerin sevgilileriyle konuştukları dille konuşurmuş. Savaşçıları, dua anında denize bir bakabilmek için gözlerini Mekke'den çevirdiğini söylerlermiş.

Aid el-Kbir (koyun kurban etme) gününde silah arkadaşlarıyla El-Minar köyünde olan Lass el-Behar, *kadi*'nın vaazını dinlemek ve dini bütünlerle birlikte dua etmek üzere Cebelitarık Boğazı'ndaki Tanca kentine gitme teklifini geri çevirmiş.

"Gitmeniz gerekiyorsa gidin," demiş adamlarına. "Ben ise burada dinleneceğim."

Kendini kulesine kapatmış; buradan denizi ve ufuk çizgisinde yavaş yavaş hareket eden gemileri seyredebilirmiş.

Rüzgârdan çok melteme benzeyen bir esinti, denizi ılık yaz ışığının altında dans ettiriyormuş.

"Kadı'nın en iyi vaazı bile," diye düşünmüş el-Behar, "asla bu manzaranın güzelliğine denk olamaz. Ne kadar mükemmel olursa olsun, hangi dua hafifçe dalgalanan suların tatlı uğultularıyla boy ölçüşebilir ki? Dünya üzerinde ne, dünyanın bir kıyısından diğerine uzanan deniz kadar güçlü olabilir? Ah, keşke dalgalar bir kadın olsa da onunla evlenebilsem ve okyanus bir cami olsa da içinde dua etsem."

Bu düşünceler zihninden geçerken batıda bir fırtına toplanmış; ovaları ve dağları istila edip geçmiş ve kulenin üzerine çöküp kükremiş. Martılar korkuyla haykırıp uçarak kaçmış; koyun sürüleri barınaklarına doğru delicesine koşmuşlar. Fırtına, bir gün bir gece sürmüş.

Rüzgârın sesi kesildiğinde ve deniz bin öküz sesinde böğürmeyi bıraktığında, Lass el-Behar kulesinden inmiş. Kayalıklarla deniz arasındaki dar kum şeridinin üzerinde, vücudu kireç gibi beyaz ve ölü gibi soğuk, elleri kolları uzanmış halde yatan bir kadın görmüş. Kadının yanına yaklaşmış.

"Hıristiyan olmalı," diye düşünmüş kendi kendine "çünkü saçları yepyeni altınların renginde."

Onu kaldırıp kollarının arasına almış.

"Belki de hâlâ canlıdır."

Kadın gözlerini açmış; yeşilmiş bu gözler, taşların çatlaklarının arasında büyüyen deniz yosunları kadar yeşil. Bir bahri, deniz ciniyesiymiş (dişi cin) bu kadın. Güzelliği büyüleyiciymiş ve el-Behar ona delicesine âşık olmuş. Onun uğruna savaşçılarını ihmal etmiş, süratli kadırgasını, şanını ve hatta Allah'a edeceği duayı bile unutmuş.

"Seni dünyadaki her şeyden daha çok seviyorum," demiş ona bir keresinde, "kendimden ve kendi selametimden de çok."

Ekinoks olduğunda, azgın deniz kuleyi bir daha dövmeye başlamış ve kulenin yakınındaki köyü tehdit etmiş. Suları Şerf Nehri'ne karışıyor ve hatta Tanger el-Balia bahçelerine bile ulaşıyormuş.

"Okyanus kulemizi yerle bir edecek," demiş korsan, sevgilisine, "haydi dağlara kaçalım."

"Okyanustan niye korkalım ki?" diye sormuş bahri, gülümseyerek. "Onu her şeyden çok sevmiyor musun? Devamlı gücünü ve kudretini övmüyor musun? Denize bir bakmak için başını Mekke'nin yönünden çevirmiyor musun? Ben denizin bir kızıyım. Ona beslediğin sevgi için seni ödüllendirmeye geldim. Artık deniz beni geri çağırıyor. Elveda Lass el-Behar, beni bir daha asla göremeyeceksin."

"Beni bırakma," diye yalvarmış korsan, "beni bırakma, yalvarırım. Sen olmadan mutluluğu bir daha asla tadamam."

"Mutluluk," diye cevap vermiş bahri, "sadece Allah'tan korkanların ve ona ibadet edenlerindir. Seni terk etmeliyim. Beni çağıran sese itaatsizlik etmeye cüret edemem, ama eğer istersen beni izleyebilirsin."

Ciniye, kabaran denizle birlikte ondan ayrılmış ve Lass el-Behar, kadını denizin kasvetli derinliklerine kadar izlemiş. Bir daha da hiç görülmemiş; Tarık Dağı (Cebelitarık) ve Tres-Forcas Burnu arasındaki dalgaların altında yatıyor. İnsanların yaptıkları için yargılanacakları ve dünyanın sadece en sonunda yok olacak bir gölgenin gölgesi olacağı güne kadar da uyanmayacak.

Çünkü Allah Her Şeye Kadir Olandır.

Türkleşen Bir Hıristiyan

"Hıristiyanlar Türkleştiriliyorlar ve Türkler de şeytanların oğullarıdırlar."

KORSAN WARD'un Deniz Havadisleri (1609)

1500'lerin sonlarından 18. yüzyıla kadar binlerce Avrupalı erkek 've kadın' İslamiyet'e dönmüştür. Bu kişilerin çoğu Cezayir, Tunus, Trablusgarp ve Fas'ın Rabat-Salé bölgesinde 'Berberi Sahil Eyaletleri' yaşıyor ve çalışıyorlardı. Kadınların çoğu, Müslüman erkeklerle evlenince Müslüman oldular. Buraya kadarını anlamak kolay; yine de bir 17. yüzyıl İsabelle Eberhardt'ı[1] arayışıyla, bu kadınların bazılarının yaşamlarının izini sürebilmek heyecan verici olurdu. Ama peki ya erkekler? Onların din değiştirmesine yol açan neydi?

Hıristiyan Avrupalılar, bu erkekler için özel bir terim kullanıyorlardı: Renegadolar, "dönmeler": dininden dönenler, satıcılar, hainler. Hıristiyan Avrupa İslam'la hâlâ savaş halinde olduğundan, bu aşırı duyarlılık için Hıristiyanların bir sebepleri vardı. Haçlı Seferleri gerçekte asla sona ermemişti. İspanya' daki son Mağribi krallığı Granada, *reconquista*'ya an-

cak 1492'de eklenebilmiş ve son Mağribi ayaklanması 1610'da gerçekleşmiştir. Kuvvetli, parlak ve (tıpkı çağdaşı Elizabeth/Jacobyen İngilteresi gibi) tepeden tırnağa silahlı olan Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa'ya karşı hücumunda iki cepheden bastırıyordu: Viyana'ya doğru karadan ve Akdeniz boyunca batıya doğru denizden.

Avrupa'nın yerel dillerinde "Türk," Kuzey Afrikalı Mağribiler dahil bütün Müslümanlar için kullanılıyordu. Renegadoların, "Türkleşmiş" oldukları söyleniyordu (*Türkleşmiş Bir Hıristiyan, Robert Daborne tarafından yazılmış ve 1612'de Londra'da oynanmış bir tiyatro oyununun adıdır. Ewen, 1939: 3; Lloyd, 1981: 48. Lloyd'a göre, oyunun yazarının ismi Robert Osbourne idi.*)

"Şehvetli Türk" ve "Kötü Ruhlu Asker", popüler edebiyatta cirit atıyordu ve "mussulmano!" (Müslüman) Venedik'te hâlâ ölümcül bir hakaretti. Avrupa'nın bu konudaki cehaletini ve önyargısını, Irak'a karşı yapılan Körfez Savaşı sırasındaki Amerikan medyasını düşünerek bir parça kavramak mümkündür. Avrupa'nın İslam'a tepkisi, 19. yüzyıldan itibaren oldukça karmaşıklaşmıştır, çünkü aslında 19. yüzyıl Avrupası, Dar'ül-İslam'ın büyük bir kısmını işgal edip kolonileştirmiştir. Ama 17. yüzyılda, kültürlerin, tek taraflı da olsa bir bütünleşme noktası yoktu. Genel olarak Avrupa İslam'dan nefret ediyor ve onu yanlış anlıyordu. İslam'a gelince, cihat (kutsal savaş) kelimesi, Hıristiyanlığa karşı tavrını özetliyor. Hoşgörü ve anlayış, kültürel bölünmenin her iki tarafında da yok denecek kadar azdı.

Bu nedenle Renegadolar, Avrupalıların çoğu için dehşetengiz gizemli yaratıklardı. Sadece "Tanrımıza ihanet" etmekle

kalmamış, daha da ileri gidip cihada katılmışlardı. Renegadoların hemen hemen hepsi "Berberi Korsanlar" olarak çalışıyorlardı. Avrupalı gemilere saldırıyor ve yağmalıyor; Hıristiyanları kaçırıp, fidye istemek ya da köle olarak satmak üzere Berberistan'a geri götürüyorlardı. Tabii ki Malta Şövalyelerinin de aralarında bulunduğu Hıristiyan "Korsanlar" da Müslüman gemilerinin mürettebatına tamamen aynı şeyleri yapıyorlardı. Ama Müslüman esirlerin çok azı "Hıristiyanlaşıyordu." Dönmelerin akışı, büyük oranda tek bir yöne doğruydu.

Avrupalılar, dininden dönenlerin insanlığın yüzkarası olduğunu varsayıyor ve din değiştirmekteki motivasyonlarının akla hayale gelebilecek en aşağılık şeyler olduğuna inanıyorlardı: açgözlülük, içerleme, intikam. Çoğu, din değiştirmeden önce zaten korsandı. Belli ki tek istedikleri şey sadece daha fazla korsanlık yapmak için bir bahaneydi. Tabii ki bazıları yakalanmış ve kendilerine din değiştirme ya da köle olma seçenekleri sunulmuştu. Ama tıpkı korkaklar gibi, dinlerinden dönmeyi ve suç işlemeyi seçmişlerdi.[2] Renegadolar, bütün Avrupa ülkelerinde tekrar din değiştirmek isteseler bile ilk görüldükleri yerde öldürülüyor, hatta İspanya'da yakılıyorlardı (en azından teorik olarak). Bu açıdan İslam, sadece düşman bir ideoloji olarak değil, bir tür ahlâki veba gibi görülüyordu.

Din değiştirmeye karşı İslam'ın tavrı, daha açık olarak nitelendirilebilir. İspanyollar, Yahudileri ve Müslümanları din değiştirmeye zorladılar, ama sonra yine de sınırdışı ettiler. Oysa İslam, kendini hâlâ mümkün olan her yolla, özellikle de insanların din değiştirmesiyle yayılmaya çalışan yeni bir din olarak görmeye devam ediyordu. "Yeni Müslümanlar" hâlâ

kutsanmış ve "şanslı" sayılırlar, özellikle de İslamiyet'in sınır bölgelerinde. Din değiştirmeye ilişkin bu farklı tutumlar, neden daha fazla Hıristiyan'ın Türkleşip, tersinin olmadığını açıklamamıza yardımcı olmaktadır "ama neden?" sorusu hâlâ cevaplanmamıştır.' Herhalde, Renegadolar hakkındaki ne Hıristiyan ne de "Türk" yorumlarının bizim merakımızı tatmin edebileceğini varsayarak işe başlayabiliriz. Bir yandan bu adamların sırf şeytani olduklarından, diğer yandan da cihat melekleri olduklarından şüphe duyabiliriz. Cevaplarımızın "eğer bir cevap bulmamız mümkün olursa" bu 17. yüzyıl teorilerinin her ikisinden de çok daha karmaşık görüneceğini varsayabiliriz.

Pek az modern tarihçinin Renegadoları gerçekten anlamaya çalışmış olması şaşırtıcıdır. Avrupalı tarihçiler arasında "şeytan teorisinin" etkileri hâlâ mevcut, hatta bu teori rasyonalize edilmiş, detaylandırılmış ve dahası, makul bir hipoteze bile dönüştürülmüştür. Bu mantık şöyle bir şeydir: Büyük Avrupalı güçler, Berberi korsanlarının kökünü üç koca yüzyıl boyunca nasıl kazıyamadılar? İslam ordusunun ve denizcilik teknolojisinin Avrupa'dan aşağı olmaması imkânsız. Herkesin bildiği gibi, Müslümanlar iyi denizci değildirler. Ortadaki bu bilmece nasıl çözümlenebilir? Tabii ki "Renegadolar. Onlar, Avrupalı olarak, Avrupa teknolojisini Müslümanlar'a tanıtıp bir de onlar için savaştılar. Öyleyse Berberi korsanlığının bir *une affaire des etrangers* (yabancılara ait konu) olduğu ortaya çıkıyor; Renegadolar olmadan asla gerçekleşemezdi (Coindreau, 1948). Onlar, en kötü hainlerdi ama kendi kaba ve cani tarzlarında muhteşemlerdi. Korsanlık alçakçadır; ama birazcık da romantiktir!

İslami tarihçiler ise doğal olarak İslam'ın aşağı gösterildiği savlara içerliyorlar. Örneğin, Rabat-Salé'nin 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında yazılmış yerel tarihleri, "denizdeki kutsal savaşa" Mağribilerin, Berberilerin ve Arapların uzun vadede birkaç bin din değiştirenden çok daha fazla katkıda bulunduğunu açık seçik ifade ediyorlar. Din değiştirenlere gelince, onların torunları hâlâ Rabat-Salé'de yaşıyor -kökenleri ne olursa olsun artık Faslı olmuşlar. Korsanların tarihi "bir yabancılar meselesi" değil, İslam'ın Uzak Batısının, Mağrip'in ve yeşermekte olan Fas ulusunun tarihinin bir parçasıdır (Hesperis, 1971).

Renegadolar hakkındaki bu "açıklamaların" hiçbiri, İslam'ı ve Berberi korsanlarının yaşamını kucaklamaktaki olası motivasyonlarına bizi yaklaştırmamaktadır. Muhteşem hainler ya da asimile edilmiş kahramanlar her iki stereotip de gerçek bir derinlik içermiyor. Her ikisi de gerçeğin bir parçasını barındırıyor. Daha sonra göreceğimiz gibi, korsanların bazı teknik ve stratejik yenilikleri Berberiler'e tanıttıkları doğrudur. Yine daha sonra göreceğimiz gibi, İslam'a, yalnızca kiralık caniler "ya da uzmanlar" olarak değil, çok daha karmaşık biçimlerde katıldılar. Ama bütün bu fenomenin "neden?" ortaya çıktığına dair yine de ipucumuz yoktur. Renegadoların bazıları birçok dil bilse de, hiçbiri literati (eğitimli) değildi. Renegadolardan kalma ilk elden hiçbir yazı ve metin bulunmamaktadır. Sosyal kökenleri, onları kendilerini analiz edecek yazılar yazacak şekilde yetiştirmemişti; bu lüks hâlâ aristokrasinin ve yeni yeni ortaya çıkmakta olan orta sınıfın tekelindeydi. Tarihin kalemi Renegadoların düşmanlarının elindedir; Renegadoların kendileri suskundurlar.

Bu nedenle, motivasyonlarını asla açığa çıkaramayabiliriz. Muhtemelen, birkaç karmaşık ve birbiriyle çelişkili izlenim ve spekülasyon ileri sürmekten fazla yapabileceğimiz bir şey yoktur. Ama yine de, Renegadoları kendi ideolojik önyargılarına göre değerlendiren Avrupalı neo-kolonyalist tarihçilerden ya da Faslı milliyetçilerden daha iyisini yapabiliriz. Renegadoları, kendi çıkarları, ajendaları, kendi değerleri, kendi özimgeleri olan bireyler ve (eğer mümkün olursa) bir grup olarak takdir etmeye çalışabiliriz. Dış yorumların ışığına dayanmaktansa, fenomenin içerisinden (kanıtların elverdiği oranda net bir şekilde) bakmaya çalışabiliriz.

Dikkatimizi tarihin belirli bir parçasına (ya da C. Ginzburg'un deyimiyle "mikrotarihe") odaklamak, Renegadolar hakkındaki algılarımızı, bütün fenomene dünya çapında bakmaya çalışmaktan daha kolay temizlememize yardımcı olabilir.[4] Burada kullanılan metodoloji, tarihi/etnografik belgeleri "Dinler Tarihi"nin ışığında okumaktan ibarettir. Ancak, iki nedenden dolayı ben bu iskelete din tarihleri demeyi tercih ediyorum: Birincisi, "Dinler Tarihi" nitelemesi üzerinde neredeyse bir tekel kurmuş olan Eliade okuluna sadık kaldığım zannını engellemek. Eliade ve ayrıca Henry Corbin tarafından geliştirilmiş olan kategorilerden bazılarını kullanıyor, ama bunları, "direniş" ya da "ayaklanma arzuları" gibi kavramlarla uğraşırken o kadar da kullanışlı bulmuyorum. Bu da din tarihleri terimini tercih etmekteki ikinci nedene götürüyor; kendine, herhangi bir şeyin tarihi diyen her akademik disiplinin, sadece elitlerin ideolojilerini maskeleyip güçlendirmeye hizmet edecek olan, doğrulukları kuşkulu mutlaklara dayanan yanlış bir bütünlük (totality) kuracağından a priori

olarak kuşku duyulmalıdır. Bu sebeple, bu denemenin üçüncü ana malzemesi fikirlerin, imajların, duyguların, estetik işaretlerin vs., G. Bachelard, W. Benjamin, G. Bataille, M. Foucault vs. tarafından geliştirilmiş olan, Nietzcheci bir tarihinden türemiştir. İşe, kendi tarihi olan bir fikirden öte bir şey olan tarihin mutlaklığını sorgulayarak ve eleştirerek başlayan tarihi bir disiplin. Ve en son olarak da, buradaki ana metodolojik araç, gerçekte "herkesin bildiği gibi" tamamıyla şevkli amatörlerin yetki alanında olan *korsanoloji*'dir.

Öyleyse incelememizde, tek bir topluluğu ve onun kısa bir dönemini (yaklaşık elli sene) merkez alacağız: 17. yüzyılın ilk yarısındaki Rabat-Salé. Bütün Berberi eyaletleri arasında Salé, korsanların bağımsızlıklarını kazandıkları tek eyaletti. Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ın tamamı Osmanlı Devleti'nin himayesi altındaydı, ama Salé, "birkaç onyıl boyunca" bir "divan", yani "Korsan Kaptanları Konseyi" tarafından yönetiliyordu. Gerçek bir "korsan ütopyası"ydı ve bu nedenle Renegado'yu en gelişmiş şekliyle, gelişiminin politik ve ruhsal olarak en sofistike halinde burada, "Bou Regreg Cumhuriyeti"nde, Salé'deki "Mağribi" ya da "Korsan Cumhuriyeti"nde bulmayı umabiliriz.

Ama önce, henüz (benim bildiğim kadarıyla) hiçbir tarihçinin Renegadolar için yapmayı denemediği bir şey yapmayı da deneyebiliriz. Avrupa'nın İslam'a gerçekten yekpare karşı olup olmadığını sorabiliriz. İslam'ın, kendisini Avrupa kültürü içinde saklamış ve Renegadoları, Berberistan'a kaçışlarından da önce etkilemiş olabilecek olumlu bir gölgeye sahip olup olmadığını sorabiliriz. Basit bir şekilde, din değiştirmekteki motivasyonlarının tamamen alçakça ve gerçek bir anlam-

la dolu olmadığını varsaymaktansa, şüphe halinden dolayı onlar lehine bir yargıya varabiliriz. Acaba onları Kuzey Afrika'ya (sadece korsan altınlarının ümidinin değil de) İslam'ın kendisinin "ya da İslam'ın kendisinin değilse bile, İslam hakkındaki bir imajın, söylentinin, mitin ya da yanlış yorumlamanın" çekmiş olup olamayacağını merak edebiliriz. Öyleyse, 17. yüzyıldaki işçi sınıfından bir denizci, hangi yollarla İslam'a karşı bir ilgi ve hatta çekim hissetmiş olabilir?

Haçlı seferleri devrinde, İsa'nın kutsal savaşçıları, Kutsal Topraklardan "kurtardıkları" bütün baharatlar ve ipeklerle "ve kitaplarla" birlikte, "batıni İslam" fikrini de Avrupa'ya getirmeye başladılar. İsmaili "Haşhaşiler", bazı gizli bilgileri Templarlara mı aktarmışlardı? Templarların, böyle delicesine görünen bir nefretle idam edilmelerinin, haklarının ellerinden alınmasının, köklerinin kazınmasının nedeni bu muydu? Simya ve neoplatonizm Avrupa'nın geri kalanına, özellikle de İtalya ve Fransa'ya Mağribi İspanya yoluyla mı geçmişti? Müslüman topraklarına giden St. Francis, Roger Bacon ve diğer mistik misyonerler, geri döndüklerinde yanlarında yüksek İslami ilahiyat, simya bilimi ve Sufizm mi getirmişlerdi?

Her ne olmuş olursa olsun, ister bu temaslar gerçekten gerçekleşmiş isterse gerçekleşmemiş olsun, 17. yüzyılın başlarında, bazı entelektüeller bunların yaşandığına ve bazı gerçek gizli bilgelik aktarımlarının gerçekleştiğine inanıyorlardı (Bu tür temasların gerçekliği ya da gerçekdışılığı incelenmesi gereken bir konudur; biz burada sadece, "tarihsel gerçekliğe" dayansın dayanmasın, insan toplumlarını derinden etkileyen imajların, inançların ve fikirlerin tarihiyle ilgileniyoruz.) Son dönem Rönesans Simyacıları, bir parça İslamofilik eğilim

göstermeye başlamışlardı. Yaklaşık olarak 1610'da (İspanya'daki son "Mağribi" ayaklanmasının tarihi) bazı Alman okültistler, gizli bir tarikat olan Rosenkruyenlerin tarihinin ana hatlarını ortaya koyan bir dizi döküman yayınladılar. Anlatımlarına göre, tarikatın 14. yüzyıldaki kurucusu ve büyük ihtimalle mitsel bir karakter olan Hıristiyan Rosenkreutz, İslam dünyasının büyük bir kısmını (Şam, Arabistan, Damcar adındaki mitsel bir şehir ve Fas'ın Fez şehri) gezmiş ve burada simya bilgeliği üzerine tam bir kurs almıştı. Kısa bir süre önce sözde yeniden keşfedilen mezarı, Tarikatın dirilmesini mümkün kılmaya yetecek kadar kodlanmış tezhip taşıyordu. Rosenkruyen belgeler, Katoliklik ve Protestanlık arasındaki savaşlardan ve tartışmalardan oldukça tiksinti duyan ve inanç yerine bilgiye dayanan evrensel bir dinin özlemini çeken eğitimli ve dindar Hıristiyanlar arasında büyük bir çalkantı yarattı. Bu nihai simya keşfine bulunacakları katkılardan dolayı İslam (ve Yahudi) bilimi ve bilgeliği hevesle arzulanıyordu. Rosenkruyenler, halkın önünde "Yahudi ve Türkler için bile hoşgörü" düşüncesini yayıyorlardı; gizlice ise belki de hiçbir dinin gerçek üzerinde tekel sahibi olmadığını itiraf ediyorlardı. Hıristiyan kaldılar, ama "mezhepçi" olmadılar. Onlar için İslam, sadece gerçeğin bir parçasına sahip (hatta İsa hakkındaki bazı gerçekler de dahil olmak üzere), ama Katoliklik ve hatta Lutherizmden daha az ya da daha çok sınırlı olmayan, bir başka mezhepmiş gibi görünüyordu. Bu nedenle, Rosenkruyenler, İslam'a ihtida etmemelerine rağmen, İslam'a karşı çoğu Hıristiyandan daha az nefret ve hoşgörüsüzlük gösterdiler ve hatta İslam'ın batını ve okült geleneklerini övecek kadar ileri gittiler.

Daha geniş bir bağlamda, İslam'ın, din karşıtı ya da en azından papazlık karşıtı Avrupalılar için bir tür belirsiz çekiciliği olmuş olabilir (Kraliçe Elizabeth dönemindeki "Gecenin Okulu" ve Marlowe'un "İsa'nın bir hokkabaz olduğuna" dair nüktesi bu çizgiye örnek gösterilebilir). İslam'ın herhangi bir otoriter rahiplik makamı veya hatta dogma barındırmadığına ilişkin genel izlenim Avrupa kültürüne sızmıştı ya da yakında sızacaktı. Avrupalı entelektüeller arasında yaygın bir İslamofil eğilim ortaya çıkmaya başladı. Rosenkruyenizm Masonluğu, Masonluk Aydınlanmayı, Aydınlanma Nietzsche'yi etkiledi. Bu eğilimlerin ve bireylerin bazıları İslam hakkında sahiden de bir şeyler biliyorlardı, ama bu, çoğunlukla bir "düşmanımın düşmanı dostumdur" meselesiydi. Rahipler İslamdan nefret ediyor; ben de rahiplerden nefret ediyorum; bu yüzden İslam'dan hoşlanıyorum. 1880'lerin Nietzsche'sinin bile İslam hakkındaki görüşleri çoğunlukla iki-boyutlu idi "İslam'ı, aristokrat savaşçı keşişlerin bir kardeşliği gibi görüyora benziyordu", ama aklındaki İslam imgesi, İslam'ı esas olarak bir tür Hıristiyan karşıtlığı olarak gören bir özgür düşünürler geleneğinin son noktasıydı.

Buna karşılık Simyacılık, Protestanlık içerisindeki bazı daha az entelektüel eğilimleri de etkiledi. 1640'larda İngiliz Devrimi'ni gerçekleştirecek olan aşırıcıların çoğu, Jacob Boehme ve simyaya dayanan diğer Hıristiyan mistiklerinden etkilenmişlerdi. İşçi sınıfından olan Leveller, Diggerler ve Ranterların bile Simya fikir ve idealleriyle belirli bir tanışıklığı vardı. Kitabı Mukaddes'in batını bir şekilde yorumlanışı; evrensel hoşgörü; "tümtanrıcı tekçilik", ilahi olanla rahip ya da kilisenin aracılığı olmadan doğrudan temas kurmak, ahlâk

kurallarına karşı gelme eğilimi, maddi doğanın kutsal niteliğine dair bir inanç; "Tanrı"yı "Evrensel Akıl" (ya da Zihin) olarak görmeye yönelik bir eğilim; hayalgücünün gerçekliği değiştirme gücüne dair bir itikat; sosyal eşitlikçilik; binyıl ya da "Tersine Dönmüş Dünya" vs.

Herhangi bir Ranterın İslam'a ilgi gösterdiğine dair bir kanıt yoktur. Ancak, Ranterizm ile korsanlık arasında bağlantılar olduğuna inanmak için bazı nedenler bulunmaktadır. Madagaskar'daki bir "Ranter Körfezi," 17. yüzyılın sonlarına doğru bir korsan ütopyasını barındırmış ve bazı Ranterlar, orada "Korsanlığın Altın Çağı" yaşanırken Karayiplere sürülmüşlerdir. İslami düşüncenin bazı yönleri, aşırıcı Protestanlara pekala çekici gelmiş olabilir "anti-teslisçilik, İsa'nın insani ama mucizevi doğası, kutsal yazıları tefsir ilmi, "ruhani demokrasi" ve hatta Kutsal Savaş kavramı. Cüretkâr ve şok edici paradokslar ve ahlâk karşıtı aşırılıklarda uzmanlaşan Ranterların ve diğer mezheplerin, kaderleri Cezayir ya da Sale'yi boylamak olan marjinalize olmuş isyankâr erkekler üzerinde bir etkisi olmuş olabilir. [*Hill (1978) ve Cohn'un (1970) standart çalışmalarının yanı sıra, bkz. Friedman (1987); Morton (1970); Smith (1983). Ranter-Korsan bağlantıları için bkz. Hill (1985: 161-187).*]

"Kutsal şeylere şerefle küfretmeyi" ve tavernalarda içki ve sigara içerken dizinde bir fahişe oturmuş şekilde vaaz vermeyi seven bir Ranter ya da Ranter adayı, İslam'ın tenselliğine ilişkin Avrupai imaj da çekici gelmiş olabilir. Aslında İslam, Hıristiyanlığa oranla daha cinsellik yanlısı bir dindir ve zevki bir noktaya kadar ilahi hayır olarak görür. Kuran'ın huriler, içki müptelaları, bahçeler ve şarap çeşmeleriyle dolu cenneti, kendi geleneklerinin iffet, bekâret ve kendini aşağılama

üzerinde yaptığı vurgudan memnun olmayan Hıristiyanlar arasında her zaman hoşnutluk yaratacak kadar kötü bir şöhrete sahip olmuştur. Popüler boyutta ise, "Şehvetli Türk" stereotipi, İslam'ın bu kutsal tenselliğinin bir karikatürünü çizmeyi sürdürmüştür. Doğu'ya, (çoğunlukla gizliden gizliye) yasak arzuların hayata geçirilebildiği bir yer olarak bakılmaya başlanmıştır.

En son olarak da, İslam, Avrupalı Hıristiyan medeniyetinin düşmanıydı. M. Rediker'in (1987) işaret ettiği gibi, 17. yüzyılda denizcilik dünyası, gelecek ufuklarda beliren Endüstri Çağı'nın bazı özelliklerini sergilemeye başlamıştı. Gemiler bir tür yüzen fabrikaları ve denizciler de bir tür ilk-proletaryayı oluşturuyordu. Avrupa'nın ticaret filolarındaki çalışma koşulları, yaklaşan kapitalizmin en kötü biçiminin feci bir resmini sunuyordu "ve Avrupa donanmalarındaki koşullar daha da korkunçtu. Denizcinin, kendisini bütün Avrupa ekonomisinin ve yönetiminin en aşağı ve en reddedilmiş figürü olarak görmek için her türlü nedeni vardı "aciz, hak ettiğinden az ödeme yapılan, insanlıktan çıkarılıp hayvanlaştırılan, işkence edilen, denizdeki iskorbüt hastalıkları ve fırtınalarla yitirilen, zengin tüccar ve gemi sahiplerinin; eli sıkı kralların ve açgözlü prenseslerin gayri resmi kölesi idi. Eserlerini J. Lemisch tarafından daha önceleri gerçekleştirilen çalışmaya dayandıran C. Hill ve Rediker, böyle bir bağlamda korsanlığın bir sosyal direniş biçimi olarak incelenmesi gerektiğine işaret etmişlerdir. (Defoe'nun söyleşi yaptığı kişilerden birinin deyişiyle) "Bütün dünyaya karşı savaşan" korsan, her şeyden önce kendi medeniyetinin düşmanıydı. Ve bir kere daha, "düşmanımın düşmanı" benim arkadaşım olabilir. Av-

rupa'dan nefret ediyorum. Avrupa İslam'dan nefret ediyor. Öyleyse İslam'ı sever miyim acaba? Okuma yazma bilen ama özel bir eğitimi olmayan İngiliz okuyucusu, diyelim ki 1637'de, İslam hakkında ne biliyor olabilir? O yıl, Salé Mağribi Korsan Cumhuriyeti'nden gelen bir büyükelçi Londra'yı ziyaret etmiş ve bazı profesyonel gazeteciler bu şaşılası olay üzerine bir kitapçık yayınlamışlardı. Kitapçıkta diyorlar ki:

> Dinlerine gelince, Muhammed'in yasasının yakın takipçileriler; İsa'nın, dünyanın kurtarıcısı olmak üzere (ama yeniden dirilmek üzere değil) doğmuş büyük bir peygamber olduğunu, Tanrı'nın Nefesi olduğunu, bir Bakire'den doğduğunu, Yahudilerin ona inanmış olmaları gerektiğini ama inanmadıklarını, bu yüzden de duraksamadan onu katledip çarmıha gerdiklerini, İsa'nın onları bırakıp aralarından yükselerek Cennet katına çıktığını ve onların da onun yerine işkence edip zalimce çarmıha gerdikleri bir başka adamı ölüme yolladıklarını söylüyorlar. Bu sebeple, Muhammed'e inanan bu insanlar, Yahudileri insanların en aşağılıkları ve dünyanın bütün uluslarının kölesi olarak görüyorlar.
>
> Dinlerinin, kendi uluslarından gelen Lerbee bir Arap olan sahte peygamberleri Muhammed tarafından yazılan tek kitabının adına Alcaron diyorlar. Ne ibadet için bir başka kitabı kullanmaya ne de hayatları pahasına bile olsa kitap-

larının herhangi bir bölümünü incelemeye ya da sorgulamaya yanaşıyorlar; ama eğer birisi sıkılganlık gösterir ya da bir nokta veya cümle içlerinden birisi için anlaşılması zorsa, yoksul ve az eğitimli bir rahip olan talbye anlattıklarının anlamını sormak caizmiş. Hepsi de sünnetliler ve bir çeşit vaftiz töreni kullanıyorlar, ama kiliselerinde değil, yuvalarında, evlerinin içinde.

30 gün tuttukları oruçları hemen hemen bizimkiyle aynı uzunlukta, ama onlar, bu günlerdeki günbatımlarından şafaklara kadar ne yiyor ne de içiyorlar, ancak yıldızlar kendilerini gösterir göstermez gündüzkü oruçları karşılığında bütün gece yemek yiyorlar. Güzel Cuma günü, bütün gün Alcaron kitabını (yani Muhammed'in kanununu) okuyamayan rahip ya da talby, mevkisine ve işine layık görülmüyor. Her gün ve gece altı kere dua ediyor ve çok sık yıkanıyorlar. Onları kiliseye çağırmak için çalınacak çanları yok, ama derin, kalın, yüksek sesi olan vaiz ya da zangoç, ibadet yerlerindeki sivri uçlu kulenin en tepesine çıkıyor ve orada, insanların ibadete gelmeleri için bir uyarı kükrüyor. Kiliselerine hiçkimse ayakkabılarla giremiyor. Talby ya da rahiplerinin herbiri için bir eşe ya da dilerlerse birden çok eşe izin veriliyor. Rahip olmayanlar esir kadınlara sahip olabilirler, ama onlarla gece vakti yatmamalıdırlar,

çünkü gece vakti eşlere aittir ve eğer bir eş hakkından edilirse, tatmin için sulh yargıcına şikayette bulunabilir. Dört karısı olan zengin bir adamdır, fakir bir adamın da bu sayıda eş almasına izin verilmiştir, ama olanakları, onlara bakmak için yetersizdir; bu yüzden bir ya da iki tane ona yetmelidir. Gelin ve damat, yatağa girecekleri, kız bakire çıkarsa her şeyin yolunda gittiği, çıkmazsa erkeğin onu geri verip ona getirdiği çeyizden hiçbir şey vermediği gerdek gecesinden önce birbirlerini görmemelidirler.

Kilise adamları, her kent ve şehirde gündelik bir biçimde davalara baktıkları, her gün oturup, ayyaş, zinacı, kahin ve adı skandala karışmış olarak imlenmemiş, adları bu biçimde kirlenmemiş (çünkü eğer böyle kişiler olarak biliniyorlarsa şahitlikleri alınmayacaktır) şahitlerle kanıtlanmak zorunda olan davaları dinleyip karara bağladıkları için haris ya da para ve zengin sever değildirler.

Benzer bir şekilde, eğer sanık, kendisi aleyhinde tanıklık eden şahidin 24 saat içinde gerektiği gibi 6 kere dua etmediğini kanıtlayabilirse, o şahit ya da şahitler herhangi bir davada şahitlik yapmak veya ifade vermekten büsbütün men edileceklerdir; ama adil ve dürüst kanıtlar varsa en usandırıcı dava en fazla bir hafta ya da 8 günde sonuçlanmaktadır.

Laflarında ve sözlerinde adiller; bu, kendi aralarında çok az fatura, senet ve şozleşme kullanmalarına yol açıyor (Fas'ta ne Fess ne de Sus'ta azıcık zengin tek bir noterin bulunmamasının nedeni budur) çünkü verilen sözün ihlal edilmesi, aralarında telafi edilemez bir utanç kabul ediliyor. Hileli tartımlar ve ölçümler yaparken yakalanan, evindeki bütün malvarlığını kaybediyor ve bu malvarlığı fakirlere dağıtılıyor, adı kötüye çıkmış biri oluyor ve acımasızca kırbaçlanıyor. Ölüm cezaları ise genellikle idama mahkum edilen kişinin boğazı bir cellat tarafından kesilerek gerçekleştiriliyor.

Gerçek ve hayalin ilginç bir karışımı ve genel olarak da oldukça olumlu [Sources Inedites: 381-384]. Bütün bu spekülatif temalara geri dönecek ve onları, Salé Korsan Cumhuriyeti'nin özgül bağlamında daha da netleştirmeye çalışacağız. Ama böyle bir görevi yerine getirmeden önce, cumhuriyetin ve başlıca ekonomik kaynağının "korsanlığın" tarihi bağlamı hakkında daha fazla şey bilmeliyiz. Özellikle, bütün Berberi Sahili ve Osmanlı himayesindeki Cezayir, Tunus ve Trablusgarp hakkında daha çok bilgi sahibi olmalıyız.

DİPNOTLAR

1- Rus anarşistlerinden olan Isabelle Eberhardt, Cezayir'e yerleşmiş ve burada yaşamıştır. Tebdili kıyafetle erkek kılığında gezmiş, İslamiyeti kabul etmiş ve Cezayir'in bağımsızlığını desteklemiştir. Erotik yazılar kaleme almış ve genç yaşta trajik bir şekilde yaşamını kaybetmiştir. (Voogd 1987, Bowles 1975)

2- Renegadlardan bazılarının din değiştirmeye hevesli olduğu açıktır. Kırım'da Konsolosluk yapan ve Türklere karşı aşağılayıcı ve kibirli tavırları büyük sorunlara sebeb olan, Cezayir'in kendini beğenmiş Fransız Konsolosu Leon Delane (1731-1732), iki ülke arasında yapılan anlaşma, bir Fransızın Müslüman olma isteğini üç gün boyunca sürdürmesi durumunda bu durumun kabul edilmesini (madde 19) açıkça belirtse de, St. Tropezli bir denizcinin dın değiş tirme sürecine müdahalede bulunmuştu. Delane, mahçup düşen Fransız Hükümeti tarafından Kırım'a geri gönderilmiştir.

3- Kaptan Hamilton isimli biri, bazı Renegadoların, Berberistan'da ikamet nedenleri için şöyle diyordu: Çoğunlukla çok güzel olan Türk (yani Müslüman) kadınların aşkı uğruna Tanrılarına sırt çevirmeye hazırlardı. Bu zavallı insanları zayıflıklarından dolayı mazur görüyordu, çünkü bu kadınlar "büyücülük konusunda hayli yetenekliydiler... bir yakalanan bir daha asla kurtulumazdı" (Wolfe, 1979: 237)

4- Bu çalışma gerçek anlamda mikrotarih içermeyecektir çünkü büyük oranda ikincil kaynaklara dayanmaktadır. Yalnızca, kesinlik ve orijinalliklerine hiç bir şekilde ulaşamayacağım Ginberg ile ekolüne faydalandığım metodoloji nedeniyle teşekkürlerimi sunmak istiyorum

Laflarında ve sozlerinde adiller: bu, kendi aralarında çok az fatura, senet ve şözleşme kullanmalarına yol açıyor (Fas'ta ne Fess ne de Sus'ta azıcık zengin tek bir noterin bulunmamasının nedeni budur) çünkü verilen sözün ihlal edilmesi, aralarında telafi edilemez bir utanç kabul ediliyor. Hileli tartımlar ve ölçümler yaparken yakalanan, evindeki bütün malvarlığını kaybediyor ve bu malvarlığı fakirlere dağıtılıyor, adı kötüye çıkmış biri oluyor ve acımasızca kırbaçlanıyor. Ölüm cezaları ise genellikle idama mahkum edilen kişinin boğazı bir cellat tarafından kesilerek gerçekleştiriliyor.

Gerçek ve hayalin ilginç bir karışımı ve genel olarak da oldukça olumlu [Sources Inedites: 381-384]. Bütün bu spekülatif temalara geri dönecek ve onları, Salé Korsan Cumhuriyeti'nin özgül bağlamında daha da netleştirmeye çalışacağız. Ama böyle bir görevi yerine getirmeden önce, cumhuriyetin ve başlıca ekonomik kaynağının "korsanlığın" tarihi bağlamı hakkında daha fazla şey bilmeliyiz. Özellikle, bütün Berberi Sahili ve Osmanlı himayesindeki Cezayir, Tunus ve Trablusgarp hakkında daha çok bilgi sahibi olmalıyız.

DİPNOTLAR

1- Rus anarşistlerinden olan Isabelle Eberhardt, Cezayir'e yerleşmiş ve burada yaşamıştır. Tebdili kıyafetle erkek kılığında gezmiş, İslamiyeti kabul etmiş ve Cezayir'in bağımsızlığını desteklemiştir. Erotik yazılar kaleme almış ve genç yaşta trajik bir şekilde yaşamını kaybetmiştir. (Voogd 1987, Bowles 1975)

2- Renegadlardan bazılarının din değiştirmeye hevesli olduğu açıktır. Kırım'da Konsolosluk yapan ve Türklere karşı aşağılayıcı ve kibirli tavırları büyük sorunlara sebeb olan, Cezayir'in kendini beğenmiş Fransız Konsolosu Leon Delane (1731-1732), iki ülke arasında yapılan anlaşma, bir Fransızın Müslüman olma isteğini üç gün boyunca sürdürmesi durumunda bu durumun kabul edilmesini (madde 19) açıkça belirtse de, St. Tropezli bir denizcinin din değiş tirme sürecine müdahalede bulunmuştu. Delane, mahçup düşen Fransız Hükümeti tarafından Kırım'a geri gönderilmiştir.

3- Kaptan Hamilton isimli biri, bazı Renegadoların, Berberistan'da ikamet nedenleri için şöyle diyordu: Çoğunlukla çok güzel olan Türk (yani Müslüman) kadınların aşkı uğruna Tanrılarına sırt çevirmeye hazırlardı. Bu zavallı insanları zayıflıklarından dolayı mazur görüyordu, çünkü bu kadınlar "büyücülük konusunda hayli yetenekliydiler... bir yakalanan bir daha asla kurtulumazdı" (Wolfe, 1979: 237)

4- Bu çalışma gerçek anlamda mikrotarih içermeyecektir çünkü büyük oranda ikincil kaynaklara dayanmaktadır. Yalnızca, kesinlik ve orijinalliklerine hiç bir şekilde ulaşamayacağım Ginberg ile ekolüne faydalandığım metodoloji nedeniyle teşekkürlerimi sunmak istiyorum

Suikastle Yürüyen Demokrasi

"Cezayirliler, bir düzenbazlar kumpanyasıdır ve ben de onların kaptanıyım."
Cezayir Dayısından (Dey) Avrupalı Bir Konsolosa[1]

Tunus, Trablusgarp ve özellikle de Cezayir, Salé'den çok daha derinlemesine incelenmiştir. İlgi duyan okuyucu kolaylıkla geniş kapsamlı bir bibliyografya bulacaktır. Bu nedenle, Akdeniz sahil eyaletlerine çok detaylı bir ilgi göstermemiz, harcayacağımız zamana haksızlık olur. Korsanlık tarihine ilişkin her kitap, Cezayir hakkında bir şeyler anlatacaktır ve tamamen Cezayir tarihine adanmış birçok çalışma vardır. Sadece daha az bilindiği için değil, aynı zamanda siyasal bağımsızlığa da sahip olduğu için bizim ilgimizi, daha küçük ve Avrupa'nın gözlerinden daha ırak olan Salé çekmekteydi. Öyle olsa bile, Salé, en azından genel hatlarıyla bilmemiz gereken "büyük resmin" bir parçasıydı. "Barbary Pirates" (Berberi Korsanlar) başlıklı maddesinde, Salé'nin adından bile bahsetmeyen Encyclopedia Britannica (1953 baskısı) şunları yazıyor:

Kuzey Afrika'nın korsan nüfusunun gücü, 16. yüzyılda yükselişe geçti, 17. yüzyılda doruğa çıktı, 18. yüzyılda kademeli bir inişe geçti ve 19. yüzyılda da tamamen söndü. 1659 ve sonrasında Cezayir ve Tunus'un sahil şehirleri, Türk imparatorluğunun bir parçasını oluşturuyorlardı, ama aslında kendi yöneticilerini kendileri seçen ve yağma yaparak hayatlarını sürdüren anarşik askeri cumhuriyetlerdi. Bu uzun ömürlü eşkıyalığın denizcilik kolu, bir sosyal sınıf kurmuş ve hatta şirketleşmiş olan kaptanlar, yani reisler tarafından yürütülüyordu. Denizciler, kapitalistlerce teşkilatlandırılıyor, reislerce komuta ediliyorlardı. Ağa, Dayı ya da Bey ünvanını taşıyan paşa ve halefleri, ganimetin % 10'unu alıyorlardı. 17. yüzyıla kadar korsanlar kadırga kullandılar, ama Flaman bir renegado olan Simon Danser onlara, yelkenli gemiler kullanmanın avantajlarını öğretti. 17. yüzyılın ilk yarısında sadece Cezayir'de 20,000'den fazla esirin tutsak edildiği söylenmektedir. Zenginlerin kendilerini rehinden kurtarmasına izin veriliyor, ama fakirler köleliğe mahkum ediliyorlardı. Birçok vakada, efendileri, Muhammedciliği kabul ederek özgürlüklerini elde etmelerine izin vermiyorlardı. 19. yüzyılın başlarında Trablusgarp, korsanlık adetlerinden dolayı Birleşik Devletler ile birçok kere savaşa girdi. 1815'teki genel pasifizas-

yondan sonra İngilizler, ancak 1830'da Fransa'nın Cezayir'i işgaliyle biten Cezayir korsanlığını bastırmak için sonuçsuz kalan iki girişimde bulunmuşladır.

İslam'ın "Muhammedcilik" olarak anıldığına ve bu korsan "Muhammedcilerin," "birçok vakada", din değiştirmeye izin vermediklerine dikkat edin; mantıksal sonuç, bazı vakalarda izin verdikleridir, ama yazar, bu mantıksal sonuçtan kaçmayı ve değersiz "Muhammedciler" ve korsanlar hakkında sadece olumsuz ifadelerle konuşmayı tercih ediyor.

Burada, pek de uygun kaçmayabilecek iki ilginç politik terim kullanılıyor "anarşik" ve "kapitalistler."

"Kapitalistler," korsan devletlerinin ekonomilerinin canlılığını artıran tüccarları ve gemi sahibi kaptanları tanımlamak için kulağa fazla 18.-19. yüzyıl bir terim gibi geliyor. Dahası, "anarşik" kelimesini kullanırken yazarın anarşizmi düşünüyor olmadığını, kelimeyi sadece vahşi düzensizlik anlamında savurduğunu varsayıyorum. Cezayir, Osmanlı İmparatorluğu'nun boyunduruğu altındaydı ve bu yüzden de kelimenin hiçbir anlamıyla anarşist bir örgütlenme biçimine ulaşmış olamazdı. "Vahşi düzensizlik" suçlamasına gelince, bazı akademisyenler, Cezayir'in bir "korsan devleti" olarak, bir tür içsel devamlılık ve istikrara sahip olmadan yüzyıllar boyunca nasıl ayakta kalmış olabileceğini sordular. Eski Avrupamerkezci tarihçiler ve korsanlık hakkında sansasyonel yazılar yazan yazarlar, Cezayir'in, devamlı bir hareketlilik içindeki gözü dönmüş bir yığın olduğu izlenimini veriyorlar; oysa William Spencer (1976) gibi daha yeni ve daha az şovenist akade-

misyenler, Cezayir'in istikrarlılığını vurgulama ve başarılı uzun ömürlülüğü için olası açıklamalar arama eğilimindeler. Kuzey Afrika'ya atfedilen sözde-ahlâki dehşet, tarihçilerin genellikle 18.-19. yüzyıl Avrupa'sının emperyalizmi ve sömürgeciliği (colonialism) "gerçekten çirkin açgözlülüğü" için retrospektif gerekçeler sunma işinde olduğu gizli gerçeğini gözden saklama eğilimindedir. Eğer Cezayir, bütün dürüst insani değerlerin dibe vurduğu bir delik olarak gösterilebilirse, Avrupa'nın bunu takip eden Afrika ve diğer sömürgecilik maceralarındaki "medenileştirme misyonu" da insanların zihninde haklılık kazanacaktır. Dolayısıyla, değersiz Mağribi "anarşistlerin"[2] yaptığı korsanlığa karşı Avrupalı (ve Euro-Amerikalı) sahte-rasyonalist Beyaz Hıristiyan Ulus Devletlerin yaptığı korsanlığı haklı çıkarıcı, tarihin kapsamlı bir yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacının olduğu ortaya çıkmaktadır.

Gerçekte, Cezayir yönetimi ne anarşik ne de anarşistti, "onun yerine, garip ve beklenmedik bir şekilde" demokratik gibi görünmektedir. Gittikçe daha fazla kralların mutlakıyetine dayanan Avrupa uluslarının tersine, Cezayir daha "yatay" ve eşitlikçi bir yapının işaretlerini gösteriyordu. Görünürde tabii ki daima Türk imparatorluk politikasının ve yönelimlerinin emrinde idi, ama pratikte, şehir-devlet, kendi politikalarını belirleyen Yeniçeri askerleri ve ileri gelenlerin kurdukları çeşitli "komisyon"larca yönetiliyordu ve bazen sultanın elçilerini, Osmanlı İmparatorluğu'nun emrini uygulamaya karşı pervasız bir red cevabıyla birlikte İstanbul'a geri postalıyorlardı.

Belli bir dereceye kadar, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ın

hamileri ya da "hükümdarları," aslında bir "dışişleri meselesi"nin unsurlarıydı ve bu bölgelere sahte-koloniler bile denebilir. Cezayir'de Ocak (Yeniçerilerin idari birimi), "kanunun öngördüğü şekilde" bölgenin yerlilerinden (Faslılar, Araplar, Berberiler), çok "Türkler" tarafından kurulmuştu. Ama tabii ki, işler göründüğnden daha karmaşıktı; Yeniçeri birlikleri esasen Anadolu yerlilerinden ve hatta doğuştan Müslüman olanlardan oluşmuyordu; bunlar, Hıristiyan Arnavutluk gibi, imparatorluğun merkezden uzak bölgelerinde uygulanan "oğlan vergisi" kapsamında, çocukken silah altına alınan sultanın köleleriydi; eğitiliyor, Müslümanlaştırılıyor ve İmparatorun Muhafız Kıtasının Osmanlı'daki dengi olarak kullanılıyorlardı. Cezayir Hükümdarlığı'nı kuran Barbaros kardeşler, büyük bir olasılıkla Arnavut ya da Yunan Adaları kökenliydiler. Ancak Anadolu kökenlileri birliklerin Cezayir kolu için silah altına alma izni elde ettiler ve sonunda birliğe, Avrupalı Renegadolar bile kabul edilmeye başlandı. Malta Şövalyeleri gibi Ocak da hem kutsal savaşta askeri bir tertip hem bir işgal ordusu hem de bir hükümetti. Öyle görünüyor ki, Ocağın hiçbir üyesi Kuzey Afrika'da doğmamıştı ve aslına bakılırsa eğer bir Yeniçeri, yerel halktan bir kadınla evlenip çocuk sahibi olursa, bu çocuklar Ocak üyeliğine kabul edilmiyorlardı (Bu tip "melez"ler tarafından birçok başarısız isyanın çıkarılmasına yol açan bir durum). Yerli Cezayirliler "korsan olarak" güç sahibi olabilirlerdi ve oluyorlardı da, ama asla askeri idareci olarak değil. 19. yüzyılın son büyük Cezayirli kaptanı Hamza Reis safkan bir Kibele Berberisiydi. Ama o, Cezayir'de bir tür istisnaydı. Ne olursa olsun, Ocak'ın "demokrasisi" yerli Cezayirlileri dışlıyordu ama yine da Cezayir, Tür-

kiye'den gittikçe bağımsızlaşma eğilimi gösteriyordu. Eğer bir çeşit "koloni" idiyse de, Fransa'nın daha sonraki vilayetlerinden farklı olarak, anavatanla sadece gevşek bir bağ içindeydi. Ve "Türkler," aynı dinden olmalarının sağladığı avantajla yerel halka, diğer her 19. yüzyıl Avrupa kolonistinden daha yakındılar. Ancak, Faslıların ve Berberilerin çoğu Türklerden nefret etmiş olabilir, çünkü İspanyol ve Fransız donanmaları ufukta görününce onlarla güçbirliği yapmışlardı.

Burada yapmak istediğimiz şey, Cezayir yönetimini, muhtemelen kısmen kendisini model almış olan Salé yönetimiyle kıyaslamaktır. Ama tam da daha önceki Osmanlı bağları yüzünden, Cezayir ve Salé'nin karşılaştırılmasının bize ancak sınırlı bir faydası olacaktır. Yüzyıllar içerisinde, Cezayir, Türk kültüründen birçok şeyi kendine mal etmiştir. Yeniçerilerin büyük bir kısmı, ayinlerinde bazen şarap kullanan ve birçok Türk-şamanist özellikler sergileyen, daha çok heterodoks bir tarikat olan Bektaşiliğe bağlı idi [Birge, 1937]. Yeniçerilerin ünlü mehter marşı esasen bir Sufi icadıydı. Cezayir'e 1630'larda esirleri fidye karşılığı serbest bıraktırmak için gelen bir rahip olan ve orada kalıp Hükümdarlığın tarihini yazan Père Dan, Abdül-Hasan'ın 1634'te Konstantinapolis'ten üç yıl daha paşalık rütbesi alarak dönüşünün ardından düzenlenen resmi töreni şöyle betimliyor:

> Şehir, onun onuruna tam teçhizatlı iki kadırga gönderdi. Divan'ın subayları, onu limanda karşılamak için beş yüz kişi toplandı. Kadırgasından karaya çıktığında, şehir surlarından ve kırk tanesi yelkenleri fora etmiş olan korsan

gemilerinden atılan on beş bin topla selamlandı. Hemen sonra, iki davulcu (çavuş) eşliğindeki Yeniçeri Ağası ve peşinden Devletin Baş Danışmanları olan 24 Ayanbaşıyla Baş Katıp yürüdü. Onları, ikişerli sıralar halinde, koca tüylü sarıklarıyla Bölükbaşı ve Odabaşı sıraları takip etti; hemen arkalarından, aralarında bazıları flüt ve diğer büyük ziller çalan Faslıların da olduğu altı Türk obuacısı, bir bütün olarak olarak, bizim içimizde zevkten çok korku uyandıran garip bir ses çıkararak yürüdüler. En son, barış işareti olarak beyaz bir kaftan içindeki yeni paşa geldi. Üzerinde yer yer mücevherler, mahmuzlar, üzengiler olan bir başlık, tamamen turkuazla kaplı yularlar ve emekle işlenmiş bir eyerle zengin bir koşum takılmış hoş bir Berberi küheylanına biniyordu. Alay şehre bu sıra içerisinde girdi ve paşa, kendisine tayin edilen ikametgâha götürüldü.
(Spencer, 1976)

Pere Dan'ın, müziğin bizim Avrupalı yüreklerimizde canlandırdığı dehşetten bahsetmesi ilginçtir. Tarihte ilk askeri marş müziğini kullananlar Yeniçerilermiş gibi görünmektedir ve bandoları Viyana kapılarının önünde gümbürdeyip gürleyerek göründüğünde, Hıristiyan askerlerin sırf bu ses karşısında silahlarını atıp kaçtıkları söylenir. Ocağın, bir bandoyu hiç bir korsan kadırgasına bindirip bindirmediğini bilmek ilginç olurdu (Cezayirli Yeniçeriler korsanlara silahlı asker ola-

rak eşlik eder, sadece yağmalanacak bir gemiye çıkılıp zorla ele geçirilirken kullanılırlardı). 17. ve 18. yüzyılda Karayip-Hint okyanuslarında bulunan Avrupalı korsanların müzikten çok hoşlandıkları ve paraları yettiğinde tam zamanlı profesyonel müzisyenler kiraladıkları rivayet edilir, ama belli ki müzik, psikolojik bir savaş taktiğinden çok kendi zevkleri içindi.

Salé'de, Sufi ve askeri Türk müziği bilinmiyordu, ama Endülüs müziği "Pers, Arap, İberya ve diğer etkilerin bir karışımı; İslam İspanya'sında yüzyıllar içerisinde gelişmiş ve şimdi anıden Kuzey Afrika'ya sürgün edilmişti" Salé'ye Fransa'dan gelen çeşitli Mağribi dalgaları ile ihraç olmuş olmalı; yeni Berberi ve Afrika etkileri de karışıma eklenip az çok bugün çalınan haliyle Kuzey Fas müziğini doğuracaktı ve hâlâ Endülüsi adıyla anılıyordu.

Diğer Berberi devletlerinin aksine, Salé, Osmanlı'nın kontrolüne ve fazla bir etkisine maruz kalmadı. Cezayirli ve Saléli korsanlar arasındaki yakın ilişki (aşağıda tartışılmıştır) Salé'de muhtemelen Türk kültürünün bazı etkilerine yol açmıştır. Örneğin Salé, özel bir tatilini, eski Türk mumışığı alayı geleneğiyle kutluyordu. Ama Salé, her zaman ya bir Faslı mülkiyeti ya da özgür bir Mağribi-Korsan devletiydi ve hiçbir "yabancı," yabancı bir devlet adına orada güç edinemedi.

Yapısal olarak, Cezayir Ocak sisteminin en dikkat çekici yönü, "kıdeme göre demokrasi" sistemiydi. Teoride "ve çoğu zaman pratikte de" yeni bir asker her üç yılda bir rütbe atlıyordu. Eğer yeteri kadar uzun süre hayatta kalırsa başkumandan ya da iki ayın ağası olarak görev alırdı. Sonra, emekli olur ve bütün önemli meselelerde ve toplantılarda oy hak-

kına sahip olarak hükumetin Divan ya da Ocak komisyonuna girerdi. Bütün bunların "yetenek"le hiçbir ilgisi yoktu, sadece bir hizmet verilen süre meselesiydi. Anadolu kökeninden gelen en aşağı Arnavut köle ya da köylü ve Avrupalı esir bir denizciyken din değiştiren bir marjinal de, bir gün hükümette söz sahibi olmayı eşit derecede hayal edebilirdi: sadece Osmanlı himayesi altındaki gerçek iktidar-yapısı olan "Korsan Cumhuriyeti"ne hizmet ederek ve hayatta kalarak. Pere Dan'ın ifade ettiği gibi: "Devleti gerçek bir cumhuriyete dönüştürmüş oldukları için, sadece adı krallık"tı. Ocağın, yeni üyeleri silah altına almakta sorun yaşamıyor gibi görünmesine şaşmamalı. Dünyanın başka neresinde böyle bir "terfi devinimi" mümkündür ki?

Divan'ın kendisi de dünya üzerindeki herhangi bir grup tarafından oluşturulmuş en garip "toplantı düzeni kuralları"ndan birini uyguluyordu:

> Divan'ın toplantılarını düzenleyen kurallar oldukça basitti. Hiçbir üyenin herhangi bir çeşit silah taşımasına izin verilmiyor ve silahlı muhafızlar düzeni sağlıyordu. Ölüm cezası esnasında hiçbir üyenin herhangi bir saldırgan hareket amacıyla yumruklarını kullanmaması gerekiyordu ve duygularını, ayağını yere vurarak veya tekme atarak ifade etmesine izin vardı. Bir keresinde bir Fransız büyükelçi, "yediği tekme" yüzünden neredeyse ölmüştü. Bütün konuşmalar Türkçe'ydi; tercümanlar Berberice'ye ya da Arapça'ya ve gerektiğinde Avrupa dil-

lerine tercüme yapıyorlardı. Kıdem ya da önem sırasına göre "söz" alınıyordu, ancak en sıradışı uygulama, konuşmacının cemiyette bağırıp çağırarak bir kaos yaratmasıymış gibi görünmektedir. Bu toplantılar, bu prosedürün bir sonucu olarak inanılmaz düzensizdi. Bu toplantılara katılan yabancılar sıklıkla vahşi, saldırgan, irrasyonel adamlarla uğraştıklarına ikna oluyorlardı; kanıtlar, liderlerin bu prosedürü, programlarını dayatmak ve itirazları susturmak için kullandıkları gerçeğine işaret ediyor. Ancak böyle prosedürler, bir İngiliz'e irrasyonel geliyordu; örneğin, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde Cezayir'de köle olarak birkaç yıl geçiren Francis Knight belli ki divanın toplantılarına tanıklık edebilmişti. Prosedürlerle ilgili aktardığı şeyler tekrarlamaya değerdir:

"Sözü hile ya da ikna ile yayarak, birbirlerine ellerini ve dirseklerini savurarak, ateşin kaynattığı bir çaydanlık gibi sesler çıkararak ve seslerini yükselterek makamlarında duruyorlar" Daha büyük bir fesata karşı bilgece bir önlemleri var, çünkü en derin acılar üzerine bile, gelmeden önce şarap ya da başka bir kuvvetli içki içmemeleri emrediliyor... Ya da bıçak taşımamaları... Dünyada başka hiçbir yerde eşi benzeri olmayan türde bir yönetim..." [Wolfe, 1979: 78]

Para için verdiği uzun vadeli mücadelesi boyunca, Cezayir, bilinen her çeşit entrika, ayaklanma, isyan, çürümüşlük, politik cinayet ve düzensizliğe tanık oldu ve yine de bir şekilde hayatta kaldı ve gelişti. Bazıları, yönetim şeklini "suikastle yürüyen demokrasi" olarak tanımlayacak kadar ileri gitti. Ama 17. (ya da diğer bir) yüzyıldaki diğer devletlerden daha yozlaşmış ya da şiddet dolu muydu? Sözgelimi Avrupa monarşilerinden daha kaotik, ele geçirdiği özgürlükten böbürlenecek kadar vahşi "en azından başarılı azınlık için" ve sadece kaos yoluyla ele geçirilebilir miydi? Yoksa, (hatırlayınız, Avrupalı ziyaretçilere ait) ifadeler olumsuzlukların üzerinde fazla mı duruyor? Benim tahminim şu ki, şehrin gündelik hayatı, tarihin uzun yolculuğu boyuncaki diğer birçok insan topluluğunun gündelik hayatlarından daha az ya da daha çok vahşi değildi. Ama Cezayir ekonomisinin kendisi, sınırları dışındaki şiddete "korsanların eylemlerine" dayandığı için farklıydı. Ve Avrupalı ya da İslami monarşilerden daha demokratikti. Bu iki özellik bir biçimde bağlantılı olabilir mi? Bunu bir soru olarak bırakmayı tercih ediyorum.

Divanın korsan dengi Taife Reisi, yani Kaptanlar Konseyi'ydi. Ne yazık ki, onun hakkında Divan'a oranla çok daha az şey biliyoruz, çünkü korsanların, kayıtları tutmakla görevli Osmanlı bürokratları ve hocaları (eğitimli katipler) yoktu. Taife, ortaçağ loncalarıyla kıyaslanmıştır, ama korsanların işçi sendikasına benzer birimi de Hükümdarlık içerisinde bir yönetim (ya da en azından danışmanlık) gövdesi olduğu için bu yanıltıcıdır. Divan ve Taife, iktidar mücadeleleri içinde bazen çekişmiş ve çatışmış olabilir, ama her iki gövdenin de birbirini safdışı etmeyi azıcık olsun riske etmeyeceğinden emin

olabiliriz. Korsanlar, politik koruma, finans ve silahlı adam takviyesi için Ocak'a bağlıydılar. Divan da, ekonomik hayat damarı ve yaşamını büyük ölçüde korsan ganimetleri ve rehine fidyeleriyle sürdüren Hükümdarlığın refahı için Taife'ye bağlıydı. Salé Divanı'nın, (Ocak Divanı'nın yapısından çok) Cezayir Taife'sinin yapısı üzerine dayandırıldığı açıktır; o yüzden, Taife kurumu hakkında bu kadar az şey bilmemiz üzücüdür. Belli ki Ocak'ın tersine, kıdemlilik bir modus operandi işlevi görmüyordu. Reis, ya tamamen yetenekleri (ya da çoğu korsanın deyimiyle "şansı") sayesinde ya da bir iki gemisi olduğu için kaptan olmuş bir kişiydi. Tabii ki, yine, değersiz bir korsan kamarotu (Hamza Reis gibi) geldiği sınıf ya da ırkın aslı ne olursa olsun, Donanmanın Amirali olmayı umabilirdi sözgelimi Britanya Donanmasından çok farklı bir durum. Ve Taife'nin, görüştüğü meselelerde ve liderlik seçimlerinde demokratik oylamalar yaptığını biliyoruz. 16.-17. yüzyıl'da Cezayir'in Divan-ve-Taiffe'ye dayalı "iki meclisli" (bicameralist) yapısı, ancak yüzyıllar sonra oluşturulan Amerikan ve Fransız cumhuriyet yönetimlerinin bir ön habercisi olarak görülebilir; bir benzeri daha olmayan Salé Cumhuriyeti'ne gelince, devrim İngiltere'sinin (1640'lar ve 50'ler) himaye/imparatorluk (Commonwealth) yapısından bile önce gelmiştir. Şöyle garip bir düşünce: Avrupa demokrasisinin aslında Korsanlara doğrudan bir borcu var mıdır? Tabii ki Berberi korsanları kafir olduğu için hiçbir Avrupalı bunu açıkça ifade edememiştir. Ama Rediker'in işaret ettiği gibi, denizciler 17. yüzyılın proletaryasıydı ve Korsanların ve Renegadoların kıskanılası özgürlükleri hakkındaki fısıltıların gemiden gemiye (İngiltere, 1637'de Salé'ye bir donanma göndermiştir) dolaştığını hayal etmek mümkündür.[4]

DİPNOTLAR

1- Spencer, 1976: 58

2- Gerçi halen tam olarak mot juste (uygun terim) olmasa da, korsan yerleşimleri için kullanılabilecek terim "düzenli anarşi" olabilir. Terim ilk olarak E. E. Evans-Pritchard tarafından Nuer kavminin düzeni için kullanılmış, daha sonra Richard Drinnon aynı terimi, Cherokee reisi Richard Fields ile John Dunn Hunter tarafından Texas'ta kurulan "Fre-donia kızıl-beyaz cumhuriyeti"ne uyarlamıştır. Oldukça ilginç bir karakter olan Hunter, küçük bir çocukken Kızılderililer tarafından kaçırılmış, Robert Owen ve onun gibi radikallerle tanışınca Londra'ya gitmiş, 1824'te Amerika'ya dönmüştür. Hunter, bir başka çeşit Renegado'ydu, Kızılderili olmuştu. Bu yüzden de ondan nefret ediliyor ve aşağılanıyordu. Fredonia girişimi başarısız oldu ve Hunter 1827'de öldürüldü (Drinnon, 1972: 208).

3- Cezayir'de duyulabilecek çeşitli müzikler hakkında Spencer şu notu düşmüştür: Osmanlı kökenlerini yansıtan Cezayir müziği, büyük ölçüde askeri özellikler gösteriyordu. Ocağın askeri bandosu toplam yirmi yedi parçadan oluşuyordu: parmaklarla çalınan sekiz büyük davul; beş nakkare; on boru; iki trampet; ve iki çift büyük zil. Çalınan müzik, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde Yeniçeriler tarafından yaygınlaştırılan ve Osmanlı askeri ihtişamı ve gücü ile bir hale gelen güçlü vurgulara sahip ritimli mehter müziğiydi. İkinci bir yaygın müzik türü Endülüs müziğiydi. İspanya'dan kaçıp bölgeye sığınmış olan Moriscolar tarafından getirilen müzik, Anadolu Mevlevi derviş bestelerinde karşımıza çıkan yarım tonluk ölçüde ud, tar, rebab (iki telli bir çeşit keman) ve ney (kamıştan yapılma bir flüt) kullanırdı. Vekalet dönemi boyunca, Cezayir kahvelerinde, Renaudot'nun deyimiyle, "hepsi kulaktan dolma çalan, bir makamdan diğerine geçerek çabucak vakit öldürmeye çalışan, ancak bütün bu

süre boyunca büyük bir uyum ve kesinlik içinde bütün gece boyunca çalan" yirmi, otuz Endülüslüden oluşan orkestraların Cezayir kafelerinde çaldığı görülebilirdi.

4- 1659'da, Osmanlı'nın atadığı Paşa, korsanların ganimetlerinden daha büyük bir pay istedi: Bunun üzerine çıkan ayaklanma sonucu Cezayir Paşası'nın yetkileri elinden alındı. Halil adlı bir bölükbaşı, "eski adetleri yeniden geçerli kılmak" üzere divanı isyana ikna etti. Söz konusu "eski adetler" bütün yetkileri yeniçeri ağası ile divana veren sözde bir anayasaydı. Tabii, bu yasa tamamen uydurmaydı, ancak Cezayir Divanı, tıpkı 17. yüzyılın ortalarında İngiltere, Fransa, Barselona, Napoli vb. yerlerde ortaya çıkan devrimciler gibi, sadece eski adetlere geri dönmek istediği konusunda ısrar ediyordu. Bu dönemde kimse bir "devrimci" olduğunu itiraf etmeye cüret edemezdi. Ancak, ortaya çıkan sonuç devrim niteliği taşıyordu. Birkaç yıl sonra d'Aranda şu satırları kaleme alabilecekti: "Paşa, lafta Büyük Seigneur'un bir çeşit astı olduğunu kabul ediyor, ancak uygulamada emirlerine pek kulak asmıyor. ... Askerler ondan Büyük Seigneur'dan korktuklarından daha fazla korkuyorlar."

Cezayir'in yöneticileri haline gelmişlerdi. Paşa sadece isim olarak varlığını koruyor ve düzenli maaş alıyordu, fakat hiçbir yetkiye sahip değildi.

(Wolfe, 1979: 84)

Düzenbazlar Kumpanyası

Esas ilgilendiğimiz konuyu, Salé'yi anlamamızda bize pek bir yardımı dokunmayacağı için Cezayir'in bunu takip eden dönemlerdeki politik yapısının heyecan verici gelişimini atlayabiliriz. Cezayir korsanlığının özel etnografisi ya da toplumsal tarihi diyebileceğimiz konu içinse, örneğin Fas'taki Bou Regreg korsanlarının erotik yaşamlarını ya da ekonomik düzenlemelerini tartışırken karşılaştırmalı malzeme için kesinlikle bu konuya döneceğiz. Ama Uzak Batı'ya doğru yol almaya başlamadan önce Cezayir'e ilişkin bir temaya daha temas etmek bizi biraz daha geciktirmeli.

Cezayirli kaptanların ve mürettebatın büyük bir oranı "kimilerine göre çoğunluğu" gerçekten de şu ya da bu ırktan gelen "yabancılardı."[5] Ispanya'dan gelen Endülüslü Mağribiler, zırh ve toplar üzerine yeni teknikleri tanıttılar ve bu kişilerin çoğu, aynı zamanda deneyimli denizciler olduklarını göster-

di. Doğu Akdeniz'den gelen karma bir "Levanten" topluluğu da "Yunanlılar, Mısırlılar, Suriyeliler ve her limanın her zamanki ayaktakımı ve çerçöpü" Cezayir'de cihat'a hizmet ettiler. Arnavutlar ve diğer Balkan/Osmanlı dağlıları ve eşkıyaları, Türk tebasıyla beraber denize açıldı. Ve tabii ki, ister gönüllüler ister din değiştirmiş esirler olsun, Avrupa'nın her ülkesinden (özellikle de Akdeniz sahil boyundan) gelen Renegadolar vardı:

> Söylendiğine göre, 1621 ve 1627 arasında korsan başkentinde, aralarında "Portekizliler, Flamanlar, İskoçlar, İngilizler, Danimarkalılar, İrlandalılar, Macarlar, Slavlar, İspanyollar, Fransızlar, İtalyanlar; ayrıca Suriyeliler, Mısırlılar, Japonlar, Çinliler, Güney Amerikalılar, Habeşliler"in olduğu 20.000 Hıristiyan esir vardı. Bu, o günlerde denizlere açılanların çokdilli etnik yapısını doğrulamaktadır. Halasçıların, ihtida üzerine tuttukları kayıtlar da mürtet ego için çok acı verici olmasına rağmen aynı derecede aydınlatıcıdır. Gramaye'nin[1] gözlemlediğine göre, 1609 ve 1619 arasında, inançlarını, İslam'ın sunduğu imkânlar için kendi arzularıyla inkâr eden muhtediler arasında "857 Alman, 138 Hamburglu, 300 İngiliz, 130 Hollandalı ve Flaman, 160 Danimarkalı ve Easterlingli, 250 Polonyalı, Macar ve Moskovalı" vardı.
>
> [Spencer, 1976: 127]

Bir keresinde, esir düşmemek için bütün bir İspanyol ordusu İslam'ı kucaklamış ve tamamen asimile olmuştu. Köle kervanlarıyla kuzeye getirilen ve kendi özgürlüklerini satın alan birkaç siyahi Afrikalı bile büyük korsan altına hücuma katılmışlardı. Yerli ve yabancı (İspanya'dan ve diğer İspanyol Musevi topluluklarından gelen marranolar ve convertadoların da aralarında olduğu) Yahudiler, bütün Berberi devletlerine tüccar ve finansör olarak hizmet ediyor ve sıklıkla hükümet konseylerinde büyük güç elde ediyorlardı. Avrupalı tüccarlar, büyükelçiler ve Halaşçı rahipler, bu düzenbazlardan oluşan egzotik gökkuşağı koalisyonu için şok olmuş küçük bir izleyici kitlesi oluşturuyordu ve şansımıza, bu kişilerin bazıları, izlenimlerini ve anılarını yazmıştır. Korsanların kendileri, geride tek bir kelime bile bırakmamışlardır.

Korsanların kahraman ve erkek olarak idolü, (büyük ihtimalle Arnavut kökenli ve Lesbos'ta yaşayan) deniz gezgini bir ailenin en muhteşem evladı, Batı Akdeniz'e ilk kez, çökmekte olan Mısır'daki Memlük iktidarının fedaisi olarak gelen Barbaros (Kızılsakal) Hayreddin (Hızır) idi. O ve kardeşleri, Tunus'ta, İspanya sahillerini yağmalamak amacıyla, Granada'dan gelen Mağribilerle birlik oldular. Kendi serbest çalışan donanmalarını kurdular ve para karşılığı çeşitli Kuzey Afrika rejimlerine hizmetlerini sundular; mümkün olduğunda da, kentin yerel yöneticisine suikast düzenleyip bölgeyi ele geçirirlerdi (Bougie, 1512; Jijelli, 1514; Cezayir, 1515); Djerba adasını bir süreliğine karargâh olarak kullandılar. Yaklaşık 1518'de, İspanya'nın ağır baskısı altında olan Hayreddin, Osmanlı sultanı I. Selim'den yardım istedi ve Cezayir'e beylerbeyi olarak atandı. 1529'da İspanyolları Cezayir koyundaki

ada kalelerinden atmayı başardı ve 1534'te Tunus'u aldı. Sultan, onu, bütün Türk donanmasının amiralliğine (Kaptan-ı Derya) getirdi. O dönemde Osmanlıların Fransa'yla bir antlaşması vardı ve Barbaros, Provence sahilinden bir müttefik olarak çıkmıştı. Ama o kadar güçlüydü ki, donanması sahile demirliyken kilise çanlarının (İslam geleneğinde saldırganlık yaratan bir ses) çalınmasını yasaklamıştı. Konstantinapolis'teki sarayında yatakta öldü ve yerine Cezayir beylerbeyliğine oğlu Barbaros Hasan geçti. Sefaletten saltanata gerçek bir korsan epiği: Renegadoların hayali. [Spencer, 1976: 18]

Bir sonraki kuşağın Renegado kahramanı ise, yine Arnavut olan ve Sicilyalı bir dükü esir alarak ve papalığa ait bir kadırgayı yağmalayarak isim yapan Murat Reis'ti.

> Ancak en gözüpek macerası, dört galiotluk* bir filoyu Salé Boğazları'ndan geçirmesi ve orada kendisine katılan üç kaptanı da alıp Kanarya Adaları'na gitmesiydi. Korsanlar, Lanzarote'u yağmaladılar, valinin eşini ve kızını ve daha az önemdeki yüzlerce kişiyi esir aldılar. Adalar çevresindeki bir gezinti ve daha fazla ganimet ve esir için birçok kere daha karaya çıktıktan sonra müzakereler için bayrak çektiler ve daha önemli esirlerin fidye karşılığı özgür kalmasına izin verdiler. Geri kalanlar, köle olarak Cezayir ve Salé'ye geri götürüldü. Korsanların geri döneceğine dair önceden uyarılan İspanyollar, Boğazlar'da yollarını kesmeye

*) küçük kadırga (ç.n.)

çalıştılar, ama Murat Reis, Don Martin de Padilla'nın donanmasını fırtınada başarılı bir şekilde atlattı ve küçük filosunu Cezayir'e geri götürdü. Galiotun aslında Atlantik için uygun bir kadırga olmamasının iki kat daha cesur kıldığı, cesur bir baskındı bu. Hıristiyanlar, Tanrı'nın, dönüşünden hemen önce oğlunu öldürerek Murat Reis'i cezalandırdığına inanmayı sevmelerine rağmen, baskın hakkında Engizisyon önünde verilen bu ifade tam doğru olmayabilir.
[Wolfe, 1979: 146-7].

Murat Reis, her iki şehrin ortak çıkarı için benzersiz bir tertibe yol açan özel "Salé bağlantısını" resmen başlatmış gibi görünmektedir. Cezayir, bir Avrupa ulusuyla barış antlaşması imzaladığında Akdeniz havzası civarındaki diplomatik arkadan bıçaklama ağında sıkça olan bir olay, o ülkenin "mesela İngiltere" gemilerine baskın yapmamayı kabul etmiş oluyordu. Bu arada diyelim ki Salé de, Fransa'yla geçici olarak barış halinde ve bu yüzden Fransız gemileri "Salé'li Gemiciler" için tabu. O yüzden Cezayirli bir korsan bir Fransız gemisine yaklaştığında Salé'nin bayrağını dalgalandırıyor ve böylece kuşku uyandırmamış oluyor. Fransız gemisini kuşattıktan sonra Cezayir bayrağının renklerine bürünüyor ve (Fransız ganimetlerine izin verilen) Cezayir'e kargo ve esir satmak için dönüyor. Ve Salé'den çıkan bir gemi de aynı numarayı İngiltere'den gelen bir gemiye çekebiliyor. Özellikle, Cezayirli ve Salé'li gemiler tamirat, ganimet satışı ve dinlen-

me için birbirlerinin liman tesislerini serbestçe kullanabildiğinden, daha ileri dallanmalar da hayal edilebilir.

Ali Biçnin (Picenino'nun bozulmuş biçimi), Fas'ta Bou Regreg Cumhuriyeti'nin kuruluşunu gören ve Berberi korsanlarının gerçek altın çağıymış gibi görünen, işte bu aynı dönemde (1630-60'lar) Cezayir'de ortaya çıktı.

> Cezayir'e, Adriyatik'ten geçirdiği bir korsan gemisinin komutasında varan Piccinio adlı bir İtalyan, bazılarının anlattıklarına bakılırsa ise Venedikliydi; İslam'a ihtida etti ve gözüpekliği ve cesareti sayesinde Taife'de hızla ün kazandı. Elde ettiği ganimetler onu zengin yaptı ve filosu ona, Cezayir amirali unvanını kazandırana kadar yeni korsan kadırgalarına yatırım yaptı. Şehirde iki saraya, banliyölerde bir villaya, birkaç bin köleye, mücevherlere, tabak çanak ve ticari mallarda büyük bir zenginliğe sahipti. Şehre bir hediye olarak, Cezayir'de şatafatlı bir halk hamamı ve büyük bir cami inşa etti. İçlerinden çoğu, sultanları kayınpederi olmuş olan Koukou kabilelilerinden askere alınmış kendi süvari ordusunun yanında muhafız uşakları da vardı. 1630'larda Cezayir'den yazan Halasçı papazlar, şehrin gerçek hükümdarı olarak paşadan çok ona bakıyorlardı. Kölelerinden biri olan Francis Knight onun için, hiç kimseye, Büyük Derebeyi'ne bile saygı duymayan büyük bir "tiran" diyordu. Ancak bütün kö-

leler talihlerini "tamamen sefil" ya da efendilerini tiran bulmuyorlardı. Bir Hıristiyan öldürerek cennete hak kazanmak isteyen Muhammedci bir fanatiğin, kölelerinden birini öldürme ayrıcalığı için Ali Biçnin'e yalvardığına ilişkin bir öykü anlatılır. Korsan kabul etmiş, ama kaslı bir genç adamı kılıçla silahlandırdıktan sonra ricacısını, kendisiyle bir meyva bahçesinde buluşmaya davet etmiştir; ricacı korkup kaçtığında ise Ali Biçnin ona kahkahalarla gülmüştür. Bir başka köle, "bulduğu" elması iade etmiş, Biçnin ise, bir özgürlük fırsatından faydalanmamanın budalalığı üzerine bir yorumda bulunmuştur!

Ali Biçnin'in büyük ihtimalle hükümdarlık üzerindeki kontrolü ele geçirme emelleri vardı. Koukou sultanıyla müttefikliği, yüzlerce askerlik muhafızları, kişisel donanması, coulougli liderleriyle ilişkileri hep politik emellere işaret ediyor. Sekiz kadırga ve iki bin köleyi kaybettiği (Knight, özgürlüğünü ondan bu savaşta geri almıştır; esir alınan gemilerden birinin güvertesinde köleydi) Valona'da, talihinin ciddi bir ters dönüşünü yaşamıştır. Birkaç yıl sonra sultan, Malta'ya bir saldırı planladığında, Ali Biçnin, sultan avans olarak bir sübvansiyon ödemedikçe Cezayirli donanma kuvvetlerinin gitmelerine izin vermemiştir. Osmanlı İmparatorluğu, Ali Biçnin'in kellesini getirmesi için

Cezayir'e bir ulak gondermiş; hem ulak hem de paşa, korsan amiralin takipçilerinin gazabından kaçmak için bir camiye sığınmak zorunda kalmışlardır. Ancak bu noktada paşa, Yeniçerilerin maaşını ödemeyi reddetmiş ve birlikler, parayı Ali Biçnin'in sağlamasını talep etmişlerdir. Belli ki adamlarını henüz askeri bir darbe için hazırlamamıştı. Kendisi, kayınpederinin topraklarına sığınmış ve Yeniçeriler de şehirdeki evlerini ve Yahudi konutlarını yağmalamışlardı. Şimdi ne olacaktı? Osmanlı İmparatorluğu belli ki Ali Biçnin'in Cezayir'e bir Kibele ordusuyla dönebileceğinden korkuyordu; ona para, af belgesi ve onu neredeyse paşa yapan ünvanlar yolladılar, ama sultanın ulağıyla Cezayir'e döndüğünde kısa sürede hastalandı ve öldü. Cenazesi, neredeyse soylu bir cemaatle, törenle toprağa verildi, ama birçokları, sultanın emriyle zehirlendiğinden kuşkulanıyordu.
[Wolfe, 1979: 148-913

"Yaşlı Cambaz" veya "Şeytan" reis Simon Danser, (en azından efsaneye göre) Kuzey Afrikalılara modası geçmiş latin yelkenleri olan kürekli gemilerini bırakıp "yuvarlak gemilerde," yani Avrupa tarzı ön-ve-arka yelkenli kadırgalar (Colombus'un meşhur ettiği karavela gibi) kullanmayı ilk öğreten ünlü korsandır. Danser ve silah arkadaşı Kaptan Ward (daha sonra yine karşımıza çıkacak olan), Thomas Dekker'ın

If This be not a Good Play, The Divel is in it (Eğer Bu İyi bir Oyun Olmazsa, İçine Şeytan Girmiştir) (1612) adlı oyununun karakterleri olarak karşımıza çıkacak kadar şöhret kazanmışlardı [Ewen, s. 3].

> Esasen Dordrechtli bir Hollandalı olan Danser, Cezayir'e, yerleşik bir hayat kurmuş, evlenmiş ve gemi inşası işine girmiş olduğu Marsilya'dan gelmiştir. Dininden dönmesine ve bir korsanlık kariyerine başlamasına neyin sebep olduğu açık değildir, ama buraya varışından sonraki üç yıl içerisinde Taife'nin baş reisi olmuş ve gözüpek yiğitliklerinden dolayı Deli Reis lakabını almıştı. Ganimet olarak ele geçirilen gemileri model alan Danser, kaptan dostlarına, yüksek güverteler, yelken kümeleri ve toplarla donanmış yuvarlak gemilerin idaresini ve kullanımını öğretti. Kendisinin şahsi olarak, korsan donanmasına dahil kırk ganimet gemisi vardı ve Danser'dan sonra Cezayirliler, kayıplarını, ele geçirdikleri gemilerden olduğu kadar kendi tersanelerinden de telafi ettiler.
> Danser ayrıca Cezayirlilerin daha öncekinden çok daha engin denizlere yelken açmalarına öncülük etti. Cebelitarık Boğazı'ndan geçip Atlantik'e açıldılar ve 1616'da bir korsan filosunun, sahillerine akın ettiği İzlanda'ya kadar, kuzeye gittiler...
> İronik olarak, Hıristiyan inancını en azından

gizlice korumuşa benzeyen Danser, Valencia' dan yola çıkmış on Cizvit rahibini taşıyan bir İspanyol gemisini ele geçirmesini, IV. Henry' nin Fransız Sarayını karısını ve çocuklarını bıraktığı Marsilya'ya dönme niyetinden gizlice haberdar etmek için kullandı. Fransız hükümeti, Cizvitlerin sağ salim geri gönderilmesi koşuluyla bunu kabul etti ve bu koşul yerine getirildi. Danser, 1609'da ailesine tekrar kavuştu ve Marsilya şehir konseyince tam vatandaşlığa geri alındı. Ama ister Hıristiyan Fransa'nın, ister Müslüman Cezayir'in hizmetinde olsun, bir korsan her zaman bir korsandır ve 1610'da Danser, krala ve Marsilyalı konsey üyelerine, Cezayir'e şehrin içi hakkındaki sıradışı bilgisinden dolayı büyük ihtimalle Hükümdarlık yönetimini yıkacak olan cesur bir sefer teklifi sundu. Ne yazık ki eski korsanın sadakatine güvenemeyen Fransızlar, projesine girmeyi reddettiler
(Spencer, s. 125-6)

Ancak Yaşlı Cambaz aslında Fransa ve Cezayir arasındaki bir savaşın *causus belli*'siydi. Öyle görünüyor ki,

> Fransız hükümetinin cömert davranışından dolayı minnettar olan Danser, vilayetin valisi Duc de Guise'e iki pirinç top sundu. Ne yazık ki bu toplar, ona Cezayir hükümetince borç

verilmişti. Doğal olarak Danser'in "ihaneti" karşısında şok olan Cezayirliler, iki topun geri verilmesini talep ettiler.
Politik kriz ağır ama emin adımlarla tırmandı. Guise, toplarından vazgeçmeyi reddetti, ama bir adım atılmasını engelleyen, Fransa'daki Danser'le oldukça hiçbir alakası olmayan olaylardı. IV. Henry öldürülmüştü ve naibi Marie de Medici'nin, hem Renenya'da hem de Paris'te endişelenecek sorunları vardı. Hiçbir şey yapılmadı. Bu, tam da Cezayirli reislerin beklediği türden bir krizdi: Fransızların Akdeniz ticareti bereketli, zengin ve kışkırtıcıydı ve Fransız kralının topları iade taahhüdünde bulunmaması da korsanlar için muhteşem bir fırsattı. (Wolfe, 1979: 181-2)

Toplar en sonunda Cezayir'e iade edildi. Fransa'nın, gelecekteki kolonisinin ellerinde yaşadığı herhalde en büyük aşağılanma.

Cezayir-üslü birçok Renegadonun ve hatta bazı gemilerinin ve ganimet gemilerinin isimlerini kazıp çıkarmaya devam edebiliriz, ama bu bize, hayatları hakkında, hele hele düşünceleri ve duyguları hakkında pek bir şey öğretmeyecektir. Bazılarının en fazla ismen Müslüman olduklarını ve dindarlar tarafından, din değiştirdikten sonra bile içki içtikleri, beddua okudukları ve "Hıristiyan gibi şarkı söyledikleri" için hor görüldüklerini söylemeye gerek bile yok. Ama ya Fransız büyükelçisinin, Türkleşmesini engellemeye çalıştığı için diploma-

tik bir soruna yol açan St. Tropezli o denizci? Onun motivasyonları nelerdi? Peki ya Ali Biçnin'in camisi ve hamamı? Sinik bir ikiyüzlünün mimarisi mi? Ya da belki de daha hırslı bir duygunun, yarı çıkar kaygısı, yarı başka bir şeyin işareti? "Ne de olsa" gerçek samimiyetsizlik, insan kalbinin tarihinde ender rastlanır bir şeydir. Çoğu insan, seçimlerini, bazı fikir ve ideallere uygun düşürerek haklı çıkarma eğilimindedir ve ilk başta da bu eylemleri, kendi gözlerinde haklı çıkarma eğiliminde. Kişisel çıkarlar ve özimgeler, ideolojik retorik ve hedeflerle çakıştığında, ideolojiler kolaylıkla içselleştirilmektedir. Bütün Renegadoların Makyavelci düzenbaz ve pozcular olduklarını varsaymak, onları gözümüzde gereğinden fazla büyütmek olacaktır. En azından bazılarının, inandıklarını iddia ettikleri şeylere gerçekten inanmaya başladıklarını hayal etmek psikolojik olarak çok daha akla yatkındır.

Renegadoların belirsizliği, dile bile yansımıştı. Cezayir'deki insanların etnik karmaşıklığı, yanlış tercümeden doğan bir çokdillilik kabusu yaratıyor olmalıydı. Bir lingua franca'ya ihtiyaç vardı ve bu lingua franca, Franco yani "Frenkler"in (ve uzantısı olarak bütün Avrupalı yabancıların) dili ya da Sabir (İspanyolca "bilmek"ten gelir) olarak bilinir oldu. Arapça, İspanyolca, Türkçe, İtalyanca ve Provence lehçesi bu tipik deniz limanı argosunda birbirlerine karıştılar. Eğer Salé'de paralel bir lehçe gelişmişse, Arapça, Berberice, İspanyol-Arapça (Mağribi) ve İspanyolca, Portekizce, Fransızca ve İngilizce'den yararlanmıştır. "Yeni" diller, yeni ve kendilerine özgü büyük çaplı sosyal fenomenleri yansıtırlar; sadece iletişim aracı değil, düşünme kalıplarıdırlar; konuşanların içsel ve dışsal deneyimlerinin, yeni communitaslarının ve yeni (ya da

yeni benimsenmiş) ideolojilerinin araçlarıdırlar. Franco, korsanlarla birlikte öldü, ama varlığının gölgesi, Renegadoların "temelleri ne kadar dayanıksız olsa da" bir "halk," dilsel bir toplum olmuş olduklarına işaret ediyor. Doğru tarihi koşullar altında, bir lingua franca, Urduca ya da Bahasa Malayca gibi olgunlaşmış bir dil olabilir. Franco, o aşamaya hiç gelemedi Gama var olduğunu bilmek, Renegadolara bakış açımızı değiştirmelidir. Artık onları kayıp muhtedilerin rastgele bir dağılışı olarak göremeyiz. Bir dil, (ne kadar kaba olursa olsun) bir kültürdür ya da en azından ortaya çıkmakta olan bir kültürün kesin bir işaretidir.

DİPNOTLAR

1- Gramaye: 1197'de kurulan, özellikle Muhammedilerin elindeki esirleri kurtarmaya kendini adamış keşişler birliği.

2- Hayreddin 50 yaşlarındayken, tutsak aldığı Marie de Gaetano adında genç bir İtalyan soylusu ile evlendi. Wolfe, ayrıca, ileride Cezayir Dayısı olan kişilerden birinin karısının da bir "İngiliz dönme" olduğundan bahseder. Belki de bu tip eşlerin hepsinin mutsuz esirler olmadığına ikna olabiliriz. Bazısı bu maceranın tadını çıkartmış olabilir.

3- 1622'de inşa edilen Ali Biçnin'in camii, Osmanlı mimarisine dayalı "kemerlerle donatılmış kare bir avlunun üzerine oturtulmuş sekizgen kubbelerden oluşuyordu. Daha küçük sekizgen kubbeler de kemerlere çatı işlevi görüyordu." (Spencer, 1976: 77) Cami yaptırtmak her ne kadar içten bir dönüşümün kesin bir göstergesi olmasa da, Ali Biçnin'in en azından dindar gözükmek istediğinin kanıtıdır.

Tunus'ta Kaymaktaşından Bir Saray

Sale'ye yelken açmadan önce Renegadoların izinde kısa bir Akdeniz gezintisi yapmalıyız. Bu adamların (ya da kadınların) samimi bir biyografisine rastlamamak çok hayal kırıcıdır. Çoğu vakada, anılarından tek geriye kalan bir iki anekdot ve belki, muhtedilerin psikolojisi, düşünceleri ve motivasyonları hakkında tam olarak hiçbir şey anlatmayan bir deniz savaşının heyecan verici bir anlatımıdır. Ama çok seyrek de olsa, küçük bir sülfürik kavrayış şimşeği, değersiz spekülasyonun karanlığını aydınlatmaktadır.

Örneğin, İngiliz Renegado Peter Eston, hayata bir Somerset çiftlik işçisi olarak başlamış, daha sonraları 1611'de kırk kadırgalık bir donanmaya komuta etmiştir. 1612'de kendisinden sonraki Batı Hint-merkezli korsanların ya-

pacakları gibi, Newfoundland kıyılarındaki balıkçı filosuna baskın yaptı. Burada kadırgalarının içini düzenleyip onardı, ihtiyacı olduğu kadar erzak, cephane ve donanmasına katılmak üzere 100 adam aldı. İster Batı Akdeniz, ister İrlanda kıyıları olsun, ortaya çıktığı her yeri harabeye çevirdi. En sonunda Renegado hayatından bıkıp Savoy Dükü'nün hizmetine girdi, Savoylu bir markiz satın aldı ve doğuştan soylu bir kadınla evlendi.
[Lucie-Smith, 1978: 83]

Bir keresinde Eston'a, İngiliz kralı I. James'in onun için bir af çıkarttığı söylenmişti. "Neden bir kralın emirlerine uyayım?" diye sormuştu, "kendim bir tür kralken?" Bu nükte bize, Defeo'nun General History of the Pyrates (Korsanların Genel Tarihi) adlı kitabında kayıtlı olan, bir tür ilk-bireyci-anarşist tavırlı ve her ne kadar felsefi olmasa da, daha entelektüel ve sınıf bilinci oluşmuş korsanları etkilemiş gibi görünen bir korsan "ideolojisi"nin (eğer bu terim çok şatafatlı kaçmayacaksa) varlığını ima eden sayısız konuşmayı hatırlatmaktadır. Defeo, Kaptan Bellamy adlı bir korsanın, aşağıdaki konuşmayı, ganimet olarak ele geçirdiği bir ticaret kadırgasının kaptanına yaptığını nakletmektedir. Ticaret kadırgasının kaptanı az önce korsanlara katılma davetini geri çevirmiştir:

Şalupanı* geri almana izin vermeyecekleri için üzgünüm, çünkü bana avantaj sağlamadıkça

* *tek direkli yelken gemisi, ç.n.*

birisine tek bir kötülük bile yapmak istemem. Lanet olsun şalupaya, onu batırmalıyız, oysa onun sana faydası olabilir. Sen ve zenginlerin kendi güvenlikleri için yaptıkları kanunlarla yönetilmeye boyun eğen diğer herkes sinsi birer köpek yavrusu olmanıza rağmen; çünkü korkak kancıkların hilekârlıkla elde ettiklerini başka türlü korumaya cesaretleri yoktur; ama hepinizin canı cehenneme: O hilebaz keratalar sürüsünün topuna lanet olsun ve onlara hizmet eden, bir avuç kaz yürekli dangalak olan sizlere de lanet olsun. Bize suçlamalarda bulunuyorlar, aramızda sadece şu fark olduğu halde: Onlar fakirleri yasanın örtüsü altında soyuyorlar, oysa biz zenginleri kendi cesaretimizin koruması altında yağmalıyoruz. O zaman bir iş için bu hainlerin peşine takılmaktansa bizden biri olman daha iyi olmaz mı?

Kaptan, vicdanının, Tanrı'nın ve insanların kanunlarını kırmasına izin vermeyeceği cevabını verince korsan Bellamy devam etmiş:

Sen şeytani bir vicdan hergelesisin, ben ise özgür bir prensim ve denizlere açılmış yüz gemisi ve 100.000 adamlık bir ordusu olan bir adam kadar bütün dünyaya savaş açma hakkım var; ve vicdanım bana şunu söylüyor: Amirlerinin canları çektiğinde kendilerini gü-

vertenin üzerinde bir oraya bir buraya tekmelemelerine izin veren bu tip ağlayıp sızlayan eniklerle tartışılmaz.

Kral yürekli bir "çiftlik işçisi" olan Eston'u, bir İngiliz affını kabul eden ve (birkaç yıl sonra Henry Morgan'ın yapacağı gibi) eski sefil arkadaşlarına ihanet eden centilmen korsan Henry Mainwaring'le kıyaslamak ilginçtir. Ya da Türkleşen tek gerçek aristokrat (benim bildiğim kadarıyla) Sir Francis Verney'i ele alalım:

> Kavgacı bir genç olan Verney, mirası konusunda üvey annesiyle giriştiği çekişmeyi kaybetti ve 1608 Sonbahar'ında İngiltere'yi tiksinti içinde terk etti. Cezayir'e vardı ve sık sık tekrarlanan ve başarıyla biten savaşlardan birinde rol oynadı ve sonra da korsan oldu. 1609'da İspanya'daki İngiliz büyükelçisi tarafından "üç ya da dört Poole gemisini ve bir tane de Plymouthlu gemiyi" aldığı rapor edildi. 1610 Aralık ayında, Tunus'taki Venedik büyükelçisi tarafından afaroz edildiği söylenmektedir. Bu dönemde John Ward'ın ortağıydı. Ama başarı dönemi uzun sürmedi. Lithgow'a göre, 1615'te, Sicilya kadırgalarında iki sene mahkum olarak yaşadıktan sonra Messina'da ölümcül derecede hastalandı. İngiliz bir Cizvit tarafından tekrar ihtida ettirildikten sonra kilisece affedilmişti. Lithgow, onu, ölüm döşeğinde,

"korkunç acıların getirdiği en korkunç felaketlerin pençesinde" ve bütün yaşama arzusunu kaybetmişken buldu.
[Lucie-Smith, 1978: 84]

Verney, dört yıl sonra (1615), Messina'daki St. Mary of Pity Hastanesi'nde öldü [Senior, 1976: 98. Gerçekten de "doğru olsun olmasın" eski dönemdeki vakanüvistlerin korsanlarla ilgili olarak hep söyledikleri gibi, "sonu kötü olmuştu."

Bir diğer İngiliz Renegado "centilmen" de (Cornwall'dan) Ambrose Sayer'di [ibid., s. 83]. Sayer, 1613'te kaptanının korsanları mahkeme önüne çıkarmak üzere Londra'ya yolladığı bir İngiliz gemisince esir alınan bir Cezayir kadırgasının kaptanıydı. Sayer'in gemi arkadaşlarından biri Toby Glanville, "oyunun bittiğini anladı ve intihar etmek için birçok girişimde bulundu ve en sonunda kendisini geminin kıçından atarak başarıya ulaştı" [ibid., s. 97]. Güya birçok denizci gibi, yüzmeyi hiç öğrenememişti. Kaptan Sayer eve yollandı ve korsanlıktan hüküm giydi, ama her nasılsa kaçmayı başardı ve ondan başka haber alamadığımız için, emekli olduğunu varsayıyoruz.

Muhtemelen en çok tanıdığımız korsan John Ward'dır. Ward, 1612 tarihli West End dizisi A Christian Turn'd Turke'ün (Türkleşen Bir Hıristiyan) kötü adamı olarak "başrol oynama" ayrıcalığının tadına varmıştır. John Ward aynı zamanda, yanlışlar ve düpedüz yalanlarla dolu olmaları muhtemel olan, ama yine de ilginç bir tasvir çizen en az iki ucuz macera romanı ve iki popüler türkünün "o zamanın magazin gazeteleri" konusu olmuştur.

Ward, 1553 civarında, Faversham, Kent'te "fakir bir balıkçının piçi" olarak doğmuştu. Elizabeth'in saltanatının son ve James'in saltanatının ilk yılında onu, Plymouth'ta, "arkasında geniş bir korsanlık kariyeri olduğu belli bir şekilde" elli yaşında, "kendisinin olmayan bir evde izinsiz oturur halde, kel ve beyaz saçlı bir halde" bulabiliriz [Norris, 1990: 63]. 1603'te, "donanmaya alınma" ve "damgalanıp" Kaptan Thomas Sockwell'in komutası altında, Lion's Whelp'in güvertesinde (daha sonra kendisi de bir korsan olan) hizmet vermeye zorlanma talihsizliğini yaşadı. Birçok tarihçinin değindiği gibi az ya da var yok arası maaş, insanın gücünü tüketen angaryalar ve vahşi fiziksel cezalar, o dönemlerde "bir insanın başına gelebilecek en kötü kaderlerden biri" olan donanmadaki hayatı oluşturuyordu.[1] "İstediğimiz gibi şarkı söyleyip düzüşebildiğimiz, lanet okuyup insanları sizin pastacılarınızın sinekleri öldürdüğü kadar özgürce öldürebildiğimiz; bütün denizin arzuladığımız zaman soyduğumuz krallığımız ve dünyanın da keyfimizden gezindiğimiz bahçemiz" olduğu korsanlık döneminde yeniyetmelik günlerine hayıflandığı söylenir. Sadece iki haftalık denizcilik disiplininden sonra karizmasını tekrar kurdu ve diğer otuz denizciyi gemiden atlamak, Plymouth Limanı'ndan[2] küçük bir barka (üç direkli yelkenli gemi, ç.n.) çalmak, en sonunda özgür insanlar olarak yelken açmak üzere örgütledi. Ward, 50 yaşında, yeni ve inanılmaz bir kariyere başladı Çbir korsan olarak.

Ward şimdi Güney İrlanda'ya, büyük ihtimalle Bearehaven ya da Baltimore'a, korsanlara karşı konukseverlikleriyle bilinen, varlıkları belirsiz ve gözden uzak küçük limanlara yelken açmıştı.[3]

Bu bölgede bir yerde, Kasım 1603'te Londra'dan Violet'e rastladı ve onu ele geçirdi.

> Sicilya Adalarına vardıklarında korsanların talihi yaver gitti ve bir Fransız kadırgasıyla savaşa girdiler, ama gemilerinin gücü o kadar azdı ki Fransızları ancak kurnazlıkla esir almayı umabilirlerdi. Bunun için, güvertedeki silah arkadaşlarının birkaçı diğer gemiyi konuşarak meşgul ederken, korsanların çoğu ambar kapaklarının altına gizleniyordu. Hileleri başarılı olana ve öbür gemiye atlayıp avlarını zararsız hale getirene kadar saatlerce böyle devam ettiler.
> [Senior, s. 88]

Ward, geminin adını Küçük John olarak değiştirdi Ĝbu bize, onun kendisi hakkındaki fikirleri ve kendisini nasıl gördüğü hakkında değerli ipuçları sunmaktadır. Belli ki kendini bir tür denizlerin Robin Hood'u olarak görmekteydi. Fakirlere verdiğine dair bazı kanıtlarımız vardır ve zenginlerden çalmaya kararlı olduğu açıktır.[4]

Bu olaydan sonra Ward, bayrakgemisine mürettebat almak için Plymouth'a elaltından son bir ziyarette bulundu ve sonra da Güne'ye "ve Doğu'ya" doğru yola çıkıp bir daha hiç gözükmedi.

Güney'e yaptığı yolculukta Ward, Lizbon'un kuzeyinde 100 tonluk bir flyboat aldı ve sonra Boğazlara girdi. Cezayir'e gitti, ama Toskana Dükü'nün hizmetindeki bir İngiliz mace-

raperest olan Richard Gifford kısa bir süre önce limandaki kadırgaları yakma girişiminde bulunduğu için düşmanca bir hoşgeldinle karşılaştı. Bu yüzden gücünü ve zenginliğini sürekli artırarak Akdeniz'de gezinmeye devam etti. 1604 Aralık ayında, kuşüzümü ve ipekle yüklü Venedik'ten gelen bir kadırga olan Santa Maria'yı ele geçirdiği Zante sularındaydı ve o yılın Noel gününde Flaman bir geminin karabiber, balmumu ve çivitotu kargosunu yağmaladı.

Yağmaladıklarını çeşitli Akdeniz limanlarında elden çıkaran Ward, bundan sonra gemisinin bakımını yaptırmak ve erzak stoklamak için Boğazlardan bir kere daha geçti. 23 İngiliz'in daha ona katılması, Fas'ın Atlantik kıyısında, Salé'deyken gerçekleşti. Ellerinde Hollanda hükümetince verilen korsanlık fermanları, Blessing'le yelken açan ve İspanyol bir savaş gemisinden çok kötü muamele gören bu adamlar acınacak haldeydiler. Ward ve arkadaşlarının "altında iyi bir gemi ve ceplerinde birsürü para olduğunu" görünce gemilerini bırakıp onlarla güçbirliği etmek için fazla yüreklendirilmeleri gerekmedi. Ward'ın adamlarının sayısı Larache'de bir diğer İngiliz mürettebatı da onlara katılınca daha da arttı. Bu adamların kaptanı Michael kısa bir süre sonra İngiltere'ye, evine döndü, ama teğmenleri Anthony Johnson, Ward'la kaldı ve onun en güvendiği adamlarından biri oldu.

Takvimler 1605 yılını gösterdiğinde Ward, çevresinde altedilmesi zor bir kuvvet oluşturmuştu. Uygun bir şekilde Gift (Hediye) adını koyduğu savaş gemisi, üzerinde 32 top olan, 100 mürettebatlı, 200 ton ya da daha fazla ağırlıkta bir flyboattu. Çapulculuk yaparken kendisine Gift'in yanında, amacına uygun olduğunu düşündüğü herhangi bir ganimet gemisi

eşlik ediyordu. Adamları çoğunlukla İngilizdi, ama aralarında hatırısayılır miktarda Hollandalı da vardı Çetesine katılmaya istekli yetenekli denizci kıtlığı kesinlikle yoktu. Ward'ın risaliyecisi Andrew Barker'ın, korsanların yetenekleri için daha da övücü bir değerlendirmesi vardı: "Korsanların çoğunun, eğer azimleri denizde ya da karada daha onurlu eylemlere yönelmiş olsaymış yaşayan en büyük prense hizmet için tercih ve tavsiye edilecek değerli ruhlar" olduklarını söylemektedir.

1603'te Ward, fakirlik içinde yaşayan ve kralın gemilerinden birinde korkunç koşullar altında hizmet veren sıradan bir denizciydi. İki yıldan kısa bir süre sonra zengin bir adam, güzel, güçlü bir kadırganın kumandanı ve büyük bir gözü dönmüşler çetesinin saygıdeğer lideri olmuştu.

Ward'ın korsanlıkları 1605-1606 kışı boyunca devam etti. 1605 Kasım'ında, Messina'dan gelen bir geminin 5.500 Pound değerindeki ipek, kadife ve damaskosunu (bir tür kumaş) çaldığı Kıbrıs sularındaydı. Yaklaşık olarak bu zamanlarda, bir de Modone'deki açık limanda, baharat, ilaç ve pamukla yüklü bir Fransız gemisini ganimet olarak aldı ve bunu. 1606 Nisan'ında Sardinya'da, dokuma kargosu taşıyan bir Flaman gemisini ele geçirmesi takip etti. Böyle yağmalar ancak korsanların, ganimetlerini satıp mallarını depolayabilecekleri güvenli bir harekat merkezine olan gittikçe büyüyen ihtiyaçlarını daha da belirginleştirmiş olabilir. 1606'da böyle bir sığınağı Tunus'taki Türklerde bulmuşlardı. O yılın Ağustos ayında Ward, bildirildiğine göre, şehirde yaşamaktaydı ve geçici zorluklar içerisindeki bazı İngiliz denizcilere yardım etmişti.

Ward'un Tunus'taki hamisi, 1594'ten beri şehir üzerinde

mutlak bir hakimiyet kurmuş olan, Yeniçerilerin başı Kara Osman'dı. İki adam arasında, Osman'ın, korsanların Tunus'a getirdiği bütün malların ilkalım hakkı konusunda bir anlaşmaya varılmıştı. Daha sonra mallar Tunus ambarlarında depolanıyor ve Hıristiyan tüccarlara hatırısayılır bir kârla satılıyordu. Her şey, Ward ve Osman arasında iyi bir iş ilişkisi olduğunu ve, hatta korsan, Türk'ü "kardeşim" diye çağırdığına göre, yakın arkadaş bile olmuş olabileceklerini gösteriyor. Ancak kuşkulanılan odur ki, Osman, bu pazarlıktan en kârlı çıkan kişiydi. Ama korsanlar Osman'ın arkadaşlığına tamamen bağımlıydılar, çünkü o olmadan büyük ihtimalle Tunus'u üs olarak kullanmalarına izin verilmeyecekti. Üç yıl Tunus'ta yaşamış ve Ward'la denizde bulunmuş bir adam olan Thomas Mitton, Admiralti Mahkemesi'nde kanıt sunarken buna şahitlik etmiştir:

> ... Kara Osman adlı kişi, korsanlık ve yağmalarında Ward adlı kişinin tek yardımcısı ve destekçisidir, çünkü Ward adlı kişinin Tunus dışında erzak sağlayabileceği başka hiçbir yer yoktur ve Ward adlı kişi, Tunus ve bu ülkenin civarından erzak satın almasına ve depolamasına izin veren Kara Osman olmadan erzak sağlayamaz. Ve Kara Osman adlı kişinin böyle yapmasına yol açan neden de Ward bir ganimet ele geçirdiğinde Kara Osman'ın, malları ondan kendi belirlediği fiyattan almasıdır.

Ward'ın yeni keşfettiği üssünden çıktığı ilk yolculuk 1606

Ekim'indedir. Kara Osman, korsan gemisine yani Ward'un yaşlı savaş gemisi Gift'e depolanan erzakların maliyetinin dörtte birini karşıladı. Osman'ın gemiye yerleştirdiği ve bakımlarını üstlendiği 12 Türk dışında bütün mürettebat İngiliz'di. Ward'un, ilk ganimeti için çok beklemesine gerek kalmadı; 1 Kasım'da Corone yakınlarında mahalli sahil boyu ticaretindeki Londralı tüccarlara ait 90 tonluk bir kadırga olan John Baptist'i ele geçirdi. Bu yağmada Gift'in yanında arkadaş olarak Anthony Johnson yönetimindeki elli tonluk bir mavna vardı ve iki geminin Tunus'tan birlikte yola çıktıklarını varsaymak mantıklı görünüyor.

Korsanların kucağına düşen bir sonraki ganimet çok daha zengin bir kadırga, Makedonya'dan baharatlar ve 3000 altın kargosuyla dönmekte olan, 300 tondan fazla ağırlıktaki bir Venedik şilebi Rubi'ydi. Bir Hollanda bayrağı dalgalandıran Gift, Rubi'yi 28 Ocak 1607'de, Morea Sahili'nin kırk mil açığında gördü ve Ward ve adamları, kuşkusuz süpriz öğesinden de mümkün olan en iyi biçimde yararlanarak "aniden, gözü dönmüş bir şekilde ve korkusuzca" Rubi'nin güvertesine atlayıp onu ele geçirdiler. Ward bu başarıyı, bir başka Venedik kadırgasını, Nauplion ve Atina'ya yaptığı bir yolculuktan sonra eve doğru yola çıkmış olan Carminati'yi alarak sürdürdü. Yolculuğun gidişatından çok hoşnut olan Ward, gözetim altındaki iki Venedik ganimet gemisiyle Tunus'a zaferle döndü.

Yüzyılın ilk yıllarında olduğu gibi, İngiliz talancılarının yağmalarının vurduğu darbelere katlanmak zorunda kalanlar yine Venediklilerdi. Ancak en sansasyonel kayıplarını henüz yaşamamışlardı.

Ward, gemilerinin ihtiyaçlarını giderdi ve 1607'nin başlarında yine denize açıldı. Bu sefer, savaş gemisine çevirdiği ve çoğunluğu İngiliz olan 140 kişilik bir mürettebatla doldurduğu Venedik yapımı ganimet gemisi Rubi'deydi. Kara Osman yine, korsanlara Türk cephaneliğinden silah, barut, kibrit ve top gülleleri sağlayarak bu teşebbüste dörtte birlik bir hisse satın almıştı. Ancak bu sefer seyahatte Türkler yoktu.

Venedik Cumhuriyeti'ni sarsan ve böylece korsanları zenginleştiren olay, 600 tonluk bir şilep olan Riniera e Soderina'nın kaybıydı. Devasa gemi, her birinin kırk topla donanmış ve en az 100 silahlı adam yüklü oldukları söylenen iki korsan gemisi tarafından Kıbrıs açıklarında rüzgârsızlıktan yelkenlerini bile kımıldatamaz haldeyken alındı. Soderina'nın muhteşem kargosunun içinde en az 100.000 Poundluk (oldukça abartılı bir İngiliz raporu, değerini "en az iki milyon" olarak belirlemişti) çivitotu, ipek, tarçın ve pamuk vardı. Rialto'da böyle bir çalkantıya yol açan sadece mali kaybın büyüklüğü değildi. Soderina'nın ele geçiriliş şekli de St. Mark Cumhuriyeti için bir utanç kaynağıydı. Savaşın anlatımlarından birinden, şilebin mürettebatının korsanların saldırısının gözü dönmüşlüğü karşısında dehşete düşüp azla yok arası bir direniş gösterdikleri anlaşılıyor:

> Herkesin tavsiyesi üzerine savaşmaya karar veren kaptan, bütün mürettebatını ve yolcularını gruplara ayırdı ve bazılarını kıçgüverteye, diğerlerini de anagüverte ve pupaya yerleştirdi; böylece hepsi de elleri silahlı, son derece yiğit askerler gibi görünüyorlardı. Üzerlerine

iki ya da üç top atılmasına rağmen, saldırmaya gelen iki gemi hemen bordasına gitmeye çalıştılar ve atış menziline girdiklerinde, sürekli olarak mürettebatı ve yelkenleri hedef alarak, bir kere bile denizi vurmadan her seferinde altı kere olmak üzere on iki top attılar. Korkutmak üzerine tasarlanmış planları muhteşem başarılı oldu, çünkü kıçgüverteyi savunanların ikisi atışlarından biriyle vurulmuştu ve yaralandıklarında hakikaten parçalara ayrılmışlardı. Geri kalanlar, iki kadırga bordasına geliyor olmalarına rağmen silahları bırakıp kaçtılar ve hepsi kendi mallarına koştular. Bütün çabalarına rağmen kaptan, mürettebatı sadece kıçgüverteye dönmeye zorlayamamakla kalmayıp, onları güvertenin ve baş kasarasının altından bile çıkartamadı. Bunun üzerine geminin marangozu ve diğer bazıları ellerinde silahlarla karşısına çıktılar ve artık bu gemiye komuta etmemesi gerektiğini söylediler.

Sanki bu ganimet yeterli değilmiş gibi Ward, en sonunda üssüne dönmeden gitti ve bir Venedikli kadırgayı daha aldı. 1607'nin bir Haziran gününde o ve adamları, en az 400.000 kron değerinde ganimetle Tunus limanı La Goleta'ya demir attılar. Ward, ganimeti karaya çıkararak iyi bir fiyat alma şansını sabote etmek istemedi ve

Kara Osman, istediği fiyata çıkmadığı için gemiyi ve malları başka bir limana götürme teh-

didinde bulundu ve bu amaçla Ward adlı kişi kalenin kontrolünün dışındaki bir alana çıktı ve bir anlaşmaya varılana kadar saylesini tersanede tuttu.

En sonunda Ward ve Kara Osman 70.000 kronluk bir fiyat üzerinde anlaşmaya vardılar. Malların gerçek değerinin altıda birinden biraz fazlaya.

Ward artık başarısının doruklarındaydı. 1608'de onu gören bir İngiliz denizcisi bize, şeytani korsanın bir tasvirini bırakmıştır:

> Çok kısa, seyrek saçlı ve o saçları da beyazlamış; esmer bir yüz ve sakallı. Az konuşuyor ve neredeyse her zaman küfrederek. Sabahtan akşama kadar sarhoş. Çok cömert ve yiğit. Oldukça fazla uyuyor ve limandayken genellikle güvertesinin üzerinde. Esaslı bir "ihtiyar denizci"nin alışkanlıkları. Mesleği dışında bir budala ve ahmak.
> [Senior, 1976: 88-93]

"Mesleği dışındaki" zekâ seviyesi ne olursa olsun, Ward artık mesleğinde başarının doruk noktasındaydı.

> Çevresinde zorlu bir korsanlar grubu toplamıştı: Kaptan Sampson, ganimet gemilerinin kumandasına atanmıştı; Yarmouthlu Richard Bishop Ward'un birinci teğmeni, Southamp-

tonlı James Proctor ve Plymouthlu John Smith de topçuları olmuşlardı. Batı Akdeniz'de Danser hâlâ kendisiyle rekabet etmesine rağmen, Ward, orta denizlere hükmediyordu. Danser gibi Fransızlara katılmak isteyip istemediği sorulduğunda, "Fransızların tarafını mı tutayım? Size söylüyorum, eğer denizde kendi babama rastlasam onu soyar ve işim bittiğinde de satardım" diye cevap vermişti. Richard Bromfield adlı bir denizci onu, Türkleştiği ve böyle kafirlerle dolu bir ülkede yaşadığı için azarladığında, Ward onu aşağılayarak "bir Püriten hilekârı ve bir Püriten düzenbazı" diye çağırdı.

Ancak bu noktada kralın affı için pazarlıkları açtı. Tanıdıklarından biri, Lord Amirali etkilemek için İngiltere'deki arkadaşlarına götürmek üzere kendisine "Berberi Altını" olarak 200 Pound teklif edildiğine dair yeminli ifade verdi. Venedik büyükelçisi, kendisine 30.000 kron teklif edildiğini söyledi. Ama I. James bile böylesine kötü şöhretli bir korsandan rüşvet almaktan kaçındı ve Ocak 1609'da korsanların yakalanmasıyla ilgili bir bildiride Ward'ın adını özellikle anacak kadar ileri gitti. Ward, davasının reddedilmesinden oldukça keyfi kaçmış gibi görünmektedir: "Sürgün edilmemin nedeni olan o yassı takkelere söyleyin, onlarla işim bittiğinde benim affım için dava açacaklarından emin olacağım." [Lloyd, 1981: 50-51]

Ward'un biyografıcilerinden birinin *"Kaptan Ward ve Gökkuşağı Arasındaki Ünlü Deniz Savaşı"* adlı şarkıda ifade ettiği gibi.

"Gidin İngiltere kralına söyleyin, gidin ona benden bunu söyleyin

Eğer o bütün karaların kralıysa, ben de denizlerin kralı olacağım."

1607'de tanınmış diplomat Sir Anthony Sherley bir keresinde, "Tunus'taki Ward'a, onu, yaşam tarzından ve günah dolu girişimlerinden vazgeçirmek için yazmıştır." Ward o kadar öfkelenmişti ki az önce esir aldığı bir gemiyi, kaptanın Sir Anthony'i bulması ve Ward'un düello teklifini ona iletmesi şartıyla serbest bırakmıştır. Ward'un kalınkafalılık ününü bu tarz taşkın davranışlarla bağdaştırmak zordur.

> Geçen Aralık'ta (1608) Boğazlarda, İngiltere'ye gidecek olan Redriffeli Fisher'a rastlayan Ward, karısına götürmesi için ona 100 Pound vermişti. Beraberindekiler de eşleri ve arkadaşları için para yolladılar. Fisher, güvenine ihanet etti. Bir dahaki buluşmalarında Ward, Fisher'ın gemisini yağmaladı ve sövdüğü Fisher'ı seren kolunda boğdurtarak öldürttü. Benzer bir kaderi engellemek isteyen diğer adamlar korsanlara katıldılar.
>
> Ward bir ikinci kaptanı bıçaklayınca adamları isyan çıkardılar. Saracota'daki boğazlarda kopan büyük bir fırtınanın altında, Longcastle ve diğerleri onu dua etmeye çağırdılar, ama o,

"Ne Tanrı'dan ne de şeytandan korktuğunu" söyleyerek bunu geri çevirdi.
(Ewen, 1939: 14. Bu alıntılar ve anekdotlar Ward hakkındaki kitapçıklardan biri olan Newwes from Sea'den alınmıştır)

Ward artık Berberistan'da kalmaya ve huzurlu bir emeklilik için bütün umutlarını bırakmaya karar vermişti.

Soderina'yı savaş gemisi yaptı ve bir sonraki yolculuğu için hazırlıklara başladı. Gerçekten de güzel bir gemi gibi duruyor olmalıydı. 600 tonluk ağırlığı, alt güvertede kırk ve üst güvertede yirmi bronz top donanımıyla. 1607 Aralık'ında denizde, 400 kişilik bir Anglo-Turk mürettebatının komutasındaydı. Ancak Soderina, bir savaş gemisi olarak uygunsuz çıktı. Aşırı silah yükü onu daha da ağırlaştırıyor ve tahtaları çürümeye başlıyordu. Ward bir ganimet gemisi ele geçirir geçirmez, bunun komutasına geçerek hantal savaş gemisini kaderine terk etti. Devasa kadırga 1608'in başlarında, neredeyse bütün tayfaların kaybına yol açarak "250 Turk ve 150 İngiliz" Cerigo'da battı.
Ama bu, 1607-1608 Kış'ında Ward için sırada bekleyen felaketlerin sadece ilkiydi. Önce, kumandasını eline aldığı ganimet gemisi denizde kayboldu ve sonra, Navarino'da ele geçirip

tedarik ettiği kalyon parçalandı. Daha da kötüsü, baş kaptanlarından biri olan Jan Casten, 21 Mart 1608'de iki savaş gemisi ve bir ganimet gemisiyle Modone'ye doğru yola çıkmış ve Venedik kadırgalarınca şaşırtılıp bozguna uğratılmıştı. Korsanlara yönelik bu ender zaferlerinden birinde Venedikliler, aralarında Casten'in de olduğu 50 adamı öldürdüler ve kırkını daha esir aldılar. Bu yenilgilerden sonra bile Ward, Tunus'tan yapılan seferlerde yer almaya devam ediyordu. 1609'da iki Türk kaptanıyla Levant'a yelken açtı ve 1610, 1612 ve 1618'de başka seferlere katıldı. 1622'de, neredeyse yetmiş yaşında olması gerekirken bile, bir Venedik kadırgasının esir alınmasında parmağı varmış gibi görünmektedir. Ancak daha sonraki yıllarında başka ilgi alanları geliştirdi ve kıyıda daha fazla kaldı. Kısa sürede Tunus toplumuna iyice entegre olmuştu. 1609 yılına gelindiğinde, Yusuf Reis adını alarak "Türkleşmiş"ti ve bir diğer Renegado'yla, Palermolu Jessimina adında bir kadınla evlendiği bilinmektedir (düzenli olarak para gönderdiği İngiltere'deki karısına rağmen).
(Senior, 1976: 93-4)

1616'da dedikoducu İskoç gezgini William Lithgow, Tunus'ta Ward'la tanıştı:

"Burada, Tunus'ta bir İngiliz kaptanı general Waird'la tanıştım (Lithgow'un İskoç telaffuzu bu kadardı: Papaz Dan onu Edouart diye çağırıyordu), bir zamanlar denizlerde büyük bir korsan ve kumandandı; İngiltere'ye kabul edilmemesine rağmen Türkleşmiş ve burada kendine zengin mermerler ve kaymaktaşlarıyla döşeli hoş bir saray inşa etmiş. Bulduğu hizmetçileri, hayatları ve yaşadıkları benzer ve hatta aynı derecede ümitsiz ve acınılası on beş sünnetli Renegado İngiliz. Yine de efendileri yaşlı Waird yufka yürekli biriydi ve Cezayir karasına geçme izni çıkartarak güven içinde bana katıldı; evet, ve burada kaldığım on gün boyunca çeşitli zamanlarda onunla öğle ve akşam yemekleri yedim, ama Fransız gemisinin güvertesinde yattım."

Birkaç yıl sonra Tunus'taki bir esir Edward Coxere, Ward'ın her zaman "Türk alışkanlıklarına sahip olduğunu, su içip şarap içmediğini ve Türk ayakkabılarının altına at nalları gibi küçük demirler taktığını" söylediği için efsanevi ünü yaşamaya devam etti.

(Lloyd, 1981: 53)

Popüler bir baladın ifade ettiği gibi:

Berberistan'da Tunus'ta
Şimdi görkemle inşa ettiği

Zarif bir saray, asil bir saray
En güzel zevklerle donatılmış,
Ondan çok bir krala layık
Bunu en sonunda rezil olup kanıtlayacak
[Norris, 1990: 94]

Ozanın dindar umudunun tersine Ward'un mimari şatafatı rezaletle sonuçlanmadı.

Lithgow bize ayrıca, yaşlılık çağında Ward'un, kümes hayvanlarının yumurtalarını deve gübresinde kuluçkaya yatırma sorununa ilgi duymaya başlamış olduğunu anlatıyor. İnsan, onu, elinde bu mide bulandırıcı gübre yığınıyla dolu kaplar ve çevresinde meraklı tavuklarla kaymaktaşından sarayında oyalanırken hayal edebiliyor. Bütün korsanların başına gelmesi gereken kaçınılmaz "kötü son," 1623'te Kuzey Afrika'ya düzenli ziyaretlerinden birini yapan vebayla geldi. 70 yaşındaki Ward yatakta öldü ve tıpkı her zaman beklediği ve umduğu gibi denize gömüldü.

> Ward'un İngiltere'deki akranları, neredeyse ortaçağ ışığında, İslam'ı desteklemek için Hıristiyanlığı feda etmiş gibi gördükleri o ve diğer İngiliz Renegadolar için bir sürü iğneleyici dil harcadılar. Ama yine de insan, çağlarının dogmatizmine karşı korsanların pragmatizmine sempati duymadan edemiyor. Ward'un, Hıristiyan gemilerine savaş açtığı ve İngiliz kadırgaları için ayrıcalık yapmadığı kesindir, ama denizde karşılaşsa kendi babasını soyacağına dair öyküler sadece art niyetliymiş gibi görü-

nüyor. Doğasının kesinlikle bir başka yanı daha vardı. En az iki keresinde kendilerini Tunus'ta köle edilmiş bulan İngilizleri özgurlüklerine kavuşturduğu bilinmektedir ve bu adamla hakikaten tanışmış olan Lithgow ona, "Comert Waird" diye hitap ediyordu.
[Senior, s. 94]

Bu kitabenin yazarı C. M. Senior, belli ki acımasızlığı, aptalca hataları ve ihtida etmesine rağmen, Ward için sempati duymasına engel olamıyor. Yemek masasında eski güzel günlerden bahsetmeye kuşkusuz devam eden, Küçük John olma hevesindeki biraz budala ihitiyar denizci,5 bazen sofu, "cömert" ve "kim bilir?" birazcık da dindar olan Tunuslu beyefendiyle ilginç bir birleşim oluşturuyor (Ward'un Tunus kariyerinin sonraki dönemlerinde ihtida ettiğini fark etmek ilginçtir. Bu, gönüllü olarak ve hatta samimice din değiştirmiş olabileceğine işaret edebilir). Bu, neredeyse ikna edici bir karakter incelemesi eklemektedir; içinde kulağa neredeyse psikolojik olarak güvenilir gelecek kadar çelişki vardır. Diğer hiçbir Renegado, zamanın uçurumunu aşarak bu kadar ayrıntılı bir karakter portresi olarak karşımıza çıkmamaktadır "daha sonra tanışacağımız Salé'li Murat Reis hariç. Gerçekten de insan, kendini Ward'dan hoşlanmaktan alıkoyamıyor" yine de, sabahleyin saatini ve cüzdanını yerinde bulamama korkusuyla, kaymaktaşından sarayında bir gece geçirmek konusunda William Lithgow gibi tereddüt edebilir!

DİPNOTLAR

1- Senior, s. 87. Dr. Johnson, aklı başında her insanın Britanya Donanması'na katılmaktansa hapsi boylamayı tercih edeceğini belirtmiştir. En azından kodeste daha iyi yemek ve dostlar bulacağından emin olabilir insan!

2- Aslında amacı, Anglikan Kilisesi'nden Ispanya'ya kaçmakta olan Katolik İngilizlere ait geminin hazinelerini çalmaktı, ancak anlaşılan yanlış bilgilendirilmişti, çünkü gemiye vardığında "kuşların yuvadan uçmuş olduğunu" gördü. Bu yüzden gemiyi çaldı.

3- Altı yıl sonra 1609'da, Ward ile yoldaşı Kaptan Bishop, Munster'ı tekrardan birkaç kere ziyaret eder. O dönem korsanlarla alışverişte bulunan yerel yetkililerin hapsedilmesi gerekirdi. Ancak, nerden bakılsa, on ila on bir gemi ile yaklaşık bin adama sahip olan korsanları güç kullanarak püskürtemeyen Munster'ın İngiliz "Başkan Yardımcısı", bunun yerine onları aftan yararlanmaya ikna etmeye çalışır, fakat bu girişim de sonuçsuz kalır. Aynı yılın sonlarına doğru, donanmanın amirali, Ward ile yandaşlarını "düştükleri kötü yoldan dönmeye" ikna etmek üzere Kaptan Pepwell yönetiminde bir gemi gönderir Berberi sahiline. Kaptan başarısız olmakla kalmaz, bütün denizcileri onu terk ederek Ward'a katılır. Pepwell, "filikasını değerinin altında Türklere satarak" aptal durumuna düşerek Londra'ya dönmek zorunda kalır. (1609'da) Türk'e döndüğü için VVard'dan artık nefret eğiğini iddia eden Kaptan Bishop'a onu öldürmesi için rüşvet verilir, ancak başarısız olur. Bishop affedilmek için yetkililere başvurur. "Dünyanın en zengin korsanı olmaktansa, eğer izin verilirse, kendi ülkemde fakir bir işçi olarak ölmeyi yeğlerim" der kaygısızca (Ewen, 1939: 20-21). Ward'ınsa başka planları olduğu ortadadır.

4-Ward, 1604'te ya da bu tarihlerde, "bütün ganimetini satmış

olarak gemisini bakım ve onarımdan geçirmek üzere" Salé'ye varır. Burada, "bir vatandaşını esaretten kurtarmak için gereken 100 poundu toplamak için" diğer korsanlarla güç birliği yapar (Ewen, 1939: 3). Ward, esirleri kurtarmak üzere birkaç sefer daha kendi cebinden para verir. Belki de "fakire verme" yöntemi buydu.

5- Ward, 1608'de bir keresinde, ele geçirdiği şarap yüklü bir İspanyol gemisi ile Cezayir'e girer ve orada daha yeni bira taşıyan bir gemi ele geçirmiş bir korsanla (adı Limehouselu John King idi) karşılaşır. Ward bir fıçı bira karşılığında bir fıçı şarap değiş tokuşu yapar. Bu alışverişten hem zararlı çıkar hem de amelelikten gelme zevkini ortaya koymuş olur! (Ewen, 1939: 9)

Mağribi Salé Cumhuriyeti

Salé çevresindeki bölgeye, homo sapiens sapiens'lerin ortaya çıkışından çok önce yerleşenler olmuş gibi gözükmektedir. Burada Kalkolitik çağ "Çakıl Taşı Kültürü" yaşanmıştı ve Neanderthaller görülmüştü. Paleolitik devrin tüm aşamaları ve tabii ki Neolitik "Atlantik Megalitik Çağı"da sayılmalıdır [Brown, 1971]. Salé adı (Sala veya Sla), "kaya" anlamındaki Berberi kelimesi asla'dan gelen son derece antik bir sözcük olabilir. Salé'nin, Chellah (aslında yine aynı kelime) adı verilen eski mezarlığı (necropolis) en az Kartacalılar zamanından kalmadır (İ. Ö. 7. yüzyıl civarları). Romalılar, Mauritania Tingitane eyaletinin bir parçası olan bu yere Sala Colonia diyorlardı. Yaşlı Pliny de buradan bahsetmektedir (fillerle dolu bir çöl kenti olarak!). Vandallar bu bölgeyi İ.S. 5. yüzyılda tahrip etmiş ve geride bazı sarışın, mavi gözlü Berberiler bırakmışlardı. Araplar (7. yüzyıl) eski ismi muhafaza etmişlerdi ve ke-

limenin, Ham'ın oğlu (Nuh'un oğlu) Sala'dan türediğine inanıyorlardı; Salé'nin, Berberiler tarafından inşa edilen ilk şehir olduğunu söylüyorlardı.

Salé, belli ki İslam'a ihtida etmekte biraz ağır davranmış ve Müslümanlar için bir "sınır kenti" olarak bilinegelmişti; ne var ki 9. yüzyılda kesin olarak İslamiyet'e geçmişti ve sınır, okyanusun kendisi olmuştu. 10. yüzyılda Kahire'deki İsmaili Fatimi Halifeliği, Uzak Batı'yı fethettiğinde Salé, belli ki bir askeri garnizon görevi gördü; Salé'nin karşısındaki Bou Regreg nehrinin güney kıyısına inşa edilen kale, yani ribat, daha sonra Rabat adıyla bilenecek olan bir yerleşim merkezi oldu. Harici öğretisini (hem Şiiliğe hem de Sünni ortodoksisine karşı olan bir tür köktencilik) benimseyen yerel Berberi kabilelerine karşı askeri seferler düzenleniyordu. 11. yüzyıla gelindiğinde Salé, temel olarak bugün de sahip olduğu ana özellikleriyle birlikte, yerli yerine oturmuş bir şehir halini almıştı. Bundan sonraki olayları anlamak için coğrafi ve kentsel topografiyi, yani aşağıdaki şemayı kafamızda canlandırabilmek önemlidir:

Avrupalılar daha sonraları Salé adını (Sallee ya da Sally) bütün bu kompleksi ifade etmek için kullanacaklardı; ama aslında burada, her biri ayrı ve kendine özgü bir kimlik ve kader geliştirecek olan üç ayrı "şehir" vardır: Bunlardan ilki "Eski" Salé'dir (bugünkü Salé şehri). Ikincisi, nehrin güney tarafında, duvarlarla çevrelenmiş küçük, kendince bir yerleşim bölgesi olan "Keşkek". Ve üçüncüsü "Yeni" Salé (en sonunda Fas'ın bugünkü başkenti Rabat olarak bilenecek olan yerin temeli). Meseleyi basitleştirmek için bu yerleşimlere Salé, Keşkek ve Rabat diyeceğiz.

11. yüzyılda, ilk İspanyol Müslümanları "Endülüslüler" Kordoba'dan Salé'ye geldiler ve beraberlerinde güçlü ve üstün Mağribi kültürünü, mimarisini, müziğini, ruhaniyetini, yemeğini, adetlerini vs. getirdiler. Bu noktada Salé, kalıcı sosyolojik görünümünü aldı kentli "Arap" Endülüs ve kırsal Berberi kültürünün buluştuğu, kaynaştığı ve Fas kültürüne dönüştüğü bir liman kenti.

Almoravidlerin (1061-1164) ve Almohadların (1130-1269) yönetimindeki Salé, Avrupa ve Afrika arasındaki ticarette (ünlü yıllık altın kervanları) önemli bir bağlantı noktasına dönüştü ve ayrıca Mağribi kültürünün, eğitiminin, dindarlığının ve sofistikasyonunun en tanınmış merkezlerinden biri oldu. Ayrıca bölgeye, özellikle Granada'dan, gelen Endülüslüler'in sayısı da arttı. Salé zaten sofular için bir sığınak yeri; azizler, murabıtlar, türbeler ve mabetler kenti olarak tanınıyordu. Bu azizlerden bazıları bizim tarihimizde de aktif bir rol oynayacaklardı "ölümlerinden sonra bile" (ya da belki de özellikle ölümlerinden sonra). Burada, kültürel kompozisyon açısından, biri kentli "Endülüs," diğeri kırsal "Berberi" öğeleriyle karşılaştırılabilir iki tip ruhaniyet temsil edilmektedir. Yani, bazı azizler ortodoks ve son derece sofuydu, ayrıca Shadhili Tarikatı'nın klasik ilmi Sufiliğiyle ilgilenmekteydi;[1] diğerleri ise daha "murabıt", yani heterodoks ve avamdı. Salé'nin önemli azizlerinin çoğu, 13. yüzyıl civarında, Marinid hanedanlığının (1216-1645) "altın çağı"nda, Avrupa ile yapılan zengin ticaretin ve Mağrip ile İspanya'daki göreceli barış ve refahın, kültür ve mimarinin muhteşem yeşerişine yol açtığı bir dönemde ortaya çıkmıştı. Salé'de, bugün bile Fas'ın en güzel yapılarından sayılan ünlü cami ve Medrese

(ilahiyat okulu) ile birlikte bir hastane, bir sukemeri, Sufiler için bir bakımevi ve diğer kamu binaları Marinilerin hükümdarlığı sırasında inşa edilmiştir.

Granada'dan sürgün edilmiş bir vezir olan Lisaneddin ("İnancın Dili") İbn Hatib, 14. yüzyıl ortalarında Salé'yi ziyaret etmiş; buranın güzelliğini ve çarşılarının, içlerinde "Habeşi kölelerinin en narinlerinin" de bulunduğu hazlarını öve öve bitirememiştir. Salé'nin resmi olmayan düsturu haline gelen şu mısraları yazarken büyük ihtimalle o köleleri düşünüyordu:

Eğlenceler bile dağıtamaz bu kederi yüreğimden
Ama Salé'nin meltemi içime işlediğinde
Üzerlerine merhem sürülmüş oldu

Yaklaşık olarak aynı zamanlarda, Salé'nin en önemli azizlerinden biri "eğitim görmüş ve ortodoks" şehre yerleşti: "doktor," Rondalı İbn Abbad ve ayrıca daha sonraları yerel denizcilerin bir tür koruyucu azizi haline gelen, kısaca "Türk" diye bilinen, Türkiyeli bir mercan balıkçısı olan daha murabıt bir figürün öğretmeni Sidi Ahmed İbn Aşir. Sidi Ahmed İbn Aşir'in kendisi de okyanusu kutsayıp fırtınaları dindirebiliyordu, bu yüzden türbesi daha sonraları korsanlar için meşhur bir hac mekânı olmuştur.

İbn Aşir'in 1362'de ölümünden sonra Salé ve Mariniler, yokoluşlarına doğru giden uzun, yavaş bir yola girdiler. Çama huzurlu ve yine de oldukça refah dolu bir çöküştü bu. 16. yüzyılda şehri ziyaret eden Leo Africanus geriye şu tasviri bırakmıştır:

Evler, Antik tarzda inşa edilmiş, bolca mozaik ve mermer sütunla dekore edilmiş. Dahası, bütün tapınma yerleri oldukça güzel ve hoş süslenmiş. Aynı şey, geniş ve güzel sırakemerlerin altında bulunan dükkânlar için de geçerli. İnsan, dükkânların önünden geçerken bir zanaati diğerinden ayırmak için inşa edildikleri söylenen kemerleri görüyor.

Salé'nin, kendisini zarif bir medeniyetin kenti olarak sivrilten bütün lükse sahip olmasının yanı sıra, çeşitli uluslardan Hıristiyan tüccarlar tarafından sık sık uğranan iyi bir liman olduğu sonucuna vardım... Çünkü Fez Krallığı'nın limanı olarak hizmet veriyor.

Salé, hemen geri alınmış olmasına rağmen (1260'taki Kastil saldırısından), o zamandan beri daha küçük bir nüfusa sahip ve daha az bakımlı. Özellikle surların yakınlarında, çok güzel sütunları ve ebrulu, çeşitli renklerdeki pencereleri olan birsürü boş ev var. Ne var ki bugünkü insanlar onlara hak ettikleri değeri vermiyor.

Hem bahçelerin hem de pamuk elde edilen plantasyonların sayısı oldukça fazla. Şehirde yaşayanların çoğu dokumacı; bunlar ayrıca Salé'de, hatırısayılır miktarda tarak üreterek, satılmak üzere Fez Krallığı'nın bütün şehirlerine gönderiyorlar; şehrin yakınlarında da, bunların yapımında kullanılan Şimşir ve diğer ağaç türleriyle dolu bir orman var.

> Her halükarda, bugün Sale'de insanlar çok rahat yaşıyor. Bir vali, bir yargıç ve daha birçok memur var "gümrük ve tuz bataklıklarıyla ilgili memurlar" çünkü Cenovalı birçok tüccar buraya gelip önemli işler yürütüyorlar. Onların ticareti Kral için önemli bir gelir kaynağı oluşturuyor.
> [Brown'dan alıntı, 1971: 40-1]

Aynı dönem (15. yüzyılın sonları-16. yüzyılın başları), Sale'nin bundan sonraki kendine özgü tarihiyle "en azında ruhani anlamda" derinden ilgili olan resmi koruyucu azizi Sidi Abdullah İbn Hassun'un ortaya çıkışına tanık olmuştur. Sidi Abdullah, eğitimli ve murabıt geleneklerin ilginç bir karışımını temsil ediyordu. Ne özel bir eğitim görmüştü ne de peygamberin soyundan geliyordu[2] ama yaşamını tılsımlar yazarak kazanıyordu. Salé'ye girerken, gelecekte kendisinin anıtmezarı olacak olan alana köksalan bir ağaç onu izliyordu. Şehrin Sufileri kendilerinden o kadar geçtiler ki kuşa dönüştüler. Ve şehrin kadınları onu ziyaret etmeye geldiğinde bir skandala yol açmadan onları kabul edebilmek için kendini bir kadına dönüştürdü! Onuruna yapılan festival, peygamberin doğumgününde (Mevlit) kutlanır ve korsanların özellikle hoşlandıkları (bir Türk geleneğine dayanan) mum ışığı alayının etrafında olurdu; korsanlar en renkli kıyafetleri içinde yürürlerdi. Sidi Abdullah'ın en önemli halefi, korsanların "başlamak üzere olan" ihtişamlı döneminde büyük bir rol oynayan Muhammad el-Ayyaşi adlı bir murabıt ve din savaşçısıydı.

15. ve 16. yüzyıllarda Batı Akdeniz ülkeleri arasındaki güç dengesinde köklü bir değişim oldu. Müslüman Granada'nın 1492'de düşüşü, Fas'ın İberya Yarımadası'na yönelik yaklaşık yedi yüzyıllık yayılışının ve yerleşiminin sonu oldu. Çeyrek yüzyıl içerisinde, Fas Atlantik sahilindeki bütün önemli denizcilik kentleri yükseliş devrini yaşayan İspanyol ve Portekiz imparatorluklarına kaptırılmıştı. Tek istisna Sale'ydi.

Bu dönemde Salé'ye gelenlerden biri de, Fas tarihinin en popüler kahramanlarından biri olan Muhammed el-Ayyaşi idi (yukarıda İbn Hassun'un halefi olarak bahsetmiştik). El-Ayyaşi, Sale'nin hinterlantındaki Garb'a yerleşmiş Hilali Arap kabilelerinden biri olan Banu Malik'ten gelmektedir. 16. yüzyılın sonlarına doğru şehre yerleşen el-Ayyaşi'nin, şeyhi Abdullah b. Hassun'un rehberliği altında kendini araştırmaya ve çileciliğe adadığı ve sofuluk, sükunet, sürekli oruç ve Kur'an ile toplumdan yalıttığı söylenir. Efsaneye göre, bir gün, Sidi Abdullah'a kendisini ziyarete gelmiş kabile liderleri tarafından bir at sunulur. Sidi Abdullah, halefi el-Ayyaşi'yi yanına çağırır ve ona, ata binmesini ve Tanrı'nın yardımıyla, bu dünyadaki ve sonrasındaki saadetini keşfetmek için eğitimini sürdürmesini söyler. Aziz, halefine, görevini yerine getirmesi için yemin ettirmiş,

onu kutsamış ve Azemmour şehrine gitmesi talimatını vermiş.

Bu efsanevi olaydan yıllar sonra el-Ayyaşi, Azemmour'un valisi, Güney Fas'ın İspanyollar ve Portekizlilere karşı savunucusu ve 16. yüzyılın ilk yarısında iktidara gelmiş olan Saadian hanedanlığının tehlikeli bir düşmanı oldu. El-Ayyaşi, 1614'te Saadian sultanının planladığı bir suikastten kılpayı kurtuldu ve Salé'ye döndü. El-Ayyaşi, o tarihten 1641'de Garblı bir Arap kabilesinin ellerindeki ölümüne kadar, İspanyol ve Portekizlilerle Atlantik ve Akdeniz boyunca savaştı ve Salé'nin kuzey ve doğu bölgelerinin bağımsız hükümdarı oldu.
[Hesperis, 45]

Saléliler, 1492'den önce de sonra da İspanya'dan gelen Mağribileri toplumlarına her zaman kabul etmişlerdi. 17. yüzyılın ilk on yılında, yeni bir göçmen türü belirmeye başladı. İspanya'nın son Mağribileri, ister İslam'a hâlâ bağlı kalanlar mudéjar'lar ister ismen Hıristiyanlığa geçmiş morisco'lar (Salé'de onlara "Endülüslüler" denirdi) olsun, İspanya'nın ırkçı ve intikamcı politikalarıyla bir dizi ayaklanmaya kışkırtılmış ve II. Philip'in 1609'la 1614 arasında çıkarttığı bir dizi fermanla en masse (kitlesel olarak) sürgüne gönderilmişlerdir. Salé'nin geleneksel tarihçilerinden biri [Hesperis, 47], bu yeni göçmenlere, ortaya çıkıp ev kiralamaya çalıştıklarında, "Müslümanlık-dışı gelenekleri, İspanyol kıyafet, dil ve tavırları, yüzsüzlük ve onursuzlukları nedeniyle kalma izni veril-

medi"ğini anlatmaktadır.[3] 1610'da Hornacherolar adlı bir grup (Estremadura'daki Hornachos'tan) toplu halde bölgeye geldi; Arapça konuşan, hâlâ ateşli bir şekilde Müslüman ve oldukça zengin olan bu grup, birbirlerine sıkı sıkıya bağlı bir halktı. Ne yazık ki, zenginlikleri, silah taşımalarına izin vermeleri için Hıristiyan memurlara rüşvet dağıtmaktan, eşkıyalıktan ve kalpazanlıktan gelmekteydi; bu nedenle azizler ve türbeler kenti olan Eski Salé'ye yerleşmek için yeterince comme il faut bulunmadılar. Onlar da nehrin güneyine taşınıp Keşkek'i kurdular ve oraya yerleştiler.[4]

Ancak yeni gelen morisco'lar daha da sıradışıydı. İspanyol Arapçası (hatta İspanyolca) konuşuyor ve Hıristiyan adları taşıyorlardı; hiçbir malvarlıkları yoktu ve Hornacherolar'dan bile kaba görünüyorlardı. Bu nedenle morisco'lar, Keşkek'in altındaki, kendi içlerine dönük tamamen ayrı bir grup olarak yaşadıkları topraklarla (bugünkü Rabat'ın bir parçası) yetinmek zorunda kaldılar. İspanyollardan intikam almaya can atıyorlardı ve çabucak coşkulu korsanlar oldular.

Bou Regreg'in her üç kentine de yerleşilmişti -tam da Marinilerin en sonunda tamamen çökerek, bütün Fas'ı bir kargaşa, sivil savaş ve hanedanlık dalaveraları ortamına sürükledikleri bir noktada.[5] Bölgenin sözde hükümdarları artık, çok güneyde ve pek iyi organize olamamış Marakeşli Saadianlardı.

Bu sırada, Murabıt el-Ayyaşi, Fas'a saldıran İspanya ve diğer Hıristiyan güçlerine karşı girişilen cihat'ta kendi ismini duyurmaktaydı -aslına bakılırsa bugüne dek Fas milliyetçiliğinin büyük kahramanı olarak hatırlanmaya devam etmiştir. Kutsal savaş yoluna ustası Sidi Abdullah İbn Hassun tarafın-

dan sokulmuş ve kendini Azemmour valisi yaptırmayı başarmıştı; hem Avrupalılar hem de "1614'te kendisine suikast girişiminde bulunan ve sonra da üzerine ordu gönderen" Marakeşli Saadianlar tarafından pek sevilmezdi.

Üç kentin liderlerinin onu korumaya karar verdikleri Salé'ye geri çekildi. Kısa bir süre sonra (kesin tarih belli değil), Rabatlı morisco'lar, kendilerini, kısa bir dönem için "her seçimde bir yıl" seçilen bir valisi (Baş Amiral) ve on dört yaşlı danışmandan ya da kaptandan oluşan bir konseyi (divan) olan bir cumhuriyet ilan ettiler. 1627'de veya o civarda Keşkekliler de aynı şeyi yaparak bir Hornachero Cumhuriyeti kurdular. Önceleri her iki cumhuriyet de özerkliklerine saygı göstermesi kaydıyla el-Ayyaşi'nin "Cihat Komutanı" olarak otoritesini tanımayı kabul ettiler, ne var ki bu iyi ilişkiler pek uzun sürmeyecekti.

El-Ayyaşi Eski Salé'ye yerleşti ve Rabat'a bakan şehir duvarlarının hemen dışına iki hisar ve duvarların hemen içindeki saraya giden bir yeraltı tüneli (hâlâ durmaktadır) inşa ettirdi. Eski şehrin otokratları onun en coşkulu destekleyicileriydi ve onun ruhani/politik otoritesi altında Salé de kendini bağımsız ilan etmişti. Artık Bou Regreg'de, hepsi de Kutsal Savaşa "ve korsanlığa" ve Saadianlar'a karşı düzenlenen isyana katılan ve aralarında ardı arkası kesilmeyen itilaflar bulunan üç cumhuriyet vardı.

Kıyı kenti Mamora'nın, İspanyolların eline geçtiği 1614 yılında çok sayıda uluslararası korsan Salé'ye kaçtı ve bu durum, Hornacherolar ve Endülüslüler tarafından memnuniyetle karşılandı.[6] Bunlar, Renegado topluluğunun çekirdeğini oluşturdu ve Rabat'a yerleşti yani her iki yerleşim de genel

olarak Salé diye anılmasına ve üç cumhuriyet de korsanlıkla ilgilenmesine rağmen "Salli Denizciler", aslında Rabatlı denizcilerdi. Bu durum insana, aralarında sürekli kan davası güden fakat İngiltere'ye karşı düzenlenecek yağmalar için birleşen üç İskoç Hudut Akıncı klanını hatırlatıyor. Laf atmalar, tartışmalar, itilaflar, onur kırıcı sözler ve diğer meşgaleler zaman zaman sivil savaşa yol açıyordu, özellikle de 1627 ve 1641 yılları arasında böyle oldu; ne var ki hiçbir şeyin işleri engellemesine ya da ganimet akışını sekteye uğratmasına izin verilmiyordu.

Bu, kafa karıştırıcı bir durumdur ve kaynakların da kafası karışıktır, ama anladığım kadarıyla durum şöyleydi: Hornacherolar korsanlığı finanse etmiş ve bir donanma kurmuşlardı; ve hem Salé'nin yaşlı otokratlarına içerleme hem de alt-sınıf morisco'ları (Rabatlı Endülüslüleri) itip kakma eğilimi gösteriyorlardı. Endülüslüler korsan kadırgalarında silahlı asker ve bazen de casus olarak hizmet ediyorlardı (insanlar onları İspanyol zannedebildiği için). Uluslararası korsan topluluğu ve Avrupalı tüccar ve konsoloslar, onların şehri Rabat'ta yaşıyordu ve tahminen tavernaların ve genelevlerin çoğu da buradaydı.[7] Endülüslüler, İspanya'ya yönelik ortak nefretleri nedeniyle önceleri bunu kabul etmiş olsalar da, üç grup içinde el-Ayyaşi ve Kutsal Şavaş hakkında en az heyecan duyan gruptu. Otoriterliğine ve büyük ihtimalle cumhuriyetçi politikalarına karışma girişimlerine içerliyorlardı. En sonunda bıkıp, diğer din seferlerinde ona yardım etmeyi reddettiler. Bunun üzerine el-Ayyaşi, kutsal gazabını onlara yöneltti ve Salé'deki hisarlarının surlarına yerleştirdiği (hem demir hem de daha üstün bir metal olan bronzdan yapılma) değerli topuyla Rabat'a ateş açtı.

Eski Salé'nin kendisi esas olarak el-Ayyaşi'nin cihad'ı ve Saadianlar'a yönelik isyanla uğraşıyordu fakat Slawiler yatırımcı, kaptan, mürettebat, silahlı asker ya da ganimet, esir ve köle tüccarları olarak korsan aktivitelerinin üstünde değillerdi. Yine de bu romantik başlık nehrin diğer yakasındaki Keşkek ve Rabat yerleşimlerine çok daha uygunken, Salé'nin tek korsan şehri olarak hatırlanması ironiktir. Salé ve Rabat arasındaki düşmanlık bugüne dek sürmüştür. K. Brown, bunu şöyle ifade eder:

> 17. yüzyılın çekişmeleri zaman içinde muğlak anılar oldular. Rabat'taki yeni davetsiz misafirleri an-Nasara 'l-Qashtaliyin (Castilleli Hıristiyanlar) olarak gören Slawiler, onları l-Muslim d-r-Rbat (Rabatlı Müslümanlar) diye çağırır oldular; dinsel meselelerdeki gevşeklikleriyle ilgili hafif alaycı, kısmen de sert bir kinaye. Benzer bir ironi anlayışına sahip olan Rabatlılar, Salé'deki insanların deliliklerini hatırlarlar. Onlar için kayihmaqu fi-l-asr (ikindi vaktinde deliye dönerler) derler. Slawiler de hatırlar. El-Ayyaşi döneminde, Rabat halkının gündüz vakti imansızlıkla meşgul olurken, Slawilerin işlerini yaptıklarını söylerler. Ancak ikindi namazında Rabatlı hainlerle savaşmak için ellerine silahlarını alırlarmış. Ama birbirlerine bir top atışı mesafede olan (Amiral Rainsborough'un deyimi) iki şehir dostane düşmanlar olmuş. Onlara el-aduwatayn (İki Kıyı)

denir; öyle ki kelimenin Arapça köküyle oynandığında el-aduwayn (İki Düşman) kelimesini hatırlatır. İki birbirine duyduğu karşılıklı antipati birbirlerine şaka ile takılmakla sınırlı ve her iki tarafça çeşitli deyimlerle dışavuruluyor: wakha ywelli l-wed hlib war-rmel zbib, maykunshi r-Rbati li-s-Slawi hbib (Nehir (Bou Regreg) süte, kumlar kuru üzüme dönüşse bir Rabatlı asla bir Slawi ile dost olmaz). Nehrin diğer kıyısındaki Rabat'taki dostane düşmanlar en kötü düşman kardeşlerdi. Bütün bunlara rağmen, Müslümanlardı ve ülkenin Arap kültürüne asimile edilmişlerdi.
(Brown, 1971: 50-51)

Rabatlı Endülüslüler ve Keşkekli Hornacherolar arasındaki ilk tartışma, Hornacheroların, surlarını tamir ettirmek için ihtiyaç duyduklarını söyleyip paylaşmaya yanaşmadıkları gümrük gelirinden çıkmıştı. Endülüslüler bu konuda ikna olmadılar ve 1630 yılına gelindiğinde, "Keşkek'in şerefli yığınları ile aşağı şehrin mirastan yoksun bırakılan yerleşimcileri açık bir iç savaş hali içindeydiler." [Coindreau, 1948: 44] Eski Salé, Hornacheroların tarafını tuttu ve barış ironik olarak, ancak 1630 Mayıs'ında düşmanlıklara son veren bir anlaşmaya varılmasını sağlayan İngiliz büyükelçisi John Harrison'un araya girmesiyle sağlanabildi. Anlaşmanın üç maddesi şunlardı:

1) Endülüslüler kendi valilerini (Caid) kendileri seçecek ama vali Keşkek'te yaşıyor olacak;[9]

2) Divan, Keşkekli ve Yeni Saléli 16 itibarlı kişiden oluşacak.

3) Gelirler (bunlara hem denizcilik ganimetleri hem de gümrük vergileri dahil) Keşkek ve Yeni Salé arasında eşit paylaştırılacak.

> İki şehir böylece birbirlerinden ve Eski Salé'den bağımsız oldular, fakat "aslında Keşkek, Mağribi Salé Cumhuriyeti'nin merkezi oluyor ve hükümeti [Bou Regreg'in] iki kıyısındaki şehirler üzerinde az çok otorite kuruyordu."
> [Coinderau, 1948: 44]

Yeni güç dengesi oldukça inceydi ve 1631'de el-Ayyaşi barışı tekrar bozdu. Endülüslüler, Mamora kuşatmasında ihtiyaç duyduğu merdivenleri yollamayı reddederek ona ihanet etmişlerdi. O da Eski Salé'nin dini liderlerinden, "Allah'a ve Peygamberine karşı geldikleri ve kafirlere yardım edip onlara öğüt verdikleri... Müslümanların mülkünü kendi keyiflerine göre idare ederek onları hem kârdan mahrum edip hem de ticareti kendi çıkırlarına göre tekelleştirdikleri gerekçesiyle" Yeni Salé ve Keşkekli korsanları bastırmasına izin veren bir fetva istedi. [Brown, 1971: 49] El-Ayyaşi toplarıyla ateş açtı ve Güney kıyısına karşı, 1632'ye kadar sürecek ve daha sonra o yılın Ekim ayında başarısızlıkla sonuçlanacak bir kuşatma başlattı.

Barış kısa bir süre hüküm sürdü ve Endülüslüler 1636'da Keşkek'e başarılı bir saldırı düzenledi. Birçok Hornacherolu

bütün kontrolü morisco'lara bırakarak şehirden kaçtı. Muzaffer Endülüslüler gazaplarını şimdi de Eski Salé'ye yöneltmişlerdi. Bou Regreg üzerine bir köprü inşa edip nehrin Kuzey kıyısındaki şehri kuşatma altına aldılar. O sırada başka bir yere cihad'a çıkmış olan el-Ayyaşi, halkını korumak için aceleyle geri döndü.

Ne yazık ki Endülüslüler için (onları kayırıyor gibi görünen) güç dengesi, Salé'ye geçen yıl da İngiliz esirlerini fidye karşılığı serbest bıraktırmak için (New Jersey'in kurucusu Lord Carteret'ın kumandası altında) gelmiş olan ve 3 Nisan 1637'de Amiral Rainsborough'un kumandası altında yine ortaya çıkan İngiliz donanmasının dönüşüyle artık bozulmuştu. Rainsborough'un hizmetindeki eski bir korsandan bize, bu uzun yolculuğun ilginç bir anlatısı kalmıştır.[10]

İngilizler sadece, (kuşkusuz tipik İngiliz mizahıyla) "Aziz" diye çağırdıkları el-Ayyaşi'yle ilgilenmeye karar verdiler. Herhalde Murabıt, İngiliz yardımı almadıkça İngiliz esirleri bırakmayı reddetmişti, fakat Rainsborough, kargaşaya, en son model güçlü toplarından bazılarını gemiden karaya çıkartıp Yeni Salé bombardımanını başlatarak belirgin bir şevkle girdi. Yüzen köprüler battı ve kuşatma kalktı. El-Ayyaşi, İngilizlerin yardımıyla Keşkek/Rabat'a giden bütün erzak yollarını başarıyla kesti ve şehir duvarlarının dışındaki bütün tarlaları yaktı.

Rainsborough 30 Ağustos 1637'de demir aldı, ne var ki Endülüslüler artık dayanamıyorlardı. Silahları bıraktılar, Eski Salé'ye verilen zararı karşılamayı, Hornacheroların dönmelerine izin vermeyi ve gümrük vergileriyle ganimetin yüzde 50/50 paylaşımına geri dönmeyi kabul ettiler.

Bu noktada Fas'ın Saadia Sultanı olaylara tekrar girmeye karar verdi; Renegado kaptanlarından birini, Murat Reis adlı bir kaptanı (Yukarda bahsedilen aynı isimdeki Arnavut-Cezayirli kaptanla ve daha sonra tanışacağımız Hollandalı Renegado Murat Reis'le karıştırılmasın) Keşkek'i kendi adına ele geçirmesi için tuttu. Bunun üzerine Endülüslüler ve Hornacherolar, nefret ettikleri yüzde 10'luk vergiyi yeniden dayatan Sultan'ın adamlarını başlarından atmak için düşmanlıklarını bir kenara itip silaha sarıldılar ve bunda da başarılı oldular. Ama barış kısa ömürlü oldu; el-Ayyaşi birkaç ay içinde yine, Rabatlı *gens sans foi ni loi*'lerin kökünü kazımaya karar vermişti. Bu sefer, güç durumdaki Mağribiler ve korsanlar bir müttefikin yardımına ihtiyaçları olduğuna karar verdiler. El-Ayyaşi bir Sufi'ydi; bu nedenle ona rakip bir Sufi'den, Muhammed el-Hajj ibn Ebu Bekir el-Dala'i'den yardım istediler.

> Muhammed el-Hajj'ın büyükbabası, önemli bir Sufi merkezi kurduğu ve oradaki Berberi kabilelerini büyük bir tarikata "Dalaiyye" çevirdiği Orta Atlas bölgesinin ulu bir aziziydi. Sufiliğin, Peygamberi kutsal sayan ve kapsamlı bir kamu çalışmaları ve hayırseverlik programını merkez alan Cezuliyye/Şaziliyye yolunu öğretmekteydi. Temelde apolitik olan büyükbabanın verasetini hem el-Ayyaşi'yle hem de Saadian Sultanlarıyla iyi ilişkiler yürüten (eğer kutsallığının değilse de kesinlikle diplomasisinin bir kanıtı) bir oğlu almıştı. Fakat onun oğlu M. el-Hajj'ın, ailenin tarafsızlık şöhretine zarar veren politik

hırsları vardı. En sonunda M. el-Hajj, tarikatın üçüncü lideri olarak babasının yerini aldı (1636) ve onu yeniden örgütlemeye başladı bir ordu olarak.

[Bu anlatı için bkz. Nasr, s. 216-221]

1638'de Saadian Sultanı kendi ordusunu, el-Hajj'ın gittikçe büyüyen hırslarını frenlemek amacıyla Marakeş'ten Orta Atlas'a gönderdi; ne var ki Saadianlar, el-Hajj'ın Berberi birliklerince büyük bir hezimete uğratıldılar ve bütün bölgenin kontrolünü tekrar ona bırakarak Güney'e kaçtılar. Bunun üzerine, yeni royaume'sinin bir limana ihtiyacı olduğuna karar veren el-Hajj, kutsal gazabını Salé'ye yöneltti. Şans eseri tam da o sırada, Rabat'ta "Aziz" el-Ayyaşi tarafından bir kere daha kuşatılmış olan Endülüslülerin çaresizlik içindeki yakarışları geldi.

Muhammed el-Hajj, el-Ayyaşi'yı, doğal olarak okyanusa açılan kapısı olacak Sala'yı ele geçirmesinin önünde bir engel olarak gördü. Bu yüzden el-Ayyaşi'nin Endülüslüleri katledişi onunla savaşmak için bir bahane olarak kullanıldı. 1640'ta Dalaiyye ordusu, el-Ayyaşi'nin iktidar bölgesindeki Meknes'i işgal etti. Sonra el-Ayyaşi'nin ağırlıklı olarak Arap olan ordusu ve Dalaiyye Berberileri arasındaki bir çatışmanın ardından, 1641 Nisan'ında Sibu Nehri üzerindeki bir çarpışmayla savaş sonuçlandı.

El-Ayyaşi öldürüldü ve izleyicileri dağıtıldı...
El-Ayyaşi'nin yenilgisi, Dalaiyye'nin Sala'yı işgal etmesini sağladı.
... Dalaiyye şefi (ya da çağrılmaya başlandığı gibi sultan), işgalinden sonraki on sene boyunca Sala'da Endülüslülerin otonomisini korudu. Çünkü onlar, Avrupalılarla nasıl uğraşılması gerektiğini daha iyi biliyorlardı; ayrıca Hıristiyanlarla doğrudan olmayan bağlantılar, şefin dinsel duruşunu tehlikeye sokmuyor ve ihtiyacı olan malzemeleri, özellikle de silahları sağlıyordu.
Endülüslülerin Sala'yı resmi Dalaiyye kanunuyla yönettiği on yıl boyunca (1641-51), çoğunlukla korsanlık ve ticaretten doğan sorunlarla uğraşmak için gönderilen Avrupalı ajanlar, doğrudan onlarla muhatap oluyorlardı. 1643'ten itibaren Sala'da bir Hollanda büyükelçisi bulunuyordu ve 1629'da Sala'da bir görevlileri varken Marsilya'daki bir tüccara büyükelçilik görevini vermiş olmaktan son derece hoşnut olmuş olan Fransız hükümeti, 1648'de daimi bir büyükelçi atadı. 1651'de Muhammed el-Hajj, oğlu Abdulla'yı Sala valiliğine atadı. Abdulla aynı zamanda Dalaiyye devletinin dışişlerinden de sorumlu olduğu için, bu atama, Dalaiyye'nin Avrupa'yla arasındaki ilişkilerin hükümdarlık ailesinin bir üyesine verilmeye değecek kadar önemli hale geldiğine işaret et-

mektedir. Ama Endülüslüler çevirmen ve sekreter olarak, "Abdulla'nın yabancı hükümdarlara yazdığı mektupların müsveddelerini hazırlayarak, bazılarıyla pazarlık ettiği anlaşmalar konusunda ona tavsiyeler vererek" dış ilişkilerin ele alınışını etkilemeye devam ettiler.
Dalaiyye'nin en yakın ilişki kurduğu ülke Hollanda'ydı. 1651'de imzalanan ve 1655 ile 1659'da yenilenen bir anlaşmanın üzerine Abdulla ve Hollandalılar arasında yapılan uzun pazarlıklar Hollandalıların 1650'lerde Fas'la aktif bir ticaret yürüttüğüne işaret etmektedir. Bu pazarlıklarda tekrar tekrar ortaya çıkan bir sorun, Sala'nın bir ticaret ve korsanlık merkezi olarak çifte karakterinden kaynaklanmaktaydı. Hollandalılar, kendi gemilerine saldırıda bulunulmayacağına söz verilirse, Sala'nın kendi ortak Hıristiyan düşmanları İspanyollara saldırma hakkını tanımaya hazırdılar. Aynı zamanda Sala korsanlarının ve Dalaiyye şeflerinin Cezayir yöneticileriyle dostane ilişkiler sürdürmelerine de karşıydılar. Cezayir korsanlarına Sala'da kolaylık sağlanıyor ve ele geçirdikleri malları burada satmalarına izin veriliyordu. Hollandalıların, anlaşmalarında Endülüslüleri, Cezayirli korsanlarla işbirliği ve Cezayirle ticaret yapmaktan alıkoyan bir madde koymaya çalışmaları pazarlıklarda çoğunlukla tıkanmaya yol açıyordu. Sala valisi ne zaman ihracat ve itha-

lattan alınan yüzde 10'luk gümrük vergisini artırma tehdidinde bulunsa. Hollandalıların tavrının yumuşaması, bu dönemde Faslılarla Hollandalılar arasındaki ticaretin hacmine işaret etmektedir.
[Nasr, s. 221-2]

Bou Regreg Cumhuriyeti, Dalaiyye rejiminde otonomisini bir miktar yitirmiş olabilir, fakat büyük ihtimalle "en azından" Sufi tarikatının resmi saltanatı altında biraz barış ve denge kazanmıştı. Her ne olursa olsun, Üçlü Cumhuriyet'in son yirmi yılı altın bir dönemdi, en azından korsanlık açısından. En sonunda kendi aralarındaki çatışmadan kurtulan her üç şehir de düşmanlıklarını "korsan kutsal savaşlarında" dışarıya çevirebilirlerdi. Dahası, eğer korsan cumhuriyetleri en saf halleriyle (1614-1640) politik varlıklar olarak benzersizlerse, insan, korsanların ve Sufilerin 1640-1660 yılları arasında süren condominium-rejimini (ortak rejim) tanımlarken "daha benzersiz" gibi bir laf kalabalığı yapabilir. Bu, hayal gücünü zorlamaktadır ve sahiden de uzun sürmek için fazla iyiydi. Dalaiyye ve Salé'deki liderinin "Salé Prensi" Sidi Abdullah eli Endülüslülere ve korsanlara gittikçe daha ağır gelmeye başladı. Sonuçta aradan geçen zaman içinde kendine antik ve saygıdeğer bir gelenek ruhu yaratmış olan tam bağımsız saf devletlerini tekrar kurmak için bir yol aramaya başladılar.

Bu esnada şehit murabıt el-Ayyaşi'nin öğrencilerinden biri, Laracheli bir Arap (ve bu yüzden de bir İslam tarihçisinin "o üstsüz hayvanlar" dediği; ya da bir diğerinin, kentli Arapların tipik önyargısıyla "korku sarhoşluğuyla iplerinden kur-

tulmuş mahluklar" diye çağırdığı Dalaiyye Berberilerinin düşmanı) silaha sarıldı ve Kuzey'de kendi krallığını kurdu. [Coindreau, s. 47; CaillZ, s. 222] Ghailan adlı bu adam, Rabatlı Endülüslülere potansiyel bir kurtarıcı gibi görünüyordu. Bir ayaklanma çıkarıp "Prens" Abdullah'ı Keşkek'te kuşattılar. Dalaiyye hükümdarı M. el-Hajj, oğlunu kurtarmak için bir ordu gönderdi, ama ordu, 1660 Haziran'ında Ghailan tarafından bozguna uğratıldı. Ancak Abdullah, Tanca'daki İngiliz valisinin gönderdiği malzemelerin yardımıyla bir yıl daha yiğitçe direnmeyi başardı. En sonunda, 1661 Haziran'ında yiyeceği bitti ve kaleyi teslim etmek zorunda kaldı.

Bu arada Endülüslüler, Dalaiyye'den hoşlanmadıkları kadar Ghailan'a da güvenmemeye başlamışlardı -aslında daha da fazla. Dalaiyye'yi kısa bir süre önce şehirden atmalarına rağmen, daha kötü bir hükümdar çıkar diye Ghailan'ı başlarından atmak için rejime yeni bir bağlılık ilanı etmeye karar verdiler. Dört yıl boyunca ulaşılması zoru oynadılar ama en sonunda 1664'te Ghailan'a teslim oldular ve başlarına geleceğinden korktukları yüzde 10'u ödemeye razı oldular.

En sonunda, Salé'nin son özgürlük umutları da 1603'den beri bütün ülkeyi tekrar birleştirmeyi ilk defa başaran Sultan Moulay Raşid'in yönetimindeki Alevi hanedanlığının 1668'de yükselişiyle silindi. Alevi sultanının, Bou Regreg'in Avrupa'ya yönelik oldukça kârlı kutsal savaşını noktalamaya hiç niyeti yoktu ve bu nedenle korsanlara koruma sözü verdi. Böylece, Cumhuriyet ortadan kalkmasına rağmen korsanlık ayakta kaldı -yalnızca bir süreliğine. Ne yazık ki Alevilerin iştahları gittikçe açılıyordu ve "ısırıklarını" yavaş yavaş yüzde 10'dan yarı yarıya yükselttiler. Sonunda korsanlar, artık ma-

kul oranda bir kâr elde etmenin mümkün olmadığını anladılar. Mağribi korsanlar, sultanın "donanması"nda kaptan oldular; muhtemelen Renegadoların bazıları da aynı şeyi yaptı. Diğerlerinin aklı ise büyük ihtimalle, Karayiplere ya da korsanlığın gittikçe yeşermeye başlamış olduğu Madagaskar'a gitmek konusunda çelindi. Ne Salé'nin ne de Berberilerin daha sonraki genel tarihi bizi artık ilgilendirmemektedir. Cumhuriyet'in çöküşüyle Renegadoların izini kaybediyoruz -ve bu nedenle daha sonraki bölümlerde Cumhuriyet'in altın çağına (1614-1660) geri dönecek ve Renegadoların kendilerini ve sonra da muhtedilerin gündelik hayatını incelemeye çalışacağız -artık politik-askeri tarihlerine baktığımıza göre.

DİPNOTLAR

1- Aslen on üçüncü yüzyılda Mısır'da, Abul Hasan al-Shadhili tarafından kurulan tarikat, İslam dünyasının dört bir yanında kollara ayrılsa da özellikle Mısır, Kuzey Afrika ve Yemen'de taraftar buldu. Bkz. Doug-las (1993); az-Zirr ile Durkee (1991).

2- Hz. Muhammed'in soyunda gelme Seyit ve Şerifler, özellikle Şiiler ve İsmaililer tarafından, İslam dünyanın her yerinde saygı görürler, fakat Sünni Fas'ta da önemli rol oynamışlardır. Bu aileler büyük siyasi hürmet görürler. Bir tanesi günümüzde Fas'ı yönetmeye devam etmektedir. Şerifler bu hürmeti, günümüzde Kuzey Afrika'nın dört bir yanında kem gözlere karşı koruyan ünlü "Fatıma'nın Eli" ile halk örfünde yaşamaya devam eden Fatımi etkisine borçlu olabilir. Bkz. Wester-marck (1968).

3- Yeni gelenlerin çoğunun Vargas, Pelafres, Blanco, Rodriquez, Carasco, Santiago, Galan, Guzman vs. gibi kulağa yabancı gelen isimleri vardı ve çoğu tek kelime Arapça bilmiyordu. (Caille, 1949: 248)

4- Kasbah eski ribat ya da hisarın harabesini de içeriyordu. Abun Nasr bu yapının Muhavvidler tarafından inşa edildiğini söyler; 1150 civarlarında, gemiler için işaret oluşturan bir minare olan Hassan Kulesi ile beraber inşa edilmiştir (ya da yenilenmiştir). (Coindreau, s. 30-31)

5- Faslı bir tarihçinin deyimiyle, süregelen kargaşa "beşikteki bir bebeğin saçlarını ağartacak" derecedeydi. Bkz. Caille (1949: 209), El-Oufrani'den alıntı.

6- Mamora, Kaptan Henry Mainvvaring'in liderliği altında bir korsan cumhuriyeti olarak işlev görüyordu. Bu İngiliz, Müslümanlığı kabul etmemiştir. Bu da bize Türk'e dönmenin gönüllü bir eylem olduğunu ve Berberistan ile olan sıkı bağlarına rağmen, kendi-

sinin bunu seçmediğini gösteriyor. Daha sonra "affı kabul ederek" İngiltere'ye geri dönerek kariyerini sona erdirdi. Burada seyrüsefer üzerine önemli bir tez kaleme aldı ve bir centilmenin hayatını sürdü. Ayrıca korsanlığın bastırılması üzerine de bir tez yazdı. Af çıkarmayın, oldu Mainwaring'in tavsiyesi.

7- Pere Dan'ın aktardığı üzere, çoğu "korsanın ganimetlerini sattığı" yerli tüccarlara ait tavernalarda ve Mağrip kahvelerinde gece gündüz kavga sesleri eksik olmazdı. Korsanlar bütün paralarını buralarda "kabareler ve bunun gibi sefahat alemlerinde harcarlardı, çünkü en büyük tutkuları denizde elde ettikleri zenginlikleri eğlenceye harcamaktı." (Coindreau, 1948: 41) Böyle bir "sahne" hakkında bir izlenim, ileride Jamaika'da kurulacak olan Port Royal adındaki korsan kasabasının anlatımlarından edinilebilir. Burası o kadar berbat bir yerdi ki, Sodom misali bir sel tarafından yutuldu. (Exquemelin, 1699)

8- Harrison oldukça ünlü olmalıydı. I. Charles, Fas ile bir antlaşma imzalamış, "Galler Prensi'nin meclisinden gelme bu centilmen" aralarında altı topun bulunduğu hediyelerle Salé'ye gönderilmişti. Harrison'un hikayesi için bkz, 105. sayfa ve devamı. " (Coindreau, 1948: 108)

9- Hornacherolar bu sırada Muhammed ibn Abdül Kadir Ceron tarafından yönetilmekteydi. Endülüslüler de kendilerine reis olarak Abdullah ibn Ali el-Caceri'yi seçti. Her ikisi de Cumhuriyet dönemi boyunca şu veya bu makamda görevlerini sürdürdüler (Caille, 1949: 217). Caceri, 1638'de öldürüldü.

10- Bkz. Dunton, 1637; Carteret, 1638, Philadelphia'da 1929'da MS tarafından yayınlandı. Carteret, daha sonra Salé hakkında kendi düşüncelerini iletmektedir: "... hükümete gelince, öğrenebildiğim kadarıyla hiç esaslı yasaları yok"! (Sources Inedites III, 1935: 453)

Murat Reis ve Baltimore Yağması

"Yolculuğumuz pek güzel geçecek"
Murat Reis

Bütün bir Salli korsan mürettebatıyla, isimleri, tarihleri ve araştırabileceğimiz biyografileri olan insanlarla, Renegado karakterini ve kaderini daha iyi anlamak için analiz edebileceğimiz "vaka"larla her ne kadar karşılaşmak istesek de, ne yazık ki böyle bir inceleme mümkün olmayacak. Eğer Cezayir ve Tunus'taki ihtidalarla ilgili az da olsa bir şeyler biliyorsak, Salé'dekiler hakkında daha da az şey biliyoruz. Bunun neden böyle olduğunu merak ettim ve Salé'nin (en azından Avrupalı gezginciler ve vakanüvislerce) Cezayir ve Tunus'tan daha durgun bir su kabul edildiği, gidilmesinin daha zor göründüğü ve belki de daha tehlikeli bir cehennem çukuru olarak algılandığı varsayımlarında bulunabiliyorum. Salé hakkında bize kısa bir bölüm sunan Pére Dan bile belli ki burayı hiç ziyaret etmemiş ve duyduklarının ışığında tarif etmiş; öte

yandan, az sayıdaki ilk elden kaynak da pek bilgilendirici değil. Zaten Salé hakkında yazanların "yani okuma yazma bilen Avrupalıların", hor görüp korktukları ve mümkün olan en sansasyonalist biçimde sundukları Renegadolar hakkında çok az bir merakı vardı. Bu arada, bize ilginç şeyler anlatabilecek olanlar "muhtedilerin kendileri" yazarlar değildi. Korsanları tartışacağımız bütün kategoriler düşmanlık ve propogandayla önceden belirlenmiştir. Bu, çok eskiden yok olmuş, okuryazar olmayan bir toplumun kültürünü "ya da direniş politikalarını" incelemeye çalışan revizyonist tarihçinin kaderidir. Elbette kısa bir süre önce, revizyonistlerin kendileri de bazı kategoriler geliştirdiler (ya da yeniden ortaya çıkardılar). Hobsbawn ve Cohn gibi "sosyal eşkiyalık" ve millenializm yaklaşımlarını savunan Marksist tarihçiler yararlı bir metodoloji sunarken, daha özgürlükçü-sol eğilimli tarihçiler (Hill, Lemisch, Linebaugh ve Rediker gibi) yepyeni bir radikal denizcilik historiyografisi yaratmıştır. Ama bunların da hiçbiri Renegadoları incelemedi. Benim bildiğim kadarıyla, açığa çıkmamış belgesel kaynaklara erişmeleri belki de mümkün olan (eğer böyle belgelerin var olduğunu varsayarsak) Faslı, Cezayirli ya da Tunuslu tarihçiler arasında karşılaştırmacı bir düşünce okulu çıkmadı; ya kendi kalıtsal kültürel tutuculuklarından ya da böyle belgeler olmadığından oryantalistler konuyu gözardı etti; ve böylece bu alan, faute de mieux (daha iyileri olmadığı için), biz amatör korsanolojistlere kaldı.

Coindreau (1948: 80-84), Avrupa koleksiyonlarındaki arşivlerden ve yayınlanmamış kaynak malzemelerinden Salli Korsanların kısa bir listesini derlemiştir. Böylece elimizde, 14 Ekim 1624'te Finistere Burnu'nda Salé'nin Hollanda'yla barış

içinde olması gerektiği ve bu yüzden de gemilerini taciz etmeyi bıraktığı bir dönemde Kaptan Euwout Henriexz adlı birinin yönetimindeki bir Hollanda gemisini ele geçiren ve muhtemelen Mağribi olan El Hajj Ali var. Hajj Ali, kaptanın kendisini Fransız ilan etmesini istedi "yani yasal bir ganimet" ve yoksa onu denize atacağını söyledi.

Bir İngiliz renegado Cafer Reis (adı 1630'da geçiyor), Hasan İbrahim (herhalde yerli, 1636) ve Hollandalı bir renegado Maime Reis (1636). 13 toplu 200 tonluk bir gemiye komuta eden bu sonuncusu, bir İngiliz gemisini esir aldı ve Salé'ye dönerken kendisi de esir alındı.

Portekizli bir renegado olan Şaban Reis, komuta ettiği Cezayir gemisi The Crabble'ı (16 top ve 175 kişilik bir mürettebat) stok ve silah almak için Salé'de durdurdu. 22 Temmuz'da Hollandalı korsan Cornelis Verbeck tarafından ele geçirildiğinde, üç aydır denizde olmasına rağmen bir İngiliz tuz kargosu ve Gascony Körfezi'ndeki bir balıkçı teknesinden daha iyi bir şey kuşatmamıştı.

Cordobalı bir İspanyol renegado (ya da Morisco?) olan Ahmet el-Cortobi, "şişman bir adam"dı. 6 Ekim 1658'de gemisi The Sun'a komuta ederken Finistere Burnu açıklarında bir Hollanda filosuyla karşılaştı. Hollanda ve Salé'nin yine barış içerisinde olduğunu düşünen Ahmet Reis, sancak gemisine dostça bir ziyarette bulunmaya karar verdi. Kendi gemisine dönerken, Hollandalı kadırgalardan birisinin, Kaptan Pieter Noel komutasındaki Lubeckli The Prophet Daniel'ın, aniden kendisine saldırışını dehşet içinde izledi. Bu saldırıda birçok korsan öldürüldü ve kalanlar "Ahmet dahil" esir alındı. Hollandalılar daha sonra The Sun'ı yağmaladılar ve ateşe ve-

rip batırdılar. Bu olay, büyük bir diplomatik skandala yol açtı. Salé tazminat talep etti ve (barışı korumak için endişeli olan) Hollanda meseleyi büyük bir ciddiyetle ele aldı. Ocak 1659'da Deniz Mahkemesi, The Prophet Daniel'ın kaptanını 9.500 florinlik bir para cezasına çarptırdı; öte yandan, The Prophet Daniel, Ahmet el-Cortobi'ye hediye edilirken, Salé'ye de batırılan Sun'a eşit tonaj ve donanımda bir başka kadırga verildi. [Coindreau, 1948: 187]

Ali Campos (İspanya), Case Mareys (İngiltere) ve Courtebey (Ahmedt el-Cortobi'nin, babasının "şişman"lığı kadar "kısa" olmuş olması gereken oğlu -eğer ismi sadece Cortobi'nin bir çarpıtılması değilse) listemize ekleyebileceğimiz diğer birkaç isimdir; ve Venetia, küstahlığı ve cesaretiyle ünlü bir İtalyan renegadoydu. Bu bizi, Salé'nin Cumhuriyet dönemindeki Renegado listesinin hemen hemen sonuna getiriyor -bir büyük eksik dışında.

Bütün Salli Korsanların en ünlüsü Murat Reis (diğer adlarıyla John Barber, Kaptan John, Caid Morato), Hollanda'da, Haarlem'de Jan Jansz adıyla doğmuştu; doğum günü ve yılı bilinmemektedir.

> Jan Jansz, en sonunda korsanlığı seçen çoğu Hollandalı denizci gibi, kariyerine İspanya'ya karşı verilen Bağımsızlık Savaşı'nda Hollanda emrindeki bir korsan olarak başladı. Ama bu sözde-kanuni savaş tarzı, kârdan çok şöhret getirdi ve Jan Jansz kısa sürede görevini kötüye kullanıp Berberi kıyılarının yolunu tuttu. Orada, bütün Hıristiyan uluslarının gemilerine

savaş açtı. Hollanda gemilerine ayrıcalık tanımıyordu ama bir İspanyol gemisine saldırdığında, kökenlerine olan duyarlılığının bir işareti olarak Prince of Orange sancağını dalgalandırıyordu. Başka bir ulusun gemisiyle savaşırken ise Türklerin kırmızı hilalini dalgalandırıyordu. (Gosse, 54-5)[1]

1618'de Lanzarote'de Berberi korsanlarca esir alınan Jansz, Cezayir'de din değiştirdi -ve din değiştirme zorlamayla gerçekleşmiş bile olsa, onda derin bir yer etmiş gibi görünmektedir; çünkü Murat asla af için ricada bulunmadı ya da Hıristiyanlığa dönmek için herhangi bir işareti göstermedi. Mesleğine, ne yazik ki gelecek yıl 1619'da ölecek olan büyük Cezayirli korsan Süleyman Reis'in (kendisinin de Hollandalı olması mümkün) liderliğinde başladı. Murat bize, artık ikisi arasında çifte vatandaşlık hakkı olan bir adam gibi mekik dokuduğu için, Cezayir ve Salé arasındaki bağlantıların mükemmel bir örneğini sunmaktadır.

Gosse Murat hakkında şunları söylüyor:

İlk başta, Süleyman Reis adlı Cezayirli unlu korsanın yandaşı olarak yelken açıyordu ama şefinin 1619'daki ölümünden sonra Sallee'e yerleşti. Bu liman ("ismi bütün Hıristiyanlık aleminde kötüye çıkmıştır"), yeni bir korsanlık biçimi için, Atlantik kıyısında, Cebelitarık'tan sadece elli mil uzaklıkta, korsanların, Boğazlardan geçen her şeye pusu kurabilecekleri ve

Doğu Hindistan ve Cenevizli tüccarlarla buluşmak üzere hızla kaçabilecekleri çok iyi bir konumdaydı. Sallee donanması çok büyük değildi ve topu topu on sekiz gemiden oluşuyordu; ayrıca bireysel kadırgalar, boğazdaki bir engel, ağır çeken gemilerin önce boşaltılmadıkça limana girmelerini engellediği için küçüktü.
Liman, resmi olarak Fas İmparatoru'na bağlıydı, ama Jansz'ın varışından kısa bir sure sonra Sallentineliler bağımsızlıklarını ilan ettiler. Aynı zamanda Amiral olan bir başkanla, kendi aralarından seçtikleri on dort kişi tarafından yönetilen bir korsan cumhuriyeti kurdular. Jansz ilk seçilenlerdendi ve benimsediği ülkenin vatandaşlarına, ne kadar onlardan biri olduğunu göstermek için, Haarlem'de geride bir eş ve aile bırakmasına rağmen, Mağribi bir kadınla evlendi.
[Gosse, s. 55]

Diğer kaynaklar Murat'ın, 1624'te Fas Sultanı Moulay Zaydan tarafından Salé Valisi olarak atandığını söylüyorlar, fakat bu yanlış anlama büyük ihtimalle egemenliğinin en azından dışa dönük görünüşünü koruma arzusundaki Sultanın, Murat'ın seçimini ancak fait accompli (emrivaki) onaylamış olmasından kaynaklanmaktadır. Murat'ın bir lider olarak karizma ve hakiki bir yeteneğe, ayrıca korsanların diğer her şeyden çok daha fazla değer verdikleri bir özelliğe sahip olduğunu varsayabiliriz: şans. Korsan cumhuriyeti için oldukça is-

tekliydi ve belki de onun ilk seçilmiş Amirali olmasının yanı sıra, en önemli ideologuydu. Bu kadar açık bir zekâya ve cesarete sahip birinin, bir miktar politik bilinç ve devrimci ateş kazanmış olabileceğini varsayacak kadar bile ileri gidebiliriz.

Jansz'ın etkili yönetimi altında işler iyice düzelmişti ve kısa bir süre sonra bir yardımcı bulmak zorunda kaldı; bir vatandaşını, Mathys van Bostel Oosterlinck'i getiri bu göreve. Amiral Yardımcısı, yeni görevini amirinin örneğini izleyerek, Müslümanlığa ihtida ederek ve Amsterdam'da bir karısı ve küçük bir kızı olmasına rağmen, on dört yaşındaki bir İspanyol kızla evlenerek kutladı.

Jansz, denizde ele geçirdiği ganimetler ve aralarında bütün demirleme, kılavuz tahsisi vergilerinin ve diğer liman gelirlerinin ve ayrıca çalıntı malların tefeciliğinin de olduğu Amiralliik imtiyazlarıyla kısa sürede çok zengin bir adam oldu. Yine de zaman zaman ticaretin rutinliğini can sıkıcı buluyor, içindeki korsan baskın çıkıyor ve sefere çıkıyordu. 1622 Kasım'ında, bu seferlerden birinde, şansını İngiliz Kanalı'nda denerken erzağı bitti ve stoğunu yenilemek için Hollanda'daki Veere Limanı'na demirlemek zorunda kaldı. Riskli bir girişimdi, ama Sallee Amirali, Hollanda ile anlaşma yapmış olan Fas İmparatoru'nun hizmetindeydi; bu yüzden Jan, soğuk bir karşılama ile karşı-

laşmış olsa bile, yasal olarak limanın imtiyazlarından yararlanabilirdi.

Gemiye çıkan ilk ziyaretçi bayan Jansz ve küçük çocuklarıydı. "Karısı ve bütün çocukları," diye yazıyor o dönemin bir tarihçisi, "ona gemiyi terk etmesini söylemek için gemiye çıktılar: mürettebatın aileleri de aynı şeyi yaptı, ama başarılı olamadılar; çünkü hepsi (ihtida etmiş Hollandalı mürettebat) İspanyollardan çok çekmişti ve ganimeti fazla arzuluyordu." Öte yandan mürettebatın sayısı da artıyordu; majestelerinin, kimse kadırgada çalışmayacak diye katı bir emir vermesine rağmen, yeni katılanlarla büyüdü. Ama İspanya'yla yarım asırdır süren savaş yüzünden Hollanda'da yaşam zordu; Veere gençleri, majestelerinin hoşnutsuzluğundan korktuklarından, çok eski düşmanlarına bir iki darbe indirirken, kolay bir hayat sürme fırsatına daha eğilimlilerdi. Jan, Veere'den güvertede oraya girdiğinden çok daha fazla elle ayrıldı.

Jansz, birkaç yıl sonra kış ortalarında, Hollanda'ya tekrar uğradı; bu sefer felaketi zar zor önlemiş olarak... Sahilin açıklarında Hollanda renkleri taşıyan büyük bir gemiyle karşılaşmıştı. Anlaşmaları bir an için unutan Jan, "bu güzel gemiden oldukça etkilenmiş ve onu almaya çalışmıştı" Başarılı olduktan sonra avukatları, anlaşmanın avantajını talep etmesini sağlar-

lardı. Ama olay oldukça farklı gelişti. Hollanda bayrağı dalgalandıran geminin bordasına geldiğinde bir anda İspanyol bayrağı çekildi ve İspanyol birlikleri güverteye akın etmeye başladı. Zorlu bir savaştan sonra korsanlar bozguna uğramış ve mürettebatın çoğu olmuştu. kalanlar ise yaralı olarak zar zor kaçmayı başarabildiler. Amsterdam limanına sağ salim gelebildiklerine memnundular.

Jan, hasta ve yaralıları için yetkililere başvurdu, ama duraksanmadan reddedildi. Şansız korsan anlaşmayı bozmaya çalışmış, başarısız olmuş ve cezasını çekmişti; şimdi de başarılı olsa yapmayı düşündüğü anlaşmadan faydalanmaktan mahrum bırakılarak daha da cezalandırılıyordu. Ölülerini gömmesine bile izin verilmedi; bu sebeple onlardan kurtulmanın tek yolu olarak cesetler buzun altına itildi.

Cebelitarık Boğazı'ndaki kötü birkaç yıldan sonra Jan, şansını, Berberi ya da diğer hiçbir korsanın daha önce gitmediği bir yerlerde denemeye karar verdi. 1627 yılında, Izlanda'ya gittiğini iddia eden Danimarkalı bir koleyi kılavuz yaptı ve ona, kendisini o uzak adaya götürmesini istedi. Jansz'ın üç gemisinde, Mağribilerin yanı sıra, üç İngiliz renegado vardı.

Bu yolculuk, o zamanın denizciliği için gözüpek bir başarıydı, fakat sonuçlar alınan riskle orantılı değildi. Başkent Reykjavik'i yağmaladı-

lar, ne var ki yalnızca biraz tuzlanmış balık ve birkaç post ele geçirdiler. Hayal kırıklıklarını telafi etmek için erkek, kadın ve çocuk 400 İzlandalı'yı "kimilerine göre 800" yakalayıp yanlarında getirdiler.
[Gosse, s. 55-7]

1627 yılına gelindiğinde Salé'deki politik durum biraz kızışmıştı. Hornacherolar o yıl Keşkek'te kendi cumhuriyetlerini ilan ettiler ve el-Ayyaşi, kendi otoritesini Eski Salé'de aktif bir biçimde koruyordu. Murat'ın, onu denizden uzak tutan Amiralliği münasebetsizce bitmiş olabilir; ne olursa olsun, İzlanda'dan dönüşünden sonra, Mağribi ailesini yanına alarak Cezayir'e döndü ve aktif korsan hayatına kaldığı yerden devam etti. 1631'de bir diğer büyük macerayı, İrlanda, Country Cork'taki Baltimore şehrinin yağmalanışını yönetti.

Baltimore yağması hakkındaki gerçek ve hâlâ cevaplanmamış soru, "nasıl?" değildir. Murat'ın denizciliğinin belli bir üstünlüğü olsa da, bu konuda da Izlanda'da olduğu gibi bir öncü değildi. "Küçük John" Ward İrlanda'yı birçok defa ziyaret etmişti ve o rotayı takip eden tek korsan olmadığına da emin olabiliriz.[2]

Baltimore yağması hakkındaki asıl soru "neden?"dir. Ve araştırmalarımızda ilk defa olarak kayıp tarihin sisleri berraklaşmaktadır "sadece biraz" ve bize olası motivasyonların anlık fotoğraflarını sunmaktadır.

Her şeyden önce, Güney ve Batı İrlanda bu dönemlerde tıpkı Berberi Sahilleri gibi korsanlarla kaynamaktaydı. Ünlü kadın korsan Grace O'Malley, Elizabeth döneminde Mayo'da

kendi küçük krallığına hükmediyordu ve Elizabeth'e 1593'te bir tür devlet ziyaretinde bulunmuştu; kraliçeler kafakafaya... [Chambers, 1979. Elizabeth ve Grace çok iyi anlaştılar aynı soydan gelen ruhlar, orası kesin.] County Cork'tan şunları öğreniyoruz (B. Fuller ve R. Leslie-Melville, Pirate Harbours and Their Secrets):

> Munster'in Başkan Yardımcısı Sir William Herbert, 1589'da, eyaletin o dönemdeki durumunu şu kelimelerle özetlemişti: "Eğer oradaki korsanlıklar sürer ve o bölgelerdeki bütün liman ve sığınaklar onlar için makbul hale gelirse oradaki yerleşimlerimizi terk etmek zorunda kalırız, çünkü ne mallarımızı ne de kendimizi onların insafına kalmadan geçiremez oluruz. Eyalet, genellikle korsanlara sığınak olmuştur. Kerry'de de çok fazla desteklenyorlar. Sir Edward Denny'ye Fransızlardan çalınan bir Gascon şarabı gonderildi ve Lany Denny, "Brittainlerden" alınmış mallar aldı. Bu konularda tanınmış Youghalli bir pazarlıkçı olan Kaptan Maris adlı bir kişi, kısa bir sure sonra Sir Edward Denny'nin Tralee yakınlarındaki şatosu Tawlaght'a bu tip işler yürütmek için gidecektir." Daha sonra Norwichli Earl'ü yaratan Denny'nin ayrıca Cornwall'da yerleri vardı ve bu yüzden de Killigrewlerle komşuydu. Aslında o, İrlanda'daki korsanlar için, Killigrewler ve Sir John Perrot onlar için Cornwall ve Gü-

ney Galler'de ne yaptıysa onu yaptı. Güçlü soylular "perde" işlevi gördükçe, korsanlık kesinlikle kârlı bir işti... Kraliyet Donanması, yüzyılın ikinci yarısına kadar var olmadığından, II. James onu sağlam bir temele oturttuğunda, Lord Danvers'in pitoresk ifadelerini kullanmak gerekirse "bu tırtıllarla yerleşimcileri gözlemek ve korkutmak tamamen imkânsızdı." Korsanların üstünlüğü ne dereceye kadar ellerinde tuttukları, 1609'un başlarında Danvers'in kendisinin Cork'ta üç yüz adam taşıyan dört korsan gemisince abluka altına alındığı gerçeğinden anlaşılabilir. Lord-Başkanın, çapulcuları yenmeye yetecek kadar güçlü tek bir gemisi bile yoktu ve bu yüzden, davetsiz misafirler yiyecek bir şeyler arayarak sahilde bir aşağı bir yukarı giderlerken Cork'ta kalmak zorunda kaldı. Kerry'de yeniden erzak depolamalarını engellemek için normalde Cork'tan yapılan ithaller durduruldu, ama bu, korsanlardan çok, orada yaşayanları rahatsız etmiş gibi görünüyor.

O yıl daha sonraları, 11 gemi ve 1000 adamlık daha da büyük bir korsan kuvveti kıyıya çıktı (Bu Kaptan Ward'ın Tunuslu filosuydu). O zamanlar Munster'in Başkan Yardımcısı olan Richard Moryson, onlara karşı harekete geçmekten acizdi ve eski ve açıkça tatminkâr olmayan bir yönteme, onlara af çıkarma yönte-

mine başvurmak zorunda kaldı. "Bölgenin ücralığı, insanların vahşiliği ve hem kumanda etmek hem de rahatlık telkin etmekteki kendi güç ve zenginliklerinin bir sonucu olarak korsanların eyaletin batı kıyılarına yönelik daimi saldırılarını" diyordu Lord Salisbury "engellemek ya da buna bir çare bulmak bizim için çok güç oluyor."

Berehaven, İngiliz Hükümeti'nin öfke dolu dikkatini ilk çektiğinde ilişkilerin durumu böyleydi. Bu, Donnell O'Sullivan Beare'nin dönemindeydi. Bir sığınak olarak çok idealdi ve hala da öyledir. Bunu kanıtlamak için, 1921 Anlaşması altında Büyük Britanya tarafından alıkoyulan deniz üslerinden biri olduğundan öte bir şey söylemeye gerek yoktur. Gerçekten de, çok güzel ve dünyanın en iyi doğal limanlarından biri olarak ün yapan Bantry Koyu'na kadar uzandığı için, sığınak içinde sığınaktır.

18. yüzyılın sonunda bile Bantry Koyu'nun, Avrupa'nın bütün gemilerini taşıyacak kadar geniş olduğu söylenebilir ve bu iddia hiç de abartı değildir, çünkü 21 mil uzunluğunda ve ortalama üç mil genişliğindedir. Dahası, derindir. Berehaven, Bantry Koyu'nun kuzey kıyısı boyunca uzanan yedi mil uzunluğunda ve bir buçuk mil genişliğindeki uzunlamasına bir kara parçası olan Bere Adası'ndan oluşmaktadır. Koyun başından, yani doğu ucundan bakıldığın-

da ada, güneşlenen bir timsaha benzemektedir. Anakarayla hemen hemen paralel olan ve denize uzanan ucunda onunla neredeyse birleşen ada, Bantry Koyu deliye dönene kadar kırbaçlandığında saklanılacak mükemmel bir sığınak sağlamaktadır.

Donnel O'Sullivan'ın ana kalesi, anakarada olan ve sığınağın deniz yönündeki dar girişini kontrol eden Dunboy'du. İninin gücünün farkında olan ve bölgenin sahibi güçlü O'Sullivan klanının desteğini alan cesur, vahşi bir denizciydi. Bugün bile, adanın karşısındaki anakaradaki ucra küçük kasaba Castletown Bere'da yaşayanların en az yüzde yetmiş beşi O'Sullivanlardandır. Buraya büyük küçük korsanlar gelir ve keyifli bir ticaret yürütürlerdi, çünkü Berehaven'ın, lütufları için bir düşmanı vardı; aynı zamanda Dunashad'in pitoresk ismiyle, yani Mucevherler Kalesi olarak da bilinen komşu Baltimore Limanı. Dunashad Limanı, Sir Thomas Stafford'dan alıntı yapmak gerekirse, "sayısız geminin gelebileceği, küçük dalgaları, derin denizi ve gemileri karinaya bastırmak için iyi bir yer olan" emniyetli bir koydu.

Liman, doğal bir dalgakıran işlevi gören Sherkin Adası tarafından şekillenmiştir. Denizin daha açığında, güçlü ışığı birçok transatlantik yolcusunu sevindirmiş olan Fasnet Rock Feneri'ne en yakın kara parçası Clear Adası vardır.

Bu korunaklı in ve onu çevreleyen bolge, o zamanların en geniş baronluğu, büyük ihtimalle en kaydadeğer İrlandalı korsan klanı olarak hatırlanmayı hakeden O'Driscollarca yönetiliyordu. Uygun rüzgârların önünde, nefret edilen İngilizlerin ellerinden kaptıkları mallarla koşup gelen korsanlardan toplanılacak büyük gelirler vardı. Yani O'Sullivanlar ve O'Driscollar arasında pek az karşılıklı sevgi olduğu varsayılabilir. Korsanların bu gerçekten son derece haberdar oldukları ve bu bilgilerinden de mükemmel bir sermaye sağladıkları kuşku götürmez. Yani Berehaven ve Baltimore, onları operasyonları için hayatı bir üs gibi kullanan deniz soyguncularına ait olmak anlamında, korsan-i değildi. Her korsanın, kargolarına iyi bir fiyat almak ya da eğer üzerine fazla gelinmişse koruma için geri çekilebileceği yararlı istasyonlardı. Aynı zamanda her iki limanın da sahiplerinin kendi adlarına bir miktar korsanlık yaptıklarına ve birbirlerinin ya da diğer İrlandalıların çıkarlarını bozacak kadar aptal olmadıklarına kuşku yoktur. Örneğin, Sir Fineen O'Driscoll'ün "Gemilerin Sir Fineen'i olarak tanınır" ağzı, zengin bir şarap kargosu meselesi yüzünden fena halde yanmıştı.

Fırtınalı bir Şubat günü, gayrimeşru oğlu, Kara Çocuk lakaplı Gilly Duff ile birlikte, Baltimore Korfezi'nin girişinde çaresizce dönüp duran

bir gemi görmüştü. Bir bota atlayan düzşünceli ikili, yabancıya klavuzluk etmeyi teklif ederek tedirgin gemicilerin içini rahatlattılar. Bu, Waterford'daki bazı belli tüccarlara teslim edilecek olan iki yüz tonluk şarap taşıyan Portekizli bir kadırga şilebiydi. Bu iki hoş yabancı ona ve subaylarına kendileriyle, evlerinde akşam yemeği yemeyi teklif ettiklerinde Portekizli kaptan çok memnun olmuştu. Belli ki davete mürettebat da davet edildiğinde hiçbir şeyden kuşkulanmamıştı. Denizciler kaleye girer girmez kuşatıldılar ve zincire vuruldular; şarabın nakliyesi başladı. Ama Waterfordlu tüccarlar, gururları "ve cüzdanları" bu şekilde incitilecek adamlar değildi ve kayıplarının intikamını almak için hızla silahlı bir kadırga hazırladılar.

Hâlâ şarap gemisini boşaltmakta olan O'Driscollar şaşkına döndüler ve canlarını zor kurtardılar. Bu zaferden sarhoş olan Waterford Valisi, birkaç gün sonra bir sefer daha hazırlattı ve Baltimore kalesinde taş üstünde taş bırakmamanın yanı sıra, sayıları elliyi bulan bütün O'Driscoll gemilerini yaktılar. Yiğitliklerinin kanıtı olarak otuz kürekli, kendi kadırgasını Waterford'a geri getirdiler. Baltimore Limanı, bu kötü gidişatın yaralarını sarmakta gecikmedi. Korsanlarla yapılan ticaretten yeteri kadar taze servet akıyordu.

Berehaven halkı, dikkatlerini kendilerine para getirecek herhangi bir projeye yoneltmekte hiç yavaş değillerdi. Eğer çıkarları değilse de gururları Baltimore'un arkasındaki ikinci kemanı çalmalarına izin vermiyordu. Bu yüzden Donnell O'Sullivan, yabancılarla balıkçılık hakkı konusunda sözleşmeler yaparak büyük çaplı "perde" faaliyetlerine bir yenisini ekledi. Ve garip bir şekilde, kiraladığı haklar çoğunlukla satmaya hakkı olduğu şeylerdi. "Sahil, Hıristiyan dünyasında pek az yerde olduğu kadar, bol miktarda balık barındırıyor," diye yazmıştı Sir Thomas Stafford "ve balıkçılık döneminde bütün uluslardan gelen o kadar büyük bir balıkçı uğrağı oluyordu ki, O'Sullivan'a ödedikleri vergi çok azdı ama ona yılda 1500 Pound getiriyordu." Bugün bu paranın değeri en az 15,000 Pound'dur.

Böylece iki korsan ini arasındaki rekabet yıllarca sürüp gitti. Ama ilk düşen Berehaven oldu. 16 Eylül 1602'de Sir George Carew, Dunboy Kalesi'ne karşı taarruza geçti. Kuşatma, generalin 1600-1603 isyanını bastırma girişiminin bir parçasını oluşturuyordu. O zamanlar liman sadece 120 askerle korunuyordu ve Carew'in güçlerinin sayısı en az 5000'di; fakat kahraman askerler, duvarların en sonunda yarılıp saldırganların içeri akın ettiği, ayın 18'ine kadar dayandılar. En son anda, Kralın askerle-

ri kalenin içindeyken bile İrlandalılar neredeyse pahalıya patlayan bir zafer kazanmış oluyorlardı. Askerler, kalenin kumandanı Richard MacGeoghegan'ı, elinde yanan bir mumla acı içinde barut fıçılarına doğru sürünürken gördükleri cephaneliğe akın ettiler. Onu son anda etkisiz hale getirebildiler ve ölümcül bir yara almış olmasına karşın, onu duyarsız ve iğrenç bir zalimlik krizine kapılıp hemen öldürdüler. O'Sullivan'ın kendisi başka bir yerde savaşıyordu ve İspanya'ya kaçmayı başardı; ne var ki bir Anglo-İrlandalı tarafından hainice bıçaklanarak öldürüldü. Bir korsan inni olarak Berehaven bastırılmayı hak etmiş olabilirdi; ama Carew ona bu sebepten saldırmadı. Korsanları, krala olan sadakatsizlikleri için "bu, hiçbir şekilde kanıtlanmamış bir meseledir" cezalandırmıştı. Bu nedenle Dunboy Kalesi'nin ele geçirilişiyle birlikte gerçekleşen toplu katliam, İngilizlerin unutmayı tercih ettikleri bir meseledir. Gereksiz, yararsız ve haksızdı. Dunboy Kalesi'nin artık sadece harap olmuş bir parçası durmakta ve kalenin eskiden üzerinde bulunduğu yerde ağaçlar bulunmaktadır. Berehaven bir zamanlar böyle düşmüştür.
[Fuller ve Leslie-Melville, 1935: 168-173]

Baltimore'a gelince, onun hikâyesini bir İrlanda kaynağına, H. Barnby'nin yazdığı "The Sack of Baltimore"a (1969)

borçluyuz. Pirate Harbours'ta çatışmacı bir düzenbaz olarak karşımıza çıkan "Gemilerin" Fineen O'Driscoll'u artık daha az romantik bir havaya bürünüyor. İngiliz işbirlikçisi oluyor ve Desmond İsyanı'nda onların tarafını tutuyordu. Birçok "katili" (isyankârlar?) otoritelere teslim ediyordu ve o kadar borç içindeydi ki, yönetimideki bazı bölgeleri İngiliz sömürgecilere kiralamaya başlamıştı. İrlandalı halkı kendi başının çaresine bakmalıydı.

1605'te, Thomas Crooke adlı bir İngiliz, Baltimore kentini ve onu çevreleyen tarlaları 2.000 Pound karşılığında yirmi bir yıllığına kiralamayı teklif etti. Sir Fineen O'Driscoll teklifi kabul etti ve sözleşme imzalandı. Şaşırtıcı bir şekilde oradaki kasaba halkından şikayetler yükseldiğine dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır. 1605 yılına gelindiğinde, bölgede İngiliz birliklerinin bulunması güçlerine giden Baltimore ahalisinin kuzeye ya da Roaring Water Koyu'ndaki daha büyük adalardan birine göç etmiş olması mümkündür.

Thomas Crooke, Baltimore'u Sir Fineen O'Driscoll'dan kiraladığında İngilizlerin West Cork'taki fiziksel varlıkları çok küçüktü ve bu nedenle birkaç yüz İngiliz yerleşimcisini Baltimore bölgesine yerleştirme projesi Cork, Dublin ve Westminster'daki otoritelere oldukça makul gelmiş olmalı. Ancak bu otoriteler bir an durup, bu kadar çok sayıda yerleşimci-

nin bu bölgede hayatını nasıl idame ettireceğini düşünselerdi biraz rahatsız edici sonuçlara varabilirlerdi. Eskilerin deyimle, "hiçliğin olduğu yerde kanun biter." 1606-1608 Irlanda Devlet Tutanakları Takvimi'nde, Baltimore'a ilişkin 21 referans vardır ve bunların çoğu korsanlıkla ilgilidir.

Ancak, Baltimore'daki İngiliz plantasyonunun resmi kurumlanışı varlığını düzenli bir şekilde sürdürdü. 3 Temmuz 1607'de Baltimore'a, 'Majestelerinin Adalet Yuksek Mahkemesince... bir Cuma Pazarı ve 24 Haziran ile 28 Ekim'de ve ardlarından gelen iki günde ıkı panayır kurma" izin verildi. 26 Eylul 1612'de ilçe, resmi bir yonetmeliğe kavuştu. Bu, "Thomas Crooke'u Birinci Vali ve James Salmon, Daniel Leach, Joseph Carter, William Hudson, Joseph Hoskins, Stephen Hunt, Yaşlı Thomas Bennett, Genç Thomas Bennet, Roger Bennet, William Howling, Thomas Germon ve Richard Commy'yi de buranın onde gelen on iki temsilcisi..." olarak atıyordu. Vali ve konseyine geçici kanun koyma yetkisi verilmişti ve Vali, her Cuma küçük suçlar ve sıvil davalarla ilgilenecek bir mahkeme kuracaktı. Ayrıca, I. James'in Dublin'de kurmayı planladığı parlamentoya katılmak üzere zeki iki adam seçmekle de yükümlüydü. Thomas Crooke birinci vali atanmıştı, ama temsilciler her yıl bu göreve birini seçmek için toplanacaklardı.

Yeni plantasyon sahiplerine katılan İrlandalılar her türlü değişime katlanmak için oldukça hazırlıklıymış gibi görünüyor. Ancak çoğu kalmayı tercih etmedi ve, 1608'de Baltimore Limanı'na gemiyle gelen bir İspanyol'a söylendiğine göre, orada artık çok az İrlandalı vardı.

Thomas Crooke'un başarısı çok büyüktü. Cork'un Baş Rahibinin ağzıyla, "... kendi ödediği paralarla... İngiltere'den bir kasaba dolusu İngiliz topladı; bu kasaba, bu eyalette son zamanlarda kurulan diğer bütün kasabalardan çok daha büyük ve sivil, ve dini olarak çok daha düzenli..."

Yeni West Cork plantasyon sahiplerinin güvenilir Anglikan teolojisi, Kral James'in temsilcilerinin Thomas Crooke'un yeni plantasyonunun daha az çekici bazı özelliklerini görmezden gelmelerini sağladı. Thomas Crooke'un, Baltimore'daki plantasyonunu korsanlarla ticaret yapmak amacıyla kurmuş olması çok muhtemel görünüyor. Bu, oradaki plantasyon sahiplerinin başka işlerle meşgul olmadıkları anlamına gelmez, bir liman yerleşimi oldukları ve mallarını ve becerilerini para ve takas karşılığı almaları için limana gelen gemilere bağlı oldukları anlamına gelir. Müşterilerinin para ve takas ettikleri malları nasıl ele geçirdikleri onları ilgilendirmiyordu. Baltimore'daki plantasyon sahipleri, İngiltere'nin güneybatısındaki birçok

liman yıllarca nasıl hareket etmişse, öyle hareket ediyorlardı; ama yasalarla kafayı bozmuş bir kralın yönetimi altındaki İngiltere, korsanlar için gittikçe güvensiz bir yer haline geliyordu. Thomas Crooke bu durumu görmüş ve bundan kâr sağlamak için gereken adımları atmıştı.

Baltimore boyunca gerçekleştirilen resmi ticaret gülünç derecede küçüktü. Bir kaynağa göre, 1614 ve 1615 yılları boyunca limana sadece üç gemi yükü şarap girdi. Resmi olmayan ticaret ise büyük miktarlarda olmalı. Orası kesin ki korsanların, Baltimore yoluyla İrlanda'ya götürülen malları eyalet pazarına sunuluyordu; Munster'in başkanının kendisinin ve Cork'un öndegelen diğer birçok vatandaşının bu kaynaktan alım yaptığı bilinmektedir. 1608'de, İngilizlerin Baltimore'a yerleşmesinin üzerinden iki yıl bile geçmemişken, Thomas Crooke, korsanlarla iş yapmak suçlamalarına cevap vermek için Londra'daki Kraliyet Danışma Meclisi'ne çağrılmıştı. Cork başrahibinin tavsiye mektubuna yol açan işte bu suçlamaydı. Kraliyet Danışma Meclisi onu bütün şerefiyle beraat ettirdi; zaten başka ne yapabilirdi ki? Munster'de daha önce, İngiliz plantasyon sahiplerinin boğazlarının kesildiği ayaklanmalar çıkmıştı. Eğer Richard Boyle ve Thomas Crooke gibi hırslı, enerjik adamlar büyük Protes-

tan İngiliz topluluklarını belirsiz bir bölgeye gidip kolonizasyon kurmaya ikna edebiliyorlarsa. İngiliz otoriteleri ticaret yontemleri hakkında fazla detaycı olup onların bu girişimini nasıl sabote edebilirdi?

Kraliyet Danışma Meclisi Thomas Crooke ve plantasyon sahibi dostlarını beraat ettirmiş olabilir, fakat diğerleri o kadar yumuşak değildi. 1608'de Venedikliler, İngiliz korsanlarının iki ana yuvası olduğunu yazıyorlardı ve bunlardan biri de İrlanda'nın Baltimore sahilindeydi. Bir İngiliz kaynağı 1608'de Munster'ın bütün limanlarının korsanlar için güvenli olduğunu, ama en çok uğranılanın Baltimore olduğunu ifade ediyordu. Ayrıca 1608'de Munster'in başkanı, Robinson adlı bir korsanın Baltimore'a 120 tonluk ve 20 toplu bir gemiyle vardığını yazıyordu. "... İlk başta Baltimore'da yaşayanlarca istikametleri gözlendi... ama yerleşimcilerin zayıf olmasının yüreklerine su serptiği inkâr edilemez, yine de ihtiyaçlarını giderecek mallardan bir süre mahrum bırakıldılar; ta ki her gün kendilerini yeni adamlarla takviye edip balıkçılar ve bütün ahali için o kadar korkutucu olana, ne kendilerini savunacak ne de onlara saldıracak güçleri olmadığından bir anlaşmayı kabul etmek zorunda kalana kadar... onlarla..." Kralın Munster eyaletindeki baş memuru, bir korsanla Baltimore'da iş ya-

pıldığını doğruladığına gore, hâlâ kocaman bir Gal hinterlantıyla çevrili ve Kraliyetin en yakın subayının millerce uzakta olduğu bu yerin yerleşimcilerinin ticaret yapmaya hazır ve istekli olacaklarını varsaymak makuldur.

Ayrıca, eylemlerini yasallık örtüsü altında saklamak için yolları da vardı. Bu dönemin en başarılı korsanlarından biri Henry Mainwaring adlı bir adamdı. Kralın affını kabul etmiş ve İrlanda sahilindeki korsanların uyguladıkları yöntemler hakkında kapsamlı bir çalışma yazmıştı. Korsanların, et ihtiyacı duyduklarında satılık sığırları olan bir çiftçi bulmak için kıyıya kılık değiştirmiş bir adam yolladıklarını belirtmektedir. Çiftçi, sığırları nereye koyduğunu söyler ve korsanlar gece çökünce onları almak için kıyıya bir grup adam gönderirlermiş. Bu adamlar karaya çıkarken sanki karaya baskın yapıyormuş gibi bir iki el ateş edermiş. Uyarıyı alan yerel halk onların işine karışmazmış. Bu ticaret çok hoş karşılanırdı diyor Mainwaring, çünkü bu yolla alınan sığırlar pazardaki değerlerinin iki katına çıkardı.

Baltimore'daki yeni İngiliz plantasyonu gittikçe büyümüştü. Yabancı tüccarların şikayetlerinden mahçup olan Kral James, Güneybatı İrlandalı korsanların bastırılması için gerekli adımların atılmasında ısrar etti. Arada bir kraliyete ait bir savaş gemisi sahil boyunca

geziyordu. Ama kraliyet gemileri genellikle eski ve harap durumdaydı. Kelleleri çeviklikleriyle bağlı olan korsanlar, düzenli olarak rahatsız edildiklerinde deniz üzerindeki en süratli tekneler olan küçük Hollanda yapımı gemiler kullanıyorlardı. Kendilerinin kraliyet gemileri tarafından yakalanmalarına çok ender izin veriyorlar; eğer yakalanırlarsa da genellikle kendilerini yakalayanlarla bir anlaşmaya varmayı başarıyorlardı. Birçok korsan çalışıyor, ama pek azı asılıyordu. Hollandalılar, Güneybatı İrlanda'nın limanlarında korsan arayabilmek için Kral James'ten izin aldılar; ne var ki Baltimore Limanı'nda görünüp kendilerini limana çıkaracak bir kılavuz istediklerinde, Thomas Crooke onlara çekip gitmelerini söyledi. Bu, elinde kraliyet izni olan bir Hollanda filosunun kumandanına söylemek için çok büyük bir laf gibi gözükmektedir; ama Thomas Crooke ne yaptığını biliyor olmalıydı, çünkü büyüyüp zenginleşmeye devam etti. Finansal malvarlığının sınırlarını ancak tahmin edebiliriz, ama ölmeden kısa bir süre önce, 1624'te bir baronet olduğunu biliyoruz.

Baltimore'daki yeni İngiliz toplumu tamamen Sir Thomas Crooke'un girişimciliğinin, enerjisinin ve tereddütsüzlüğünün eseridir. Bu nedenle işlerin o öldükten hemen sonra ters gitmeye başladığını söylemek garip bir şekilde uygundur.

Mümkün görünüyor ve hatta bazı yazarlarca ileri sürülüyor ki (örneğin Pirate Harbours, korsan limanları), Crooke'un ölümünden sonra Baltimore halkı namuslu olmaya karar verdi. Sardalya balıkçılığı oldukça kârlıydı ve otoriteler, "kanunsuz" bölgeler üzerindeki kontrollerini yavaş yavaş artırmaktaydı. 1624'te Baltimore'un liderlerinin, konukseverlik günlerinin bittiğini ve limanın, bazı ufak tefek kaçakçılık faaliyetleri dışında bütün yasadışı işlere kapandığını korsan fısıltı gazetesine belli ettiği hipotezinde bulunabiliriz.

Bu sırada, elinden hiçbir iş gelmeyen Sir Fineen daha da derin bir borç batağına saplanmıştı. Bir alacaklı sahneye çıktı

> Açgözlülüğü Viking atalarının kabadayılığıyla belirgin bir benzerlik taşıyan Sir Walter Coppinger, Cork City'de bir sulh yargıcıydı. West Cork'un, az nufuslu ve gelişmeye açık bir yer olduğunu tıpkı Richard Boyle ve Thomas Cooke gibi fark etti. Ancak o, sadık bir Roma Katoliğiydi ve bu topraklara yerleşmeye başlayan İngiliz Protestanlarından hoşlanmıyordu. Bu nedenle İngilizlerin West Cork'a iskan edilmesini istemiyordu. Onu ilgilendiren şey, bu bölgede kendi şahsi malikânesini kurmaktı. Asıl mal varlığı, eskiden İrlandalılara ait olan mülklerden geliyordu; bazen tapuları karışıyor ve Sir Walter, kendini orada yaşayan diğer insanlarla itilaf içinde buluyordu. Boyle durumlarda tavırları sert olabiliyordu. London East India Company, 1612'de Bandon Nehri'nin gelgit

halicının yukarısındaki ormanı satın almıştı. Burada gemi inşa etmeye başladılar. Sir Walter, toprağın kendisine ait olduğuna inanmayı tercih etti. Ağaçlarını kesen İngilizler görmek onu ilgilendirmiyordu; o yüzden onları kaçırtmak için silahlı adamlar gonderdi. Bu kiralık kuvvetli adamlar, tersane çalışanlarını korkutup tokmaklı değirmenleri çalıştırmak için inşa edilmiş olan barajları yıktılar. Dun Daniel ormanları üzerindeki bu çatışma yatıştı, fakat kısa bir sure sonra Sir Walter yine kayitlara geçti. Şimdi de Baltimore'u alma girişiminde bulunuyordu. Hak iddiası hiç de saçma değildi. 1573'te Fineen O'Driscoll, Munster'in diğer kabilelerinin lordlarıyla birlikte topraklarını İngiliz Kraliyeti'ne teslim etmişti. Bu, Sir Fineen'in topraklarının tapusunu artık klanının seçilmiş lideri olarak değil, şahsi olarak elinde tutması sonucunu getiren karmaşık bir toprak tapusu reformunun bir parçasıydı. Bu adımı attığında Fineen genç bir adamdı; yıllar boyunca bu değişikliğin pratikte bir etkisi olmadı ve West Cork'taki yaşam normal düzeninde devam etti. Fineen, 1583'te Londra'yı ziyaret etti ve şovalyelik ünvanı aldı. Sir Fineen O'Driscoll olarak maddi yaşam standardı daha da artmış olabilir. 1602'de üç kaleyi İngilizler'e geri vermeye mecbur edilince prestiji ciddi bir darbe yedi, ama West Cork'taki imti-

yazı hâlâ devam ediyordu ve aynı yıl, topraklarına sığınan katilleri yakalayıp İngiliz otoritelerine teslim etti. Ancak bu sıralarda mali durumu oldukça kotuleşmiş ve bunun nihai sonucu da 1605'te Baltimore'u Thomas Crooke'a 21 yıllığına kiralaması olmuştu.

1616 civarında Sir Walter Coppinger'in Sir Fineen O'Driscoll'a Baltimore'daki plantasyonun olduğu toprakların ipoteği karşılığında bir miktar borç vermiş olması olası görünüyor. Sir Thomas Crooke, Baltimore'u sadece 21 yıllığına kiralamıştı. Bu kiralama işlemi 1605'te yapılmıştı, yani 1626'da kira sözleşmesi ya yeniden pazarlık konusu olacak ya da mülkün kullanımı Sir Fineen'a, varislerine ya da vekiline geri bırakılacaktı. Eğer Sir Fineen borcunu geri ödemezse, Sir Walter Coppinger otomatikman onun vekili ve kira sözleşmesi bittiği andan itibaren Baltimore'un mutlak sahibi oluyordu. Bu arada becerebildiği her yolla İngiliz plantasyon sahiplerini kaçırtarak niyetindeki kararlılığı gösteriyordu. Başlarda [Sir Walter] kaba kuvvet kullandı, ama plantasyon sahipleri kısa sürede kendilerini korumaya uygun bir biçimde örgütlendiler; bunun üzerine taktik değiştirdi ve plantasyon sahiplerine karşı bireysel olarak arka arkaya sivil ve kriminal davalar açtı. Köklü Cork şehrinin sulh yargıcı olan Sir Walter, rahatsız edici bir rakip ol-

malıydı. Sir Thomas Crooke 1624'te öldü ve Baltimore plantasyonu esas rehberini ve sponsorunu kaybetti. 1626'da Sir Fineen'la yapılan sözleşme sona erdi: böylece İngilizlerin Baltimore'da oturduğu toprak ve binalar yeni İngilizlerin ezeli düşmanı Sir Walter Coppinger'in eline geçecekti. Plantasyon sahipleri, zaman kazanmak için Lordlar Kamarası'na başvurdu. Bu akıllıca bir hareketti, çünkü İngiliz otoriteleri belli ki İrlanda'nın ücra güneybatı kısımlarında bu kadar stratejik şekilde yerleştirilmiş bir Protestan İngiliz plantasyonunun, sadakati kuşkulu bir Roma Katolığı beyefendinin ellerine düştüğünü görmek istemeyeceklerdi. Nasıl bir şekil aldıkları bilinmiyor, ama belli sonuçlar çıkmıştı. 14 Nisan 1629'da Sir Fineen ve Sir Walter arasında bir muvazza senedi imzalandı. Bunun sonucu, Sir Walter'ın Dœn na SZad kalesini üstüne geçirmesine karşın, İngiliz plantasyon sahiplerinin, kira sözleşmesine dayanarak ellerinde tuttukları Baltimore'daki mülkiyetlerinin sahibi olarak kalmalarıydı.
[Barnby, 1969]

Böylece "özetlemek gerekirse" 1629'da alacaklı Sir Walter Coppinger, Baltimore'un mülkiyetinden edilmişti. Sir Walter, İngilizlerden nefret ediyordu ve onlara karşı birçok kereler şiddet kullanmıştı. Baltimorelulardan da nefret ediyordu,

çünkü ilerleyişine direnmişlerdi ve çünkü Emperyalist Protestanlardı. Sir Walter'ın, o küçük koloninin başına felaket açmak için çok iyi iki nedeni vardı "en azından kendi kafasında": vatanseverlik ve kâr. Iki yıl sonra gerçekten de Baltimore'un başına bir felaket geldi. Avukatların dediği gibi, Cui bono?

1631 yılının Nisan sonları ya da Mayıs başlarında, Murat Reis, muhtemelen Hollanda yapımı olan iyi silahlanmış iki kadırgayla Cezayir'den yelken açtı. Bunların, Ingiliz sularına varmadan yanlarına "... 9 Portingalı, 3 Pallisyen, 17 Fransız..." alıp iki Fransız gemisini baştan sona yağmaladıktan sonra batırdıkları rapor edildi. Sonra, 17 Haziran'da 60 tonluk bir Ingiliz gemisi, Lands End ve Irlanda sahili arasındaki yolun ortasında kuşatıldı. Geminin yöneticisinin adı Edward ffawlett idi ve yanında dokuz kişilik bir mürettebat vardı. Murat, bu gemiyi de tıpkı iki Fransız gemisi gibi, yağmalayıp batırdı. Bu, ilk bakışta bu değerli gemileri ziyan etmek gibi görünüyor. Ancak Kuzey Afrikalı korsanlar, yoğun bir değer duyguları olan adamlardı; büyük güçlüklerle elde ettikleri ganimetleri böyle ortadan kaldırmak için kesinlikle iyi bir nedenleri olsa gerek. Muhtemelen üç küçük kadırga da eskiydi ve kötü tamir edilmişti ya da süratli giden Hollanda gemilerine yetişmek için çok yavaştı. Ayrıca her-

halde, kendilerine eşlik edilmeden Cezayir'e varma şanslarının çok zayıf olduğu düşünülmüştü. Bu boyuttaki gemilerle Cezayir'e dönmeye çalışan, renegado denizciler ile Türk askerlerinden oluşan mürettebatın, Cebelitarık Boğazı'nın yakınlarında Roma Katoliği bir savaş gemisince yakalanıp günlerinin geri kalanını bir kadırga kureğine bağlı geçirme ihtimali çok yuksekti.

Murat'ın iki gemisi, kuzeybatıya Irlanda sahiline doğru gitmeyi surdurdu. O ve belki de mürettebatının bir kısmı, Hollanda kıyılarında bir İspanyol savaş gemisi tarafından fena hırpalandıkları acı anıyı yureğinde hâlâ hissediyordu. İngiliz Kanalı ve Kuzey Denizi değerli ticaret gemileriyle doluydu, fakat aynı zamanda savaş gemileriyle de doluydu I. Charles kraliyet donanmasıyla yakından ilgileniyor ve onu tekrar kuruyordu.

Iki Cezayir savaş gemisi, KinSalé, Old Head'e 19 Haziran sabahı bir kara çıkartması yaptı ve Dungarvan Limanı'ndaki iki balıkçı teknesi vurgununu da burada gerçekleştirdi. Bu tekneler, Murat ve mürettebatının yağmalamaya ilgi gostermeyeceği kadar küçüktü; onları almalarının tek nedeni, işe yarar bilgi elde etme isteğiydi.

Bu teknelerden birinin kaptanı Hackett adlı bir Katolikti. Artık gözlerinizi bu adamın üzerinden ayırmayın. Her şey şüpheli görünüyor.

Murat'ın gemileri, Kuzey Avrupa karasularında meşgul olan diğer yüzlerce kadırgaya benziyordu. Yani Dungarvanlı balıkçı teknelerini alarma geçirecek hiçbir şey yoktu. Hackett ve adamları durumu anladıklarında kaçmak için çok geç olacaktı. Yeniçerilerin kızıl keçeli başlıkları ve nakışlı kırmızı yelekleri onlara, kendilerini esir alanların kimler olduğunu anlatırdı. Kendi balıkçı gemileri, diğer uskumru balıkçılarının peşindeki korsan murettebatı tarafından kürek çekerek götürülürken, onlara, Murat'ın gemisine çıkmaları emredildi.

Cezayirlilerin yolculuğu yaklaşık iki ay sürmüştü ve çabalarına karşı elde ettikleri tek ganimet, kayıtsız geminin depolarının bir miktarını dolduran birkaç uskumru ve 40 esir denizciydi. Bu ganimet, 280 aç adam arasında paylaştırılması gerektiği için, oldukça küçüktü; özellikle de yarısı savaş gemisinin sahiplerine ve yüzde 25'i de Cezayirli milislere ve gümrük memurlarına gitmek zorundayken.

Murat'ın murettebatı içerisinde büyük ihtimalle KinSale'i bilen renegadolar ve hatta Hıristiyan köleler vardı. Bu adamlar, kaptanı demir atmış bir iki gemi bulma umuduyla KinSale

Limanı'na gitmeye ikna edebilirdi. Ne var ki Murat, John Hackett'tan kendilerine karayla kuşatılmış limana kadar kılavuzluk etmesini istediğinde, Dungarvanlı onlara KinSale'in kendileri için çok tehlikeli olacağını söyledi. Bir alternatif olarak Baltimore'a saldırmayı önerdi. İnsan nedenini merak ediyor.

Dungarvan, KinSale'in doğusunda bulunuyor. Bu nedenle Cezayirlileri batıya gitmeye ikna etmek Hackett'a iyi bir fikir gibi görünmüş olmalı. Baltimore, KinSale'in batısında, büyük denebilecek ilk limandı. Ayrıca İngiliz korsanlarının sığınağı olduğuna dair bir şöhreti vardı ve bu yüzden iti ite kırdırmak Hackett'a adil gelmiş olabilir. Ne var ki muhtemelen John Hackett'ın Baltimore'u teklif etmesindeki en önemli neden, buranın kıyasen yeni bir Protestan plantasyonu olmasıydı.

Bana sanki "ve bu sadece bir hipotezdir" Hackett'ın bu tuhaf davranışı için "daha derin" bir neden varmış gibi geliyor. Onun hakkında bildiğimiz tek şey, muhtemelen eylemlerini bir örtbas hikâyesi anlatarak haklı çıkarmaya çalıştığı davasında verdiği ifadesinden kaynaklanmaktadır. Ya Hackett'in kadırgasına KinSale'de "vurgun yapılması", bir rastlantı değil de, bir randevuysa? Ya bir Katolik olan Hackett, Katolik Sir Walter Coppinger'in ajanıysa? Ya Coppinger, korsan temsilcileriyle temas halindeyse "County Cork'ta bu çok kolaymış gibi görünüyor" ve Baltimore'a bir baskın teklifinde bu-

lunduysa? Belki de onu gerçekte olduğundan daha zengin bir ganimet gibi gösterdi veya belki de bu öneriyi bir ücret teklifiyle daha da çekici hale getirdi; buna parası yeterdi. Ve belki de 19 Haziran'da Hackett, korsanlara kılavuzluk ve rehberlik edebilmek için teknesini "esir alınacağı" rotaya bilerek soktu (Korsanların, İspanya'da casusluk yapan morisco'lar ya da Murat'a İzlanda'ya kadar rehberlik eden Hollandalı köle gibi uzmanları her zaman aradıklarını biliyoruz). Bir sürü kanıtlanmamış varsayım tabii ki. Ama... gözünüzü Hackett'tan ayırmayın.

İki Cezayir gemisi batıya yöneldi. Kıyıdan ilk fark edildikleri yer, Baltimore'un beş mil doğusundaki Castlehaven'dı. Burada, günbatımında limanın girişinden geçip giderlerken görüldüler, fakat varlıkları pek de şüphe uyandırmadı.

İki gemi Baltimore Limanı'nın girişine demir attıklarında karanlık çöküyordu. Rapor edildiğine göre, tam konumları, bu girişin güneydoğusundan bir mermi atışı uzaklıktaydı.

Bir Pazar akşamı saat ondu ve insanlar, eğer yataklarında değillerse bile, çoktan evlerine varmıştı. Çapa palamarlarındaki dalgaların hareketiyle sallanan iki Cezayir gemisi, sanki Cezayir'deki mendereğe bağlılarmış gibi, fark edilmemiş ve kuşku uyandırmamıştı.

Murat kararını ertelemeden verdi. Geminin sandallarından birini aldı ve limana çıkan keşif

ekibine liderlik etti. Rehberlik yapması için, Lands End yakınlarında kuşattığı İngiliz gemisinin yöneticisi Kaptan Hawlett'ı yanına aldı. Bu, kaptanın büyük ihtimalle İspanya'dan ya da Fransa'nın güneybatısından getirdiği kaçak şarap kargolarıyla, Baltimore'u daha önceleri ziyaret etmiş olduğunu kanıtlıyor. Kürek seslerini boğmak için sandalın küreklerine bez saran keşif grubu, limanın kırık çizgisi boyunca sessizce ilerliyor ve bu arada Kaptan Hawlett da karanın yapısı ile kasabanın önemli kısımlarını gösteriyordu. Murat kararını kısa sürede verdi. Gemisine döndüğünde kendisini bekleyen mürettebatına "Yolculuğumuz çok güzel geçecek!" dedi ve hemen bir eylem planı hazırladı.

Cezayirlilerin kara çıkarmaları her zaman aynı biçimde olmuştur. Taktikleri, panik yaratmaya dayanıyordu ve bu, şafaktan önceki ürpertici saatlerde daha kolaydı. Sabah ikide, büyük çıkarma grubu kürekli teknelere ve KinSale'den çektikleri balıkçı teknelerine doluştu. Yeniçeriler tüfek ve pala kullanıyordu; geri kalanlarsa uzun bıçaklarla silahlanmıştı ve demir levyelerle katrana batırılmış bezler sarılmış, yakılmaya hazır uzun çubuklar taşıyordu. John Heckett çıkarma grubuna eşlik ediyordu; sonradan kendisine karşı açılan davada, aleyhinde ağır bir şekilde konuşulmuş olması gereken bir

nokta. Bir insanın, gırtlağına bir bıçak dayanarak karanın yapısını göstermeye zorlanması mümkündür. Fakat yeni bir esirin, kaçmak için kendisine birçok fırsat sunabilecek bir çıkarmaya eşlik edişi, kendisini esir alanlarla vardığı özel bir anlaşmaya işaret etmektedir. Sherkin Adası ve anakara arasında tekneler birbirini takip etti. Varlığını hafif bir kabartı ve yerdeki küçük bir çatlakla belli eden, liman girişinin doğu tarafındaki kayadan kaçındılar. Daha sonra kuzeye, küçük tepeciklerin eteklerindeki Coney Adası'na yöneldiler. Tekneler, demir atmış balıkçı gemileri arasındaki yoldan geçerek çamur ve çakılla dolu sahile çıktılar. İşgalciler, ellerindeki odun parçalarını yaktılar ve planlanladıkları gibi, bağırarak teknelerinden fırlayıp sahilin yukarısına koştular.

Bugün burada sadece birkaç ev kalmıştır ama diğer birçoğunun temeli, denize bakan bölümlerde görülebilir. 1631'de, evlerin çoğunun çatısı samanla kaplanıyor ve evler de tahta ve sıvadan ya da tahtayla sıva kepenklerin arasına moloz tıkıştırılarak yapılıyordu. Bu evler büyük ihtimalle son derece nemliydi, fakat Haziran'da çatı kirişleri, en azından, yanmaya yetecek kadar kuru oluyordu. Bir yaz gecesi aniden bir gürültü, ışık ve kargaşa patlak verdi. Yine de çok az insa öldü. Ölü vücutlar para etmezdi ve korsanlar ticari çıkarlarını pek ender unuturlardı.

Hız, en önemli şeydi. Gecenin karanlığı da işgalcilerin işine yarıyordu. Fırlattıkları meşalelerin oluşturduğu ışık çemberinin hemen dışında neler olduğunu ancak tahmin edebiliyorlardı. Yakınlarda çok sayıda silahlı adam bulunmasının pek muhtemel olmadığını biliyor, yine de emin olamıyorlardı. Çok gerekmedikçe, daha fazla beklemek istemiyorlardı. O an gelgitin yükselip yükselmeyeceğini bilmiyorlardı, fakat Murat Reis, tekneleri hazır tutmak için, başlarında becerikli adamların kaldığından emin olacak kadar iyi bir denizciydi. Adamları, tutsakları kıyıya sürükleyerek teknelere bindirdi... Murat Reis, köy merkezinin bir saldırıya değer olduğuna karar verdi. Bunun elbette riski vardı; bunu biliyordu ve planlarını ona göre yaptı. Attığı her adımla boğazındaki ilmiği bir parça daha sıkmakta olan meraklı John Hackett'ın eşliğiyle, bir grup adamı liderliği altında kaleye ve mendereğe doğru götürdü. Bu dar patikanın yarısına ve üzerindeki dik yamaç yokuşa geldiler. Burada silahşörlerinden 60 tanesini, patika ve sahilin önününe hükmeder durumda bıraktı. Sonra, saldırı için silahlanmış adamlarla birlikte köy merkezine doğru yoluna devam etti.

İlk evlere yapılan saldırı oldukça başarılıydı; odun sopaları çatıları ateşe veriyor, manivelalar tahta kapıları kırıp açıyordu. Resmi belge-

ler Cezayirlilerin. Baltimore'un merkezinde 40 eve zorla girdiklerini, 37'sini yağmaladıklarını ve on esir aldıklarını iddia ediyordu. Belli ki saldırı, bolgedekiler için sürpriz olmamıştı. 37 evde on kişiden fazla insan olmalıydı; diğerleri, kaçmalarına yetecek kadar uyarılmışlardı. Yamaç yokuşları boş kalenin biraz yukarısındaydı. Daha fazla evin olduğu bu yerde, plantasyon sahibi William Harris savunma için önlem alıyordu. Komşularından biri bir davul çalmaya başlamışken, o çoktan tüfeğiyle rastgele birkaç el ateş etmişti.

Murat Reis tüm bu işaretleri fark etmişti. Herhalde en çok davulun sesinden rahatsız olmuştu; çünkü davul askeri bir müzik aletidir ve genellikle askerlerin boynunda olur. Bu nedenle adamlarına teknelere dönmelerini emretti. Onlar da bu emre hemen uyarak patika boyunca hızla geri gitmeye başladılar, pusuda bekleyen silahşörleri topladılar ve Körfez'in aşağısına doğru gitmeye devam ettiler. Orada kendilerini bekleyen teknelere binip sahilden uzaklaştılar. Bundan sonra dokunacakları ilk terra firma (toprak parçası), Afrika'nın kuru toprağı olacaktı.

Resmi kayıtlardaki liste net değil. Bu listelerde hem isimler hem de sayılar ayrıntılarıyla verilmektedir; fakat kullanılan kelimeler biraz muğlaktır. Yine de Baltimore esirlerinin 10

> Ağustos'ta Cezayir'e vardıklarını bildiren James Frizell, 89 kadın ile çocuk ve 21 erkek esirden bahseder; yani resmi kayıtlardakinin iki katı. Resmi liste, baskında oldurulen iki adamı ve Hackett ve Dungarvanlı balıkçı arkadaşlarından biriyle Kornvalli deniz kaptanı Hawlett'la beraber serbest bırakıldıklarında kıyıya gönderilen iki yaşlı tutsağın isimlerini vermektedir.

Öyleyse görünen o ki sadece Keltler serbest bırakılmıştı! İrlandalı ve Kornvalli "tutsaklar" bırakılmış ve İngiliz esirler Cezayir'e götürülmüşlerdi. Hepsinden de öte, her yerde biten Hackett, bu kadar bilgilendirici, Mağribi korsanlarla işbirliği yapmak için bu kadar... heyecanlı olan Hackett! Murat'ın yanında kalıp Cezayir'e kaçsa daha iyi ederdi. Ama herhalde İrlanda'da kalmak için nedenleri vardı. Belki de Sir Walter'a rapor vermek için? Parasını almak için?

İngiliz resmi belgelerinde geriye, Murat Reis'i nafile takip etme girişiminin hoş bir anlatımı kalmıştır.

Böylece, ister Hooke ister Crooke yüzünden olsun, korsanlar yakayı kurtarmışlar. (Belli ki bir nedenden dolayı Hooke'un kellesi daha sonra koparıldı ve daha sonra göreceğimiz gibi bu yenilgiden tamamen kendisi sorumlu tutuldu.)

Barnby, Baltimorelu mahkumların izini sürmekte oldukça başarılı oluyor:

> Bu yolculuktan herhangi bir belge kalmamıştır ama İzlandalı tutsakların bıraktıkları hikâyele-

ri. Cezayir gemilerindeki seyahatlere ilişkin o doneme ait iki diğer anlatıyla karşılaştırarak, Baltimorelu insanların katlanmak zorunda oldukları koşullarla ilgili bir fikir edinmek mümkündür.

Erkekler, yolculuğun başlarında esir edilen diğer İngiliz ve Fransız denizcileri ve Dungarvanlı on kadar balıkçıyla birlikte geminin ambarında tutuluyordu. Hepsinin ayakları zincirlenmişti ya da tahta kapanlara hapsedilmişti. Bir İzlandalı'nın anlattıklarına göre, gemi karadan çok uzaktayken esirlerin zincirleri çözülüyordu.

Kadınlar ve çocuklar bağlanmıyor ve zincirlenmiyorlardı. Aslına bakılırsa geminin üzerinde, kıç güverte hariç, istedikleri yere gitmekte özgürlerdi; kıç güverteye adım atmak için bir davetiye beklemeleri gerekiyordu. İzlandalılar, Murat'ın adamlarının, çocukların ayakaltında dolaşmasına öfkelenirken, Türklerin çocuklara sık sık kendi özel erzaklarından yiyecek verirken görülebildiklerini bildiriyorlar. Yolculuk hakkındaki en detaylı anlatımı bırakan İzlandalı papaz, yolculuk sırasında karısı doğum yaparken, iki renegadonun, gömleklerini kundak bezi olarak kullanması için kendisine nasıl verdiğini anlatmıştır. Bu anlatımda aynı zamanda, geminin subaylarının, güverteler arasında geçici kabinler kurmaları ve böylece biraz mahremiyete

sahip olabilmeleri için kadınlara uzun brandalar dağıttıkları anlatılmaktadır. Baltimorelu kadınlara da aynı iyi niyetin gösterilmiş olduğunu düşünmek makuldur.

Gemiler haftalardır denizdeydi. Cezayirli Türklerin ve renegadoların, Hıristiyan Avrupa'da, kadınlara ve oğlanlara karşı vahşi ve şehvet düşkünü olduklarına dair korku verici bir ünleri vardı ve bu ünü, Afrika'daki varlıklarının son anlarına dek taşıdılar. Oysa ne İzlandalıların ne de o dönemdeki benzer yolculukların anlatımları, kadın esirlere herhangi bir biçimde tacizde bulunulduğundan bahsetmektedir. Bu, belki de tacize uğranılacağına kesin gözüyle baktıkları ve bunu bahsetmeye değer bulmadıkları anlamına gelebilir; ama İzlandalı papaz, anılarında Cezayirli renegadoların Vestmanna Adalarında karadayken İzlandalı bir kıza tecavüz etmiş olduklarını yazmıştı ve karada olup da bahsedilmeye değer olan bir şey, denizde olunca da kesinlikle bahsedilmeye değer olmalıdır. Cezayir'den yazan Avrupalılar, Hıristiyan tutsakların yaşadıkları acıları, içler acısı şekillerde tarif etmeye her zaman hazırdı; fakat Cezayir'den, Baltimore esirlerinin gelişi hakkında yazan İngiliz büyükelçisi James Frizell kadınlarca dile getirilmiş bir şikayetten bahsetmemektedir.

Murat Reis'in, yaptığı yolculuktan getirdiği in-

san ganimetinin sayısı, göze çarpacak kadar büyük değildi. 280 adam yaklaşık üç ay boyunca şehirden uzak kalmış ve Baltimore'dan 20 erkek ve 87 kadın ilee çocuk; Kaptan Hawlet' in gemisinden dokuz İrlandalı balıkçı, dokuz İngiliz denizci, yaklaşık 17 Fransız denizci, dokuz Portekizli ve üç de diğer uluslardan denizciyle dönmüştü. Bu, mürettebatın bütün üyeleri ve daha birçok pay sahibi kişi arasında bölüştürülmesi gereken toplam 154 esir eder.
Yeni esirler, Bashaw'ın sarayına götürülmüşlerdi. Murat Reis'in esirlerinden on beşi Bashaw'ın hakkıydı. Bu on beş kişinin arkadaşlarından ayrılması kuşkusuz dramatik ve acıklı bir sahneydi. Cezayirliler esirler konusunda duyarlı değildi. Bashaw, beğendiği esirleri seçmiş olmalıydı ve eğer bu, bir ailenin ferdini bir diğerinden ayırması anlamına geldiyse bile, onun için bir önemi olmamıştır. Cezayir'e 1635'te giden Fransız Halaşçı rahip Pire Dan, İrlandalı ailelerin birbirlerinden koparıldıklarını görmenin yürek burkan bir manzara olduğunu söylemektedir. 1627'de esir alınan İzlandalı papazın dokuz yaşındaki oğlu da ailesinden ayrı satılıp Tunus'a gönderilmişti.
İngiliz konsolosu James Frizell, 1631 Ağustos'unda Londra'daki Dışişleri Bakanlığı Sekreterine "20'si erkek gerisi kadın ve çocuk 107 esir geldi..." diye yazdığına göre, Balti-

morelu esirleri, Cezayir'e varmalarından kısa bir süre sonra kesinlikle ziyaret etmiş olmalı. Bu en azından hepsinin yolculuktan sağ çıktıklarını gösteriyor. Bu açıdan, dört sene önce esir edilen ve aralarından dört kişiyi denizde ölü bırakan İzlandalılardan daha şanslılardı. James Frizell, lafı kısa kesen bir mektup yazarıydı; Baltimore'dan gelen esirlerin hâlâ hayatta olduğunu belirttikten sonra, fidyelerini ayarlamasını sağlayacak bir fon talep etti ve mektubunu burada kesti. Şehre vardıktan sonraki deneyimlerinden hiç bahsetmedi.

20 Haziran 1631, saat sabahın ikisiyle dördü arasında gösterişsiz yataklarından şaşkınlıkla kaldırılan 107 erkek, kadın ve çocuğun Cezayir'e sağsalim vardıklarını biliyoruz. Daha sonra, yüzlerce yabancı gözün önünde pazarda apaçık sergilenip satıldılar. Satılışları veya alınışlarıyla ilgili geriye bir belge kalmamıştır. Kimse Baltimore tutsaklarından herhangi birinin kaderini tam olarak bilmemektedir. Ancak bu dönemde Cezayir'e getirilen diğer esirlerin kayda geçmiş deneyimlerini göz önünde bulundurarak, kaderleri hakkında güvenilir bazı tahminlerde bulunmak mümkündür.

Cezayir'de bir köle dört farklı şekilde değerlendirilirdi; bir işçi olarak, bir yoldaş olarak, bir gelir kaynağı olarak veya cennete doğru bir adım olarak. Birinci kategori, gücü kuvveti ye-

rında olan, kürek çekebilecek, kuyu kazabilecek, yük taşıyabilecek, tarlalarda veya şehrin taşocaklarında çalışabilecek bütün erkekleri kapsıyordu. Ayrıca bu kategoriye, ancak ev işlerine uygun bulunan kadın tutsaklar da dahildi.

İkinci kategori, sahiplerine arkadaşlık etmeleri için satın alınan bütün Hıristiyan esirleri kapsıyordu. Canayakın genç erkekler içoğlanı, genç kadınlar da cariye olarak hizmet veriyorlardı.

Üçüncü sınıf, malvarlığı ya da belli bir becerisi olan bütün tutsakları kapsıyordu. Bu tutsaklar, genellikle spekülatif yatırımlar olarak, fidyeleri kısa sürede daha büyük paralar kazandıracak beklentisiyle büyük paralara satın alınıyordu. Cezayir'deki Yahudi ve İtalyan tüccarları, esirlere, eğer uygun referanslara sahiplerse, kendi özgürlüklerini satın alabilmeleri için, daha sonra vatandaşı oldukları ülkelerde zamanı gelince geri ödeyecekleri miktarlarda borç veriyorlardı. Bu, iyi kâr getirdiği ve herkes için hızlı bir dönüşüm sağladığı için çok revaçta olan bir girişimdi. Beceri sahibi bir esir, uzun vadeli bir yatırım anlamına geliyordu. Kendisini satın alan kişi, genellikle zanaatında kullanacağı araç gereçleri alması ve bir atölye kurması için ona gerekli fonu borç verirdi. Bu toplam, daha sonra özgürlüğü için gereken

miktara eklenir ve esir, zanaatını yapmakta serbest bırakılırdı. Sahibine, yatırılan ana sermayenin faizi için aylık ödeme yapma zorunluluğu vardı; parasının kalanıyla yaşamını sürdürür ve birikim yapardı. Fidyesi ve sahibinden aldığı borç ile birlikte şehrin koyduğu serbest kalma vergisini ödemeye yetecek kadar para biriktirdiğinde eve dönebilirdi. Bu kategorideki bazı tutsaklar sadece ticari beceriye sahipti. Baltimore olayından kısa bir süre sonra, Cezayir'de esir tutulan bir İrlandalı, İngiliz bir tutsağın, karısını ve çocuğunu yanında tutabilmesini sağlayacak bir iş için Cezayir sokaklarını nasıl arşınladığını anlatmıştır. Sıkıntılı bir başlangıçtan sonra bu adam varlıklı bir tüccar olmuştur.

Dördüncü esir kategorisi ise Allah'a hediye olarak satın alınanlardan oluşuyor ve sadece genç erkekleri kapsıyordu.

Birçok zengin Cezayirli, Hıristiyan gençlerini kendi evine alır ve Allah'ın adını yüceltmek amacıyla onlara İslam'ı öğretirdi. Bu genç muhtediler, rahatsız edici sünnet engelini aştıktan sonra, yeni çevreleriyle oldukça iyi ilişkiler kurmuşlardı. Benzer bir şekilde, köle sahibi olacak kadar varlıklı olan Cezayirli aileler tarafından satın alınan çoğu genç Hıristiyan kadını da, pek bir dramla karşılaşmadan yaşamını sürdürmüştür. Bu döneme ait kaynaklar, Ce-

zayır'de cariyelere çoğunlukla kötü davranılmadığına ve ev işlerinin çoğu zenci kölelerce yapıldığından muhtemelen hayatın, bir kadın için orada, West Cork'takinden çok daha kolay olduğuna işaret etmektedir. Hava daha kuru ve evler de daha sağlam ve rahattı.

Cork'lu Büyük Earl'ün, Chatsworth Meclisi'nin arşiv odasında saklanan mektupları arasında, Baltimore baskını hakkında, ertesi senenin (1632) Şubat ayında yazılmış altı sayfalık bir rapor bulunmaktadır. Bu mektup, Baltimore saldırısının suçunu, Fifth Whelp'ten Kaptan Hooke'un ve Sir Thomas Button'un omuzlarına yüklemektedir. Mektup, bunun dışında, hükümetin o zamandan beri kendilerine 3649 Pound ödemesine karşın, her ikisinin de pek bir hizmette bulunmadığını söylemektedir. Fifth Whelp'in murettebatı hâlâ çok düzensizmiş, arbedede bir teğmenleri öldürülmüş ve birçok askerleri yaralanmış. Earl, Hackett'ın, kendi emriyle mahkemeye çıkarıldığını belirtmektedir. Öte yandan, kaçmayı başaran bir esirden, Türkler'in bir sonraki yaz daha büyük çapta bir saldırı yapmayı planladıklarını ve bu saldırı söylentilerinin, uskumru balıkçılarını denizden ve plantasyon sahiplerini de sahilden korkutup kaçırdığını dolaylı yollarla duyduğunu iddia etmektedir. Earl, balıkçılığın ülkeye ortalama on beş ile yirmi bin Pound değerinde

Fransız ve Hollanda parası soktuğunu tahmin ediyor ve İrlanda sahillerini korumak için daha fazla savaş gemisi yollamanın iyi bir yatırım olacağını düşünüyordu. Baltimorelu İngiliz plantasyon sahiplerinin, eğer kral onlara birkaç top verir ve onları Sir Walter Coppinger'in taleplerinden korursa, bir kale ya da gözetleme kulesi yapmak için büyük katkılarda bulunmayı kabul edeceklerini belirtiyor ve Sir Walter'ın, plantasyon sahiplerini rahat bırakmak konusunda ikna edilebileceğini ima ediyordu.

"Bu fırsatı es geçemeyiz... Lord cenaplarını, Baltimore'dan alınan bu zavallı tutsakların Cezayir'de ne acılar yaşadıkları konusunda daha iyi bilgilendirmek için... gönderdikleri mektuplarda görüldüğü gibi... ve haddim olmayarak onları yüksek görüşlerinize sunuyorum ve umuyorum ki... bize bir yol göstermekten hoşnut olursunuz... ve bu arada da Cezayir'deki İngiliz büyükelçisi, onların serbest kalması için elinden gelenin en iyisini yapar. Kazadan dolayı acı çekmekte olan diğer birçoklarının arasında, karısı ve yedi çocuğu Türkler tarafından kaçırılan William Gunter adlı bir şahıs vardır. Onun kederine çare bulmanız için size yalvarıyorum."

Bu tutsakların mektuplarından bir tekinin bile geride kalmamış olması ne kadar üzücü!

20 Ocak 1632'de Baltimore'da pek az şeyin değişmiş olduğunu görüyoruz. Körfezin aşağısındaki bazı evlerin yeniden kurulup düzenlendiğini; diğerlerinin de nemli deniz imbatlarında parçalanmaları için boş ve çatısız bırakıldıklarını varsaymak makuldur. Ne var ki, Sir Walter Coppinger'in, Munster Konseyince orduya bırakmak zorunda bırakıldığı şehir kalesi Dœn na SZad'da artık askerler cirit atıyordu. Etrafta, Cezayirlilerin bu yıl döneceklerine dair söylentiler vardı. Fifth Whelp, baştan aşağı bir yeniden donanım için Briston'daki Ninth Whelp'e katılması için gönderildi. Sahil boyunca bütün önemli tepelere fenerler yerleştirildi. Güvenilir bazı kişilere, bunları, sadece Cezayir savaş gemilerini kara çıkartması yaparken gördüklerinde yakma görevi verildi. Karanın iç kısımlarındaki stratejik noktalara, herhangi bir tehlike başgösterdiğinde, her noktaya hızla ilerlemeye hazır küçük süvari birlikleri yerleştirildi.

Yani, öyle ya da böyle Sir Walter, Baltimore'dan mahrum bırakıldığı için teselli olarak verilen kaleyi, Dœn na SZad'ı bile kaybetmişti. Sir Walter'a neden bu kadar kötü davranılıyordu? Ingilizler, Baltimore'da meydana gelen olaylardaki rolü konsunda ne tür şüphelere düşmüşlerdi? Hackett ise asıldı -bazılarının dediği gibi iki yıl sonra değil, çabucak, mümkün olan en kısa sürede. 1844'te Thomas Davis adlı Ir-

landalı bir milliyetçi şair, Baltimore Yağması hakkında, içinde Hackett'ın İrlanda'ya ihanet ettiğinin de ima edildiği bir şiir yazdı:

İki uzun yıl geçti kasaba batalı
o kanlı şeridin dibine,
Ve ayaklar altında çiğnenmiş yüreklerinin
bütün çevresinde
daha büyük bir kalabalık toplanıyor
Orada, uzun bir darağacının üzerinde,
bağıran bir alçak görülüyor
Bu, Dungarvanlı Hackett
yol gösteren Cezayirlilere!
Düşüverdi öfke dolu suskun bir haykırışın ortasına,
bir dua sesi bile gelmiyordu kulaklara
Çünkü oradaki yüzlercesinin evladını ve
akrabasını öldürmüştü o
Bazıları MacMurchadh'ı mırıldanıyordu,
Norman o'er'i getiren
Bazıları lanet okuyordu ona Iscariot'la,
Baltimore'daki o güne

Buradaki espri, Hackett'ın İrlanda'ya değil, İngiltere'ye ihanet etmiş olmasıdır; İngilizlerin İrlanda'daki çıkarlarına ihanet ettiği için İngilizlerce idam edilmişti. Modern standartlara göre Hackett bir İrlanda vatanseveriydi ve Murat Reis de 1916'da Roger Casement tarafından askere alınan o Almanlarla kıyaslanabilir (ama bu Almanlar hiç ortaya çıkmamış ve Easter Rising kendi başına başarısız olmuştur): Murat, İrlanda davasının Mağribi destekçisiydi.

Esirlerin öyküsünün geri kalanını özetlemek gerekirse:

- Resmi görüş, başarıya ulaşmanın korsanları sadece yeniden denemeye teşvik edeceğini düşündüğünden, esirleri kurtarmak için İngiltere'den fidye gönderilmedi. Bizim deyişimizle, "teröristlerle pazarlık yapılmadı."
- Cezayir'deki büyükelçi James Frizell zor zamanlar geçirdi. Kötü durumdaki mali durumunun onu pek saygıdeğer olmayan yollara sürüklediğine dair işaretler vardır. 1632'de eşine mektup yazan bir İngiliz esir, karısına, fidye parasını Leghorn'a göndermesini tavsiye ediyordu. Parayı ne olursa olsun Büyükelçi Frizell'in Yahudi tefecilerine göndermemesini tembihliyordu; çünkü bu adamlar, kendisine para gönderilen köle ölene kadar bu paranın üstüne yatıyorlardı ve sonra da kimse fonlardan bir haber alamıyordu.
- Yıl 1633 olduğunda sadece bir esir (bir kadın) serbest bırakılmıştı; Luganolu Job Frog Martino adlı gizemli bir kişi sayesinde. Geri kalanların hepsi, Büyükelçi Frizell dahil, ya öldüler ya da Türkleştiler.
- Adalet Bakanlığı ve İrlanda Konseyi tarafından Kraliyet Danışma Meclisi için hazırlanan ve 10 Temmuz 1631 tarihli İrlanda Devlet Evrakları Takviminde kopyası basılan listede on bir oğlandan bahsedilmektedir; ayrıca listelenen bir dizi çocuk daha vardır. Bütün çocuklar aynı cinsiyetten olamayacaklarına göre, bu listede kullanıldığı anlamıyla "oğlan"ın, annesinden ayrılabilecek yaşa gelmiş erkek çocuğu anlamına geldiğini varsay-

mak mantıklı görünmektedir. Dini bütün Müslümanlar için en önemlileri bu yaştaki "oğlan"lardı ve bu listedeki on bir kişinin, Cezayirlilerce İslam'ı kabul etmeye ikna edilmiş olmaları muhtemeldir. 16. yüzyılda Cervantes'in ve Hükümdarlığın 19. yüzyıldaki son günlerine kadar Cezayir'de esir tutulan Hıristiyanların geride bıraktıkları kaynakların ısrarla belirttiği kadarıyla, oğlan esirleri Müslüman yapmak için büyük çaba gösterilmişti. Bu ihtidaların çoğu tatlılıkla yapılıyordu, çünkü Türkler ve renegadolar, genç muhtedilerin neşeli tavırlarından oldukça hoşnuttu; fakat aynı zamanda, ne üzücüdür ki, oğlanlar din değiştirmeye karşı direndiğinde güç kullanıldığına dair anlatımlar da vardır.

- Belli bir sayıda ihtidadan ve Kuzey Afrika'nın ve Doğu Akdeniz'in diğer bölgelerine yapılan birkaç satıştan sonra, yine de esirlerin büyük bir kısmının, esaretlerinin ilk iki buçuk yılında ölmüş olmaları muhtemeldir. Yine de Baltimore tutsakları şanslıydı, çünkü Kuzey Afrika sahilinin tehditkâr ve düzenli bir ziyaretçisi olan veba, 1624'ten beri Cezayir'de hiç görülmemişti. Buna karşın çiçek hastalığı, kolera, tifo, tifüs ve kızamık buralarda sürekli kol geziyordu; ayrıca bazı küçük çocuklar, dizanterinin yeni türlerine dayanamayıp kısa süre sonra ölmüş olabilirler.

- Devlet yetkilileri ve aileleri tarafından unutuldukları na dair gittikçe büyüyen inanç, esirlerin omuz silkmesine ve böylesine sert bir şekilde tanıştırıldıkları yeni evlerini tamamen benimsemelerine yol açmış olmalı. Baltimore'dan gelen insanların, İzlandalılar'ın Cezayir'e

nasıl yerleşmiş olduğunu görüp, Kuzey Atlantik'in rüzgâra açık sahillerine kıyasla Akdeniz sahili için söylenebilecek birçok iyi şey olduğuna karar vermiş olmaları mümkündür.

Devrim'den sonra, Cromwell, Cezayir'deki bütün İngiliz esirlerini fidyeyle serbest bıraktırmaya karar verdi ve bunun için Edmund Cason adlı bir kişiyi bölgeye gönderdi.

> Edmund Cason'ın 1645'te derlediği listede, 1631'de Baltimore'dan götürülen kişilerden sadece bir tanesi vardır. Adı Joan Broadbrook'tur ve kayıtlarda adı geçmesine rağmen hâlâ bir sır olarak kalmıştır. 1631 Temmuz'unda Whitehall'daki Kraliyet Danışma Meclisi'ne gonderilen belgede, Baltimore'dan götürülen kişiler arasında, Stephen Broadbrook'un, karısının ve iki çocuğunun adları geçiyordu. Buna göre, Joan Broadbrook, Stephen'ın eşi ya da kızı olabilir. Diğer Baltimoreluların bir tanesi bile Edmund Cason tarafından hazırlanan serbest bıraktırılanlar listesine geçmemiştir. 105 kişi, arkalarında tek bir iz bile bırakmadan kaybolmuşlardı. Bir kadın, 1634'te kendi fidyesini ödeyip serbest kalmış ve böylece kayıtlara geçmiştir; fakat geri kalanlar hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Belgelerde içlerinden birisinin Baltimore'a dönüp dönmediğine ilişkin hiçbir şey bulunmamaktadır.

İrlanda'dan dönüşünden bir süre sonra Murat Reis "hayatında ilk defa" büyük bir talihsizlik yaşayıp Malta Şövalyeleri tarafından esir alındı. Bu felaketin haberi Cezayir'e ulaştığında eski dostumuz Pére Dan da oradaydı. "Bir gün, o renegado ve korsanın [Murat Reis] karısını avutmak için sokakta paldır küldür koşan yüzden fazla kadın gördüm; bunu başardılar da, kederde ve acıda birbirleriyle yarışarak ve böyle ters ve vahim olaylar karşısında gelenekleri olduğu üzere gerçek ya da sahte gözyaşları dökerek..."

1640'ta "nasıl olduğunu kimse bilmiyor" Murat Reis, "dinin hizmetindeki" bu dehşetengiz Şövalyelerin elinden bırakılışını ya da kaçısını ayarladı ve eski uğrak yerlerinde tekrar ortaya çıktı. Fas'a geri döndü, Sultan etkilenmişti ve onu, Sale'nin yaşlı toprağından çok da uzak olmayan, Safi kıyı şehrinin yakınlarındaki Oualidia Kalesi'ne vali tayin etti. Coindreau'nun dediği gibi, bu, yaşı ilerleyen korsan için bir tür "altın emeklilikti."

O yılın 30 Aralık'ında [Coindreau 24'ü diyor], Jansz'ın, valisi olduğu kente [aslında Safi'ye] bir Hollanda gemisi geldi. Gemi yanında, korsan için hoş bir sürpriz olarak, artık çekici bir genç kadın olmuş olan kızı Lysbeth'i getiren yeni Hollanda büyükelçisini taşıyordu.

Bu karşılaşma bütün izleyenleri duygulandırdı. Jansz, "her tarafında uşaklar, ipek yastıklarla halının üzerinde büyük bir görkem içinde otu-

ruyordu." Baba ve kız buluştuklarında "ikisi de ağlamaya başladı ve bir süre söyleştikten sonra Murat, soylu tavırlarla yanından ayrıldı." Lysbeth daha sonra bunu izleyen Ağustos ayına kadar, birkaç mil iç karada olan Maladia'daki şatosunda babasıyla birlikte kaldı, "ama gemideki genel görüş oydu ki, etrafındaki insanlardan ve o ülkeden artık sıkılmıştı." Bir şekilde Hollanda'ya döndü; daha sonra ondan haber alamıyoruz. Tahminen, deniz ya da Fas'la hiçbir ilgisi olmayan saygıdeğer bir Hollandalı'yla evlenmiştir.

Jansz'ın nasıl öldüğünü kimse bilmemektedir. Elimizdeki tek şey uğursuz bir imadır ve Oostzaan'ın Okul Müdürü'nün onun hakkında yazdığı biyografinin içindedir. Bu biyografi şu cümleyle son bulur: "Sonu çok kötü oldu."
(Gosse, 57-8)

Tabii ki bir korsan olarak Murat'ın "sonunun kötü bitmesi" zorunluydu. Ama buradaki dindar biyografi yazarı, Jan Jansz için bir çeşit korkunç ve ibret verici bir ölüm kotarmak için (Kaptan Ward'da olduğu gibi) vebadan öldüğünü bile söyleyememiştir. Herhalde yatakta uykusunda ölmüştü -belki de Allah'ın sevgisini kazanmış bir şekilde.

DİPNOTLAR

1-Coindreau, bu bayrağı, Osmanlı korsanları tarafından sıkça kullanılan, kırmızı zemin üzerine altından üç hilal olarak tanımlıyor. Ancak burada, kırmızı zemin üzerine altınla işlenmiş, üzerinde adam figürü olan ayla, Salé bayrağı da kastediliyor olabilir.

2- Hatta, B. Quinn'in harikulade kitabı Atlantean: İrlanda'nın Kuzey Afrika'daki Denizcilik Mirası'nda belirttiği gibi, Baltimore'un yağmalanması, neolitik ve hatta megalitik zamanlara uzanan bir tarihçenin son halkası olabilir. Munster'ın Keklerden önceki kabilelerine Hibernii dendiğini ve bunların İspanya'dan gelme İberilerin bir kolu olduğunu belirtmek ilgi çekicidir. "Ber" hecesi, her iki halkın da Kuzey Afrika Berberileriyle alakalı olduğuna inanmaya yeterli bir nedendir (Quinn daha pek çok neden sunmaktadır). Bu durum, Quinn'in henüz yeni araştırmaya başladığı, İrlanda-Fas bağlantıları konusunda büyük bir inceleme ve varsayım alanı açıyor. Ayrıca, aynı temanın "Afrika merkezli" yaklaşımı için bkz. Ali ile Ali (tarih yok).

Corsair'in Takvimi

Bu çalışma boyunca, corsair ve korsan kelimelerini eşanlamlıymış gibi kullandık, ama bu aslında pek de doğru değildir. Kelimenin tam manasıyla korsan, denize açılan bir suçlu iken; corsair, "korsanlık fermanı" bahşedilmiş izinli bir korsan ya da bir devletin gemi seferlerine saldırmak için bir diğer devletin kurduğu bir komisyon gibi hareket eder. Izinli korsan, sadece saldırdığı gemilerin bakış açısına göre bir suçludur; kendi bakış açısına göre ise meşru bir savaş eyleminde bulunmaktadır. Corsairlerin durumu ise, ulusal çıkarları aşan dini savaş kavramı yüzünden karmaşıklaşmaktadır. Cezayir, Tunus ve Trablusgarp, izinli korsanları Osmanlılar'ın yaptıkları bütün anlaşmalara saygılı davranmalarını ve Türkiye ile barış içindeki devletlere saldırmamalarını bekleyen Osmanlı İmparatorluğu adına görevlendiriyordu. Bu kuralı bozan corsairleri disipline etmek için birçok kere girişimlerde bulunul-

muştu; eğer girişimler gönülsüzce yapılıyor ve genellikle başarısız oluyorsa, "corsairlar kendi açılarından" sadece daha büyük bir güce, yürürlükteki cihadın gereklerine uyuyorlardı. Brown, Salé'nin eylemlerinin ideolojik temelini göstermek için Faslı tarihçilerden bazı alıntılar yapıyor:

> "Kutsal Savaş Donanması ya da Slawi Korsanlığı" (ustul al-jihad aw al-qarsana as-salawiya) başlıklı bölümde Muhammed Hacı, korsanlığın (Arapça karsana), orjinal Latince anlamının yabancı türevleri (yani Fransızca course, izinli korsanlık) bağlamında anlaşılmaması gerektiğine işaret etmiştir. "Bunun yerine," diyor "Slawi corsairler sözcüğüyle, Endülüs Müslümanlarına eziyet eden ve onları haksız bir biçimde evlerini ve mülklerini terk etmeye zorlayan İspanyollara karşı ayaklanmak ve anavatanlarını savunmak için okyanusa cesurca yelken açan Endülüslü ve Faslı savaşçıları (mucahitler) kastediyorum."
>
> Böylece, Salé halkı için, açık denizlerde veya Avrupa sahillerinde savaşmak ve yağma yapmak, hem önceki hanedanların kutsal savaşının bir devamı olarak hem de el-Ayyaşi gibiler tarafından sahillerin savunulması olarak meşrulaştırılıyordu. "Asil ve gururlu" corsairler, Salélı azizlerin hayırduasını almışlardı ve kent halkıyla bütünleşmeşlerdi. Ne var ki en azından bazı korsanların renegado olduklarını ve

Salé'ye gelmekteki asıl amaçlarının "kutsal savaş"ın getirdiği genel refahtan pay almak olduğu yadsınamaz. "Hassar ailesinin sandığına bakın; eski bir Hıristiyan denizcisinin şapkasını bulacaksınız. Fenış ailesinin uluç (Hıristiyan köle) kökenleri, gözlerinin maviliğinden daha gizli değil..." İşte tüm bunlar, insanlar kentin eski renegado ailelerinden bahsederken duyulan alaycı yorumlardan birkaçıdır. Salé'de aslamiler (İslam'a ihtida edenler) olsa da, kökenleri, ne toplumun normlarını ve değerlerini tamamen özümsemelerine ne de toplumda iktidar sahibi mevkilere gelmelerine engeldi. Salé'de sosyal ve kültürel entegrasyona yönelik baskılar, bu renegadoları, din savaşçısı haline getirdi."
(Brown, 1971: 53)

Salé-Rabat, 17. yüzyılın ilk yarısında tabii ki hiçbir dış devlete borçlu değildi, fakat Cumhuriyet adına corsairleri görevlendiriyordu; Cumhuriyet ise "az çok" corsairlerin kendilerinden oluşuyordu. Cezayir, Tunus ve Trablus "corsair devletleri" diye adlandırılmıştır, fakat gerçekte bu tanımlamayı sadece "Sallee" hak etmektedir.

Bir korsan ve privateer (çevirmenin notu: buradaki privateer kelimesi de korsan anlamına gelir, iki kelime arasında sadece nüans farkı vardır ancak ne yazik ki Türkçe'de korsan kelimesinin bu kitapta kullanıldığı kadar çok eşanlamlısı yoktur) arasındaki farkı anlamanın en kolay yolu, ganimeti

farklı bölüşme biçimlerine bakmaktır. Korsan kaptanları genellikle sadece birbuçuk ya da iki pay, geminin subayları birbuçuk ya da bir çeyrek, mürettebat bir pay ve savaşmayanlar (kamarotlar ve müzisyenler!) yarım ya da dörtte üç pay alırlardı. Buna karşılık bir privateer kaptanı, mürettebatın tek payına karşılık 40 pay alırdı. Tabi ki başarılı bir priveteering seyahatinde alınan bir pay kraliyet donanmasındaki maaştan çok daha fazla olabilirdi ama korsancı eşitlikle aralarındaki fark çok çarpıcıdır. Korsanlar, saf hallerindeyken neredeyse komünistiktiler. Onları sadece öncü-kapitalistler olarak gören akademisyenler büyük bir hata yapıyorlar. Korsanlar, "sosyal haydut"un (i.e., "ilkel devrimci") Marksist tanımına uymuyorlar çünkü korsanların "sosyal" bir bağlamları, karşılarında ana direniş öğeleri köylü toplumu yok. Hobsbawn gibi Marksistler korsanları hiçbir zaman gerçek radikalizmin onayladıkları "müjdecileri"nin arasına dahil etmemişlerdir çünkü korsanları -en iyi- direnişe sadece bir kendilerini büyütme ve ilkel kümelenme şekli olarak katılan bireyler olarak görüyorlar. Korsan gruplarının kendi sosyyal eksenlerini oluşturduklarını ve bu grupların "devletlerinin" (gemilerin "tüzüklerinde" dışa vurulduğu gibi) hem mümkün olan en fazla bireysel özgürlüğü vererek anarşik hem de ekonomik hiyerarşiyi yokederek komunistik olduklarını unutuyorlar. Korsanların sosyal organizasyonunun 15.-18. yüzyıl devletlerinin hiçbirinde paraleli yoktur -Rabat-Salé hariç. Bou Regreg Cumhuriyeti sadece damıtılmamış bir korsan ütopyası değil, aynı zamanda da korsan prensiplerine dayanan bir devletti; aslında bu prensipler üzerine kurulan tek devletti.[1]

Bir kere daha, ganimetlerin bölüşümünün bir incelenişi bi-

ze,corsair toplumu hakkında kesin yapısal kavrayışlar verecektir. Osmanlı Berberi vilayetlerinde:

> Bir yolculuğun karının bölüşümü çok eğiticidir. 1630'larda paşa, Cezayirde %12, Tunus'ta %10, geminin onarımı için 1%; murabıt 1% alıyordu. Geri kalan 86-88%in yarısı gemi sahibine ve diğer yarısı da mürettebata ve askerlere gidiyordu. İkinci yarıdan, reis 10-12 pay, ağa 3 pay, kılavuz 3 pay, dümenci 3 pay, yelken idarecisi 3 pay, ambar görevlisi 3 pay, cerrah 3 pay, denizciler 2 pay alıyorlardı; eğer gemide demir atmakla görevli birileri varsa onlara sadece 1 pay veriliyordu "çünkü onlar insanın pek arkasını yaslamadığı insanlardı". Eğer bu kişilerden bazıları kölelerse, hamileri paylarını alıyor ve bazen bir kısmını kölelere veriyorlardı. Dan'ın paylaşım hakkındaki anlatımları, diğer bilgi kaynaklarıyla aşağı yukarı uyuşmaktadır.
> [Wolfe: 144. Murabıt, gemiyi kutsayan ve başarılı olmaları için dua eden Sufi ya da shrine guardiandır.]

Gemi sahiplerinin, "vergiler" düşüldükten sonraki kârın yarısını aldıklarını görüyoruz ama çoğu kez kaptanlar kendi gemilerine sahiptiler. Öyle olsa bile bu uygulama kesinlikle öncü-kapitalist görünüyor. Öte yandan, Avrupalı privateer kaptanlarına bunun kırk katı ödenirken kaptan, kaptan ola-

rak (gemi sahibi olarak değil) en kötü ödenen tayfadan sadece 10 ila 12 kat fazla para alıyor. Bu, bir tür eşitlikçi yaklaşıma işaret etmektedir gibi görünmektedir.

Salé'den gelen veriler, yorumlanması biraz güçtür. Coindreau'ya göre,

Fas Cumhuriyetinde, ganimetleri bölüşmenin olağan yöntemi aşağıdaki gibiydi:

> - %10'u merkezi otorite için (Salé Divanı);
> - Kalanın yarısı, seferde meydana gelen zararlarını tazmin etmek için donanımı gerçekleştiren kişiye [l'armateur] (ya da reise);
> - Diğer yarı da -bütün ganimetin %45'i- geminin müretteba tına. Subaylar, kılavuz, topçubaşı, cerrah genelikle üçer pay alırlarken, manevra kumandanı, kalfa ve topçular ikişer alırlardı.
> [Coindreau, s. 64]

Bütün korsanların da hemfikir oldukları gibi, av yoksa ödeme de yoktu -ama en meyva vermeyen seyahette bile kumanya için mürettebattan para alınmazdı.

Bu bize, eğer geminin sahibi / donanımını gerçekleştiren kişi değil de doğrudan (kendi gemileri bulunan) Divan ya da bir hissedar veya gemisahibi grubu tarafından atanırsa kaptanın eline ne geçtiğini anlatmamaktadır. Kaptanın, geminin sahibi olduğunu ve erzağını sağladığını varsayarsak %45 kazanıyordu. Avrupalı privateer kaptanın kazandığının aşağı yukarı aynısı. Eğer böyle değilse büyük ihtimalle Cezayirli kaptanların %10-12'si gibi birşey kazanıyordu. Cumhuriyetin li-

derliğine bile gelen Hollandalı Renegado Murat Reisin durumunda olduğu gibi, birçok gemisi olan kaptanlar son derece zenginleşebiliyorlardı.

Belli ki Rabat/Salé katıksız bir korsan teşebbüsü gibi organize edilmemişti -Ama bir Avrupa ya da İslam monarşisi gibi de organize edilmemişti. Cezayir ve Salé arasındaki büyük fark, "vergilerin" birincisinde hemen Istanbul'a gitmesi, oysa ikincisinde Salé'da kalmasıydı. Bu vergi, uzaklardaki bir sultanı semirtmek yerine corsairlara faydalar sağlamak için (surların tamiri, seferler finase etmek) kullanılıyordu. Salé'in Saadianlarla, Murabıt al-Ayyashiyle ve Alewite hanedanlığıyla vs. savaşları hep, corsair bağımsızlığının hem sembolü hem de bedeli olan %10'u merkez almaktaydı. Salé, ne anarşik ne de Libertatia (aşağıya bakınız) ya da gerçek hayattaki diğer korsan ütopyaları gibi komunistikti -ama herhangibir Avrupa ülkesinden çok daha komunistik olduğu kesin. Vali-Amirali ve Divanı seçimle başa geliyordu ve eğer insanların çıkarlarına hizmet etmezlerse her yıl seçimle görevlerinden alınabilirlerdi. Bir deniz yolculuğuna katılmaya gücü yeten herkesin zengin olma şansı vardı. "Savaş esirleri" bile Renegadolar olarak özgürlük ve servet kazanabilirdi. Cumhuriyete katılan profesyonel korsanlara gelince yine, gerçek korsanlığın katıksız özerkliğini kaybetmelerine rağmen bir ev, toplum, bir destek kaynağı, Pazar ve servetlerinin keyfini sürebilecekleri bir yer kazandıklarını görüyoruz -bir korsanının eksikliğini hissedip özlemini çekebileceği herşey. Bütün bunları elde etmek belli ki kazancın bir kısmını gözden çıkarmaya değerdi.

Rabat-Salé için bir liman görevi gören Bou Regreg nehrinin ağzı, derin karinalı düşman gemilerinin ve Avrupa do-

nanmalarının kıyıya etkili bir bombardıman için gerektiği kadar yaklaşmalarını engelleyen tehlikeli bir sahil kordonuyla korunuyordu -ama bu özellik corsairları da bazı bakımlardan engelliyordu. Mesela, kadırgaların -""yuvarlak gemilerin" bile- küçük ve çektikleri su kesimi sığ olmak zorundaydı ve bu da uzun seyahetleri zorlaştırıyordu. Takip altında limana sığınırken suların alçalması yüzünden gecikebilip, birçok üzücü olayda olduğu gibi, ev görüş alanlarındayken esir düşebiliyorlardı. Ama Saléli gemiler bütün eksiklerini -örneğin erzak için depo ya da son derece ağır olan toplar için yeterli tonaj- hızları, manevra kabiliyetleri ve kaptanlarının denizi iyi bilmeleriyle kapatıyorlardı. Dahası Müslüman denizciler usturlap gibi bilimsel araçlarla tanışıktılar (ve hatta çoğunu kendileri keşfetmişlerdi) ve artık istikametlerini bulmak için tahmin yürütmek ya da kıyı boyunca gitmek zorunda kalmıyorlardı. Subaylar da mürettebat da azıcık erzak ve son derece rahatsız kamaralarla idare edebiliyorlardı. Böylece corsairlerin hareket alanı beklenenden fazla olabiliyordu -İzlanda baskını bir istisnaydı ama İngiliz kanalı bile güvende değildi (Bir keresinde Salli bir korsan Thames halicinde yakalanmıştı).

17. yüzyılda kış mevsimi, ticari gemiler, corsairlar ve hatta büyük donanmalar için bile tatil sezonuydu. Corsairler mevsimsel bir kalıp izliyor ve her yıl en az üç ya da dört ayı politikayla, aşk ilişkileriyle, evlilik hayatıyla veya sefahatle, işler çevirerek, tamirat yaparak ve gemi inşa ederek -ve hatta belki de Sufizmin gereklerini yerine getirerek- arzuladıkları ve arzulamadıkları şeylere uygun bir biçimde evde, Salé'de geçiriyorlardı.

Genellikle Mayıs civarında, Bahar geldiğinde bir corsair, (bizim incelemekte olduğumuz dönemde) büyük ihtimalle 40 ile 60 arasında küçük gemiden oluşan donanmada bir yer aramaya başlardı. Coindreau'nun tasvirlerine göre bu gemiler şunlardır:

Donanmanın yaklaşık yarısı kuzeye, büyük ihtimalle de İberya yarımadasındaki bereketli avlanma bölgesine doğru ve diğer yarısı da Yeni Dünya'dan altın kargolarıyla dönen devasa İspanya ve Portekiz filolarının sürüden ayrılan gemilerine pusu kurmak için beklemek üzere Kanarya adalarına ve Asor adalarına doğru güneye giderlerdi. Olağan sefer amaçları için iki ya da üç gemi bir cephe oluştururlardı; bir ganimet ele geçirildiğinde, geri kalanlar dalgalarla boğuşmaya devam ederlerken ona Salé'e kadar eşlik etmesi için bir kadırga ayrılabiliyordu. Her gemide herhalde en fazla iki ay yetecek kadar sınırlı bir boucan[2] ve kuskus stoğu bulunuyordu. Eğer gemilerin erzak stoklarının yeniden doldurulması ya da tamir edilmeleri gerekirse, Tetouan, Mamora, Fedala, Azemmour ya da Safi gibi birçok Fas kıyı kentlerinden birini (en azından bunların Avrupalı güçlerce tutulmadıkları dönemlerde) yardıma çağırabiliyorlardı. Bazen donanmanın bir kısmı Cebaliktarık Boğazını geçiyor ve Akdeniz İspanya ve Fransasının gemilerine ve hatta kıyılarına baskın yapıyorlardı -ama buraları genellikle Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ın müsait tepinme bölgeleri kabul ediliyordu. Ama diğer Berberi devletlerinin corsairları, Atlantik'e Salli Denizciler kadar hemen hemen hiç açılmıyorlardı. 1625'te İngiltere'deki Plymouth'tan esirler götürmüşlerdi; 1626'da beş gemi Wales kıyılarında kuşatılmışlardı; 1627'de Izlanda'ya varmış ve Reykjavik şehrini

yağmalamışlardı. Burada ganimet azdı ama yine de şanssız esirler köle pazarında oldukça popüler olmuştu. Eylemlerin çoğu İngiltere ve İrlanda arasındaki suları merkez alıyordu ve biz de corsairlerin, Güney ve Kuzey İrlanda'nın gözden uzak, kanunsuz kaçıkçı limanlarından bazılarını dost limanlar olarak kullandıklarını varsayıyoruz. Salé donanmasının iki yıl zarfında Newfoundland kıyılarında 40'tan fazla balıkçı kadırgasını esir aldığını ve 1624'te de Salé'den gelen bir düzine civarında geminin Acadia ve Nova Scotia kıyılarında göründüğünü biliyoruz. İngiliz donanması 1637'de Salé'e geldiğinde amaçları, Newfoundland'de kuşatılan İngiliz kadırgalarından gelen zavallı balıkçıları fidye karşılığı serbest bıraktırmaktı.

İnsan, sıradan Salli Denizciyi -ya da sağduyu sahibi herhangi bir korsanı- şiddet arzusu dolu ya da özellikle acımasız olarak hayal etmemeli. Comte de Castries bunu şu şekilde ifade etmiştir: "Şanslarını savaşın şanında denemektense avlarını silahsız ve barışçıl ele geçirmeyi tercih ederlerdi." [Coindreau tarafından alıntılanmıştır, 1948: 133] 17. yüzyılın ya da 19. veya 20. yüzyıldan önceki herhangibir yüzyılın "acımasız" olduğunu söylemek bir tarihçi klişesidir. Modernist Avrupa-Amerikan şövanizmi bu tip ifadelerden arındırıldığında, bize geriye kalan şey "o zaman" ve "şimdi" arasındaki algılanmakta olan farktır. Modern çağ, eylemle eylemin algılanışını teknoloji aracılığıyla birbirinden uzlaştırararak, bilinci kendi acımasızlığından kurtarana kadar bastırmakta başarılı olmuştur. Biz, şiddet görüntülerinden, Bou Regreg Cumhuriyetindeki en sert kabadayıya bile son derece şeytani gelecek şekillerde zevk alıyor ve tam aynı duygusuz ve ya-

bancılaşmış şekilde ölüm ve yıkım yaratıyoruz: bir düğmeye basarak. 17. yüzyılda, savaş araç gereçlerindeki ilerlemelere rağmen çoğu ölüm kalım mücadelesi yüzyüze kavgada, Bronz Çağının çok ilerisinde olmayan bir teknoloji kullanılarak sonuçlandırılmak zorundaydı. (Aslına bakılırsa, saf bir Avrupalı gezgin olan William Lempriere, mizah duygusu gelişmiş bir "yerli bilgi kaynağı" tarafından, corsair şeflerinin taktiğinin diğer gemilerin üzerine kayalar yuvarlamak olduğuna ikna edilmişti -ve bu ona, biraz ilkel olsa da son derece mantıklı gelmişti.) [Lempriere, 1971] Low ve Karasakal gibi birkaç korsan, deyimin tam ve tıbbi anlamıyla denize açılan sadistler gibi görünmektedirler ve kuşkusuz Salé, böyle birkaç tipi çekiyordu. Ama gerçek şu ki savaş tehlikelidir ve zordur. Corsairları ilgilendiren şey ganimetti, (bir Fransızın farzedebileceği gibi) "şan" ya da (bir İngilizin farzedebileceği gibi) "erkeklik" değil; kazandıkları sürece "korkak kabadayılar" zannedilmekten mutluydular. Bu yüzden de ilk savaş hilelerine ve kamuflaja başvurur ve tüfekleriyle kılıçlarına son çare olarak başvururlardı. Korsanlık, hiç çalışmadan para kazanma düşüncesinin aşırı bir örneği olarak görülebilir: Fas kahvehanelerinde beş ya da altı ay salınmak, sonra güzel, mavi bir okyanusun üzerinde bir yaz seyahati, birkaç saatlik emek ve, vay canına, bir aylaklık yılı daha finans edilmiş oldu işte. Eğer korsanlar tembel olmasalardı ayakkabı tamircisi, madenci ya da balıkçı olurlardı -ama eski filmlerdeki gansterler gibi, "çalışmak enayilere göredir" diye düşünüyor ve çalışmamak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Pere Dan'ın söylediği gibi, "Corsairlar, kendilerinin daha güçlü olduklarına kanaat getirmeden hiçbir Hıristiyan tüccarı takip etmiyor-

lardı; eğer an az birkaç avantajları yoksa, küçük bir donanmaya karşı büyük bir donanma değillerse çok ender saldırıyorlardı -çünkü bu kötü şöhretli korsanların aslında yüreklerinde namert korkaklar oldukları ve büyük bir avantaja sahip olmadan asla savaş vermedikleri doğrudur." [Coindreau, 1948: 134]

Doğal olarak her corsair kadırgası bütün ulusların bayrakları ve flamalarından oluşan güzel bir koleksiyon taşır ve ilk önce İngilizleri İngiliz, Fransızları Fransız olduklarına inandırmak isterlerdi; kendi bayrakları, Aydaki Adam, kuşkusuz pek seyrek görünüyordu.[1] Bayrakları Cezayir corsairlarıyla değiştirmeleri önceden anlatılmış idi.

Henry Mainwaring anılarında, Salli Denizcilerin şafak vakti bütün yelkenlerini çektiklerini ve olası bir av için ufukları taraması amacıyla yukarıya bir gözcü yolladıklarını nakletmektedir -farkedildiği zaman, potansiyel kurban uzun uzun dikkatle incelenir ve tartışılırdı: tüccar mı donanma kadırgası mı? Palangalamak için çok mu büyük, zahmet etmek için çok mu küçük? Hangi stratejiyi uygulamalı, hangi bayrağı çekmeli vs.? [Coindreau'da alıntılanmıştır, 1948: 137]

Takibe ve eyleme karar kılındığında corsairlar, birkaç top atışının düşman kaptanında rasyonel bir ruh hali (özellikle de eğer gemi sigortalıysa!) ve derhal teslimiyet yaratacağını umarlardı. Eğer böyle olmazsa güverteyi işgal etmek zorunda kalırlardı. "Korkunç birşeydir," diyor Pere Dan, "bir kadırgaya nasıl bir öfkeyle saldırdıklarına şahit olmak. Giysilerinin kolları dirseklerine kadar kıvrılmış, ellerinde kılıçlar, kurbanlarının cesaretlerini kırmak için hep birlikte büyük bir ses çıkararak kıç kasarasına akın ederler." Gözdağı ve vahşi çığlık-

lar gösterisinin işe yarayacağı umut edilirdi -gerçek savaş son çareydi ve en beğenilmeyen taktikti.

Bir gemi ister sikke, ister değerli herhangi bir kargo taşısın, mürettebatı ve yolcuları garantili bir gelir kaynağı oluşturuyordu.[1] İslam Kanunlarına göre "(kutsal) savaş esirleri," kölelerle aynı kategoride sayılmıyorlardı. Kölelerin Kanunda belirli hakları vardı ama esirler sadece insan ganimetiydi. Salé'in özgürlüğünü, insanları fidye için kaçırarak ve satarak finanse etmesi gözümüzde bu özgürlüğü doğal olarak lekelemektedir ama modern duyarlılığımızı sadece Salé'e yöneltmemeliyiz. Malta Şövalyeleri de aynı ekonomik prensipleri uyguluyor ama ama ilk-demokratik özgürlükler yaşamıyorlardı -ve İngiliz Donanması, istemedikleri halde askere alınan adamları gerçek birer köle olmaya "özendiriyordu." Ne olursa olsun, Faslı denizciler kürekle çekilen kadırgaları kullanmayı bıraktıktan beri, esirlerinin pek azı Cezayir -ya da Malta ya da İspanyol- gemilerinde "kadırga köleliği" yaparak güçlerini tüketen binlerce insanın (Miguel de Cervantes ya da ilk Amerikan anarşistlerinden Rhode Island'lı William Harris gibiler) [Bakınız Wilson, 1993] kaderini paylaşacaktı.

> Mahkum olanın küreğe ilk önce yüzünü, kaşlarını ve kafasını kazırlar (çünkü daha büyük bir utanç gelemez bir Hıristiyanın başına). Sonra, soyulup kemerine kadar (tıpkı kırbaçlanacak eşkiyalar gibi) Zincirlenirler kürek çektikleri yerlere, beşi birden, aralarında bir Türk gidip gelir ve onların gözleri çekmeye olmasına rağmen hazır, bağırır "Çalışın, çalışın sizi Hıristi-

yanlar," ve hiçbirine gerekmemesine rağmen herhangi birşey için bir fiske ama yine de kanar çıplak sırtları ve kalkıp kalkıp otururlar gruplar halinde.

"Cezayir'de Türklerin Elindeki Esirlerin Acınası Feryatları"ndan (1624) [Norris'te, 1990: 66]

Defeo, Robinson Crusoe'nin Sallilerin elindeki bir esir olarak hayatını, egzotik işkence ve tecavüz hikayeleri anlatarak dinleyicilerin ahlakını yükselterek Avrupayı turlayan ve daha o dönemlerde bile sık sık "asparagas habercilik" yaptıklarından kuşkulanılan, fon toplayan fanatiklerden çok daha gerçekçi bir şekilde anlatmıştır. Sale'in, kölelerini kullanabilecekleri, Amerika'daki gibi geniş tarım toprakları ya da kalifiye olmayan zoraki işgücünden faydalanabilecekleri bir endüstrileri yoktu. Esirler esas olarak ticari maldılar ve kural, ticarette her zaman olduğu gibi, kırarsan satın almak zorunda kalırsın idi. Hiçkimse bir ceset için fidye ödemez.

Bu yüzden corsairların, bir gemiyi aldıktan hemen sonraki ilk işi, esirlerinin kimliklerini ya da en azından özelliklerini belirlemekti. Dillerini konuşan Renegadolar onları, detayları almak için isterlerse işkence etme açıkgözlülüğünü de kullanarak sorgulardı. Corsairlar, ellerle ilgili bir büyük bir merak geliştirmişlerdi: bir aristokrat ya da tüccarın yumuşak elleri, basit bir denizcinin nasırlı elleri, belirli meslek ve zanaatlardan doğan yara ve deformasyonlar, okuryazar olanların ellerindeki mürekkep lekeleri ve hatta sağlık, kader ve kişiliği belirleyen el falı çizgileri.

Fidye için çok fakir ama değerli becerilere sahip olan belir-

li esirlere, Türkleşmeleri karşılığında özgürlükleri teklif edilirdi -zırhçılar, metalbilimciler, gemi inşaatçılar ve bunlar gibiler çok değerliydiler ve okuryazar birisi de, seferlere eşlik eden bir katip (esir alınan gemilerin gümrük bildirgelerini ve kayıtlarını okumak için her mürettebatta bir tane bulunurdu) ve hatta Divan'da ya da bir tüccar veya büyükelçinin yanındaki bir veznedar mevkisine yükselebilirdi.

1675'te Kuzey Indies'e göç eden Richard Joyce (ya da Joyes) adlı Galwayli genç bir İrlandalı, Cezayirli corsairlarca esir alınmış ve 14 yıl boyunca Cezayir'de esir tutulmuştu.

> Cezayir'e vardığında mesleği altın kuyumculuğu olan ve kölesinin gözleyip... yumuşakbaşlı ve hünerli olduğuna karar verdikten sonra ona, kölesinin de çabucak kavradığı bu mesleği öğreten varlıklı bir Türk tarafından satın alınmıştı. Faslı, onun serbest kaldığını duyar duymaz [yani Joyce'un fidyesinin ödendiğini], kalması karşılığında, diğer avantajlı tekliflerle birlikte tek kızıyla evlenmesini ve malvarlığının yarısını almasını teklif etti. Joyce bunları kararlılıkla reddetti, Galway'e döndüğünde evlendi, altın kuyumculuğu mesleğini büyük bir başarıyla yürüttü ve büyük bir mali bağımsızlık kazandıktan sonra Rahoon malikanesini satın almasına izin verildi... Cromwell'in eski subaylarından biri olan Albay Whaley'den. [J. Hardiman'dan alıntılanmıştır, 1820.]

Galway efsanelerine göre, Joyce'un başarısının sırrı, Cezayir'deyken, Fas sembollerine, iki el tarafından tutulan taçlı bir kalbe (bazen de bir gül olduğu rivayet edilir) -ünlü Claddagh yüzüğü, Shamrock kadar İrlandalı olan aşk ve arkadaşlık yüzüğünün sembolüdür bu aslında- dayanarak tasarladığı bir yüzükteydi.

Joyce, servetini esirliği sırasında yaptığı bir zanaata borçlu olan tek Berberi esiri değildi.[5]

Salé'in, ender rastlanan ilk elden anlatımları, "16 Aralık 1670'de denizde ele geçirilen, Salé'de Azizler Gününde 360 ecusa satılan Fransız bir esir olan Germaine Mouette tarafından yazılmıştı.

> Sayıları dört olan sahiplerinin arasından bir tanesi onu köle olarak tutuyordu. Diğer üçünün herbiri Mouett'nin altıda birine sahipti. Satıldıktan sonra hemen fondouk'a [yani, bango'ya, köle merkezine] götürülmüştü [diğer üç kişi, kısmi hisselerini ilk sahibinden aldılar]. Aralarında en yaşlısı bir devlet memuru olan Muhammad al-Marrakchi'ydi. İkincisi, Mohammad Liebus adlı bir yün ve yağ tüccarıydı ve üçüncüsü de bir Yahudi olan Rabbi Yamin'di. M. Al-Marrakchi köleyi evine götürdü, evde karısı Moutte'ye beyaz ekmek, tereyağı, bal ve biraz da Şam hurması ve kuru üzümü verdi. Daha sonra köle merkezine geri yollandı. Burada ziyaretine gelen Yahudi onu resmi bir şekilde selamladı ve eğer ailesi, dört sahibinin istedi-

ği fidyeyi verirse özgürlüğüne kavuşacağına söz verdi. Eğer ücretini yollamalarını istemek için Fransa'ya bir an önce mektup yazmazsa sopalarla dövülecek ve ölmesi için bir kuyuya atılacaktı. Mouette bunu hemen yerine getirdi ama yalan söylemeye ve bir ayakkabı tamircisinin kardeşinden fazla birşey değilmiş gibi davranmaya karar verdi -bu yüzden, Yahudiye tercümanlık yapan renegado, bu esirin satışından kar beklenemeyeceğini belirtti. Sonraki gün Mouette, üçüncü sahibine, karısı ve kaynanası esire acıyan yün ve yağ tüccarına yollandı. Önce onu buğday öğütme işine verdiler ama bu görev çok yorucu çıkınca onu, tüccarın küçük oğluna arkadaş olarak verdiler. Çocuğun Mouette'ya bağlandığını gören iyi kalpli eş, ona ekmek ve tereyağı, bal ve meyvalarla ziyafet verdi ve ayağındaki giymeye zorlandığı 25 poundluk prangaları çıkarttırdı. Müslüman olması ve yeğeniyle evlenmesi için ona yalvardı." [Mouette bu durumdan kadını "dünyadaki en duyarlı ve duygulandırıcı kelimelerle" yıkayarak çıktı ve eskisinden daha da fazla el üstünde tutulmaya başlandı.]

Mouette, sözde fakirliği sayesinde pek acı çekmeden bir yıl boyunca orada kaldı. Ama en sonunda, Keşkek valisi olan dördüncü sahibin sabrı tükendi. Mouette'deki haklarını talep etti ve ahırında çalışması için onu götürdü. Ar-

tık esirin tayını kara ekmeğe kadar düşmüştü ve diğer esirler ve fakir Araplarla birlikte ıkış tıkış ve gürültülü bir barakayı paylaşıyordu. Vali, 1000 eküslük fidye talebini yineledi ama Mouette fakirliğinde ısrar etti ve bunun üzerine kale surlarını tamir etmede duvarcılarla birlikte çalışmaya yollandı. Diğer işçiler ona kötü davrandılar ve acımasızca dövdüler -ve böylece onu en sonunda fidye parasını toplaması -ve böylece de en sonunda özgürlüğüne kavuşması- için yüreklendirdiler.
[Penz, 1944: 13- 14]

Rehinleri kurtaran frerlerin ve diğer propogandistlerin anlattıkları dehşet dolu öykülerle karşılaştırıldığında Sieur Mouette'nin hikayesi kulağa gerçek gelmektedir: belli ki esirin hayatı cok eğlenceli değildi ama kötü anları kadar iyi anları ve hatta olası kurtuluş ve kaçış yolları da vardı. Bu yüzden Richard Joyce efsanesi gibi anlatılar güvenilir gelmektedir; ve aynı zamanda bu sayede de Joyce ve Mouette gibi esirler için İslam'a geçme olasılığının ne kadar baştan çıkarıcı olduğunu anlayabiliyoruz. Bu Faslı "yeğenler" de cabası! Şu oryantal kadınlar ve (neredeyse) karşı konulmaz olan aşk büyüleri!

"Işleri rast gitmiş" olsun olmasın, Ekimin sonları geldiğinde bütün Salli Denizciler limane, gemiler bir kanala (iyi korunan Eski Salé'in duvarları ve nehrinin arasına), Corsairlar, ihtişamda kuşkusuz şehir dışındaki saraylardan Rabat'ın arbede Morisco bölgesindeki rue des Morisco'daki kirli kiralık o-

dalar arasında değişen kış mekanlarına dönmüş olurdu. Kentin kendisine gelince, 17. yüzyılın kent dokusu (aslına bakılırsa 10. yüzyılın) bütün eski kasabalarda ve hatta şehirlerde hala hayatta kaldığı için Fas'ı Fas'ı ziyaret etmiş olan herkes kolayca gözünde canlandırabilir. Rabat'ın tersine Salé, modernleşmeye karşı koymuştur ve hala, camsız duvarlar, pazarlar, camiler, hamamlar, gölgelik kahvehaneler, mavi ve beyaz kiremitli halk çeşmeleri arasındaki dar, dolambaçlı ara sokaklardan oluşan -bütün trafiği yayalar ve eşeklerden ibaret olan, baharat, yakacak odun ve lağım kokan ve bu kokusunun okyanusun serin, tuzlu rüzgarıyla kesildiği- aynı temel şablonu sunmaktadır.

Rabat ya da "Yeni Salé," esas olarak Endülüslü Moriscolar tarafından inşa edilmiş ve sokaklar için diğer Fas şehirlerindeki dolambaçlı ara yollara hiç benzemeyen bir örgü planı kullanmıştı. Yerel mimari bir Endülüs etkisi gösteriyordu. Şehir, bazıları "Korsanların Kulesinden" yayılan ya da ünlü eski "Fas Kafe"nin yanı "Şeytanın Merdivenleri"nin altından geçen, yer yüzeyinin hemen altına kazılmış gizemli yeraltı tünelleriyle birden çok tabakada varoluyordu. Şehir, koruyucu duvarlarla kuşatılmıştı ve Casbah, diğer herşeyden çok heryerin üzerine çöken bir ortaçağ kalesini andırıyordu -ve gerçekten de bu tam da olduğu şeydi.

Fas evleri değişmeden kalmıştır ve bugün hala İspanya ve Kuzey Afrika'da yapılmaktadır (geleneksel yapıları beton ve metale yeğleyecek kadar sağduyulu ya da fakir olanlarca) ve model, Meksika ve Kaliforniya'ya bile ihraç edilmiştir -aynı kerpiç ve beyaza boyanmışlık, aynı ağır süslü tahta kapılar ve oymalı pervazlar, içinde meyva ağaçları, gölgelik ağaçlar ve

selviler, güller, otlar, kiremitle kaplı bir çeşme ve belki de içinde insanın akşam yemeğini yiyebileceği ya da kahve veya nane çayıyla birlikte nargilesini içebileceği, halılar ve yastıklarla döşeli bir kemeriye olan bir iç bahçeye açılan 2 ya da 3 katlı kare odaları çevreleyen aynı kalın duvarlar. "Yeğenle evlenen" ya da corso'da köşeyi dönen bir korsan da böyle bir eve sahip olabilirdi ve belki de paraları olan bekar denizciler bunlardan bir tane kiralamak için biraraya gelebilirlerdi. 1630'da Murat Reis ve civarın diğer saygın kişileri Fransız diplomat elçilerini, uzun minderlerde ya da "kırmızı damastan yapılma yer yastıkları" üzerinde oturulan "sadece halılarla döşeli" bir odada kabul etmiş ve ağırlamışlardır; bir sekreter, dirseğinden yüksek olmayan bir masada not almıştır." Böylece, tipik Fas dekoru elçiliğin katibi olan bir Kapuçin Rahibince tarif edilmiştir. 1642'de, esir kurtarma görevindeki başka Fransız dindarları, "iki şekilli ahşap sehpa arasındaki bir kuzu postu üzerinde oturan" "Prens" Abdullah'ın huzuruna çıkmışlardı; "burası onun tahtı ve kürsüsüydü." [ibid. 235] *

Kışın, corsairların perhizi gemideki porsiyonlarından daha iyi olurdu. Baharatlı et yemeklerive kuskus ya da piriç üzeri meyva, yulafekmeği yanında tereyağı ve bal, süt ve yoğurt, şekerli ve sakız damlalı tavuk turtaları (tavukgöğsü), kızartılmış ve içleri hurma ve safran pirinciyle doldurulmuş bütün kuzular, yapış yapış tatlılar ve şekerli nane çayı yer ve içerlerdi. İnancı zayıf olanlar için iyi kanarya şarapları ile opportolar, madeiralar, sherryler, sack ve eau de vie vardı -corsairlar en iyi içecekleri kendilerine saklıyorlardı ya da öyle söyleniyordu.

Eğer Renegadoların keyfi yerinde idiyse de, Rabat'ın ya-

bancılara ayrılmış bölgelerinin diğer sakinleri -pek dostane olmayan çeşitli Avrupa güçlerinin tüccar-büyükelçileri- için aynı şey söylenemezdi. Bu Graham Greene tipindeki büyükelçilerin bazılarının neden bütün değerlerine yabancı olan böyle bir yerde yıllar boyunca kalmaya devam ettiklerini anlamak zordur. Evi, kendisi (bazı Fransız esirlerinin vakalarında fazla gayretli olmaktan dolayı tutuplanmıştı) hapiste sürünürken 1637'de bir halk kitlesi tarafından yağmalanan Gespard de Rastin, ne Salé'den ne de Fransa'dan hiçbir tazminat alamamıştır ve en sonunda "Mahkemelerden zayıf umutlar hariç hiçbirşey alamayacağını görüp 1643'te düşkırıklığından ölmüştür." [Caille, 1949: 238] Hollandalı bir elçi olan David de Vries çok daha kötü şeyler yaşamış ama yine de sürekli geri dönmüştür. Salé'e ilk olarak 1650'de Brezilya'dan bir esir olarak gelmiş ve muazzam bir fidye karşılığı serbest bırakılmıştı. 1651'de bir elçi olarak yine Rabat'a döndü ve bu sefer şehri o zamanlar yöneten Sufilerin Dila'iyyasınca resmi bir şekilde karşılanmıştı. Ama deVries kısa bir süre sonra "bütün Avrupa elçileri arasında en kötü muamele göreni" rolünü doldurmaya başladı. [ibid., s. 240] Salli bir gemiye Hollandalılarca el koyulmasının üzerine bir topluluk, "Elçiye ölüm! Oldürün onu!" diye bağırarak evini kuşattı. Fransız tarihçi Caille, bu tür toplu eylemlerin, bir "toplum hayatının... ve insaların politikadaki rollerinin... demokratik ve cumhuriyetçi bir devlet şeklinin" kanıtı olarak yorumlanabileceğini belirtmektedir [Ibid., s. 240]. 1654'te de Vries yine saldırıya uğradı, kendi evindeki merdivenlerden yuvarlandırıldı ve evi baştan aşağı yağmalanırkan kendisi de Matamore'ye, silo şekilli bir hapishaneye sürüklendi. Gürültülü delikte dört gün geçirdik-

ten sonra serbest bırakıldı ama kendilerine gecede 30 riyallik bir "maaş" ödenmesini talep eden dört Faslı "muhafazasında!" "Burada ne düzen var ne de adalet" diye yakındı ve eve yazdığı bir diğer mektupta, "insanın hiçbir eğlencesinin olmadığı bu barbar topraklarda" hayatın çok zor olduğuna dair sızlandı [Ibid., s. 237]. Ama yine de de Vries kalmaya devam etmeyi sürdürdü ve 1662'de hala görevinin başındayken öldü.

Çoğu Avrupalı ziyaretçi Sale'den nefret ediyordu: "canilere göre bir yerleşim, bir hırsız yuvası, korsanlar için bir hazine, renegadolar için bir randevu yeri, barbarca bir acımasızlığın vahşi bir barbarlığın kol gezdiği bir mezbaha, Tüccarlar ve ticari mallar için bir baş belası ve zavallı tutsak Hıristiyanlar için sefil ve çilekar bir zindan" [Sources Inedites, 1935: 376.] Ama çeşitli garip nedenlerden ötürü bazı Avrupalılar Sale'i gerçekten seviyorlardı.

Corsair Cumhuriyetinin en iyi betimlemelerinden biri, daha sonraki Sir Richard Burton, T. E. Lawrence ve Gertrude Bell gibi romantik İslamofil casusların bir habercisi olan John Harrison adlı, İngiliz "Ajan 007" tipinde birisiydi. Harrison'un sayesinde, İngiltere, Bou Regreg Cumhuriyetiyle diplomatik ilişkilere giren ilk Avrupa ulusu olmuştur. 1627'de, Harrison'un Sale'deki bağlantıları ona heyecan verici bir bilgi -ya da yanlış bilgi- verdiler:

> Sale'i şu anda yöneten Moriscoların bana bildirdiklerine göre oraya gidip onlarla anlaşma yaparsam, Siz Majestelerimizin kullarının bu kadar çoğunun gemilerini, mallarını ve yaşam-

larını kaybetmelerine yolaçan Mully Sidan'ın diktatörce yönetimini atacak ve kullarınız olarak tamamen Siz Majestelerimizin koruması altına gireceklermiş. Para için babalarını bile satan İspanyolların beni tuzağa düşürmek için Alerbies'de pusuya yattıklarını anladığımdan yerel bir Faslı kılığına girip (kral tanımayan bu ülke yabancıların seyahat etmesi için o kadar tekinsiz ki) Siz Majestelerimize hizmet edebilmek için Teutan'dan Sale'e karadan zorluklarla dolu bir yolculuk yaptım; böylece bu tehlikelerden kaçınmak için Fez'in yakınlarındaki yüksek dağlar ve tepelerden olmak üzere ve yolun çoğunu da çıplak ayakla yürüyerek ama yılmayarak yolculuk ettim. Düzlük yerlere ve Alcezer'in yanındaki yolumuza geldiğimde, ihanete uğramam, başıma binlerce düka para konulması ve Momara ya da Allerach'a zorla götürülmem gibi büyük tehlikeler içerisinde olduğu biliyordum. Ama Tanrı'ya şukur ki, ülkelerinde büyük saygı duyulan iki dürüst Murabıt yani Azizle (bunlardan biri olan Mismooda Azizi şimdi beni Sale'de görmeye gelmiştir) ve kabilelerine kumanda eden iki dürüst Şeyhle tanıştım ve bunlar beni, bazen gece bazen gunduz, bütün tehlikelerden uzak tutarak, ben Eski Salé'e ve hepsini yoneten Aziz Siddie Hamet Lniashi'ye ulaşana kadar beni sırayla birbirlerinin ellerine teslim ettiler: hepsi de Mamora,

> Allerach ya da Berberi kıyılarında İspanyolların elinde olan diğer herhangi bir yeri almanız için Siz Majestelerine hizmet etmeyi teklif ettiler: İngilizler ve Faslılar arasındaki uzun eski arkadaşlık, alışveriş ve ticaretin hatırına oraları Siz Majestelerinin ellerinde görmeyi diliyorlarmış.

Bu maceradan sonra Harrison, bir iyi niyet göstergesi olarak kendisine bir avuç İngiliz esirini teslim eden Jan Janz (Murat Reis) ile tanışır.

Harrison daha sonra Avrupa'da köle olan bazı Faslı esirleri kurtarmak için (gizli raporunda Krala, köleliğin Tanrı'nın kanununca lanetlendiğini hatırlatmakta ve Majestelerine Exodus 21'i referans göstermektedir.) İngiltere'ye döner ve sekiz tanesiyle Salé'e geri döner. Döndüğünde,

> Kalenin kaptanları, büyük teknelerinden birisini karaya çıkma iznimle birlikte gönderdiler, ben de öyle yaptım. Onlar ve Edülüslülerin hepsince iyi eğlendirilip bütün masraflar onlara ait olmak üzere hem kendim hem de refakatimdekiler için kalacak yerler, izinler ve diğer bütün gerekli şeyler sunuldum. Ve beni, oraya daha önce de en yüksek rütbeli Alkaidlerinden Agib adlı bir İspanyol Renegadosunu bu Alkaid'in borçlarını ödemesi bahanesiyle ama gerçekte el altından Faslılar ve Lerbie'lerle kaleyi şaşırtmakta birlik olmaları için pazarlık yap-

ması amacıyla yollamış olan ama bundan başarısız olan ve benim karaya çıkmam ve giriş işlemlerimi tamamlamamdan sonra da Kalenin Kaptanlarına, beni kendisine teslim etmelerini kesin bir dille isteyen bir mektup yazan Mully Sidan'ın bir ihaneti ya da komplosundan korumak için bir Alkaid ve beş Endülüslü görevlendirildi. Kaptanlar da, barış içinde ve Siz Majestelerinin emriyle esir düşmüş kullarınızı onurlu yollarla serbest bıraktırıp anlaşma imzalamak için geldiğim ve bu yüzden de bana buna göre muamele edeceklerini, istediğim kadar kalabileceğimi ve istediğim zaman da onurlu bir sevkle barış içinde ayrılabileceğimi belirten bir cevap vermişler. Bunun üzerine, kasabadan pek de uzak olmayan bir yerde Lerbie lerce soyulan ve öldürülen ve böylece başkalarına ihanet etmek isterken kendisine ihanet edilen Alkaid awaie sini yollamış. Ve bir ya da iki gün sonra, kasabanın bütün süvarileri, en yüksek rütbeli ve en iyisinden yüz kadarı beni vahşi domuz avlamaya götürüp bana büyük bir saygı içerisinde davrandılar ve onların ellerinde zaman zaman kendimi, Siz Majesteleri için gittikçe daha fazla sevgi ifadeleri kulanırlarken buldum. Sadece sözlerle değil, yaptıklarıyla da, daha önce verdikleri sözü tutarak Siz Majestelerinin kullarını hemen serbest bırakarak. [ibid., s. 39-40]

Böyle zevkli eğlencelerle, Harrison'un, yeni arkadaşları Sale'li Faslılar konusunda neden bu kadar şevklendiğine şaşırmamak gerekmektedir. Davalarını İngiliz Kralına, hallerini (Ispanya'dan toplu halde sınırdışı edilmelerini) İncil'deki Diaspora'ya ve Truva'nın düşüşünden sonraki Truvalılara benzeterek iletir.

> Bu anda aralarında Hıristiyan dininin izleri olmamasına, Hıristiyan olduğunu ilan edenleri öldüren Muhammedizmce Tanrı'nın suretine zarar verilmesine rağmen birçoğu bana dedi ki: büyük bir çoğunluğu içine doğdukları o putperest Roma dini ve şu anda altında inledikleri Muhammedizm arasında ruhları o kadar bölünmüş ki neye inanacaklarını şaşırmışlar ama bizim ulusumuza ve dinimize karşı büyük bir ilgi ve eğilim besliyorlarmış. Evet, Faslıların kendilerinin bile içlerinde böyle birçokları var. Kuşkusuz onları da bütün insanların gönüllerine hükmeden Tanrı yarattı.

Harrison özellikle Salé'in Sufi "azizi" al-Ayyashi'den çok etkilenmiştir:

> Ve böylece ona gittim, onunla birlikteyken iki kere sağanak yağmur yağdı ve bu Faslılarca, onlara iyi şans, bu sıcak ve çorak topraklarda çok arzulanan cennetinçiyini getirdiğime dair iyi bir işaret olarak yorumlandı; ilk defa beni,

daha önce hiçbir Hıristiyanın ayak basmadığı ibadet odasına götürdü, çünkü normalde bu Azizler, mabedlerinde böyle olmasının Tanrı tarafından buyurulduğunu düşünüp hiçbir Hıristiyanın kapılarının ötesine ayak basmasına tahammül etmezler.
[Ibid., s. 44]

Harrison'a göre Sale'deki yeni rejim, esirlerin serbest bırakılmasında İngiltereyle tam bir işbirliği arzuluyordu:

Siz Majestelerinizin Mully Sidans hükümetinin idaresi altında alınıp satılan bütün kullarınızı serbest bıraktılar ve bunun için hamilerine büyük paralar ödediler. Dahası, bu anlaşma üzerine, çoğu sünnet edilmiş ve bazıları hastalanmış olan Faslılaşmaya zorlanan bazı erkek çocuklarını da serbest bıraktılar ve onları kendi rızalarıyla geri yollayacaklarına dair söz verdiler ama Çoktan kızmaya başlayan Faslılardan ve onların, bütün bu Endülüslülerin yüreklerinde aslında Hıristiyan olduklarını ve Faslı olmadıklarını söylemelerinden korktukları için bunu gizlice yapacaklar. Bunlar, Argier (çevirmenin notu: Cezayir) dışındaki diğer yerlerle de anlaşma imzalamaya değecek şartlar değil mi; ki ben, Türk yönetimi altındaki başka hiçbir yerin böyle şartları kabul ettiğini, Hırisiyanları sünnet olduktan ve Türkleştirdikten sonra bile

serbest bıraktıklarını, Müslüman olmaktan vazgeçerlerse onları yakmaktan başka birşey yaptıklarını (kanunları bu) daha önce hiç duymadım; en üst rütbelilerinden biri bile bana açıkça herşeyi yapmak istedikleri gibi yapmadıklarını ama herşeyi derece derece, poco poco, yapmaları gerektiğini söyledi.
(Ibid., s. 52-3)

Harrison -o İngiliz Sinbad'ı- Salé'e yedi seyahat gerçekleştirdi ve ne yazık ki rüyasının -Faslıların Protestanlığa geçmeleri ve İngiltereyle tam bir işbirliklerinin sağlanması- peşinden koşarken derin bir borca girdi. Sadece hayalkırıklığına uğramakla kalmayıp, İngiliz hükümetine ödenmemiş maaşları için dava açmayı bıraktı. Bundan sonra yine de yedinci ve son yolculuğunu yaptı. Belli ki saplantısı onu esir almıştır.

Salé'deki uzun kalışı sırasında Harrison yerel politikayla derinden ilgilendi -aslında 1629'daki Hornachero/Morisco itilafına tam zamanında yetişti:

> Ayın 29'unda Salé'e geldiğimde herkesi isyan içerisinde buldum. Kale ve Raval, yani kasaba, birbirine karşı sivil çatışma içerisindeydi. Hornacheroları, İspanya'dan toplu halde sürgün edilmelerinden kısa bir süre sonra kaleyi, Endülüslüler de (genelde Moriscolar olarak çağrılırlar) kasabayı ele geçirmiş ve yerleşmiş, sonra da hem Türkiye'den hem de Berberistan'dan ve sürgünlerinin ardından Yahudi gibi dağıldık-

ları dünyanın bütün bolgelerineden akın akın gelmişlerdi. Kasabanın, sayıları daha fazla olan Endülüslüleri, Kale'de, hükümette, gumrükte ve diğer kar ile ayrıcalıklardan onlarla eşit pay istiyorlardı. Kendilerini buraya yerleşmeleri için Kale'dekilerin çağırdığını iddia ediyor ve bütün kamu harcamalarına onlarla eşit katkıda bulunduklarına göre kalenin elli subayının onlarla kasabada yaşamasını, kendi aralarından elli kişinin de kaleye gidip orada yaşamasını ve kendi Alcaid ya da yöneticilerine sahip olmayı talep ediyor ancak buranın ilk sahiplenicileri ve yerleşicileri olan Kaledekiler bunu kabul etmiyor ama kasabayı kendi yönetimi altına sokup başını eğdirterek birleştirmeyi düşünüyordu. Ellerindeki bütün büyük toplarla kasabayı sürekli dövdüler ama evlerin çamurdan duvarlar, saman ve kilden yapılmış olmasından dolayı pek bir zarar veremeden. Atışlar, büyük bir yıkıntıya sebep vermeden bu evlerin bir tarafından girip öbür tarafından çıkıyordu. Ve kasabalıların da sadece tek bir küçük silahı vardı ki bu da geçen teknelere ateş edilip azıcık bir zarar verdi ve tekrar Kale'den nehrin öbür tarafındaki, erzak stoğu ve alışveriş için dostluk kurmasının gerektiği eski kasabaya (Eski Salley) ateş açıldı. Daha önceleri atlarını buraya yollamışlar ve ayrıca birçok atlılarını dinlendirtmişlerdi. Bunlar, nehrin yu-

karısındaki geçitte gezinmişler ve sığırlarını ve erzaklarını ellerinden alarak kasabalıları gücendirmişlerdi. Ve onları daha önce olduğu ama uzun zamandır olmadıkları isyanlar ve sivil savaşlar içerisinde buldum.

Siz Majestelerinin mektuplarıyla, geleceğimin haber verilmesinden hem kale hem de kasaba çok memnun olmuş görünüyordu ve bunu ifade ettiler. Kale, benim karaya çıkışımla en iyi topunu susturdu ve kasaba, aslında bütün gemilere yaptıklarının tersine bana ve yanımdakilere zarar vermekten korktuğu için ateş etmeyi tamamen kesti. Kale'nin Yöneticileri ve subayı beni karşılamak için su kenarına indiler ve beni, aynı zamanda Siz Majestelerinin mektuplarını büyük bir saygıyla aldıkları Duana'larına götürdükten sonra beni bu sefer, iyi döşeli ve yemek teşkilatlı odama götürdüler ve orada kaldığım sürece bütün giderlerim yine onlarca karşılandı. Bu arada, daha önce adları geçen yetkilileri taşıyan 3 Hükümet gemisi kıyıya vardı. Bu yetkililer, daha önce Sally tarafından daha önce Hükümete gönderilen ve beş gün kalıp gemisine dönen temsilciyi de yanlarında getirerek hemen kıyıya çıktılar.

Burada birbirlerine düşman ama yine de her ikisi de Siz Majestelerinin dostu ve iyi dilek dileyicisi olan o iki düşmanın ortasında aklıma, (kısmen, halk arasında barış isteyen hem ka-

leden hem de kasabadan subayların ve genel olarak sivil savaştan bıkmış olan herkesin istekleri de doğrultusunda) ulu Azız Sydie Hamet Lyashi'ye, onu (bütün Azızler kendilerini barış kurmaya adadıklarından) buraya gelip barışı sağlaması için harekete geçirecekbi mektup yazmak aklıma geldi; ama o anda Tanca'nın çok uzaklarında, Cebelitarık Boğazında hep savaş alanlarında, ezeli düşmanı İspanyollara karşıki almahallasında olduğu ve Salley'in de çok büyük bir dostu olmadığı için ondan bir cevap gelmeden Salley'in amirali olan Kaptan John (Murat Reis) Tunus'tan geldi. Yanında bir başka Azizden, Mekke'ye, Muhammed'in türbesine hacca gitmiş olan, Sale'e bitişik olan Shelley'in Azizini ve onunla birlikte başka çeşitli Faslıları getirerek. Onların arabuluculuğuyla ve tam zamanında gelmeleriyle bir barış sağlandı. Kasabanın kendi seçtikleri bir Alcaidleri olmasına ama bu kişinin kaleden olmasına ve Devletin Duanna yani Konseylerini oluşturmak için 8 kasabadan 8 de kuleden toplam 16 kişi seçmelerine ama hem bunların hem de Alcaidlerin kalede ikamet etmesine ve tek vücut halindeki bir politika olarak hükümete ve diğer ayrıcalıklara eşit katılımda bulunmalarına karar verildi. Bu, o Azizlerin emriydi. Ve her ikı tarafın da önceden uymaya yemin ettiği bu emri bozan olursa, onların en büyük düşmanı

olacaktı ve o da onları mahvetmek için üzerlerine Lalbeeleri yani ülkesinin adamlarını salacaktı ve bunu kolayca yapabilirdi. Ama daha sonraları, çok daha büyük Devletleri yıkmış olan bu sivil ihtilafların yeniden canlanması için fırsatlar doğacaktır, çünkü doğru şöyle der: "kendine karşı bölünmüş bir krallık ya da şehir ayakta kalamaz." Bunu onlara da söyledim ve umarım bu sözden ders çıkarır.
[Ibid., s. 105-6]

Harrison Salé'de zamanını Fransız ve İngiliz çıkarları için pazarlıklar yaparak ve (dinsizlikle suçladığı) diğer İngiliz maceraperestleriyle tartışarak geçirir. Renegado sorunu hakkında endişelenmeye devam eder:

Ama korkum şu ki kimileri yetkilerini kötüye kullanıp korsan olabilirler ve İngilizler kendi gemileriyle, Sallye gemileriyle denize açılıp onlara hizmet verip renegado olurlar; bu yüzden de Majesteeriniz kullar ve Tanrı da birçok ruh kaybeder. Bu ruhlar için iyi dileklerde bulunmaktansa sert bir bildiriyle önlerinin kesilmesini gözönüne almanızı dilerim (benim de Salle ile arkadaşlık ettiğim doğru ise de "magis amica patria," ülkemin onuru ve Hıristiyanlığın selameti benim için çok daha önemli ve değerlidir.) Siz Majestelerinizin kullarını (ve Fransa'ninkileri de) esaretten kurtarmak için o

barış anlaşmasına aracılık ettiysem de şimdi hem İngiliz hem de Fransız esirleri buradan götürüldüler. Dilerdim ki Siz Majesteleriniz ve kardeşiniz Fransa birçok rahatsızlığı ortadan kaldırmak için o yere ve de Cezayir'e ait bütün gemileri bastırmak için güçlerinizi birleştirseniz. Bu kadar Hıristiyanın her gün gemilere bindirilip kole yapılması ve dinlerini değiştirip Türkleşmeleye, Renegado olmaya zorlanmaları ne kadar acıklı. Lütfen Siz Majestelerimiz bu belirttiğim gerekçeleri dikkate alınız.
[Ibid., s. 114]

1631'de yazdığı son raporunda Harrison, "Azizler" konusundaki daha önceki heyecanını kaybetmiştir:

Bir ya da iki yıl içinde Sahra çölünden bir isyankar, (onları çağırdıkları adla) bir murabıt, aziz ki bu azizlerin, çoğu azizlik ve sofuluk taslayan sahtekarlar bazıları bütün yıl her gün oruç tutuyor yıldızlar çıkıncaya kadar yemiyor birşey: ve bütün Faslılar da onlar ne derse yapıyorlar. Böyle işler yapıp basit insanlarca değerli Papalar ya da yarı-Tanrılar gibi muamele görüyorlar, basit insanlar onların erşeyi bildiklerini ve herşeyi yapabileceklerini sanıyorlar da bu sebeple onlara hayranlık duyuyorlar. Özellikle de insanları kendisini Tanrı'nın bu Muley Sidanlarca kötü yönetilen ülkeyi reform etmek

için yolladığına inandırtıp onları kullanan, diğer bütün Azizlerin üstünde tutulan bir de şu Aziz var (asıl adı Hamet ama Bumhalli lakabıyla çağrılıyor.
(Ibid., s. 141)

Şimdi bile Harrison bütün romantik fikirlerinin hepsini yitirmemiştir. Hala daha Kralı Moriscoların Hıristiyanlığa ya da İngilizme ya da her ikisine birden geçmeye hazır olduklarına ikna etmeye çalışmaktadır:

> Özellikle de Moriscolar çok sevindi. Bunları, İspanya'dan Berberistan'a kovulmalarını ve tam o zamanda yine geri döneceklerini ve Hıristiyan gemilerinde döneceklerini önceden haber vermiş olan, atalarının Monte Santo'da yazılı buldukları bir kehanete dayandırarak. Donanmamızı hazırladığımızı duymuş ve bunun kehanetin son öğesinin de tamamlanması olarak görüp, taarruza geçmek için top, barut ve diğer herşeyi hazırladılar. Onları götürecek büyük (onların delimiyle) Armada'yı bekliyorlar. Ama ne yazik ki bub eklentilere cevap verecek büyük bir planımız olmadığına göre bu iyi fırsat da kaçtı; önceden önümüzde titreyen ama şimdi kazanmakta olan İspanyollar, (beni kastederk) İngiltere de erkek ördeklerin olmadığını herkesin tavuk olduğunu söylemişler. Bu sırada Sir Albertus Morton da öldü ve eğer bu-

radan ayrılmam için bana gönderileceği söz verilen gemi ve diğer imkanlar elime ulaşmadığımdan ben de ölecek ve unutulaktım ve bu sebeple Tetuan'dan Salé'e umutsuz bir yolculuk yaptım yürüyerek. Sahildeki İspanyolların yolculuğumdan haberleri olduğu ve bu para için kendi babaların ve çocuklarını satacak olan bu barbarlara, beni Allarch'a ya da başka bir garnizonlarına götürmeleri karşılığında 1000 düka teklif ettiklerine dair haber aldığımdan hayatım ve hürriyetim tehlikededir.
[Ibid., s. 145-6]

Zamanının ilerisinde bir Arabistanlı Lawrence olarak Harrison "Kendisi Majestelerine hizmet etmeye hazır onbinlerce Faslıyla çarpışırken bularak" son bulur.

Corsairların namlı kötü davranışlarına gelince -sarhoşluk, fahişelerle yatıp kalkmak, içki alemleri yapmak ve isyan çıkartmak-, belli ki en gürültülü ve kavgacı bile Ağustos'tan Bahara kadar bunu kesintisiz sürdürebiliyordu. Yavaş yavaş Avrupalılar ve özellikle de Renegadolar da Faslıların hayat temposuna kapılıyorlardı. İster çalışarak ister Fas kahvehanelerinde sosyalleşerek geçsin, nikahlar, cenazeler, sünnetler, festivaller, derviş tarikatlarının halk gösterileri ve tabi ki de Salé ve Rabat arasındaki kan davasının arada sırada yeniden patlak vermesiyle noktalanan bir günlük rütin. Bir Renegado, başka bir sebepten olmasa cansıkıntısından dine bir ilgi göstermeye başlayabilirdi -ne de olsa ruhaniyet yerel kültürün içine derinlemesine nüfuz etmişti ve kaynaşmıştı ve de dine

ilgi göstermemek zor olabilirdi. Eğer Renegadomuz biraz Arapça öğrenmiş ya da İspanyolca konuşan bir Morisco ailesine damat gitmişse sadece izleyerek ve dinleyerek pek çok şey öğrenebilirdi. Bazıları, büyük ihtimalle, bir dereceye kadar kendilerini dine verecek kadar ileriye gidiyor bile olabilirlerdi.

Al-Ayyashi ya da Dala'iyyalı M. Al-Hajj gibi göze çarpan bu çeşit halk figürleri, bizim klasik kentli-eğitimli Kuzey Afrika Sufizmi diyebileceğimiz, İslam'ın son derece ortodoks ama yine de derinden mistik bir kolunu temsil ediyorlardı. Bir 13. yüzyıl Endülüslüsü olanSufi Ibn Arabi gibi önemli yazarların teoloji felsefeleri ve hatta ruhani öğretileri bile, katı Sunni ortopraksisinin ve katı dindarlığıyla çilekeşliğinin yapısında barınmaktaydı. Tarikatlar büyük bir kesinlik içerisinde ve tüm gücü elinde bulunduran karizmatik şeyh ya da mürşitten (Hindu gurularının bir benzeri) en alttaki en itaatkar müride kadar uzanan katı derecelendirmelerle organize olmuşlardı. Meditasyon, içe kapanma, Allah'a yakarma ve mecallerdeki duaların ezberden okunması ya da Tarikat toplantıları gibi ruhani uygulamalara dua etmek, oruç tutmak, zekat vermek gibi sıradan dini uygulamalar ilave oluyordu. Bazı şeyhlerin inanılmaz büyüklükteki prestijleri kendini politik bir güç olarak gösterebiliyordu. Bu tarikatların herhangi birisinin bir Renegado'yu çekebileceği ya da içine kabul etmeye gönüllü olabileceğini düşünmek zor ama imkansız da değil. Aslına bakılırsa, St. Vincent de Paul'un esaretinin anlamlı bir anlatımını sunan heyecan verici bir belge, eğitimli bir esir ve eğitimli bir Faslının mistisizme dair bir ilgiyi paylaşmış olabileceklerinin ipuçlarını vermektedir. Ne yazık ki son dönem

akademisyenler bu belgeyi ellerinin tersiyle sahteografi diyarına ittirmişlerdir; ama neyse ki Gosse, Korsanların Tarihi adlı stilistik ve eğlendirici kitabında bu belgenin orjinalliğine inanıyordu ve hepsini alıntıladı. Doğru olmayabilir ama doğru olduğuna inanıldığı için son derece önemlidir -inanılır olduğu için. (Aynı sav, Defoe'nin, Kaptan Mission'ın Libertatia'sı hakkındaki, doğruluğu belki de kuşku götürebilecek olan anlatımı için de ileri sürülecektir.) İşte ilgili kısım:

> Bir balıkçı tarafından son derece nazik ve alçakgönüllü bir adam olan yaşlı bir simyacıya satıldım. Bu adam bana, Felsefe Taşını bulmaya elli yılını adadığını söyledi. Benim görevim on-oniki ocağın ateşini yanık tutmaktı. Tanrıya şükür ki bu iş bana kederden çok keyif verdi. Efendimin bana karşı büyük bir sevgisi vardı ve servet ve bilgisinin bütün gizlerini vaad ederek benim ilgimi yöneltmeye çalıştığı simya ve zanaatının diğer incelikleri konusunda tartışmayı severdi. Tanrı'ya ve (kurtuluşumu araya kendisinin girmesine borçlu olduğumdan emin olduğum) Bakire Meryem'e sürekli yakarışlarıma cevap olarak Tanrı inancımı korudu.

Tıpkı Faslı simyacı gibi bir karakter, Holmyard tarafından, bir bölümünü Faslı ustasıyla arkadaşlığına adadığı klasik kitabı "Simyacı"da tarif edilmiştir. Böyle bir kişi tanım itibariyle klasik Sufi tarikatlarından birine mensup olmalıdır. Eğer "St. Vincent (Aziz Vincent)" Türkleşseydi, okült gizemlerin

bazen öğretildiği Shadhiliyya gibi bir murit kardeşliğinde son ulabilirdi.

St. Vincent metninde din değiştirmenin imajının çevresinde dolanan baştan çıkarma aurasına dikkat edin: "... servet... ve bütün bilgilerinin sırları vaadi..." -ve Faslı'nın Vincent'e karşı hissettiği "büyük sevgi." Bu, bir edebi tür olarak "esaret anlatımının" neredeyse olmazsa olmaz bir kinayesi gibi görünmektedir ve ben, Avrupa'nın dinsel ve ırksal bağnazlığının ayrıntılarında gizlice saklanan İslam'ın "olumlu gölgesi" fikrime bir örnek taşkil ettiği fikrimi sürdürüyorum. O "Faslı yeğenlerin" entellektüel dengi buradadır. Bu metinler, bütün Hıristiyan aleminin düşmanını kucaklamak içinki oldukça erotik tonda, söze dökülmeyen bir arzuya gebedir. Insanın aklına, Kızılderililerce kaçırılan New Englandlı kadın ve çocukların yazdıkları "esaret anlatımları" geliyor. Bu kişilerin hepsi medeniyete geri dönmek istemiyorlardı ve bir çoğu, Puritan kocaları ve babalarınca geri götürülmeye aktif olarak direndi. -Bazıları- Kızılderilileşmekten ve Püritan ataerkil düzeninden kurtulmaktan son derece mutluydular. Onların anlatımlarına da benzer bir baştan çıkarılma kokusu sinmiştir.

Ancak ender bulunan bir Renegado simya ya da Sufizme ilgi göstermiş olabilir ama İslam'da, Shadhiliya'nın kentli edebiliğinin karşısında kırsal/edebi olmayan diye nitelenebilecek diğer mistisizm formları da vardır. "Murabıt tarikatları," genellikle Sufizm akademisyenlerince değil ama antropolojistlerce uzun uzadıya tartışılmıştır ve onları burada açıklama girişiminde bulunmayacağım. [Geertz'e bakınız, 1968; Crapanzano, 1973] Ancak birkaç geniş temanın eskizi çıkarılmalıdır. Bu yaygın tarikatlar genelde bir azizin türbesini ve

gerçekleştirdiği mucizeleri -genellikle hastaları iyileştirmek ama aynı zamanda da (bildiğimiz gibi) okyanustaki fırtınaları dindirmek ve cihada katılanları kutsamak gibi corsairlar için çok önemli olan şeyleri de- merkez alır. Bu tarikatların bazıları, insanın içine cin ya da ruhların girmesini konu alan daha karmaşık şifa yöntemlerini de kapsar. Tarantella'daki gibi, insanın içine cin girmesinin belirtileri (paralize olmak, sinir bozuklukları, isteri vb.) sadece müzik ve dansla geçirilebilir. Her cinin (tıpkı Güney Italya'daki her "örümceğin" olduğu gibi) kendine özgü bir rengi, yemeği, tütsüsü, ritmi ve dansı vardı. Bazı tarikatlar sadece Aisha Quandisha (Canoatine tanrıçası Quadusha'nın bir türevi gibi görünüyor) ya da Jajouka'nın çağımızdaki Usta Müzisyenlerince yatıştırılabilen ve kutlanan ve (Brion Gysin'e göre) belki de keçi-tanrı Pan'ın bir Fas türevi olan Boujaloud gibi belirli bir cinle ilgilenirler. [Cysin, 1964] Böyle bir tarikata katılmanın yaygın yolu içinize cin girmesi ve bu yüzden zihin ile vücut sağlığınız için tarikatın seramonilerine elinizin mahkum olmasıdır. Böylece. Voodoo'da olduğu gibi içinize cin girmesi hem olumlu hem de olumsuz bir rol oynar. Sihirli şifa deneyimi, büyüsel bir dünya görüşü için varoluşsal "kanıt" sağlar ve aynı zamanda da deneyimin komünel doğası, grup dayanışmasını ve sosyal uyumunun sağlamlığını sağlar. Klasik Sufi tarikatlarının tersine Murabıtlar ve şifa dağıtan kültler çok popüler, halk arasında yaygın ve her yerdedir. Denizciler gerçekte ünleri yayılacak kadar "batıl inançlı" olduklarına göre Renegadoların, tarikatların en azından folkloral-sihirsel yönlerine ilgi duymuş olacaklarını varsayabiliriz.

Fas'ta mistisizme giden bir diğer yaygın yol da kif, haşhaş,

afyon, datura ve diğer sanrılandırıcı bitkilerin psikedelik yoludur. En azından bir Fas tarikatının, Heddawiyya kenevirin ritüel, meditasyonel ve büyüsel kullanımına kendisini tamamen adamıştır. Fas folkloru, kif kullanıcılarının tasvirlerinde bohem terkedilmişlik, önsezi, rüyasallık, sürreal zeka, akıllılık ve baraka (ruhani güç) atmosferini korumaktadır. [Bowles, 1962] Ve sadece şarabın diyonizyak mistiğini bilen bir Avrupalı için psikedelik deneyimin ne kadar yıkıcı olabileceğini tahmin edebiliriz. Renegadolar kenevir kullanıyorlar mıydı? Sanırım elimde kanıt var. N. De Nicolay'ın Les Quatres Premiers Livres de Navigations Oriantales (1568) adlı kitabında "İyi vakit geçirmekte olan Renegadolar"ı tasvir eden bir gravürde, mekan olarak ya Cezayir ya da Tunus'u ima edecek şekilde yarı Türk yarı Avrupalı gibi giyinmiş üç eşkiya görürüz; ama bu kıyafetleri Fas'a da yakıştırabiliriz. Ortalıkta hiç şarap şişesi görünmemektedir ama corsairlar neşeli bir ruh haliyle yanyana salınmaktadırlar. İçlerinden, yasemin ya da bir başka çiçekle süslenmiş bir derviş şapkası giyen birisi, et parçası gibi görünen birşey yemek üzere gibi gözükmektedir. Bu, Baudelaire ve arkadaşlarının mint-jelly confitureleriyle(?) acemice taklit ettikleri Ünlü Kuzey Afrikalı haşhaş, fındık, meyva, bal, tereyağı vs. karışımı macundan başka ne olabilir?

Salé'in dini hayatını tartışırken Yahudi cemaatinin 17. yüzyıldaki önemli rolünü de belirtmeliyiz. "Yerleşenler" (Toshavim) denilen İslam-öncesi çağlara uzanıyor olması olası olan orjinal Yahudi nüfusu genellikle Salé'de, Mella'da ya da Maranaid Ecza Okulunun yakınlarındaki Yahudi bölgesinde oturuyordu. Ancak 1492'den itibaren İki Kıyının Şehirleri, yepyeni bir Yahudi nüfusunun, İspanyol Marranolarının (Moris-

colar gibi sözde Hıristiyanlar) ve Iberya'dan gelen "Sürgünler" (mgurashim) adlı diğerlerinin bir göç dalgasıyla akın ettiler ve İspanyol Musevileri'nin ve Avrupalı Yahudi tüccarlarının sayısında genel bir artış gördü. Bazı istisnalar olmak kaydıyla Salé, Yahudileri konukseverlikle değilse de ılımlıca karşıladı -"yerleşenlerin," "Sürgünleri" yabancı adapları ve daha büyük sofistikasyonları nedeniyle pek sevmiyorlardı, tıpkı eski dönemlerdeki Eski Salé'in Faslılarının Moriscoları sevmedikleri gibi. Bu yüzden yeni gelenlerin çoğunun Rabat'a yerleşmiş olması muhtemeldir. 16. yüzyılın sonlarına doğru Portekiz'den sınırdışı edilen 400 dul Salé'e ayak bastılar ve yanlarında yanlarında gümüş ve altın işlemeciliği zanaatlerini getirdiler. Ama Yahudilerin çoğunluğu (Sieur Mourette'nin altıda birine sahip olan Rabbi gibi) zengin tüccarlardı. Bunlardan bazıları son derece zengin ve güçlüydü - Brown, mezartaşında Finans Bakanı diye yazan Amran ben Hayut adlı bir kişinin ismini anmaktadır. [Brown, 1971: 56]

Cezayir için çalışan sadece tek bir Yahudi corsair reisinin bahsini buldum. Bu kişi seyrüseferde o kadar uzmanmış ki büyü yaptığından kuşkulunalıyormuş. [Gosse, Coindreau tarafından alıntılanmıştır, 1948: 32] Aslında, Yahudiler, İslam dünyasının her yerinde özellikle de Fas'ta büyücü damgası yiyorlardı. Ta ki birçok Yahudinin Fas'ı terkettiği 1970'lere kadar, bir Müslüman gidip de bir Yahudiye muskalar ve tılsımlar, çeşitli tarım büyüleri, aşk büyüleri vs. konusunda danışabiliyordu. Bir "diğeri" olarak Yahudi tekinsiz, toplumun hem içinde hem de dışında, "gerçek inananlara kıyasla" aşağı ama her nasılsa doğaüstü bir şekilde daha istidatlı olarak görülüyordu. Ama, aralarında Yahudi kökenli bazı Renegadolar da

olmak üzere daha başka Yahudi korsanlar da olmuş olabilir. Böyle bir kuşku için yeterince mantıki neden vardır. Maimonides'in soyundan gelen Rabbi Y. Sasportas, Oran'da doğup "17. yüzyılın bir kısmı boyunca Salé'de yaşadı. Daha sonraları Avrupa'da yaşadı ama Salé'deyken Kudüs, Livorno, Hamburg, Amsterdam gibi uzak diyarlardan ziyaretçileri oluyordu ve bu yerlerle bağlantıları vardı; Fas Sultanı onu İspanya mahkemesine elçi olarak göndermişti." Sasportas belli ki "Sahte Mesih" Sabbatai Sevi"nin öğretilerini kucaklayan "Sürgündekiler"den biriydi. Bu heves daha sonraları "Sürgündekiler" ve "Yerleşenler" arasındaki çekişmenin belkemiği halini aldı çünkü ikinci grup, birincisinin bu mesih konusundaki ateşliliğini şiddetle reddediyordu. Sabbatai Sevi (o da Simirna'dandır) mesih olduğunu iddia etti ve bir tür muhalif Kabala -saf batınilikten yana bir rahatlama kanunu- öğretisi verdi. Muhteşem G. Scholem en değerli ve zorlu çalımalarından birini bu harekete vermiştir, daha başka birşey söylememe gerek var mı? -ama belki şunu belirtebilirim ki 1666 yılında (o zamanlar yaygın olarak bu yılın dünyanın sonuna işaret ettiğine inanılıyordu) Mesih İstanbul'da tutuklandı ve İslam'a geçti [Scholem, 1973] Bu din değiştirme eylemi, çoğu takipçisinin onu terketmesine yolaçtı ama bugün Türkiye'de varlığını hala sürdürmekte olan Donmeh adlı bir itibari İslam tarikatı kurmaya yetecek kadar kişi ona sadık kalmayı sürdürmüştü. İlk başta tarikatın daha geniş bir yayılım alanı vardı ve üyeleri arasında Salé'in Rabbi Sasportas konseyden kimi kişiler olmuş olabilir. 1666'dan sonraki, korsanlığın Alawite-Şerifi hanedanlığı altındaki Cumhuriyet-sonrası döneminde Salé, Sabbati Renegadolarının hizmetlerinden faydalanmış

bile olabilir. Ne olursa olsun, mistik hahamlar, mistik Sufilerle sıklıkla iyi geçinirlerdi ve mesihçi/kabalistik fikirler de büyük ihtimalle Yahudi toplumunun dışında da biliniyor ve tartışılıyorlardı. Sabbatai'nin fikirlerinin çeşitli Protestan mistikleriyle ve Isa konulu rüyaları kucaklayan Beşinci Monarşi Adamları gibi gruplarla yakın benzerlikleri vardır. İngiltere'deki devrim, birçoğu da işçi sınıfından sayısız mistik milleneriyeni (çevirmenin notu: millenarianizm; bin yıllık sulh ve selamet devresine dairki inanç) ortaya çıkardı ve (inanıyorum ki) Renegadoların bu tip hareketlerden ve inançlardan haberdar olduklarını varsaymak makuldur. N. Cohn ve C. Hill, Milenyumun ve "Tersine Dönen Dünya"nın sadece dinsel imgeler olarak değil, aynı zamanda da politik anlamları ve niyetleri ifade etmek için dinsel bir dil kullanan devrimci (ilk) ideolojisinde öğeler olarak ortaya çıktığını göstermiştir. Levellerlar ve zenginlerin yokedilmesi, Ranterların anarşisi ve Diggerların komunizmi hep hem mistik ruh halleri hem de isyankar davalardı. Renegadoların belli bir noktaya kadar, sosyal direnişin kendini şaşmazcasına dinsel bir biçimde dışa vurduğu bu ruhani/kültürel mayanın ışığında görülmesini ve yorumlanmasını öneriyorum. Sabbatai'nin dininden dönmesi Salé'de (ve Berberistan'ın genelinde) Renegado deneyiminin bir tür haklı çıkması ya da en azından anlamının ezoterik bir derinleşmesi olarak anlaşılmış olabilir. Ne de olsa İslam, üç Tektanrılı Batı dininden en sonuncusu ve bu yüzden de içerisinde, Yahudilik ve Hıristiyanlığın devrimci bir kritiğini içeren bir dindir. Bu yüzden de kendini Mesih ilan eden birinin ya da isimsiz fakir bir denizcinin din değiştirmesi kaçınılmaz olarak isyankar bir davranış olarak görülecektir. İslam, belli

bir noktaya kadar, 17. yüzyılın tek Internationale'iydi (dünya hakimi) -ve belki de Salé de onun tek gerçek "Sovyet"i. İlk duyduğunuzda Salé, kulağa tanrısız bir yermiş, isyankar bir ateist yuvasıymış gibi gelir -ama insan ne kadar dikkatle dinlerse Salé, heyecanlı bir müzakerede ya da kendinden geçirici bir vaazda yükseltilen uzun zaman önceki sesleri o kadar çok yankılar. Belgeler kayıptırlar, belki de hiç varolmadılar; sadece dilsel bir kültürdü, sadece aural bir kültürdü... soluklaşmaktaki son mırıltılarını yakalamanın imkansız olduğu... ama yine de tamamen imkansız değil!

Salé'in hikayesine, Fas korsanlığının yoğun ve esrarengiz erotik doğasına işaret eden bir korsan ve denizkızı hakkındaki bir halk hikayesiyle başladık. Böyle bir eros, "evlerinde duranlara," kendi kültürel/ahlâki evrenlerinde asla zincirlerini kırıp korsanın mekansal gezginliğine ve din doktrinlerine karşı gelenlerin zihinsel gezginliğine erişemeyenlere kaçınılmaz bir şekilde anormal gelmiştir. Fas kadılarının (bu tip evinde duran ruhlarca) tehlikeli büyücüler, insan dışıcasına güzel ve doymak bilmez olarak hayal edildiklerini çoktan belirttik. Şu çok ilginçtir: gerçek şu ki İslam (en azından erkekler için) cinsel açıdan Hıristiyanlıktan çok daha özgür bir kültürdü. Şeriat hem çok eşliliğe hem de cariyelere ve boşanmaya izin verir. Peygamber birçok defasında cinsel zevkin lehine konuşmuştur ve ibn Arabi (Faslı Sufiler üzerindeki en büyük etkilerden biri) mistik marifetin bir şekli olarak cinsel zevk konusunda son derece tantrik bir biçimde yazmıştır [Austin'in Muhammed hakkındaki bölümünü okuyun, 1980] Bu zevkin -İslam'ın bu olumlu yönünün- popüler boyutta, Hıristiyanlık içerisindeki bazı kişilere daima tehlikeli bir bi-

çimde çekici geldiğine kuşku yoktur ve Renegadoları motive ettiğine de emin olabiliriz. Aynı zamanda emin olabiliriz ki - Pere Dan gibi şahitlerce iyi bilgilendirilmiş olduğumuzdan- yaygın bir doğu geleneği olan oğlancılık, bazı Renegadolar için cazip bir öğe oluşturuyordu.

Homoseksüellik, diğer birçok dinde olduğu kadar İslam Kanunu'nda da yasaktı. Ama Hıristiyan toplumu bu tip uygulamalara karşı İslam toplumundan çok daha olumsuz bir tavır takınıyordu. Dar al-İslam'ın sınırları içerisine giren diğer her yerdeki gibi Kuzey Afrika'da da eşcinsel aşk fikri ve uygulaması Avrupa'da olduğundan (dikkatinizi yakalayacak sosyolojik bir terim kullanmak gerekirse) çok daha "sosyalleşmişti." Sosyal bir boyutta hoşgörüyle karşılanıyor ve düşünsel bir boyutta yüksek değer veriliyordu -Bu kadar Sufi şiirinin oğlancı romantizminden de anlayabileceğimiz gibi. Kabul gören bir yaşam tarzı olarak belli bir noktaya kadar kurumsallaştırıldığı söylenebilir -Şeriata rağmen. Pere Dan, oğlan-esirlerin nasıl yozlaşmış Faslıların ve Renegadoların "zarif"leri olma riski taşıdıklarını dindar bir tiksintiyle naklet-mektedir. Cezayir'de -ve de genel olarak- aşık olarak genellikle Yahudi ve Hıristiyan oğlanları tercih edilirdi, kısmen pasif partnere vurulan sosyal lekeden ve Müslüman oğlanların bakirliğinin daha iyi korunuyor olmasından, kısmen de Izlandalı ya da İrlandalı oğlanlarının egzotik güzelliğinden dolayı. Müslüman olmayan oğlanlar daha erişilebilirdi -bazen köle olarak- ama ayrıca yetişkin esirlerden daha kolay "Türkleşmeleri" de beklenebiliyordu. Cezayir-doğumlu büyük din değiştirmiş bir corsair olan Murat Reis'e (Salé'li Murat Reis'le karıştırılmasın) ilk gemisinin kumandası, kendisini ona aptal-

lık derecesinde kaptırmış olan bir korsan kaptanı tarafından 12 ya da 13 yaşındayken verilmiştir! (ancak Murat daha sonra, bunun hemen ardından gelen başarısı ve takibenki parlak korsanlık kariyeriyle kaptanın çılgınlığını haklı çıkarmıştır.)

Burg'un Norm Dışı İlişkiler ve Korsan Geleneği (1984) adlı kitabı, bütün kanunlardan ve geleneksel ahlaktan bağımsız olan ve genellikle tamamen erkeklerden oluşan korsan toplumunun, 17.-18. yüzyıl Avrupası'nda zulme uğrayan homoseksüeller -ve özellikle de bu tip eğilimleri olduğu bilinen denizciler- için aşikar bir sığınma dünyası olduğuna dair mantıklı ir noktaya değinmektedir. Burg, normal homoseksüel korsan ilişkisinin yetişkinler arasında olacağını iddia etmektedir -yani "androfil" homoseksüellik. Na yazik ki Burg, tezi için yeteri kadar bu tip ilişkiyi belgeleyememiş ve gerçek hayattanki örneklerinin çoğunu oğlan-aşıkların arasından vermek zorunda kalmıştır. Bu konuda anekdot tarzında ve hatta arşivsel kanıt boldur. Ancak Burg daha sonra yetişkin-genç ilişkilerini, "çocuk istismarıyla" eşanlamlı ve kınayıcı modern klinik bir terim olan "pedofili" diye damgalamaktadır. Sosyolojik yargılarının (oğlan-aşkını Politik Doğrular listesininin dışında tutan) "gay özgürlük hareketleri" ideolojisini temel aldığını belirten Burg, "düşük özgüven," "aşağılık, olgunlaşmamışlık ve pasiflik gibi duygularla suçladığı" korsan oğlancılarına modern terapötik sınıflamalar uygulamaktadır; bu kişiler "derinlerdeki aşağılık ve sosyal üstünlerine karşıki düşmanlık duygularından" muzdariptiler. Burg'e göre gerçek korsan ideali, "erkekler arasındaki doyurucu bir ilişkidir."

Bence Burg, 17. ve 18. yüzyıl korsanlarını analizinde 19.

yüzyıl kategorilerini kullandığı için eleştirilebilir. Cinsiyetlerin Foucaultçu bir tarihi, oğlancılık ya da androfil homoseksüellik gibi fenomenlerin kategoriler den çok davranışlar olduklarına işaret eder. Kategoriler olarak görüldüklerinde bu tip fenomenler, doğal varoluş halleri yerine ancak sosyal deneysel kavramlar diye nitelenebilirler. "Normallik" atfıya da bir cinsel davranışı diğerinden üstün tutmak, bunlar tam da heteroseksüel teori tarafından hemcinsler arasındaki bütün aşkları kınamak için kullandıkları terimler olduklarından dolayı her homoseksüel teorisi için gerçekten de iki ucu keskin bir bıçaktır. "Homoseksüel" kelimesi 19. yüzyılın sonlarına aittir ve androfili ve pedofili kavramları daha da sonra ortaya çıkmış ayrımlardır. 17. yüzyıl ne böyle kelimeleri biliyor ne de bu tip kelimelele ifade edilebilecek kategorileri tanıyordu. Belirli davranışları biliyordu -iki gemi arkadaşının aşkını biliyordu ve bir erkekle bir gencin, kaptan ve kamarotun, Faslıyla zarif'inin aşkını biliyordu. İslam dünyasında, iki yetişkin adam arasındaki cinsellik ve romantizm, Peygamberin bile "doğal" ama "yasak" (Cennette eli kadeh tutanların yanısıra huriler de vardır) kabul ettiği güzel bir oğlanın aşkından daha anormal kabul ediliyordu. Sufiler oğlan-aşkını övüyorlardı, Cezayir'in Yeniçerileri oğlan-aşkını uyguluyorlardı ve bunu Salli denizcilerin de yaptıklarından emin olabiliriz. Oğlancılık, -"andro-" ya da "pedofili" değil"- Kur'an'ın buyruklarına rağmen İslam dünyasında bilinen ve yaygın bir şekilde "normal" kabul edilen bir kategoriydi. Bunun, Burg'un Avrupalı korsanları için de geçerli olduğunu (kendisi Berberi korsanlarını hiç tartışmamaktadır) kanıtlamaya çalışmayacağım ama 17. yüzyılda Salé-Rabat'ta durumun bu olduğunu ileri

süreceğim. 1950'lerde Tanca'ya akın eden şairlerde olduğu gibi Fas'ın 1630'larda bile oğlanlardan hoşlanan erkekler için bir barınak olduğundan emin olabiliriz. Ama (yazılı belgelere düşkün tarihçi için ne yazıktır ki) şair değil korsandılar.

DİPNOTLAR

1. Kısa ömürlü varlığını korsanlıkla finanse eden ve müziğin tek toplumsal örgütlenme biçimi olması fikrine dayanan bir anayasası olan G. Annunzio'nun kötü şöhretli Fiume Cumhuriyeti'nin (1919) dışında. Bakınız, Philippe Julien, çev. D'annunzio

2. Deniz Hırsızları Hispaniola'da, gemi stokları için boucan ve tütsülenmiş kuru et hazırlayan avcılardı.

3. Bir insan yüzü görüntüsünü de ekleyerek İslami hilali kullanan Salé sancağı, Renegadoların amentüsünu son derece teşrifatçı bir kesinlikle sembolize ediyor gibi gözükmektedir. Insanın aklına, Templarların Baphomet'in Kafası'na taptıklarına dairki efsane ve Faslının Kafasının bir Rosicrucian simyası sembolü olduğu fikri geliyor; bazı modern Hıristiyan köktendincilerin Aydaki Adam'ı satanist bir arma olarak kabul ettiklerini ifade etmek ilginç olabilir.

4. Sadece 1618'den 1626'ya kadar 6000 Hıristiyan esir alınmış ve fidye karşılığı serbest bırakılmıştır. Bu fidyelerin toplamı 15 milyon pounddan fazla etmektedir. On yıl içerisinde, 1629-39, Fas Gümrüklerine 25-26 milyon dükalık bir toplam kaydedilmiştir." [Caille, 1949: 224] 1626'da, "Berberistan'da, Salé'de büyük acılar içinde kıvranmaktaki esirler olarak kaderlerine terkedilen 2000 zavallı denizcinin endişe içindeki eşleri" tarafından Buckinham Dükü'ne bir dilekçe sunuldu: Bu zavallı kocalar "o kadar anlatılmaz acılar ve işkenceler çekiyorlardı ki neredeyse Hıristiyan dinini terketmeye zorlanacaklardı." [Norris, 1990: 66] 2000 kişiyi Türkleşmekten kurtarmanın ücreti bir Dük için bile çok yüksek olabilirdi.

5. Bu ve diğer heyecan verici efsaneler için (örneğin, ilk Caladdagh yüzüğü bir kartal tarafından bir genç kızın kucağına düşürülmüştür!) Richard Joyce'un soyundan gelen Cecily Joyce'un yazdığı harika amatör tarih kitabı Claddagh Yüzüğünün Öyküsüne, 1990, bakınız.

o. İslami sadelik, bunu takdir edemeyen barok-kafalı Avrupalılara bir tür fakirlik gibi görünmüş olmalı. Tanışık olduğumuz İskoç gezgini William Lithgow, bu dönemde Fez'de giyilen kıyafetleri birkaç renkli gözlem de ekleyerek tarif etmektedir:

Her iki tür insan da uzun pantalonlar ve tabanlarına demir ve ayakuçlarına da beyaz boynuzlar çakılmış kırmızı ya da sarı ayakkabılarla, bilekleri çıplak dolaşıyor; ve vücutlarına astardan uzun cübbeler ve çeşitli renklerdeki ipek yelekler giyiyorlar; bu görgüsüzlerin yabancılara karşıki davranışları, Konstantinapolis ve Türkiye'nin diğer her yerinkinden daha medeni.

Kadınlar burada yüzlerini güneşten korumak için kafalarına saman ya da küçük sazlardan yapılan geniş ve yuvarlak pelerinler giyip maskesiz sokaklarda dolaşıyorlar; ve lanetleyici ölçüde erotikler, lüks içinde yüzen alçak adamlarının şehvetini her yönden tatmin etmek için hazırlar; ne de Türk kadıları gibi sıkı muhafaza ediliyorlar. İstedikleri yere gidiyorlar.

Bu şehirde izinli 12000 genelev var. Cariyelere iyi bakılıyor ve her hafta hekimlerce muayene ediliyorlar; ama en kötüsü de yazın, 3000 civarında oğlan çocuğunun pazara çıkarıldığını gördüm. Evet günün ortasında tam Pazar yerlerinde, Faslıların, bu pasaklılarla cinsel ilişkiye girdiklerini ve utanmadan ya da bir ceza görmeden yürüyüp gittiklerini gördüm

Buranın vatandaşları, Tanrı'ya karşıki görevlerini alçakgönüllülükle ve büyük bir dindarlıkla yapıyorlar ama ciddi festival günlerinde harika dansçılar ve çalgıcılar çıkıyor. Atıcılık yarışmaları yapıyor, mısralar okuyorlar ve rahipler ayinler düzenliyor.

Burada, Fez'de çeşitli konularda, özellikle de kafiyelerinde haya ya da utanç duymaksızın isimlerini verdikleri aşıklar ve aşk konusunda şarkılar besteleyen çok sayıda şair var; bütün bu şairler yılda

bir kere, Muhammed'in doğumgününde O'nu övmek için şiirler yazıyorlar. Bu arada da o festival gününün akşamüstünde Pazar yerinde toplanan bütün şairler için kurulan süslenmiş bir kulis oluyor. Mısralarını büyük bir dinleyici kitlesine okumak için bunun üzerine teker teker çıkıyorlar ve bu dinleyicilerce en iyi olduğuna karar verilen, "Şairlerin Prensi" ünvanına kavuştuğu için bütün yıl diğerlerinin üzerinde tutuluyor ve bir vekil ve şehir tarafından ödüllendiriliyor.

Sahiden de değerli bir gözlem; ve Avrupalı prenslerimiz benzer bir geleneği bizim Tanrımız için de başlatsalar; o zaman en cesur zekalar ve en keskin beyinler, bügünlerde pek saygı görmedikleri ve böyle mükemmel yazarlar için ödüller olmadığı için gölgede kalan ve boğulan stillerinin ve gebe oldukları buluşların en iyilerini, üstün hünerlerini göstermek için studdy eder ve çabalarlardı. [Sources Inedites'de alıntılanmıştır, 1935: 494-498]

Korsan Ütopyaları

Ve böylece Corsairlar'ın takvimini sosyal mevsim -Kış- boyunca izledikten sonra Ilkbahara ve açık denizlerde bir kere daha dolaşma arzusuna geri dönebiliriz. Renegado kültürü hakkındaki bu parça parça resimlerin birleşip bir hipotez, teori ya da en azından anlaşılabilir bir resme benzeyen birşey oluşturduğunu söyleyemem. Hayalgücümüzü kesinlikle "gerçek" bir tarihçinin izin vereceğinden daha fazla kullanmak, sallantılı bir genellemeler çerçevesinde birçok varsayım ortaya atmak ve buna biraz düşlem katmak zorunda kaldık (ve hangi korsanolojist düşlemi reddedebilmiştir ki?). Ancak kendi merakımı en azından şu dereceye kadar tatmin edebildiğimi söyleyebilirim: Renegado kültürü gibi birşey varolmuş olabilir; gereken bütün şartlar vardı, bu şartlar birbirleriyle ilişki içinde ve senkronizeydiler. Dahası, en büyük ürünü diyebileceğimiz şeyde -Bou Regreg'in Fas Corsair Cumhu-

riyetlerinde- bu kültürün varolduğunun iyi bir ikinci derecede kanıtı vardır. Böylesine orjinal bir kavram, ancak "kültürel," yani sosyolojik olarak karışık diye etiketlenebilecek ve (kendine) farklı diyebilecek kadar kendisiyle ilgili olan bir köken deriliğine dayalı olabilir. Mafya kendine "Bizim Şeyimiz" der; corsairler kendi "şeylerine" Salé Cumhuriyeti diyorlardı -sadece bir korsan mekanı ya da güvenli bir liman değil, bir korsan ütopyası, corsair toplumu için planlanmış bir yapı. Elimizde kanıt olmamasına rağmen, herhalde Cezayir'de olduğu gibi Salé'de de bir Franco ya da lingua franca çıkmış olabilir. Ama Salé'in birleşip ayırtedilebilir bir sosyal varlık oluşturan kendi işaretler ve kurumlar, ilişkiler ve fikirler, mallar ve insanlar dili vardı. Sürgün edilenler -Yahudi, Faslı ya da Avrupalı düzenbazlar olsunlar- sadece birbirlerinin tarzlarının nahoş bir karışımı yerine yeni bir sentez olarak tanınabilecek kültürlerarası bir sinerji yaratmışlardı (Bir Fas arkaplanının önünde) Sonuç bölümümüzde bu kültürü, edebi kültürlerarası maceraların ve çevirilerin bir dönüşümler modeli olarak analiz edeceğiz.

Bu analizde ön adım olarak Üçlü Cumhuriyetin politik yapısını başka politik yapılarla kıyaslamak ilginç olabilir. Iki belirgin kıyaslama akla geliyor -birincisi, diğer Berberi devletleriyle, özellikle de Cezayirle, diğeri de dünyanın başka yerlerindeki "korsan ütopyalarıyla."

Cezayir'in, Osmanlı Imparatorluğu'ndan bağımsızlığını asla geri alamamasına rağmen, Ocak Divanındaki bağırış çağırış maçlarından, korsan Taiffesinin suç ortaklığından, çeşitli Osmanlı bürokratlarının düpedüz korkaklığından ve -diğer hepsi başarısız olmuş olsa bile- "suikast demokrasisinden"

kendisi için garip bir tür özgürlük düzdüğünü zaten belirtmiştik. Bou Regreg Cumhuriyetinin yasama yapısı, kesin olarak Cezayir Taiffesinin yapısından modellenmişti -aslına bakılırsa iki gövde zaman zaman ortak üyeler paylaşmış bile olabilir. Ama Salé'de, Taiffe, Cezayir'deki gibi gücü paylaşan başka kurumlar olmadan bir Divan gibi, yönetimi tek başına sürdürüyordu. Belli ki Salé Divan'ı ya da daha doğrusu Divanları, Cezayir modelinden daha demokratik bir şekilde organize olmuşlardı. Baş Amiraller ve kongrenin 14 ya da 16 kaptanı bir senelik görev süreleri için seçiliyorlardı. Bürokratik atamalar yapılıyordu -Gümrük ve Tüketim vergisi memurları, liman görevlileri, barış muhafızları (pek de etkili bir grup değillerdi herhalde) vs. -ama politik gücün kaydadeğer bir ölçüde kemikleşmesini ve hatta sabitleşmesini önlemek için gösterilen açık ve net bir niyet vardı. Belli ki Endülüslüler ve corsairlar işleri akıcı biçimde -hatta kargaşa noktasına kadar- tutmayı seviyorlardı. En azından Rabat ve Keşkek'te bütün gerçek bir kontrol kurma çabalarına doğrudan şiddetle karşılık verilmiştir.

Bu özerkliğin corsairlar için sadece karı mümkün olduğunca artırmak için bir fırsattan daha fazla bir anlamı olduğunu tahmin edebilir miyiz? Aslında -"daimi devrim" namları gerçekte, ciddi öncü-kapitalist tasarım ve emellere uygun muydu? Bir monarşi (tercihen yozlaşmış bir monarşi) basit mali büyüme amaçlarına daha iyi hizmet etmez miydi? Bütün Bou Regreg fenomeninde don kişotvari birşeyler yok mu? Oligarşiyle yönetilen Venedik ve Hollanda Cumhuriyetleri ile Cezayir Taiffesi haricinde corsairların önlerinde, demokrasi denemeleri için alabilecekleri gerçek hayata geçirilmiş bir

modelleri yoktu. Ama bir cumhuriyet fikri havadada kol geziyordu -ve 1640'a gelince İngiltere, sonra Amerika ve sonra da Fransa'daki devrimlerle Avrupa tarihinde sahnedeki yerini alacaktı. Salé Cumhuriyetinin bütün bunlardan önce varolması sadece bir rastlantı mıydı? Yoksa tarihi sıralamayı baştan mı yazmalıyız: Salé, İngiltere, Amerika, Fransa? Belki de utanç verici bir fikir: Demokrasinin ataları olarak Faslı korsanlar ve İslam'a geçen din değiştirmişler. En iyisi peşine düşmemek.

17. yüzyılın sonları ve 18. yüzyılın başlarında birçok bağımsız "korsan ütopyaları" dünyanın başka başka yerlerinde doğdular. Bunların en ünlüsü, Korsanların kendi kısa ömürlü, son derece anarşik toplumlarını yarattıkları Hispaniola; Madagaskar'daki Libertatia; yine Madagaskar'daki Ranter'ların Koyu; ve klasik anlamdaki son korsan ütopyası olan Bahamalar'daki Nassau.

Çoğu tarihçi, onları sadece seferler arasında dinlenilen bir yer olarak görüp, korsanların karadaki sığınaklarının önemini görememişlerdir. Bir korsan toplumu düşüncesi, ister Marksist olsun ister başka bir teori olsun, çoğu tarih teorisi açısından bir çelişkidir -ama Hispaniolalı (modern Santa Domingo) Korsanlar tam da böyle bir toplum oluşturuyorlardı. 16. yüzyılın sonlarıyla 17. yüzyılın başlarında Hispaniola bir tür Girilmez Bölgeydi; Yerel nüfus azalmıştı ve hiçbir Avrupalı güç, güçlü bir hak iddiasında bulunmuyordu. Gemileri batmış denizciler, asker kaçakları, kaçak köleler ve serfler ("Kıyıya vurmuşlar") ve diğer toplum dışılar kendilerini Hispaniola'da, her tür yönetimden bağımsız ve avcılık yaparak hayatlarını bir şekilde kazanabilir bir halde buldular. İflas

eden ve yokolan yerleşim girişimlerinden türeyen yabani sığır ve domuzlar, vahşi hayvanlarla birlikte ormanda geziniyorlardı. Boucan, yani tütsülenmiş et (Karayip sahillerinin yerlilerinden öğrenilmiş bir teknik) geçen gemilerle başka mallar karşılığı takas edilebilirdi. "Kıyı Kardeşliği" ilk olarak burada ortaya çıktı, özgürlüklerinin son derece bilincindelerdi ve onu korumak için organize oldular (minimal ve eşitçilce). Daha sonra Tortuga ve New Providence'da da topluluklar kuruldu. Deniz Hırsızları (çevirenin notu: burada korsan anlamına gelen ama biraz farklı bir şekilde kullanılan Buccaneer kelimesi kullanılmıştır. Bu metnin geri kalanında Buccaneer kelimesinin Türkçesi olarak Deniz Hırsızı kullanılacaktır) gitgide korsanlığa geçtiler ve geçtiklerinde de "Maddeler" ya da gemi tüzüklerinin altında birlik oldular. Bunların bazıları Exquemelin tarafından alıntılanmıştır (Deniz hırsızlarına "altın çağlarında" kendi gözleriyle şahit olan tek kronolojist). Maddeler, varolan hemen hemen tek otantik korsan dökumanlarıdır. Geminin levazım subayı ve yelkendikici, ahçı ve müzisyen gibi diğer "sanatçılar" hariç bütün subaylar için oylama düzenliyorlardı. Kaptanlar seçimle işbaşına geliyor ve mürettebattan herhangi birinin payının birbuçuk ya da iki katı gibi düşük bir pay alıyorlardı. Onbaşıların ceza vermeleri yasaktı ve subaylar ile adamlar arasındaki anlaşmazlıklar bir harp divanında ya da Düello Kanunuyla çözümleniyordu. Bazen bu tüzüklere Welshli ters bir kaptan tarafından ("Kara Bart" Roberts gibi) kadınların ve çocukların geminin güvertesine çıkmasını yasaklayan bir hüküm de araya eklenivériyordu. İçki asla yasak değildi. Korsan gemileri gerçek cumhuriyetlerdi, her gemi (ya da donanma) yüzen bağımsız bir demorasiydi.

İlk Deniz Hırsızları ormanda oldukça ilkel bir hayat yaşıyorlardı, sefalet ve bolluk, acımasızlık ve cömertlik gibi aşırılıkların ve denizde içine su alan kanolar ve derme çatma şalupalarla girdikleri maceraların damgasını vurduğu bir hayat. Deniz Hırsızı tarzı hayatın açık bir çekiciliği vardı: ırklar arası uyum, sınıf farklarının olmaması, devletin olmamasının getirdiği özgürlük, macera ve olası şan. Başka gayretler de canlandı. Belize'ye ilk olarak Deniz Hırsızlarınca yerleşilmiştir. Jamaica'daki Port Royal kenti tepinme alanları oldu; tekin olmayan kalıntıları hala 1671'de onu bir bütün halinde yutan denizin altında görülebilir. Ama bu İncil'deki boyutlardaki afetten önce bile Deniz Hırsızı tarzı yaşam çoktan bitmişti. Cesur ve şanslı muhteşem Henry Morgan liderliğe yükselmiş ve 1671'de, Panama'daki Deniz Hırsızı istilasını organize etmişti -sonra da bir af belgesini ve İngilizlerin yaptığı Valilik ve Yüksek yargıçlık atamasını kabul edip, eski uğrak yerlerine eski yoldaşlarının celladı olarak geri dönmüştü. Şurası kesin ki bir dönemin sonuydu; hayatta kalan Deniz Hırsızları, daimi kara üsleriyle ilişkilerini kesmişler ve korsan olmuşlardır.

Ama "altın çağ" düşü yaşamaya devam etmiştir: Hispaniola'nın doğanın çağrısına uyan saflığı hem gerçek kökenleri olan bir efsane hem de bir politik amaç olmuştur. Bu andan itibaren, korsanlar ne zaman şans bulurlarsa daimi ya da yarı daimi kara barınaklarını kurmaya girişeceklerdir. İdeal koşullar, deniz rotalarına yakınlık, dostane Yerliler (ve Yerli kadınlar), bütün Avrupalı güçlerden kopukluk ve uzaklık, güzel, tropik bir iklim ve belki de ganimetlerini paylaşabilecekleri bir takas merkezi ya da tavernayı içeriyordu. Bir savaş halinde geçici bir liderliği kabullenmeye hazırdılar ama karada

şiddet pahasına bile olsa tam bir özgürlüğü tercih ediyorlardı. Ganimet peşindeyken organize edici prensip olarak radikal demokrasiyle yaşamaya ya da ölmeye gönüllüydüler ama ganimetlerinin keyfini sürerken anarşide ısrar ediyorlardı. Bazı kıyı sığınakları sadece gizli bir liman, gemilerin kabuklarının onarılabileceği bir sahil ve temiz suyu olan bir kaynaktan oluşmaktadır. Diğerleri, Thomas Crooke gibi, korsanlık için parazit olan olan "saygıdeğer" düzenbazlarca yönetilen Baltimore ya da Port Royal gibi küçük ahlaksız limanlardı. Ama diğer sığınaklara gerçekten de ancak bilerek kurulmuş toplumlar denilebilir -ne de olsa komünel olmalara amaçlanmıştı ve öyleydiler -ve bu yüzden de haklı bir şekilde Korsan Ütopyaları sayılabilirler.

1770'lerin başlarında eylem alanı Karayiplerden Hint Okyanusuna kaymıştı. Avrupa, "yakın" Doğu ve Hindistan'la olan kolonist-emperyalist ilişkilerini başlatmıştı ama bölgenin büyük bir kısmı hala "ıslah edilmemişti." Kara sığınakları için mükemmel bölgenin, Arabistan ve Mekke'ye giden hac deniz rotasının yakınındaki Madagaskar olduğu ortaya çıktı. Ünlü Kaptan Avery, Hindistan'dan hacca giden Moghul imparatorluk gemisini (çevirmenin notu: burada kullanılan dhow kelimesi Kızıldeniz'e özgü bir gemi anlamına gelmektedir) ele geçirip, yumurta büyüklüğünde bir elmas kazanarak ve bir Moghul prensesiyle evlenerek kendine bir efsane yaptı; diğer elmas ve mücevherlerin Boston limanında ya da yakınlarında bir yerlerde gömülü oldukları rivayet edilir ve asla bulunamamışlardır. Diğer korsanların ne Amerika'ya ne de Avrupa'ya dönmeye niyetleri vardı ama Madagaskar umut verici görünüyordu. Ne İslam ne de Hıristiyanlık, yüz-

lerce Yerli "krallığıyla" kabileler halinde, pagan ve hatta "megalitik" kalan koca acaya nüfuz etmişti. [Madagaskar'daki Megalitik uygulamalar için Mohen'e bakınız, 1990: 55- 58] Bazı kabilelerin ve bazı kadınların korsanlarla işbirliği yapmaya hevesli oldukları ortaya çıktı. Iklim idealdi, birkaç takas merkezi açıldı ve Korsan Ütopyası kavramı yeniden dirildi. Bazı durumlarda bireysel bir maceraperest, "kralın kızıyla evlenebilir" ya da başka yollarla kendini Yerli toplumuna kabul ettirebilirdi; başka hallerde, bir grup korsan, dost bir kabilenin yakınlarındaki kendi köylerine yerleşir ve kendi sosyal ayarlamalarını yaparlardı.

İşte bu tip bir ütopya "Ranterların Koyunda" kurulmuştu -ismi, C. Hill'in işaret ettiği gibi, ahlak kurallarına karşı gelen radikal tarikatların korsanlar arasında yandaş bulduklarına işaret eden bir yer [Hill, 1985]. Daniel Defoe'nin Korsanlar Kralı'na (1720) göre Kaptan Avery'nin kendisi de Madagaskar'a bir süreliğine bir "sözde kral" olarak yerleşmişti. Hill, "Defoe'nin, Avery'nin yerleşiminin özgürlükçü yönlerini vurguladığına" işaret etmektedir. "Bizim olduğumuz gibi özgür bir devlette herkes istediği yere gitmekte özgürdü." [Ibid., s. 178] Bir diğer Madagaskar yerleşimi Kaptan North ve mürettabatı tarafından kurulmuştu. Ama Madagaskar ütopyaları arasında kuşkusuz en ilginç ve en ünlü -ve kesinlikle en ütopik- olanı "Libertatia" (ya da Libertalia) idi.

Libertatia ve kurucusu Kaptan Mission hakkındaki tek kaynağımız Daniel Defoe'nin, "Kaptan Charles Johnson" takma adıyla yazdığı Korsanların Genel Tarihi (1724-28) adlı kitaptır. Bu kurmaca bir eser değildir ve içindekilerin büyük çoğunluğu arşivlerle desteklenebilir ama belli ki popüler bir ça-

lışma olması amaçlanmıştı, yani bol renkli ve bol heyecan dolu ve içinde az bir dökümantasyon barındıran. Defoe, Libertatia hakkındaki bütün bilgilerini elindeki bir "Mission M. S."den edindiğini iddia etti. Defoe'ya göre el yazmasının anlattığı öykü şuydu:

Antik bir Provençal (çevirmenin notu: Fransa'nın Provans vilayetine ait) ailesinin en genç oğlu olan Mission, Angiers'deki askeri akademide okumak için 15 yaşında evini terkeder, sonra da Akdeniz'deki bir Fransız savaş gemisinde hizmet vermek için gönüllü olur. Roma'dan ayrılmak üzereyken, Caraccioli adlı inancını kaybetmiş "edepsiz" bir Dominiken rahiple tanışır ve bu rahip de Misson'la beraber denize açılıp gitmeye karar verir. Bir korsanla yapılan savaşta her ikisi de cesareitleriyle farkedilirler. En sonunda Caraccioli, Mission'ı ateist ve komunist yapar ya da daha doğrusu ona "mükemmel ilahiyet (deizm)" inancını aşılar.

Sonra, bir Ingiliz gemisiyle yapılan savaşta Fransız kaptan ve subaylar öldürülürler. Caraccioli kaptanlık için Mission'ı aday gösterir ve iki adam da mürettebata, onları devrimci tasarılarına ikna eden (ve ilham kaynakları olarak Büyük Iskender, İngiliz kralları IV. Ve VII. Henry ve "Mahomet"ten bahsettikleri) uzun konuşmalar yaparlar. Mürettebatı "yeni bir denizci cumhuriyeti" kurmaya ikna ederler. "Her adam özgür doğar ve kendisine destek olacak şeyleri de teneffüs ettiği hava kadar hakeder."

Bo'sun Mathew le Tonder, bayrakları olarak (Jolly Roger denilen) kara sancağı (çevirmenin notu: üzerinde kurukafa resmi olan korsan bayrağı) dalgalandırmayı teklif eder -ama Caraccioli "korsanlar değil, Tanrı ve Doğanın kendilerine ver-

diği Bağımsızlık üzerinde söz sahibi olmaya karar veren adamlar" olduklarını söyleyerek itiraz eder. "İnsan haklarına ve Özgürlüklere," "tiranlıkları sarsmaya," "bastırılmanın ve yoksulluğun getirdiği acılara" dair atıflarda bulunur. "Korsanlar prensipleri olmayan ve sefih hayatlar süren adamlardır; ama kendilerinin hayatları cesur, adil ve masum olmalıdır." Amblemleri olarak üzerinde "Tanrı ve Hürriyet adına" yazan beyaz bir sancak seçerler. (Bütün bunlar kulağa "Ateizm"den çok Deizm gibi gelmektedir ama 18. yüzyılda bu terimler hâlâ birbirlerinin yerine kullanılabiliyorlardı.)

Mission ve mürettebatı bundan sonra gemilere bir dizi başarılı saldırılar düzenlerler, sadece ihtiyaçları kadar ganimet alır ve sonra onları serbest bırakırlar. Cömertlik ve merhamet öyküleri zaman zaman yerlerini cesaret ve şiddete bırakır. Afrika kıyılarının açıklarında Hollandalı bir köle gemisini ele geçirirler; Mission, mürettebatına "kendi türümüzden olanları alıp satmanın ebedi Adalet'in gözünde asla kabul edilebilir olamayacağını. Hiçbir insanın bir diğerinin hürriyeti üzerinde güç sahibi olmadığını ve Tanrı hakkında güya daha fazla bilgi sahibi olanların İnsanları hayvan gibi sattıklarını ama onların dinlerinin bir çarpıtmadan başka birşey olmadığının ortaya çıktığını!" savladığı uzun bir konuşma daha yapar. Mission konuşmasını sürdürüp kendisinin, "Boynunu, köleliğin zincirlerinden başkalarını köleleştirmek için kurtarmadığını, kendi Hürriyetini bunun için kazanmadığını" söyler ve denizcileri, Afrikalıları mürettebbat arkadaşları olarak kabul etmeye ikna eder -ve öyle yaparlar.

Bundan bir süre sonra, Mission'un "yerel esmer kraliçenin" kızıyla evlendiği ve diğer mürettebatın da eşler bulduk-

ları Hint Okyanusundaki Johanna adasına yerleşirler. Birkaç yıl boyunca Mission konuşmalar yapmaya, gemileri soymaya ve arada sırada da -şartlar zorladığında- düşmanlarını katletmeye devam eder. (Lord Byron'un ifade ettiği gibi Mission "son derece yumuşak huylu bir adamdır/ Hiçbir zaman gemileri seğirtmemiş ya da gırtlak kesmemiştir") [Gosse tarafından alıntılanmıştır, 1924: 218]

Mission şimdi de şansını, planlayıp kuracağı toplumunda denemeye karar verir ve insanlarını Madagaskar'a taşır. (39) Burada, bütün mülkiyetin yasaklandığı ve bütün servetin ortak hazinede tutulduğu tamamen sosyalist bir toplum kurarlar. Korsanların topraklarını hiçbir çit ayırmamaktadır. Rıhtım ve tahkimatlar yapılır ve Childhood (çocukluk) ve Liberty (hürriyet) adlı iki yeni gemi sahilin haritasını çıkartmak üzere yollanır. Bir Oturum Evi inşa edilir ve Mission üç yıllık bir süre için "Muhafız Lord" seçilir. Seçilmiş meclis yılda bir kez toplanır ve önemli hiçbir karar meclisin onayı olmadan alınamaz. Kanunlar "sanki aralarında matbaacılar varmış gibi" basılır ve dağıtılır. İngiliz korsan Kaptanı Tew, Donanmanın Amiralidir, Caraccioli Dışişleri Bakanıdır ve Konsey, "ulus ve renk ayrımı yapılmaksızın" korsanların en beceriklilerinden oluşmaktadır. Fransızca, İngilizce, Hollandaca, Portekizce vs.nin bir karışımı olan yeni bir dil bulunur. Bu ilerici rejim, (aralarında Kaptan Tew'ın da olduğu) birkaç aşırı radikali tatmin edemez ve bunlar, saf anarşiye dayalı kendi yerleşimlerini kurmak üzere ayrılırlar -kanun yok, subay yok. Birkaç yıl boyunca (El yazması, kronoloji konusunda biraz belirsizmiş gibi gözükmektedir) Korsan Ütopyası gelişmeye devam eder. Yıkıldığında da bu, içsel çatışmaların değil, dış

düşmanların sonucudur; dostane olmayan bir Yerli kabilesi saldırır, yerleşimciler gemileriyle denize açılırlar ve aniden ortaya çıkan bir kasırga sonucunda yokolurlar.

Defoe'nin kendisi korsanlığın altın çağında yaşamıştır ve elindeki bilgilerin çoğu Londra'da hapsedilen korsanlarla yaptığı reportajlardan gelmektedir. Okurlarının çoğu, sadece kitapçıklardan ve türkülerden de olsa 17. yüzyılın sonlarındaki ve 18. yüzyılın başlarındaki korsanlık hakkında birçok şey biliyorlardı. Ancak benim görebildiğim kadarıyla hiçbir çağdaş okuyucu Kaptan Mission'ın gerçekliğini sorgulamamıştır. Defoe'nin Kaptan Mission hakkında yazdığı iki bölümün Rousseau -ya da Byron'un- kitaplarından çıkma sayfalar gibi okunabilmesine rağmen! (Ikisi de henüz doğmamıştı) -ve Libertatia'nın politikalarının bazı açılardan devrim Amerikasının (1776) ya da Fransasının (1793) -ve hatta Rusyasının (1917) politikalarından çok daha radikal olmasına rağmen - bütün bunlara rağmen, 1728'de hiçkimse "Kaptan Johnson"a dur demiyor, Mission'un öyküsünü kafadan atmakla suçlamıyordu. Malzemeye, herhalde aslen inanılır olduğu için inanılıyordu. Tabi birçok kişi Lemuel Gulliver'e ve Baron Munchhausen'e de inanıyordu; insan hiçbirşeyi popüler inançları temel alarak kanıtlayamaz; yine de Kaptan Mission 1972'ye kadar bir gerçek olarak kabul görüyordu.

O yıl Genel Tarihin yeni baskısı Manuel Schonhorn tarafından hazırlanılıyordu (1972). Bu çalışmanın giriş bölümünde Kaptan Mission'ın gerçekliğine iki açıdan şiddetle saldırılıyordu. Birincisi, olumsuzlayıcı kanıt: destekleyici hiçbir arşiv malzemesi yoktur (tabi zaman içerisinde yokolmuş da olabilirdi). Ancak daha hüküm verici olan Kaptan Tew sorunuydu.

Hakkında sürüyle arşivsel ve tarihi kayıt vardır, onun varlığı hakkında hiçbir kuşku yoktur -ama kayıtlar Tew'un, Libertatia öyküsündeki rolünü oynayacak kadar uzun bir süre Madagaskar'da bulunmuş olamayacağını göstermektedir. Bu temel alınarak Mission'un öyküsünün bir kurmaca, yoksa tarihi olan (az çok) bir metne gizlenmiş Robinson Crusoevari bir şaka olduğu sonucuna varıldı. Bu şakanın amacı radikal bir liberal (çevirmenin notu: burada kullanılan whig kelimesi İngiliz Liberal Partisi üyesi anlamına gelmektedir) ajitasyon yapmaktı. "Mission M.S." asla varolmadı. Libertatia, edebi bir ütopyaydı: bir "hiçbiryerdi"!

Tew sorununun, Mission anlatısını biraz uydurma çıkardığını kabul etmek zorundayız: ancak ben, var olmadığı yargısını zorlama ve fazla kötü niyetli buluyorum. Diğer birçok mantıki olasılık göz önüne alınmalıdır: (a) Mission ve El Yazması varoldu ama Kaptan Tew hakkında Defoe'nın sorgulamadan kabul ettiği yanlış bilgiler barındırıyordu (belki de Tew adı bir başkasını maskelemek için kullanılmıştı); (b) El Yazması gerçekti ve gerçek olayları anlatıyordu ama Tew ile ilgili bölümleri ("anarşist" hizipleşme dahil) Defoe, kendine özgü nedenlerle, belki de biraz tekdüze olan bir hikayeyi canlandırmak için yarattı; (c) Ne El yazması ne de Mission ve Caraccioli adlı kişiler asla varolmadı -ama Madagaskar'da Libertatia gibi bir denemeye girişilmişti ve bu olaya Defoe tarafından biraz kurmaca eklendi (Robinson Crusoe, batan bir gemiden kurtulan Alexander Selkirk adında gerçek hayattaki bir modele sahipti). "Johnson," gelecekteki tarihçilere oyunu kaptırdığını farketmeden, yazıtın olabilirliğini arttırmak için gerçek bir korsanın, Tew'un adını ekledi. Bu hipotezlerden

hiçbirinin doğruluğu ya da yanlışlığı Tew sorunu temel alınarak kanıtlanamaz. Bu sebeple Revizyonist Yanlışlığı Açığa Vurma Hipotezi -tamamen kurulmuşluk- de kanıtlanmamış kalmalıdır. Sadece yanlışları ortaya çıkarma tutkusunun bizi, devrimci bir kahramanın ya da gerçek bir ütopyanın sağlam tarihselliğini terketmeye itmemelidir. [Örnek olarak Burroughs'un önsözüne, 1981, ve Law'a, 1980 bakın] Ranterların Koyu yeterince gerçekti ve korsanların "yarım kan" çocuklarınca Madagaskar'da kurulan "Krallıklar"da öyleydiler. [Deschamps'a bakınız, 1949, özellikle s. 215-229] Deniz Hırsızları da, 1700'lerin başlarında birkaç yıl için büyüyüp gelişen Bahamalar'daki Nassau'daki vahşi mürettebat da (aralarında Karasakal ve "Calico Jack" Rackham ve iki korsan karısı, Ann Bonney ve Mary Reade'nin de olduğu) gerçekti. Libertatia gerçek olmuş olabilir ve gerçek olmuş olmalıdır. Kaptan Mission hayranları için bu kadarı yeterlidir. Örneğin Christopher Hill, Kaptan Mission'ın tamamen kurmaca olduğunu kabul etmeyi reddetmektedir. Hill, Defoe'nin gençliğinde ağzından alevler püskürten bir radikal olmasına karşın 1720'lerde ısmarlama yazılar yazan bir yazar ve burjuva mülk değerlerinin bir savunucusu olduğuna işaret etmektedir. "Libertatia tasvirinin adilliğini bu kadar dikkat çeker kılan şey budur. Eğer bütün herşeyi kafadan attıysa bu şaşırtıcı olur, eğer yaşlı denizcilerin hikayelerini dinleyip Libertatia'yı, kendisini rahatsız eden kapitalist toplumun özelliklerini eleştirmek için kullanma olasılığı görmüşse bu o kadar şaşırtıcı olmaz." [op. cit., s. 179]

Ancak sadece tartışmasını yapmak amacıyla için Genel Tarihteki Mission bölümlerinin en azından Robinson Crusoe gi-

bi kurmacalaştırıldığını varsayarsak ilginç bir soru ortaya çıkmaktadır. Robinson Crusoe'nin ilk birkaç bölümünde kahraman "Salli Denizcilerce" esir alınmakta ve sonra da satılmak üzere Fas'a götürülmektedir. St. Vincent de Paul ve Sieur Mouette gibi Robinson, Faslı efendisinin o kadar da kötü olmadığını keşfeder: efendisi İngiliz denizciye, İslam'a geçerek kölelikten kurtulma fırsatı sunar. Ancak Crusoe kaçma denemesine girişmeye karar verir ve en sonunda da küçük bir sandal çalarak bunu başarır. Yanında kendisine eşlik eden, ortak bir dil paylaşmadığı sevimli, genç bir Faslı çocuk vardır -Sevgili can yoldaşı Cuma'nın bir ön habercisi. Öyle görünüyor ki Defoe, Salé'i Libertatia için kısmi bir model olarak kullanmış olabilir.

Ancak benzetmeler fazla genişletilemez. Salé kuşkusuz, diğer Berberi Sahil devletleri Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'tan daha özgürlükçüydü ama saf korsan ütopyalarının hepsinden kesinlikle çok daha beylik bir yapıya sahipti. Salli korsanlar belli ki özgürlüklerini kalıcı bir şekilde (umutları oydu) korumak için cumhuriyetçi bir yönetim şeklini (ve %10 vergiyi) kabul etmişlerdi; Salé bir tür ödün olarak görülebilir.

Avrupa'daki sınıf baskısına karşıki nefretleri ve İslam'a hayranlıkları (ya da en azından kabullenişleri) hariç hiçbir politik/entellektüel çerçeveleri olmamasına rağmen, bunu bilerek ve isteyerek yapmış gibi gözükmektedirler. İslam'ın "demokratik" denilen yönleri Salé'in benzersiz deneyiminin ortaya çıkmasını kolaşlaştırmış olabilir ama tek neden sayılamaz (çünkü diğer yerlerdeki İslami yönetimlerin hepsi monarşikti). Protestan aşırıcılığı (bütün dünyevi "krallıkları" ve devletleri reddedişiyle) bir faktör olmuş olabilir -ama Rene-

gadoları dinlerinden dönmekten alıkoyacak kadar güçlü bir faktör değil! Salé'den kalan belgeler olmadan kesin olarak söylemek mümkün değil -ama öyle görünüyor ki Bou Regreg Cumhuriyeti Endülüslü Faslıların (Moriscoların) ve Avrupalı Renegadoların, (belki de) bazı Sufilerden ilham alarak doğrudan kendilerinin yarattıkları birşeydir -kendiliğinden oluşan politik dehanın eşsiz bir eylemi.

Renegadolar ortadan kalktıklarında arkalarında hiçbir "belge" -varlıklarının hiçbir kalıcı izini- bırakmadılar. Madagaskar'da, korsanların "yarım kan" çocukları yeni bir kültür oluşturdular ama Kuzey Afrika'da, din değiştirmişler basitçe genel nüfusa karıştılar. Avrupa medeniyetine hiçbir etkileri olmamış gibi görünüyor: kendilerini lekelemiş bütün diğer atalar gibi bahisleri geçmemekte -sadece unutulmuş değil, bilerek unutulmuşlar. Cihatla geçen yüzyıllarına rağmen İslamiyetin sınırlarını batıya uzatmak için hiç birşey yapmadılar. Kendilerine özgü hiçbir sanat formu yaratmadılar ve arkalarında bir sayfa bile "edebiyat" bırakmadılar. Birkaç isim, acımasızlıkla ilgili birkaç hikaye... geri kalan herşey yokoldu. Varlıklarının tuhaf gizemine rağmen -İslam'a geçen binlerce 17. yüzyıl Avrupalısı- analitik ya da yorumlayıcı tarihçilerden hiçbir ilgi görmediler; din tarihçileri arasında hiçbir merak uyandırmadılar; önemsizliğe çukurunda solup gittiler, neredeyse görünmez kalana dek.

Korsanlar, din değiştirmişler, hainler, dejenereler, dini doktrinlere karşı çıkanlar -bu kadar korkunç bir bileşimden ne tip bir olumlu anlamın çıkması beklenebilir? Sadece basitçe sapkınlara olan ilgimizi mi itiraf etmeliyiz? Ne de olsa, şok olmuş bütün ahlaki öfkeye rağmen, bir korsanolojistin gerçek

motivasyonunu bu oluşturur, öyle değil mi? Dince kabul olunmuş inançlara meydan okuyanların kronolojisini tutanlardan bahsetmeye gerek bile yok!

Bu itiraza cevap vermek için sadece (daha önce de belirttiğim gibi, e. G. Wilson, 1991, Giriş bölümü) dini doktrinlere karşı gelinişin bir kültürel transfer aracı olduğuna işaret edeceğim. Bir kültürden bir din bir diğer kültürü etkilediğinde bunu genellikle (en azından ilk başlarda) dini doktrinlere karşı çıkma olarak yapar; ancak daha sonra Ortodoks otoriteler duruma el koyar ve herkesi hizaya getirirler. Örneğin, bu sebepten, ilk Kelt Hıristiyanlığı, Druidry'den (İngiltere'de yaşayan putperest bir kavmin dini) birçok şey almış ve Roma tarafından, "dini doktrinlere karşı" olarak görülmüştü. Bu arada Hıristiyan kültürü sadece İrlanda'ya tanıtılmakla kalmamış, Kelt kültürü de (daha gizlice) Hıristiyanlığa, ya da daha doğruzsu Hıristiyan Avrupa kültürüne tanıtılmıştı. Kültürel bir transfer gerçekleşmiş ve bu kültürlerarası sinerjinin toplamı yeni birşey olmuştu -(örne'in) Kellsler'in Kitabı'nı üreten birşey. Fas Dönemindeki İspanya; İslam, Yahudi ve Hıristiyan kültürleri arasındaki, özellikle de simya (ya da şiir) gibi doktrin karşıtı alanlardaki üç yönlü transferlere dayalı bir kültürü temsil etmektedir. Bir doktrin karşıtlığı olarak simya, Yunan bilimini İslam aracılığıyla Rönesans Hıristiyanlığına dönüştürdü vs.

Dinden dönmek, "doktrin karşıtlığının" özel bir vakası olarak görülebilir. Ve Renegadoların durumunda, kültürel transferin çok belirgin bir alanı denizcilik teknolojisiydi. Renegadoların, sadece "süratli gemileri" ve ileri metalbilimi İslamiyet'e tanıtmakla kalmayıp aynı zamanda seyrüsefer ma-

tematiklerini ve usturlap gibi gereçleri de Avrupalı denizcilere tanıttıklarını varsayabiliriz. "Doğu" ve "Batı" arasındaki bu geçirgen sınır, en çok ortak geçişimin en sonunda bir Kolomb yarattığı Fas İspanyası'nda belirgindir; ve bu süreç kuşkusuz 17. yüzyılda da devam etmiştir. Bu teknik nakli ruhani önemden yoksun olarak yorumlarken dikkatli olmalıyız -seyrüsefer becerileri yüzünden büyücü etiketi yapıştırılan o İzmirli Yahudi kaptanı hatırlayın. Denizcinin zanaati bir gizemdi ve denizci de (bir gezgin gibi) zan altında bir adamdı.

17. yüzyıl denizcilerinin zanaat sırlarından fazlasını paylaştıklarını iddia ettik -bazı gizli fikirleri de paylaşmış olabilirler: demokrasi fikri örneğin, ya da ruhani özgürlük, "Hıristiyan Medeniyetinden" ve onun çektirdiği bütün acılarından özgür olma fikri. Eğer İslamofilik fikirler eğitimli Masonlar arasında dolaşıyorduysa neden bir fakir denizci "cemaati içerisinde" dolaşmasındı? Gemiden gemiye fısıltılarla bir söylenti dolaşıyordu, cesurların -Hıristiyanlığı reddedebilecek az sayıdaki özgür ruhun- servet ve "Faslı yeğenler" elde edecekleri Berberi Sahillerine dair bir hikaye. Eğer bu "komplonun" yazılı kaydı elimizde yoksa, okuma bilmeyen ve dile dayalı bir (alt) kültürden hangi yazılı belge çıkar diye de sorabiliriz. Yazılı metinlere ihtiyacımız yok çünkü komployu kanıtlayan, sadece isteyerek değil, Müslümanlığa kendini yakın da hissederek dinini değiştiren binlerce kişiye dair yadsınamayacak tarihi gerçeklerimiz var; aslına bakılırsa kitlesel bir din değiştirme hareketine dair kanıtlar var.

O zaman burada elimizde, doktrin karşıtlığının sadece bir kültürel transfer aracı değil aynı zamanda (daha da ilginci) bir sosyal direniş aracı olarak bir örneği vardır. Ve Renegado-

lar ile onların kayıp dünyalarının "anlamını" keşfettiğim nokta (daha önce de belirttiğim gibi) budur. Korsanlarla ilgili bu "theoria" (kuram) ya da "görüşün," benim kendi kişisel öznelliğimin zorlaması olduğundan kuşkulanılabilir -tam ifade etmek gerekirse, "Romantik" bir zorlama da diyebiliriz. Ama aynı zamanda, hiçbir öznelliğin tam anlamıyla benzersiz olmadığı da doğrudur. Renegadoların deneyimi konusunda cesur savlarda bulunuyorsam, bu biraz da onunla tanışık olduğum içindir. Her tarihçi (Foucault'nun dediği gibi) bir dereceye kadar "bugünün tarihinden" ve belki de bundan daha da çok kendi tarihinden oluşur. Ama bundan dolayı her tarihçinin "objektiflikten" yoksun ya da sadece öznel ve romantik olduğu yargısına varılmamalıdır.

Sanırım Renegadolarla, fazlaca "bugüne özgü" oldukları için tanışıklığım var. Kaddafi ve İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu çatışmalara girmek ve silah kaçakçılığıyla suçlandığında, Keltler ve Kuzey Afrikalılar arasındaki çok çok eski Atlant bağlantısını belirtmemek yanıltıcı olmaz mı? Tıpkı 17. yüzyıldaki Avrupa Konsensusunun böyle bir komployu ihanet ve dine hakaret diye kabul ettiği gibi modern medyamız da "terörizm" deyip geçmektedir. Tarihe teröristlerin, yani ahlaki çatışma ve devrimci kamulaştırma açısından bakmaya alışık değiliz. Hemfikir olduğumuz modern bakış açısında, öldürmeye ve çalmaya (savaş ve vergiler) dair ahlaki hak sadece devletindir. Dünyada eylemlerini gerçekleştirmek için bir neden olarak dine (ya da devrime) inanacak kadar mantıkdışı (irrasyonel) olanlar "tehlikeli fanatiklerdir." 1600'lerden beri çok birşeyin değişmediği açıktır. Bir elimizde toplum, diğer elimizde direniş vardır.

17. yüzyılda dünyevi ideoloji diye birşey bilinmemekteydi. Ne devletler ne de bireyler eylemlerini bilime, sosyolojiye, ekonomiye, "doğal haklara" ya da diyalektik materyalizme dayanarak haklı çıkarmaya çalışmıyorlardı. Bütün sosyal yapılar dini temeller üzerine dayandırılıyor ya da (en azından) dinsel bir dille ifade ediliyorlardı. Hıristiyan monarşik-emperyalizminin ideolojisine -ya da İslami korsanlığın ideolojisine- gelince, bunu dış görüntü, ikiyüzlü laf kalabalığı, tam bir ikiyüzlülük ve hatta bir sanrı olarak görebiliriz; ama bu, tarihi, bir tecavüz ve yağma psikolojisine indirgemek olur. "Fikirlerin," "tarih" üzerindeki etkisi sorunlu ve hatta gizemli bir biçimde durmaktadır -özellikle de kategoriler ve hatta mutlaklar gibi muğlakları gerçek varsaydığımızda; ama bunu, fikirler ya da tarih hakkında anlamlı hiçbirşey söyleyemeyeceğimiz fikri takip etmez. En azından, fikirlerin tarihleri olduğunu kabul etmeliyiz.

Tarih, Renegadoların öyküsünü anlamsızmış, Avrupa kültürünün dünya hakimiyetine giden engellenemez pürüssüz gelişiminde sadece küçük, istenmeyen geçici bir gerilim noktasıymış gibi görmeye meyillidir. Korsalar eğitimsiz, fakir ve marjinaldiler -ve bu yüzden de (varsayılıyor ki) gerçek fikirleri ya da niyetleri olamazdı. Tarihin genel akışından ayrıksı bir anafor ya da egzotik bir irrasyonalite dalgasıyla ayrılmış önemsiz parçacıklar olarak görülmektedirler. Binlerce kişinin, Diğerlerinin inancına yaptığı geçişin hiçbir anlamı yok; Avrupa-Hıristiyan hegemonyasına karşı yüzyıllar süren direnişin hiçbir anlamı yok. Konu hakkında okuduğum yazılardan bir tanesi bile bilinçlilik ve direniş olasılıklarının ya da "Korsan Ütopyası" fikrinin sözünü etmiyordu. İslam'ın

"olumlu gölgesi," din değiştirme muammasını anlamaya çalışmak için yarattığım ad hoc pro tem bir kategoridir; (benim bilgim dahilindeki) hiçbir tarihçi, Rosenkruyenizm ve Aydınlanmanın entellektüel İslamofilisiyle Renegadoların ayrıksı fenomeni arasında bir bağlantı kurmamıştır. İslam'a geçişlerini hiçkimse, Ranterizmin nihai bir şekli ya da ekonomik ve cinsel baskıyla dolu bir medeniyetten -kölelik, baskı ve elitlerin ayrıcalıklarına dayalı kendini beğenmiş bir Hıristiyanlıktan- kaçmanın (ve intikam almanın) bir yolu olarak görmemiştir. Renegadoların, kendilerini ifade amaçlı olarak dinlerine karşı çıkışları -sınıfsal kendini ifade için kitleler halinde din değiştirmek -bir tür ilk-proleter "öncü" olarak Renegadolar -bu tür kavramların bu kitap dışında bir varoluşları yoktur -ve ben bile onları bir acayip hipotezden ileri götürmeye çekiniyorum. "Öncü" başarısızlığa uğradı, Renegadolar yokoldu ve yeni oluşmaya başlamış olan direniş kültürleri de onlarla birlikte buhar oldu gitti. Ama ne deneyimleri anlamsızdı ne de onlar bir hiçliğe gömülmeyi hakediyorlar. Birilerinin onların isyankar ateşliliğine ve Fas'taki Bou Regreg nehrinin kıyılarındaki "geçici özerk bölgelerine" selam durması gerekir. Bu kitap onların anıtı olsun ve bu kitabın aracılığıyla Renegadolar medeniyetin huzursuz rüyalarına yeniden girsinler.

DİPNOTLAR

1- Yugoslav kıyılarının açıklarındaki adalarda yaşayan, Çoğunlukla Müslüman ve Venedik gemilerine saldıran ve eşitlikçi-kabilesel bir hükümet şekline sahipmiş gibi görünen korsanlar olan Uskoklar'ı biliyor olabilirler. [Bakınız, Bracewell, 1992]

2 - Course'ye göre (1966) Libertatia, Diego Suarez limanındaki adanın kuzeydoğu ucunda ya da Antsrana'da kurulmuştu.

BİBLİYOGRAFYA

Abun-Nasr, Jamil M. (1971) Bir Mağrip Tarihi. Cambridge [U.K]: Cambridge University Press

-Ali, Ahmed ve İbram Ali. Tarihi belirsiz. Kara Keltler: İrlanda ve Britanya'da Antik bir Afrika Medeniyeti. Cardiff: Punite Publications

-Al-'Arabi, M. (1980) Hikmetin Şevli Ucu (Fasus al-hikam), çeviri ve giriş R. W. J. Austin. New York: Paulist Press

-Az-Zirr ve A. N. Durkee, çeviri (1991) Şadehullah Okulu, cilt 1, Dualar. İskenderiye [Mısır]: Daru'l-Kutab

-Barnby, H. (1969) Cork Tarih ve Arkeoloji Cemiyeti Dergisinde çıkan "Baltimore Yağması." Cork [İrlanda], 2. bölüm-cilt LXXIV, no. 220, Temmuz-Aralık

-Birge, J. K. (1937) Bektaşi Dervişler Tarikatı. Londra: Luzac

-Bowles Paul (1962) Avluda Yüz Deve. San Francisco: City Lights

(1975) Kayıtsızlık Arayıcılar ve Diğer Yazılar. San Francisco: City Lights

-Bracewell, C. W. (1992) The Uskoks of Senj: Piracy, Banditry and Holy War in the 16th Century Adriatic. Ithaca: Cornell University Press

-Brown Kenneth (1971) Hesperis Tamuda'nın özel sayısında çıkan "Fas Tarihine Kentsel bir Bakış: Salé 1000-1800." Faculte des Lettres, Universite Mohammed V. Rabat: Editions Techniques Nord-Africaines

-Burroughs, W. S. (1981) Kızıl Gecenin Şehirleri. New York: Holt, Rinehart ve Winston

-Caille, J. (1949) La Ville de Rabat jasqu'au protectorat Français. Paris: Vanoest

-Cartaret, Sir George (1929) 1638'in Berberi Seyehati. Philedelphia, W.m. F. Fell Co.

-Chambers, Anne (1979) Tanecik: Grace O'Malley'in Yaşamı ve Zamanları. Portmannock [İrlanda]: Wolfhound Press

-Chimenti, Elisa (1965) Fas'ın Öyküleri ve Efsaneleri'ndeki "El-Minar Efsanesi." New York: Ivan Obolensky

-Cohn, N. (1970) Milenyumun Izinde. Londra: Maurice Temple Smith

-Coindreau, Roger (1948) Les Corsairs de Salé. Paris: Societe d'Editions Geographiques, Maritimes et Colonailes

-Course, A. G. (1966) Doğu Denizlerinin Korsanları. Londra

-Crapanzano, Vincent (1973) Hamadşa: Fas Etnopsikiyatrisi Konusunda bir Araştırma. Berkeley: University of California Press

-Deschamps, Hubert (1949) Les Pirates a Madagascar aux XVIIe et XVIIIe siecle. Paris: Editions Berger-Levreiul

-Dunton, John (1637) A True iovrnall of the Sally fleet, with the proceedings of the voyage. Londra, T. Nicholes için I. Dawson tarafından basılmıştır

-Drinnon, Richard (1972) Beyaz Vahşi: John Dunn Hunter Vakası. New York: Schocken

-Eberhardt, Isabelle (1987) Tutkulu Gezgin: Isabelle Eberhardt'ın Günlüğü. Çev. N. De Voogd. Londra: Virago

-Eloufrani, Mohammed Esseghir ben Elhadj ben Addallah (1889) Nozhet-Elhadi: Histoire de la dynastie Saasienne au Maroc, Trad. Fran. Par O. Houdas. Paris: Ernest Leroux

-Ewen, C. L'Estrange (1939) Kaptan John Ward, "Iblis Korsan". Paignton: yazar için basılmıştır

-Exquemelin, A. O. (1699) Amerikan Korsanlarının gerçek tarihi: ilk ortaya çıkışlarından bügüne değin. Londra: T. Newborough

-Fuller, Basil ve Ronald Leslie Melville, (1985) Korsan Limanları ve Sırları. Londra: Stanley Paul & Co.

-Friedman, Jerome (1987) Tanrıya saygısızlık, Ölümsüzlük ve Anarşi: Ranterlar ve İngiliz Devrimi. Athens [Ohio]: Ohio University Press

-Geertz, Clifford (1968) İslam Gözlemleri: Fas ve Endonezya'daki Dini Gelişim. New Haven: Yale University Press

-Gysin, Brion (1964) "Pan'in Kavalları". Gnaoua. 1:19-23. Tanca [Fas]

-Hill, Christopher (1978) Tersine dönmüş Dünya Londra: Penguin

(1985) "Radikal Korsanlar". Christopher Hill'in Toplu Denemeleri Vol. 3: 161-187. Amherst: University of Massachusetts Press

-Ibn al-Sabbagh M. (1993) Al-Shadhili'nin Mistik Öğretileri (Durrat al-asrar wa tuhfat al-abrar), çev. Elmer H. Douglas. Albany: State University of New York Press

-Joyce, Cecily (1990) Claddagh Yüzüğü Hikayesi. [Galway, İrlanda?]

-Jullien, Philippe (1971) D'Annunzio. Paris: FayardLaw, Larry (1980) Misyon ve Libertatia. Londra: Spectacular Times

-Lampriere, W. (1791) Cebelitarık'tan Tanca, Salé, Mogador, Santa Cruz, Tarudani ve Thence'e ve oradan da Aslan Dağından Fas'a bir Tur: ve de kraliyet hareminin bir anlatımı. (Pinkerton'da, John, En iyi ve en ilginç seyahatler toplamı... Londra, 1808-14)

-Lloyd, C. (1981) Berberi Kıyılarında İngiliz Corsairları. Londra: Collins

-Lucie-Smith, E. (1978) Deniz Kaçkınları. New York ve Londra: Paddington Press.

-Mohen, J. P. (1990) Megalitlerin Dünyası. New York: fActs on File

-Morton, A. L. (1970) Ranterların Dünyası: İngiliz Devriminde Dinsel Radikalizm. Londra: Lawrence and Wishart

-Norris, Gerald (1990) BatıTaşrası Korsanları. Wimborne [U.K.9: Dovecote

-Pannell, C. R. (1989) 17.yüzyıl Kuzey Afrikasında Korsanlığa ve Diplomasiye Giriş: Trablusgap'taki İngiliz Büyükelçisi Thomas Baker'ın Günlüğü, 1677-1685. Rutherford [U.K.]: Fairleigh Dickinson University Press; Cranbury [NJ]: Associated University Presses

-Penz, Charles (1944) Les Captifs Francaise du Maroc au XVIIe siecle. Rabat: Imprimerie Officielle

-Quinn, B. (1986) Atlant: İrlanda'nın Kuzey Afrika ve Denizcilik Mirası. Londra: Quartet

-Rediker, Marcus B. (1987) Şeytan ve Derin Mavi Deniz Arasında: Tüccar Denizciler, Korsanlar ve Anglo-Amerikan Denizcilik Dünyası, 1700-1750. Cambridge [UK]: Cambridge University Press

-Scholem, Gershom (1973) Sabbatai Sevi: Mistik Mesih. Princeton: Princeton University Press

-Senior, C. M. (1976) Bir Korsan Ulusu: Altın Günlerinde İngiliz Korsanlığı. New York: Crane Russack

-Smith, Nigel, ed. (1983) Bir 17. yüzyıl Ranter yazıları Derlemesi. Londra: Junction

Les Sources Inedites de L'Historie du Maroc (1935), ed. H. De. Castries. Tome III ed. P. De Cenival and P. De Cosse Brissac

-Spencer, William (1976) Corsairlerin Devrinde Cezayir. Norman [OK]: University of Oklahoma Press

-Westermarck, E. (1926 [1968]) Fas'ta Ritüel ve Inanç. New Hyde Park [NY]: University Books

-Wilson, Peter Lamborn (1993) Sakolsky'deki "Caliban'ın Maskesi", Ron ve Jim Koehline, eds., Gone to Croatan: Amerikan Toplumdışı Kültürünün Kökenleri. New York: Autonomedia

-Wolfe, J. B. (1979) Berberi Kıyısı: Cezayir ve Türkler. New York: W. W. Norton.

1500'lerin sonlarından 18. yüzyıla kadar binlerce Avrupalı erkek 've kadın' İslamiyet'e dönmüştür. Bu kişilerin çoğu Cezayir, Tunus, Trablusgarp ve Fas'ın Rabat-Salé bölgesinde yaşıyor ve çalışıyorlardı. Kadınların çoğu, Müslüman erkeklerle evlenince Müslüman oldular. Buraya kadarını anlamak kolay; yine de bir 17. yüzyıl İsabelle Eberhardt'ı arayışıyla, bu kadınların bazılarının yaşamlarının izini sürebilmek heyecan verici olurdu. Ama peki ya erkekler? Onların din değiştirmesine yol açan neydi?
Hıristiyan Avrupalılar, bu erkekler için özel bir terim kullanıyorlardı:
Renegadolar, "dönmeler": dininden dönenler, satıcılar, hainler.
Sefaletten saltanata gerçek bir korsan epiği: Renegadoların hayali.
Korsanların kahraman ve erkek olarak idolü, (büyük ihtimalle Arnavut kökenli ve Lesbos'ta yaşayan) deniz gezgini bir ailenin en muhteşem evladı, Batı Akdeniz'e ilk kez, çökmekte olan Mısır'daki Memlük iktidarının fedaisi olarak gelen Barbaros (Kızılsakal) Hayreddin (Hızır) idi. O ve kardeşleri, Tunus'ta, İspanya sahillerini yağmalamak amacıyla, Granada'dan gelen Mağribîlerle birlik oldular. Kendi serbest çalışan donanmalarını kurdular ve para karşılığı çeşitli Kuzey Afrika rejimlerine hizmetlerini sundular; mümkün olduğunda da, kentin yerel yöneticisine suikast düzenleyip bölgeyi ele geçirirlerdi.
Djerba adasını bir süreliğine karargâh olarak kullandılar.
Yaklaşık 1518'de, İspanya'nın ağır baskısı altında olan Hayreddin, Osmanlı sultanı I. Selim'den yardım istedi ve Cezayir'e beylerbeyi olarak atandı. 1529'da İspanyolları Cezayir koyundaki ada kalelerinden atmayı başardı ve 1534'te Tunus'u aldı.2 Sultan, onu, bütün Türk donanmasının amiralliğine (Kaptan-ı Derya) getirdi.
O dönemde Osmanlıların Fransa'yla bir antlaşması vardı ve Barbaros, Provence sahilinden bir müttefik olarak çıkmıştı.
Ama o kadar güçlüydü ki, donanması sahile demirliyken kilise çanlarının (İslam geleneğinde saldırganlık yaratan bir ses) çalınmasını yasaklamıştı. Konstantinapolis'teki sarayında yatakta öldü ve yerine Cezayir beylerbeyliğine oğlu Barbaros Hasan geçti.

ISBN 978-605-4452-04-0

PARŞÖMEN
ÜTOPYA

15 TL